

H

357

B 47

BENE JÁNOS

A NYÍREGYHÁZI HUSZÁROK

Nyíregyháza, 1991

**A NYÍREGYHÁZI
HUSZÁROK**

*H
357*

**A nyíregyházi huszárlaktanya
építése
100. évfordulójának
tiszteletére**

B47

Bene János
A NYÍREGYHÁZI HUSZÁROK

NYÍREGYHÁZA
1991

Jósa András Múzeum Kiadványai 31.

Szerkeszti:
Németh Péter

Lektorálta:
Margócsy József
Splényi Géza
Szakály Sándor

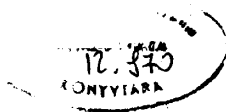
Német nyelvű kivonat:
Loós Tiborné

Rajzok:
Domonkos László (színes)
Fehérvári Béla (fekete-fehér)

Címlap:
Fehérvári Béla

Fotó:
EXPRESS-STUDIO, Paál László

ISSN 0133-08110

Megjelent a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei önkormányzat és
Nyíregyháza megyei jogú város önkormányzata anyagi támogatásával.

Kiadta és gondozta az MTC Press Kiadványszerkesztősége

A szerkesztőség vezetője: Kalenda Zoltán

Műszaki szerkesztő: Borsi Csaba

Készült 28,6 (A/5) ív terjedelemben B/5
formátumban Debrecenben a Kinizsi Nyomdában.

Felelős vezető: Illyés Sándor

Szedte: Gprint IRODA Nyíregyháza

1993

AE 1993

Tartalomjegyzék

Előszó	6
Honvéd huszárok Nyíregyházán	7
A nagy lovassági laktanya és a közös huszárok	19
Nyíregyházi huszárok az I. világháborúban	35
Forradalmak és a román megszállás	53
Trianon után	55
Hadik-huszárok a bécsi döntés után és a II. világháborúban	77
Jegyzetek:	95
Rövidítések:	114
Die Nyíregyházer Husaren (Resümee)	115
Színes táblák:	118
Térképek:	118
Képek:	124
Névmutató	143

Előszó

Éppen 100 esztendeje annak, hogy Nyíregyháza városa egy teljes huszárezred befogadására alkalmas kaszárnyát épített, melybe 1891 őszén vonult be a császári és királyi 14. huszárezred. Ez a regiment az I. világháború végéig volt a város háziezrede. Mellettük a magyar királyi honvédség megszületésétől kezdve itt szolgált a Honvéd utcai laktanyában a magyar királyi kassai 5. honvéd huszárezred II. osztálya. A két világháború között pedig, az országban egyedülálló módon, egy helyőrségben, egy kaszárnyában egy teljes huszárezred, a magyar királyi Hadik András 4. honvéd huszárezred állomásozott.

Rájuk, a honvéd és közös huszárokra emlékezünk e kötet lapjain, amikor végigkövetjük mindennapjaikat békeidőben, harcaikat, hősi helytállásukat a két világháború poklában.

Ugyanakkor meg kell emlékeznünk arról is, ami a huszárt is megkülönböztette minden más fegyvernemtől. Ez pedig a huszárszellem, melyet így jellemzett Splényi Géza huszárőrnagy Az utolsó magyar huszárok című könyvében: „A huszártiszt soha se volt csak parancsnok, hanem századának, szakaszának apja, papja, tanítója. Apja, aki minden körülmények között gondoskodik. Papja, akihez minden alárendeltje, minden bajával, gondjával fordulhat. Tanítója, aki megtanította a legfontosabbra, a hagyományos huszárszellemre, bajtársiasságra, jóban rosszban az önfeláldozásig. Ez forrasztott össze tisztet, altisztet, huszárt egy családdá... Ebből származik a tiszteleten, megbecsülésen alapuló fegyelem, melyet nem változtat se súlyos harc helyzet, se hadifogság, se civilruha. A magyar huszár megszűnt lenni, de a huszárszellem él, és élni fog, amíg a legutolsó öreg huszárra rá nem húzzák a koporsó fedelét.”

Végezetül a szerző köszönetet mond a lektoroknak értékes tanácsaikért, valamint minden egykori nyíregyházi huszárnak és családtagjainak, akik személyes visszaemlékezésekkel, dokumentumokkal, fotókkal segítették e kötet megjelenését.

Nyíregyháza, 1991. augusztus

Bene János

Honvéd huszárok Nyíregyházán

A magyar uralkodó osztály I. Ferenc Józseffel és az udvari katonai körökkel folytatott hosszú és nehéz tárgyalások során 1867-ben kivívta az önálló magyar honvédség elismerését. A hazai közvélemény a kiegyezés nagy vívmányaként könyvelte el, hogy az 1848-49-es szabadságharcban annyi dicsőséget szerzett „honvéd” név Magyarországon ismét használatos lesz, és a császári és királyi közös hadsereg mellett – még ha korlátozottan is – magyar jellegű fegyveres erő létesülhet.

Az uralkodó 1868. december 5-én szentesítette a honvédségről szóló XLI. törvénycikket, kimondva, hogy a magyar királyi honvédség „a fegyveres erőnek kiegészítő része”, felhasználható „háború idején a hadsereg támogatására és belvédelmére, békében kivételesen a belrend és biztonság fenntartására is.”¹ A magyar királyi honvédség vezényleti nyelve a magyar lett, tisztjei csak magyar állampolgárok lehettek, feladata háború esetén az ország határainak védelme, a határokon túl csak az országgyűlés beleegyezésével vihették. Mindettől függetlenül az I. világháború előtt a honvédség alacsony létszámu volt, és másodrendű alakulatnak számított. Kezdetben csak két fegyvernemet engedélyeztek számára: a gyalogságot (82 zászlóalj) és a lovasságot (28 huszár-és 4 dicsőidősszázad).

Ezeket kívül megszervezték néhány, a katonai életben feltétlenül fontos szolgálati ágat (orvosok, hadbírák, hadbiztosok, számvetők, állatorvosok), de sem tűzérsséggel, sem műszaki alakulatokkal a honvédség ekkor még nem rendelkezett.

A törvény szentesítése után, 1869 tavaszától szerveződtek az első honvédalakulatok. Október végére minden honvédkerületben befejeződött a keretek kiképzése, s az altisztek bevonultak a századok megalakulási állomásaira. Nagy gondot jelentett a lovak beszerzése és idomítása: e munkát még az újoncok bevonulása előtt be kellett fejezni.

Az így létrehozott keretek között 1869. november elsején megkezdtek a bevonult újoncok kiképzését. Egy honvéd lovasszázad 2 tisztjével és 40 lovasával a közös hadsereg egy szakaszának felelt meg. A hadilétszám természetesen annyi volt mint a hadseregnél, tehát 5 tiszt és 168 lovas. Háború esetén a század egy pótosztagot is felállított. Mivel a lovas legénységet 8 hét alatt nem lehetett kiképezni (hiszen nekik a gyalogsági kiképzés mellett lovagolni, a lovassági harc szabályait is meg kellett tanulniuk, ezen felül a pótlovak idomítására és belovagolására is kellett személyzet), a lovassági újoncok legalább fél évet szolgáltak, az altiszteket még ennél is hosszabb időre, egy-két évre visszatartották. Nagyon kevés volt a tiszt. Az előírt kettő helyett némelyik századnál még évek múlva is csak egy hadnagy vagy főhadnagy képviselte a tisztikart.²

Abban az időben a honvédcsoportok még nem voltak összpontosítottan elhelyezve, ezért számos nagy- és kisvárosnak jutott az új magyar katonaságból, melynek zömét a gyalogság adta. Ennek során került Nyíregyházára a „Magyar királyi szabolcsi 41. honvéd zászlóalj” és a „Magyar királyi hajdúsági 15. lovasszáhad”.

Az alakulatok a nevükben viselték azt a földrajzi tájat, vidéket, ahonnan legénységüket kapták. Az itt állomásozó 15. lovasszáhad a kassai hadkerülethez tartozott a 14. szatmári (Nagykároly), a 16. északbihari (Debrecen), a 17. heves-kúnsági (Kassa) és a 18. felvidéki (Kassa) lovasszáhadokkal együtt. A kassai 6. lovasosztály első parancsnoka Heley János alezredes, majd 1870-től tíz éven át Rakusz Lajos őrnagy. A 15. lovasszáhad parancsnoka a megalakuláskor Elek Gusztáv százados, beosztott Zubovits Fedor alhadnagy.³ Ez a század a 41. zászlóaljjal először a polgárok házaikhoz szállásolt el, majd az 1870. február 21-i városi közgyűlés úgy határozott, hogy a lovasság részére átalakíttatja a volt „czőgorskerti alkalmazosságokat”,⁴ a zászlóalj részére pedig helyiségeket bérel.

Nyíregyháza számára nem volt újdonság a katonák itteni megjelenése, hiszen a városban szinte mindig volt elszállásolva valamilyen katonai alakulat vagy pótkeret. 1866-ban a városban és környékén a 11. ulánuszred, a 70-es évek elején a 11. közös huszárezred, a 79. gyalogezred pótkerete, majd idekerült a 15. és 16. közös huszárezred pótkerete, „cader”-e is.

A magyar királyi honvédelmi minisztérium 1873-tól tervezte a lovas századok nagyobb egységekbe, osztályokba való szervezését úgy, hogy a két századból álló osztály egy helyőrségben állomásozna. Az új lovas század fogadására felhívták Nyíregyháza városát is. A közgyűlés az 1873. szeptember 16-án tartott ülésén úgy döntött, hogy a 41. zászlóalj legénységét és raktárait a nagyvendéglő melletti ún. lovardai laktanyában helyezik el, a 15. lovasszáhad számára pedig kijelölték a Debreceni utcai laktanyát, mert ott elfér a 40 ember, a századraktár, az udvaron lévő másik raktár pedig kevés költséggel átalakítható a század 34 lova számára, s a mellette lévő fabódé szolgálna szekérszínül. Ugyanitt lenne a helyőrségi fogda és a 15. és 16. közös huszárezredek kereteinek raktára. A közgyűlés egyébként a fenti alakulatok ittlétére hivatkozva az újabb honvéd lovasszáhad idejöttét nem vállalta.⁵

Októberben azonban a már itt tartózkodó polgári és katonai vegyes bizottság arról döntött, hogy a két lovas század részére a városi serház épülete és telke kiválóan alkalmas lesz és kevés költséggel átalakítható. A következő év nyarára Horváth Gyula városi mérnök elkészítette a tervet az immár két lovasszáhadot befogadó épületekről, istállókról. Az építkezés és az átalakítások azonban elhúzódtak, s csak 1876-ra készült el a Serház, Honvéd és Kert utcák által határolt területen az új kaszárnya mintegy 100 000 forintos költséggel. A laktanyát a honvédség főparancsnokáról József főhercegről nevezték el.

A korábbi elképzeléseknek megfelelően 1874-ben vonult be a városba a szatmári 14. lovasszáhad is. Ekkor történt meg a lovasság ezredekre szervezése is, s a nyíregyházi két század az újonnan alakult kassai 5. honvéd lovasezred második osztályát képezte.⁶

Egy év múlva, 1875-ben a 41. zászlóaljat Kassára helyezték, így a városban csak lovasság maradt a Honvéd utcai kaszárnyában egészen 1885 májusáig, amikor ismét a polgárokhoz kellett beszállásolni a husárokat. Május 13-án ugyanis az

istálló padlásán felhalmozott széna és szalma tüzet fogott és a kaszárnya leégett.⁷ A város vezetése azonnal a kormányhoz fordult, kérve, hogy a biztosítási összeget bocsássák rendelkezésükre, és ők abból a laktanyát az eddiginél alkalmasabb és csinosabb állapotba helyezik.

Hamarosan megérkezett a felsőbb hatóságok válasza, mely szerint, ha a város az újjáépítés terveit elfogadja, akkor folyósítják a 6150 forint tűzkárbiztosítást és a puskaművesi és patkoló kovács műhelyekért 1881. december 22-e óta nem fizetett bért, sőt – ha a kaszárnya még az év végére elkészül, s a katonai igazgatás azt megkapja –, a város részére 1886 januárjában az egész évi bért előre folyósítják. A fölöttébb kecsgetető ajánlatra azonnal rákapott a város. Rögtön kiírták az árlejtést az építkezésre. Szerették volna a két szomszédos telket is kisajátítani a bővítéshez. A tanács 25 000 forintot tervezett erre a célra, az árlejtés során azonban a legkisebb ajánlat is jóval meghaladta ezt az összeget, így újabb és újabb árlejtéseket írtak ki. Közben az idő vészesen haladt. Végül is 1885 szeptemberében Bauer Antal helyi építész vállalta a helyreállítást 29 052 forintért.⁸ Ez év őszén már csak arra maradt idő, hogy a régi épületek helyrehozatalával a legénység és a lovak bevonulhattak a városból. A helyreállítási munkákkal egyébként december közepére végeztek. Az egész építkezés a belső átalakításokkal, új épület emelésével, melyben kocsiszínt, kovácsműhelyt, puskaművesműhelyt, egyéb mesterembereknek helyet, konyhát, tűzoltófecskendő színt, altiszti szobákat alakítottak ki, 1886 november végére befejeződött. Az átépítés terveit az a *Soukup Adolf*, kassai mérnök készítette, kinek neve majd a nagylaktanya építésekor lesz ismertebb Nyíregyházán.

Az elkészült kaszárnyában 1886. november 23-26. között tartotta meg a szemlét az osztályozó bizottság. A magyar királyi kincstár részéről *Blantz Vilmos* főhadnagy, a huszárok részéről *Kálmán Frigyes* őrnagy, a II. osztály parancsnoka, *dr. Trajtler Soma* ezredorvos és *Csicsery Géza*, a 4. század főhadnagya, valamint *Oblatek Kálmán* hadnagy, műszaki biztos vettek részt. A várost *Krasznay Gábor* polgármester, *Koczokh László* királyi főmérnök, *dr. Meskó Pál* városi orvos, *Májerszky Béla* városi főjegyző, *Bencs László* városi első tanácsos és *Kerekréthy Miklós* városi főkapitány képviselték. A bizottság elnöke az alispán képviselőjében *Miklós László* vármegyei főjegyző volt. Az épületeket és az egész laktanyát a célnak mindenben megfelelőnek találták, sőt a katonák a szép kivitelezésért külön köszönetet mondtak a városnak, s így az átvételi jegyzőkönyvet november 27-én aláírták és hitelesítették.⁹

1887 tavaszán megtörtént az osztályba sorolás is: a Honvéd utcai kaszárnya nem felelt ugyan meg a tökéletes laktanya fogalmának, csapatok elhelyezésére azonban jó volt, s mint ilyet a „főklaktanya” kategóriába sorolták. Eldöntötték azt is, hogy a kincstár 25 éven keresztül évi 2213 forintot fizet bérleti díjként a városnak, és ezen kívül a két század részére készített lovardáért pedig szintén 25 éven keresztül évi 15 forintot.¹⁰

A múlt század utolsó harmadának feszült, sokszor háborúval fenyegető viszonyai miatt a hadsereg létszámát mindenütt emelték. Így a huszárságnál a közös ezredekhez hasonlóan, minden honvéd osztályhoz egy harmadik huszárszázadot is szerveztek. Ennek elhelyezése ismét a várost terhelte. Alig fejeződött be a leégett laktanya helyreállítása, máris lehetett kezdeni a bővítést. Bonyolította a helyzetet az is, hogy közben az 5. honvéd huszárezred *altiszti iskoláját* egy évre Nyíregyházára helyezték.

Az iskola 1888 december elején már megérkezett a városba Rozsnyay József hadnagy vezetése alatt. A képviselőtestület december 28-i ülésén a tanács a következő javaslatot terjesztette elő: az altiszti iskolát, mely egy tisztet, 30 közhuszárt, 15 loápolót és 32 lovat jelentett a *Szent Mihályi* (ma Bethlen Gébor) *utcai* kaszinói kuglizó melletti házban helyezik el, a lovak számára a *Bundi kocsmá* istállóját alakítják át, a katonákat pedig a polgárokhoz szállásolják el. Hasonló módon fogják elhelyezni az 1889 januárjában érkező harmadik századot is.¹¹ A képviselőtestület ezt a javaslatot elfogadta. Már ezen az ülésen felmerült az az ötlet, hogy a város a vármegye által beszédett beszállásolási pótdók felhasználásával építsen egy egész ezred befogadására alkalmas első osztályú laktanyát, és az egész 5. honvéd huszárezredet hívják át ide Kassáról. A tetemes anyagi befektetés miatt a tervről egyelőre letettek. (Mint később látni fogjuk ez a laktanya mégis megépült a város déli végén, a vasút mögött a császári és királyi 14. huszárezred részére.)

A Honvéd utcai további bővítésről, az építkezéssel kapcsolatos városi ügyekről rendre beszámolt a helyi sajtó is. A *Nyírvidek* 1889. április 17-én az alábbiakat közölte a képviselőtestületi ülésről: „... *E véleményes jelentés ajánlja a képviselőtestületnek, hogy 3-dik század elhelyezésére szolgáló épületek a mostani honvéd lovas laktanya szomszédságában helyeztessenek el. E telek Farkas Mór tulajdona, ki 9000 forint vételárért lenne hajlandó azt a városnak átengedni. E hallatlanul magas ár (a telek 3254 m² kiterjedésű) elfogadására azonban a képviselőtestület nem volt hajlandó, hanem Somogyi Gyula indítványára kimondta, hogy igénybe véve a kisajátítási törvények ide vonatkozó rendelkezését, a szükséges teleknek kisajátítási eljárás útján való megszerzését fogja illetékes helyen kérelmezni...*”

A kisajátítási eljárás után még 1889 nyarán Horváth Gyula városi mérnök elkészítette a terveket és a költségvetést is, mely 42 657 forintot tett ki. Szeptember végén pedig a közgyűlés elfogadta Vojtovics Bertalan és Barzó Mihály nyíregyházi építőmesterek 41 000 forintos ajánlatát a bővítésre.

A következő év tavaszán a két mester munkához is látott. Márciusban a város elbontatta a Farkas-féle házat, anyagát értékesítette, majd kölcsön útján biztosította a szükséges 46 200 forintot. A bővítés ezután gyorsan haladt, s 1890. november elsején a vegyes bizottság átvette az immár 3 századot befogadó fióklaktanyát. Ezzel természetesen a bérleti díj is emelkedett, most már 3949 forintot kapott a város a katonai kincstártól évente.¹²

A huszár kiképzéséhez, a gyakorláshoz feltétlenül szükséges épülettel, egy fedett lovardával azonban mindeddig nem rendelkezett a nyíregyházi osztály. Eppen ezért az osztályparancsnok 1893. május 26-án az alábbi levéllel fordult a polgármesterhez: „*A m. kir. honvédelmi minister úr múlt évben... megengedte, hogy a helyben állomásozó 5. honvéd huszár ezred II. osztálya számára egy födeles lovarda a kincstár költségein építtessék. Ezen célból a honvéd állomás parancsnokság által a laktanya közvetlen szomszédságában e célra alkalmas hely kiszemelése és ennek a kincstár által esetleges megvétele vált szükségessé; azonban a folytatott tárgyalások az illető tulajdonosok által követelt túl magas ár miatt eredményre nem vezettek. Nehogy ezen a kiképzésre annyira fontos lovarda felépítése végleg elmaradjon a honvéd állomás parancsnokság által a laktanyától bár valamivel távolabb, de egyébként alkalmas a város tulajdonát képező laktanya délkeleti kijáratánál a Kistelek utca*

és sertés itató kút közti terület szemeltetett ki és jelenleg azon kéressel fordulok a tekintetes városi hatósághoz nem-e volna hajlandó az ügy érdekében ezen területet a tulajdon jog teljes megóvása mellett esetleg némi bérösszegért lovarda építés céljából a kincstárnak átengedni...¹³

Horváth Gyula városi mérnök és Kerekréthy Miklós tanácsos június 2-án a következőket jelentik erről Bencs László polgármesternek: „...a helybeli honvéd átlomás parancsnokság által történt megkeresés folytán – melyben a laktanya délkeleti kijáratánál a Kistelek utca és sertés itató kút közti térségen egy fedett lovarda építése céljából egy bizonyos területet kér át engedtetni, a tulajdon jog megóvása mellett – van szerencsénk jelenteni, miszerint egy 72 m. hosszú, 26 m. széles fedett lovarda részére 590 négyszögöl terület szükségeltetik; mely területet, tekintve a közczélt, melynek hivatva lesz szolgálni, átengedendőnek véljük a kívánt helyen, de javasoljuk, hogy a földesúri jog elismerésül egy drb. 20 koronás aranyat fizessen a honvédelmi kincstár évenként a városnak.”¹⁴

Az újabb tárgyalások után arra az eredményre jutottak, hogy a honvédség 800 négyszögölet kap a lovarda céljára, melyet 800 forintért vásárol meg örökáron azzal a kikötéssel, ha e területről valamikor lemondana, az elővásárlás joga a várost illeti meg. Ilyen egyezség után 1894 tavaszán a városi mérnök és Benedek százados kimérték a területet; a Kistelek utca déli útvonalával párhuzamosan 68,5 m. hosszúságban és 42,05 m. szélességben, ami 800 ölet tett ki. A kincstár 24 135 forint 81 krajcárra írta ki az árlejtést január végén azzal, hogy a lovardának még abban az évben el kell készülnie.¹⁵ Ez a lovarda egyébként az I. világháború végéig szolgálta a huszárokat, s csak az 1920-as évek elején bontatta le a város.

* * *

Az építkezésekkel, bővítésekkel járó átmeneti kellemetlenségek, kényelmetlenségek dacára is folyt a kiképzés az 5-ös huszárok II. osztályánál. A huszárnak békeidőben is nehéz volt a szolgálata. A hagyományos gyalogos kiképzés mellett ott volt a ló, melyet el kellett látnia; karban tartani, tisztítani a lófelszerelést, a fegyverzetet. A kiképzés, a szolgálat kemény fegyelmet követelt mind a tisztektől, mind a közhuszártól, sőt a huszár önmagával szemben is rendkívül szigorú volt, rendet, fegyelmet tartott és követelt maga körül.

A huszár kiképzettségét, felkészültségét a szemléken ellenőrizték és a hadgyakorlatokon próbálták ki. A szemléket általában további kemény kiképzés követte, majd a hadgyakorlatokon mutatták be tudásukat a katonák, amelyen olykor részt vett az uralkodó is. Mindezek mellett a huszárok ott voltak a város életének minden nevezetes mozzanatán, jelenlétükkel emelve egy-egy ünnepség fényét.

1889. február 15-16-án Zoltán Elek ezredes, honvéd lovassági felügyelő szemlélte meg a huszárokat, s mind a renddel, fegyelemmel, mind a kiképzéssel igen elégedett volt, s ezt közölte az egész tisztikar előtt is Kálmán Frigyes őrnaggyal, a II. osztály parancsnokával. Az évenkénti rendszeres szemlék mellett különösen „sűrű” évük volt a huszároknak az 1893. esztendő. Január 11-12-én Wojnárovits Sándor tábornok, a 2. lovasdandár parancsnoka „tette tiszteletét” a honvéd huszároknál, majd április közepén megismételte a látogatást. Június közepén Forinyák Gyula altábornagy, főparancsnoksági adlátus (a főparancsnok helyettese) volt a vendég, egy

hónap múlva pedig csepei Zoltán Elek tábornok, honvéd lovassági felügyelő előtt tisztelegtek a huszárok, s néhány nap múlva, július 24-25-én ismét *Wojnárovits* tábornok szemlélte meg őket.

Közben, 1889 decemberében Kálmán Frigyes őrnagyot a pécsi 8. honvéd huszárezredhez helyezték át, Nyíregyházára pedig *Szemere Pál* őrnagy került, Békés-Gyuláról. Ő nem sokáig tartózkodott a városban, mert 1891-ben már gróf. *Bombelles Károly* I. osztályú százados vezényelte az 5-ös huszárok nyíregyházi osztályát.¹⁶

1889 őszén a kassai huszárezred Felső-Zemplénben tartott gyakorlatot, ahová szeptember 12-én elvonultak a nyíregyházi huszárok is. A hónap végén, 27-én érkeztek vissza, ekkor a tartalékosokkal a hadilétszámrá feltöltött osztály a vármegyeháza előtt állt meg, ahol a „*Nyírség varázshegedűse*”, *Benczi Gyula* és zenekara a Rákóczi-indulóval fogada őket. A köszöntők után az osztály díszmenetben vonult el Kálmán Frigyes parancsnok előtt, majd a kaszárnnyában a tartalékosokat leszerelték és hazabocsájtották.

1890 augusztusában ismét nagygyakorlaton vettek részt a huszárok Debrecen környékén a király jelenétében. 19-én vonultatták be a tartalékosokat, 370 huszárt és a lovakat, akiket tíz napra a lakossághoz szállásoltak, s az összekovácsoló gyakorlatok után lovagolt el az osztály Debrecen alá.

1892 júniusában a kiegyezés negyedszázados jubileumát fényes pompával ünnepelte meg a város. Most igazán megcsodálhatta a lakosság a díszes huszáregyenruhákat. Június 8-án reggel fél kilencre vonult fel a városháza előtti térre az 5-ös huszárok egy százada *Kralovánszky Gyula* főhadnagy parancsnoksága alatt. A fehér lószőrforgós vörös csákót zöld tölgyfalombok díszítették, a fehér prémmel szegett sötétkék menték és a vörös nadrágok csillogtak a napsütésben. Utánuk a császári és királyi 14. huszárezred egy százada érkezett, fekete lószőrforgós vörös csákóban világoskék atillában és vörös nadrágban, majd a 12. közös huszárezred egy százada érkezett. A huszárok a régi római katolikus templom előtt álltak fel, s 3/4 9-kor *Lenk Albert* ezredes, a 14-esek parancsnoka megsejmelte őket. Ezután érkeztek a különböző nyíregyházi testületek küldöttségei. A zsúfolásig megtelt téren zajlott a mise, majd a huszárok díszfelvonulása következett a helybeli katonai és polgári előkelőségek előtt. Ekkor a parancsnokságot *Erben Frigyes* alezredes vette át *Lenk Alberttől*, s ő vezényelte az egész díszmenetet.¹⁷

Hasonlóképpen nagy ünnepséggel és hálaadó istentisztelettel köszöntötte a királyt születésnapján a város népe. 1892. augusztus 18-án a római katolikus templomban a szentmisén részt vett a megyei és a városi tisztikar, a törvényszék, a pénzügyigazgatóság, a posta- és adóhivatal, valamint a katonaság. Az istentisztelet végeztével a díszben kivonult honvéd huszárság *Benedek János* százados vezetésével elvonult gr. *Bombelles Károly* osztályparancsnok előtt. Az ünnep azonban ezzel még nem ért véget. A helybeli tényleges és tartalékos tisztikar a születésnap tiszteletére díszebédre gyűlt össze *Áldásy Mihály* vendéglőjében az Európa szállóban. A díszebéd elnöke gr. *Bombelles Károly* százados köszöntötte fel Ófelségét. A huszonöt főnyi társaság *Benczi Gyula* zenekarának játéka mellett emelkedett hangulatban ünnepelte az uralkodót egészen az esti órákig.¹⁸

1894-ben újra királygyakorlatot rendeztek, de most Balassagyarmat térségében. Erre készülve derék huszárajaink augusztus 11-12-e között Hadház mellett a

debreceni magyar királyi 3. honvéd gyalogezreddel egy kisebbfajta gyakorlatot, „főök-manővert” tartottak. E gyakorlat érdekességét fokozta, hogy éjjel tartották. Adjuk át a szót a Nyíregyházi Hírlapnak, amelyben az alábbiakat olvashatjuk a manőverről: „Helyi huszáraink szombaton délután három óraker indultak el innen és hosszabb-rövidebb menetelések után esti kilencz óraker értek el a kijelölt csatatérre. Ott aztán megalakították az őszi hadgyakorlatoknak minden jelenetét, melyekkel évenként a poétikus szeptemberi estéket szokták eltölteni derék tartalékosaink. Táborba szállottak ugyanis, kijelölték a táborőrsőket és leszálltak.” Azután, ahogy ez a boldog békeidők gyakorlatain lenni szokott „...az űlközet hajnali négy óraker vasárnapra virradóra a legnagyobb csendben és rendben megtörtént. Talán nem lesz érdektelen az, hogy derék huszárajainknak volt alkalmuk bővebb ismeretséget kötni a bakák hátával.”¹⁹

Szeptember közepén aztán elvonult az osztály Ónodon, Gödöllőn át Balasgyarmatra, hogy az uralkodó előtt is megmutassa tudását. Visszatértükkor a Nyíregyházi Hírlap így köszöntötte őket: „A nagy örömmel várt „lefuvás” a balasgyarmati kir. hadgyakorlatokon megtörténvén, a mi honvédeink is hazaérkeztek, nap-barnultan, fáradtan bár, de jó kedéllyel s városunk felöltötte rendes képét, melyet katonáink távolléte egyelőre megváltoztatott. Azon boldogok, kiknek három éve letelt, vígan készülnek hazafele, a tiszturak pihennek s manőver élményekben mulatnak. Azt talán mondanunk sem kell, hogy huszáraink a „győztes” fél táborában voltak, s a győzelem kivívásában jelentékeny szerepet játszottak.”²⁰

Egy év múlva, 1895. szeptember 10-24-e között Ónod és Sajólad környékére vezényelték az 5. honvéd huszárezredet és itt zajlottak az őszi fegyvergyakorlatok úsztatással egybekötve.

Merész lovasrohammal köszöntötte az új évszázadot a nyíregyházi huszárosztály 1900 szeptemberében a temesrékási nagygyakorlaton. Adjuk át a szót megint a Nyírvidek tudósítójának: „A záró gyakorlaton, a melyek a Temesrékás fölött lévő Köchling hegyláncolaton folytak le, a kassai 5. honvédhuszár ezred nyíregyházi osztálya olyan huszárbravurt követett el, a melyben könnyen nyakát szeghette volna. A hegygerincet megszálló ellenséges gyalogság és tüzérség ugyanis erős állásban védte magát a lovastámadások ellen; a balszárnyának, a hol éppen tüzérsége állott, kitűnő védő fedezete volt egy meredek hegyoldal, melynek gerincén mély árok vonult végig. A gyalogászlóalj parancsnoka nem is biztosította ezt a lovasságtól meg nem közelíthetőnek vélt helyet. Annál nagyobb volt azonban a meglepetés, midőn a mit sem sejtő gyalogságra az alig hatvan méternyi széles gerincen rátört három honvédhuszár század, a mely fölvtágtatott a nagy meredekségű lejtőn, s rajta-rajtát vezénylő osztályparancsnokuk, Nagy Géza őrnagy szavára átugratta a veszedelmes árkot... Az ellenséges félnél döntnök gyanánt szereplő Ghyczy és Bacsák vezérkari századosok ámulva nézték a jelenetet, melyről azonnal értesítették Klobucsár altábornagy, lovassági felügyelőt, a hadgyakorlatok fővezetőjét, a ki odasielt és lemérette az árkot, melynek mélyén egy taliga ut visz. A hadgyakorlatok történetében páratlan eset, hogy egy napi zabbal a köpenyeggel, szóval teljes málhával fölszerelt három lovasszázad nyolcz napi erős hajlás után átugrasson egy három méter husz centiméter széles és egy méter 70 centiméter mély árkot s háromszázharmincnyolcz lovas közül csak

kettőt hagyjon az árokban, a ki a partomlás miatt bukott le.”²¹ A cikkíró még hozzáfűzi, hogy e derék századokat *Tantossy Sándor* (1910-től az ezred parancsnoka), *Salamon Samu* és csicseri *Orosz György* kapitányok vezették.

Az I. világháború előtti gyakorlatokból említésre érdemes még az 1909 július végén a polgári határban végrehajtott manőver. A debreceni 4. honvéd lovasdandár három huszárezrede, a 2. (Debrecen), az 5. (Kassa) és a 9. (Marosvásárhely) a Tisza-parti síkságon gyakorolta a modern lovasharc fortélyait, majd a manőver fénypontjaként 27-én és 28-án teljes fegyverzetben átúszatták a Tiszát.

* * *

A gyakorlatok, versenyek után munkás hétköznapiak következtek, ám ezek a viszonylag nyugalmasabb idők is szolgáltak néhány meglepetéssel, párbajokkal, öngyilkosságokkal, magukról megfeledkezett huszárokkal, felkavarva ezzel mind a lakanyát, mind a városi közvéleleményt.

1895. február 22-én reggel egy honvéd és egy közös hadseregbeli hadnagy vívott párbajt, mely a honvédtiszt sebesülésével végződött. A városban azt beszéltek, hogy a párbaj oka az a különös viszony, amely szerte Magyarországon a közös hadsereg és a m. kir. honvédség tisztjei között létezik, hogy tudniillik a közös hadsereg tisztje magát előkelőbb állásúnak tekintette a vele egyenrangú honvédtisztnél, s ezt általában nem a legfinomabb modorban érezte is vele. Az igazsághoz persze az is hozzátartozik, hogy ugyanezt az érzést nevelték a legénységbe is, így aztán nem volt ritka, hogy a nyíri vinkótól megzavart fejű közös és honvédhuszárok is egymásnak estek egy-egy vendéglő, kocsmá környékén, nem kis munkát adva a városi rendőrségnek és a laktanyai készütségeknek.

1911. november 15-én csicseri *Orosz György* császári és királyi kamarás, honvéd őrnagy és *Butykay Tibor* tisztviselő estek egymásnak nehézlovassági kardokkal a Fodor-féle vívóteremben. *Orosz György* segédei *Jóny László* alezredes, osztályparancsnok és lovag *Ybl Miklós* honv. huszár alezredes, *Butykayé* pedig *Fisch Ernő* és *Horthy Béla* földbirtokosok voltak. Az első vérig tartó párbajban *Orosz* a karján megsebesült. Arról hallgat a fáma, hogy miért vívtak párbajt, mindenesetre alapos okuk lehetett rá, hisz ezután sem békültek ki.²²

Születtek is legendák egyes tisztokról. Az egyik debreceni újságból az alábbiakat vette át a *Nyírvidek* 1898-ban: „*Nyíregyháza városában csodákat beszélnek br. Bothmer Jenő huszár kapitány nagy erejéről és rettenthetetlen bátorságáról. Egy teljes tarokk- vagy makaó kártyacsomagot egy rántással ketté tép és egy ezüst forintost két ujjal úgy összegöngyölít, mintha papirosból volna. Egy hátaslovat teljes felkantározással könnyen felemel, vagy oszlophoz támaszkodva asztalkendőket vesz fogai közé, melyet azután kilencz-tíz bajtársa sem tud onnan kirántani. Emellett félelmetes vívó és csodálatos lövő. Tisztársai annyira bíznak az ő találó képességében, hogy bárminő pénzdarabot odatartanak neki czélul, melyet a kapitány kilő a kezükből. Néhány hónap előtt sokat beszéltek egy szabolcsi szép lány bátorságáról, aki a híres lövő elé két ujjal egy szál virágot tartott, melyet a kapitány mosolyogva kilőtt kezéből. A kapitánynak elválhatatlan kísérője egy szelídített farkas, mellyel az utcán sétál és egy szobában alszik.*”²³

A kapitány úr egyébként hamar eltávozott a városból, a következő évben már a Ludovika Akadémia tanárai között találjuk.

Történtek kevésbé látványos, ám annál hasznosabb dolgok is a huszároknál. A haditechnika fejlődése már nem viselte el, hogy írástudatlan katonák kezeljék az egyre bonyolultabb masinákat. Éppen ezért 1913 decemberében a nyíregyházi huszárosztály a 35 írástudatlan újonc számára hetente négy alkalommal szervezett oktatást, ahol *Ország Gábor* evangélikus tanító a betűvetést, olvasást, számolást sajátíttatta el az újonccokkal.

* * *

Szólnunk kell a huszár mindenkori társáról, a lóról is. A hadiállományhoz szükséges lovakat az ezredek vásárolták, majd három hónapon keresztül idomították, aztán a tényleges létszámon felülieket tartásra és használatra kiadták a gazdáknak. Ezt az eljárást vállalkozó rendszernek nevezték, s míg a huszárság fennállt, a hadi lószükségletet így biztosították.

A lovakat a gazdák évente tavasszal lószemlére, ősszel pedig a gyakorlatok idejére vezették elő. A szemlén és a gyakorlaton is a lovakat osztályozták a tartás és a gondozás szempontjából. Ha mindig kitűnő osztályzatot kapott, akkor ötévi tartás után a vállalkozó tulajdona lett a ló.

Lovakat az ezredek évente kétszer, tavasszal és ősszel vásároltak. Ehhez igazították a pótllovak idomítását, mely évente szintén két részletben történt: december elejétől április végéig, illetve május elejétől az őszi gyakorlatok kezdetéig. A feladatot az osztályoknál külön pótlóidomító osztag végezte, mely két tizedesből és 20 huszárból állt.

Gondoskodtak arról is, hogy a tisztek jobb tulajdonlovakhoz jussanak. Erre a célra létesült a „lóbeszerzési alap”, melyre a tisztek befizették a lóáltalány-illetményüket, s így alig érezhető részletekben egyenlítették ki a nemesebb fajtájú lovak magasabb vételárát.

A megvásárlandó ló színét nem korlátozták, bár az 1890-es évek elejétől nemigen vettek világosszínű lovakat, mert ezek a terepen az ellenség szemében jobban feltűntek. Így azután a trombitások alá is a hagyományos szürkék helyett sötétszínű lovat adtak. A ló szolgálati idejére 2-10 évet számítottak, magasságuk 158-166 cm között változott. Általában 5-7 éves lovakat vásároltak, de az összes pótló felét négy éves korral is fel lehetett avatni.²⁴

* * *

Mind a kincstári, szolgálati, mind a saját lovakat a gyakorlatok mellett a lóversenyeken próbálták ki tulajdonosaik. A versenyeknek különböző típusai, verseny-számai voltak. Összemérték erejüket a honvéd és közös lovasok, kihívták a gazdák, tenyésztők lovait stb. A helyi sajtó nagy szenzációként értékelte a lóversenyeket, hisz ekkor a vármegye társadalmának színe-java jött össze és igen értékes versenydíjakat ajánlottak fel a győzteseknek.

1899. május 28-29-én kétnapos nagy lóversenyt rendeztek a városban. A második napon, vasárnap egyszerre hét versenyszámot bonyolítottak le. Délután 2 órakor kezdődött a vadászverseny a 5-ös huszárok altisztjei részére. Az első három helyezett részére a tiszteletdíjat az ezred tisztikara adományozta. Minden századtól 3 altiszt indult, színük: 4. század: fehér, 5. század: vörös, 6. század: zöld. A versenyt

Ékes Károly honv. huszár főhadnagy vezette, aki erős iramban vitte át a kilenc altisztet néhány akadályon át, s csakhamar eltűnt a gyakorlótérrel, hogy a vadászversenyhez az alkalmas terepet megtalálja. Körülbelül 10 perc múlva újra megjelent altisztjei élén, kik hatalmas ütemben követték a versenyt vezető „master”-t, aki egy sövénynél eleresztette őket, majd a mezőny megnyúlt, s egymás után érkeztek be a győztesek. Elsőnek *Szabados András* altiszt futott be *Emőd* nevű lovával a 6. századból, őt *Varga György* követte a 4. századból *Darázs* nyergében, majd *Varga János* altiszt futott be *Felcseren* az 5. századból.

Fél háromkor már a nagy akadályverseny kezdődött a cs. és kir. 10. huszárezred tisztikara, hadapródjai és egyéves önkéntesei részére, szolgálati lovakkal. Itt is a három tiszteledíjat a tisztikar adta. A versenyt két lóhosszal *Engelbach Zsigmond* hadnagy nyerte *Lejbebb* nevű lován. Másodikként *Steiger Gyula* hadnagy *Phoebuson*, harmadikként *Jármy János* önkéntes futott be *Országleánya* nevű lován.

A harmadik szám 2000 méteres síkverseny volt, az Asszonyágok díja, ahol a három díjat Szabolcs vármegye úrhölgyei ajánlották fel. Az első két helyezett *Liptay Béla* vármegyei birtokos lova volt, a *Karcsit Szemere*, a *Nagy-Kárájt Gömör*y főhadnagy lovagolta. Harmadikként érkezett *Jármy János* az *Árvácskán*.

Fél négykor vette kezdetét a helyőrségi nagy akadályverseny, mely 5000 métert jelentett. Elsőként *Sábel Kálmán* 10-es főhadnagy futott be „számtalan hossal” előzve meg társait, majd *Bacsák Pál* 5-ös százados lova érkezett, melyet *Reök István* hadnagy lovagolt, harmadikként *Ékes Károly* 5-ös főhadnagy indult volna, de a startnál állva maradt.

A Magyar Lovar-Egylet által alapított *Nyíri díj* volt az ötödik szám, mely 2400 méteres síkversenyt jelentett. Itt a versenyt öt hossal gr. *Spauer* lova nyerte, melyet br. *Eltz* főhadnagy lovagolt. A további sorrend: *Szemere* főhadnagy és *Merveldt* kapitány.

Délután fél ötkor ismét akadályverseny indult az 10-es altisztek részére. Az első helyezettnek maga az ezredparancsnok, vértessi *Weisz Ernő* ezredes ajánlott fel díjat, a többieknek, egészen a 6. helyig a tisztikar. A verseny távolsága 3200 méter. E számban elsőként *Gergely* szakaszvezető futott be a 4. századból. Őt követték *Vörös* őrmester (4. szd.), *Fuchs* tizedes (2. szd.), *László* őrmester (4. szd.), *Szakony* szakaszvezető (6. szd.), *Szőke* szakaszvezető (3. szd.).

Késő délután, utolsóként a mezei gazdák versenyére került sor. Minden lovasnak egyszer kellett megkerülni a pályát. Indulhatott minden olyan ló, melynek a gazdája Szabolcs vármegyében lakik. A verseny különlegessége az volt, hogy a lovat szőrén, tehát nyereg nélkül kellett megülni. E számban katonák már nem indultak, a versenyt *Dancs András* nyerte Mándokról.

Az csak természetes, hogy a versenyt hatalmas bál és táncestéllyel fejezték be tiszt uraimék és a városi előkelőség a Koronában.²⁵ A sok jóból a huszárlégénység sem maradt ki; számukra a gyakorlótéren – ahol a versenyeket rendezték – állítottak fel sátrat étellel, itallal megrakva.

1905-ben a szatmári lóversenyen *Reök István* honvéd huszárfőhadnagy *Little John* nevű lovával megnyerte az 1000 koronás I. díjat, míg *Hertelendy Miklós* 14-es főhadnagy a tenyészverseny 600 koronás I. díját hozta el.

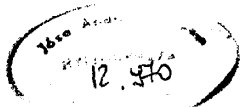
Különleges és szép színfoltja volt a huszárok életének az évenkénti, november elején tartott *Hubertus vadászverseny*.

1911-ben ezt a versenyt *Reök István* honvéd huszárfőhadnagy nyerte, a második *Szunyoghy Ferenc* vármegyei aljegyző lett, míg a harmadik helyen *Serly Károly* szintén 5-ös hadnagy futott be.²⁶

* * *

Századunk első éveiben egyre többször került a városi képviselőtestület asztalára a honvéd huszárlaktanya ügye. Az egészségtelen, elhasznált kaszárnya bérlete ugyanis 1911. október 1-én lejárt, addig viszont a városnak és a honvédelmi minisztériumnak egyezsége kellett jutnia a huszárok tisztességesebb elhelyezése ügyében. Azt a város nem akarta, hogy a huszárokat Rimaszombatra helyezték át, éppen ezért elvben elvállalta egy új, minden tekintetben modern I. osztályú laktanya felépítését. Ebben a kaszárnyában már elférne egy osztályparancsnokság, három teljes létszámú huszárszázad és a dandártiszti iskola is. A helybeli vegyes bizottság hamarosan kijelölte az építkezés helyét is, a Kállói utca végében egy szabálytalan hatszögű területet, melyet minden oldalról utak határolnak. Ez a hely a város központjától csak 1200 méterre van, jókarban lévő makadámút és gyalogjárda is vezet ide. A város vállalta, hogy a villanyt is kivezeti a kaszárnyához. A tervek elkészítésére *Tóásó Pál* budapesti építész kérték fel, aki az egész laktanyatelep elrendezését két változatban is elkészítette, természetesen a költségvetéssel együtt. Ha ezek a tervek megvalósulnak, az új kaszárnya igazán díszére vált volna a városnak. *Tóásó Pál* egész telepet pavilonrendszerben képzelte el és tervezte meg, az épületek között kavicsos borított utakkal, parkokkal, sok-sok fával. A három századot két épületben helyezték volna el, a konyhával, raktárakkal, tantermekkel, irodákkal és a különböző (cipész, szabó, szijgyártó) műhelyekkel együtt. Századonként három lóistálló szerepelt a tervekben, ezeken kívül raktárépület, ör-és fogda épület, gyengélkedő, tiszti épület az osztályparancsnokság részére, külön istálló nehéz- és gyanús beteg lovak részére, löszerraktár, járműszín, kutyaól, és patkoló kovácsműhely. A kiképzést segítette a két nagy fedett lovarda, és századonként egy-egy nyitott lovarda. Kisgyakorlótér és alakulótér is szerepelt a tervben. Az egész kaszárnyát téglakerítés vette volna körül, őrzésére öt őrbódét kellett volna felállítani. Ezeken kívül a tervező gondolt a lólábáztatóra, trágyatartókra, szeméttárolókra, de még arra is, hogy az egyelőre fel nem használt területen a legénység kosztjának feljavítására zöldségeskertet alakítsanak ki. 11 mélyfúrású kút látta volna el friss vízzel a huszárokat és a lovakat. Az egész laktanya építési költsége, beleértve a tereprendezést, a laktanyaudvar homokolását, gyepesítését, a nyitott lovardák kavicsolását, korlátokkal való ellátását, a belső udvarok elválasztására léckerítések emelését, az összekötő utak kavicsolását, másfél millió koronát tett volna ki.²⁷

Ennyi pénze a városnak természetesen nem volt, s a kölcsönügyletek sem kecsegtettek valami jó kilátásokkal. Három budapesti bank is tett ajánlatot, de igen magas kamatokat kértek a kölcsönösszeg után. Ugyanakkor, az 1912. évi véderőtörvény, melyet a tervek elkészülte után szavaztak meg, a honvédség létszámának fokozatos emelését írta elő, úgyhogy az újonnan épített kaszárnya megintcsak kicsinek bizonyult volna. Éppen ezért a város 1912 novemberében úgy határozott, hogy

a terveket, melyek a már a létszámemeléssel is számolnak, elkészítetteti, s ha a pénzügyi helyzet kedvezőbbre fordul, az építkezést azonnal megkezdik. Ebbe azonban már beleszólt az I. világháború kitörése, s így honvédhuszáraink a már kissé rozszant Honvéd utcai kaszárnyából indultak a frontra 1914 nyarán.²⁸ Ide többé nem is tértek vissza, helyükre a háború végén egy tüzér pótüteg költözött, s a két világháború között is elsősorban tüzérlaktanyaként üzemelt a Honvéd utcai kaszárnya.

A honvéd huszár laktanya

A nagy lovassági laktanya és a közös huszárok

A XIX. század utolsó harmadában a városi ipar, kereskedelem fellendítése érdekében nagyarányú építkezések indultak meg Nyíregyházán. Már akkor felmerült a képviselőtestületben az a gondolat, hogy egy teljes létszámú huszárezred számára kellene engedélyt kérni a közös hadügyminisztériumtól. A városatyák az 1880. március 19-i közgyűlésen kijelentették, hogy a város talaja nagyon alkalmas a lovaság részére, a kiterjedt sík, füves mezők kitűnő gyakorlótérül szolgálhatnak. Nem minden hátsó szándék nélküli a huszárság idekérésének ötlete. Idézzük tovább a közgyűlési jegyzőkönyvet: *„A kaszárnyaépítés esetében a városban nagyobb számú katonaság lévén összpontosítva, a katonaság élelmi, egyéb szükségletei fedezése nagy piac forgalmat idéz elő, mely a polgárság körébe szivárogván, az által a város polgársága anyagilag gyarapodik, mint Kassa, Eperjes, Miskolcz, Nagyvárad, Arad.”*²⁹ A megközelítően ezer katona és ló itteni elhelyezése után a fogyasztás ugrásszerűen nőne, föllendülne a város ipari és kereskedelmi forgalma, s nem utolsósorban a társadalmi élet is fölpezsdülne.

A kérelem fölterjesztése után, az augusztus 12-iki közgyűlés jegyzőkönyvében már azt olvashatjuk, hogy a közös hadügyminisztérium egy közös lovasezred állomáshelyéül jelölte ki Nagykállót és Nyíregyházát úgy, hogy egy lovas osztálytörzs és három század Kállóban, az ezredtörzs, osztálytörzs és három század pedig Nyíregyházán fog állomásozni. Egyben felhívták a várost, hogy alakítsa meg a laktanyaépítő bizottságot, és mutassa be az előkészületeit a laktanyaépítésre.³⁰

A képviselőtestületet ez a határozat nem elégítette ki, s 1880. november 3-án küldöttséget indítottak a magyar királyi honvédelmi miniszterhez, azzal a kéréssel, hogy a Kállóba tervezett alakulatokat is Nyíregyházára irányítsák, hisz a kállói volt megyeháza semmiképpen sem felel meg kaszárnyának.³¹ Az ajánlat eredményéről a küldöttség december 7-én számolt be. Ők Budapesten elmondták, hogy a volt megyeháza át nem alakítható, ivóvíze sem jó, az épület az egészségügyi követelményeknek nem felel meg. Ugyanakkor előadták azt a tervet, hogy a város az ezredtörzs, osztálytörzs és három század részére azonnal, míg a másik osztály részére a laktanyát 1888-ra felépíti. Az ajánlatot a minisztérium elfogadta, s utasította a várost a laktanyaépítő vegyes bizottság polgári tagjainak kijelölésére, míg a katonai tagokat a császári és királyi kassai VI. hadtest fogja delegálni. A december 7-iki ülésen még a bizottsági tagokat is megválasztották: *Krasznay Gábor* polgármester, *Bencs László* tanácsnok, *Horváth Gyula* városi mérnök, *dr. Meskó*

László tiszti ügyész, Kerekréthy Miklós főkapitány, dr. Meskó Pál főorvos, Nikelszky Mátyás, Belfi András és Takács Alajos.³²

A vegyes bizottság nagy lendülettel látott munkájához. A következő év januárjában minden szóba jöhető helyet megtekintettek, s végül a város délnyugati részén a vasútállomás mögötti terület mellett döntöttek. A nagy hó miatt a gyakorlóteret kijelölni nem tudták, de a város ígéretet tett arra, hogy 4 km-es körzeten belül alkalmas területről gondoskodik, és azt átadja olyformán, hogy holdanként 6 forint bérnél többet nem követel. „A lőtér az erdőnek jelenleg is e célt szolgáló helyen jelöltetik ki, szükség esetén ezt a város megnagyobbítja.”³³

Úgy tűnt, hogy a nagylaktanya ügye sínen van, mégis mintegy hat évbe telt, míg az előzetes tervekről és a bérleti feltételekről döntöttek. A közös hadügyminiszter végül megunva a huzavonát, a Nyíregyházára kijelölt ezredet Sátoraljaújhelyre kívánta helyezni. Erre felbolydult az egész város. A *Nyírvidék* hasábjain egymást érték a cikkek pro és kontra. A képviselőtestületi ülések állandó témájává vált a lovassági laktanya ügye. Érvek, ellenérvek hangzottak el. Idézzünk most egy részletet abból a cikkből, mely a laktanya mellett szállt síkra: „Azon előnyöket, melyek egy lovas laktanyának városunkban való megépítésére, s ott egy lovas ezrednek elhelyezése által reánk áramlanának, e város minden polgára érzi és tudja. Kifejezésre jutott ez a köztudat mindannyiszor, ahányszor ez a kérdés nyilvános megbeszélése felmerült. És valósággal a dolog úgy áll, hogy e kérdésnek sikeres megoldása egyik leglényegesebb föltétele annak, hogy Nyíregyháza városias fejlődésében előre haladjon. Kereskedelmi és ipari forgalmunk, mely azzal a legalább félmillióra számítható pénzforgalom-szaporodással, melyet itt egy lovasezred elhelyezése előidézne, új életerőkhöz jutna, s gyarapodnék.”³⁴ Egy másik cikk arról beszélt, hogy a huszárezred legénysége és 35-40 tiszte évi zsoldja körülbelül 300.000 forint, ezen felül a legénység élelmezésének költségei, a széna-, zab-, szalma-szükséglet értéke, és az a pénzmennyiség, amelyet a jórészt vagyonos tisztikar a forgalomba bocsát, majdnem megközelíti az évi egymillió forintot, annyit, amennyibe az előzetes tervek szerint a kaszárnya kerülne. Tehát tulajdonképpen nem is vállal nagy rizikót az építkezéssel a város. Ezekkel az érvekkel szemben a másik tábor a huszárok idehelyezése után csak a közerkölcsök várható romlásával tudott érvelni. A városvezetőség végül úgy döntött, hogy a laktanyát most már a záros határidőn belül felépítik. Így aztán 1887 novemberében több ajánlkozó közül Soukup Adolfal, Kassa főmérnökével, „mint a legjutányosabban vállalkozóval, s a laktanya tervezés és -építés terén legfelsőbb kitüntetésben is részesült egyénnel” kötötték meg a szerződést a tervek elkészítésére, a város pedig kötelezte magát arra, hogy legkésőbb 1891. december 31-ére a katonai igazgatóság használatába adja a kaszárnyát.

A tervek elkészülte és felülvizsgálata után kezdődhetett az építkezés. Először is vállalkozót kellett e hatalmas munkára keresni. A versenytárgyalási hirdetmény 1889. május 11-én jelent meg, mely szerint „az építkezés tárgyát képezik mintegy 905.000 forintba előírányzott lovassági laktanya és csapatkórház.” A város a hirdetményben nagy gonddal és pontossággal rögzítette, hogy a pénzéért mennyi és milyen minőségű munkát követel a vállalkozótól.

A versenytárgyalást 1889. június 12-én tartották meg a városházán, melyre hét vállalkozó jelentkezett: Neuschloss és Freund, Neuschloss Ödön és Marcell, Milkó

Vilmos és fiai, *Hirsche és Bachrach*, a *Grünwald-testvérek*, *Jiraszek és Krausz*, *Gregeresen és Fischer*. Közülük a legelőnyösebben ajánlkozó Jiraszek és Krausz szegedi vállalkozók kapták a megbízást, akiknek nevéhez már a szombathelyi és a nagy-zombori laktanyák építése is fűződik.³⁵

Most már csak a szükséges pénzt kellett előteremteni. A város vezetői természetesen egy nagyobb összegű kölcsönre gondoltak, melyet valamelyik fővárosi pénzügyintézet folyósítana. Éppen ezért *dr. Meskó László* városi tiszti ügyész és *Somogyi Gyula* Budapestre utaztak, hogy a kölcsön felvételének körülményei felől tájékozódjanak. Három nagyobb pénzügyintézettől: Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesülettől, a Magyar Jelzálog Hitelbanktól és a Pesti Magyar Kereskedelmi Banktól kaptak ajánlatot. A pénzügyi szakosztály javaslatára a képviselőtestület a *Pesti Magyar Kereskedelmi Bank* mellett döntött, és ettől vett fel a város 50 évre 5.40 %-os kamat mellett 887.625 forintot.

A szükséges szerződéseket 1889. november 21-én kötötték meg, melyekben rögzítették a laktanya felépítésének határidejét és az építési sorrendet. Eszerint először a telek rendezésével együtt az összes épületet ki kell tűzni, hogy az építmények csoportosítása a helyszínen is megfigyelhető legyen. Ezután a két nagy és a kis fedett lovardát kell felépíteni, már 1890 végére, hogy rossz idő esetén a többi épület anyagát itt lehessen tárolni. Az összes lakóépületet és a csapátkórház három pavilonját 1890. október végéig kell tető alá hozni, míg a többi épületet 1891. július végéig. 1891-ben minden épületet be kell fejezni. Világosan kikötötték azt is, hogy fagyos időben falazni, vakolni tilos.

A szerződés megkötése után a vállalkozók azonnal munkához is láttak. Még 1889 őszén elvégezték a legszükségesebb földmunkákat és felépítettek egy pavilont, ahol az építési irodát helyezték el. A hideg beállta után egész télen az anyaghardással foglalatostokdakt, hogy tavasztól teljes erővel indulhasson a munka. A vállalkozók a nyíregyházi tégláárakat túl magasnak találták, ezért a *Tokaji úton* és a leendő laktanya mellett, az Eletón földeket vásároltak, és ott égették a szükséges téglákat.³⁶

Korunk erősen gépesített építőiparának is becsületére válna az a gyorsaság, ahogyan a kaszánya felépült. Az építési napló tanúsága szerint a munkát 1890. március 27-én kezdte meg a 2 főpallér, 96 kőműves, 51 férfi és 50 női segédmunkás. Egész tavasszal és nyáron naponta átlagban 200 kőműves, 100-100 férfi és női segédmunkás dolgozott az építkezéseken. A munkában fennakadás nem volt, legfeljebb néha téglahiány miatt álltak a mesterek. Éppen ezért 1890. július 29-étől a tanács engedélyezte a vállalkozónak, hogy a helybeli *Bauer* - és a *Király-féle* tégláégető telepekről kiválogatott jó minőségű téglákat is átvegyen és felhasználjon.

1890. november 10-én a laktanyaépítő bizottság megsejmelte az építkezést és a felvett jegyzőkönyv alapján a következőket tapasztalta: a két kapuépület, a két főtiszti lak, a két altiszti lak, öt legénységi épület, és a Tokaji úton a csapátkórház épületei tető alatt, becserepezve állnak. A törzsépület tető alatt, kivéve a manzárd tetőt. A 6. számú legénységi épület még nincs becserepezve. Úgyszintén nincs cserep a fogda- és zuhanyépületen. A torna- és vívóterem, a markotányos épület, a pótraktár, a szekérszín tetőszerkezete még nincs feltéve. A többi épületnek pedig még csak az alapfalai állnak.³⁷

Alig telt el két év, s elkészült a 39 kisebb-nagyobb épület, a mintegy 30 hold területet övező téglakerítés, és a Tokaji úton az ezred kórháza. A város laktanyaépítési bizottsága 1891. október 19-én és 20-án vette át az építő cégtől a kaszárnyatelepet az építési szerződésben foglaltak alapján. A vállalkozó az épületekre két év garanciát vállalt, úgyhogy a végleges átvétel csak 1893. július 21-én történt meg.

Ez a kaszárnya az akkori idők legmodernebb igényeinek megfelelően épült, és az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legkorszerűbb, pavilonrendszerű lovassági laktanyája lett, amit a város tartott fenn a katonai kincstár által fizetett évi 44.385 forint bérleti díj fejében.

Az átvétel után a *Nyírvidék* is hosszabb közleményben ismertette a város új büszkeségét: „...A vizsgálatot egy polgári és katonai tagokból álló vegyes bizottság foganatosította. Tagjai voltak e küldöttségnek polgári részről: Miklós László alispán, Bencs László polgármester, Koczokh László kir. főmérnök, dr. Jóna András vármegyei főorvos, dr. Meskó Pál városi főorvos, dr. Meskó László városi tiszti ügyész, Kerekréthy Miklós első tanácsos, Horváth Gyula városi mérnök, katonai részről a 14. huszárezred ezredese, egy alezredes, egy műszaki igazgató, egy ezred-orvos és több tiszt. A vegyes bizottság munkálata két napon át tartott, a vizsgálat épületről épületre, szobáról szobára menve ejtetett meg... A beépített terület egy hosszas négyszöget képez, a melynek kidomborodó elővonalában a két kis kapuépület az őrség, a felügyeleti tiszti szoba és a pénztári helyiség befogadására; és 8 tiszti lakást magába foglaló két egy emeletes főtiszti laképület van elhelyezve, a melyekkel csinos vasrácsos kerítéssel összekötve a két oldalon a monumentális arányokban épület két nagy fedett lovarda képezik a főarcvonalat, a melynek közepén a szép kivitelű homlokzatán Nyíregyháza város címérével díszített törzsepület emelkedik ki, a mely az ezredparancsnokság, a segédtiszti, kezelési és egyéb hivatalos helyiségeket, továbbá az egyéves önkéntesek tantermét és a tiszti felolvasási és kaszinó helyiségeket foglalja magában...”³⁸

A téglalapon belül egyenlően felosztva állt a két egyemeletes altiszti lakóépület (egyenként 10 altisztnek való lakással) és hat szintén egyemeletes legénységi épület egy-egy huszárszázad, azaz körülbelül 150 ember részére. Ezekben az épületekben 8 tágas és világos szobában helyezték el a legénységet: szobánként 1 altisztet és 17 huszárt. Ezenkívül helyet kapott az épületben a századraktár, a század mesterembereinek műhelye, s a többi altiszt és az őrmesterek szobája. A téglalap külső vonalán a tiszti lovak istállóját és a 12 legénységi lóistállót helyezték el egyenként egy-egy félszázadnyi ló részére, 78 lóállással. Az istállóépületek közepén voltak a nyereg-és zaboskamrák, ezek padlásán a szénatárolók. Az istállók sora mindkét oldalon egy-egy patkoló kovácsműhellyel záródott, egyenként hat tűzhellyel és kohóval (századonként egy műhely). A téglalap hátsó oldalát a zuhany- és mosóépület és a harmadik, a kis fedeles lovarda foglalta el. A háttérben állt még a fogdaépület, a markotányos épület, mely magába foglalta a legénységi konyhákat, étkezőt, az altiszti ivószobát, s ugyancsak a helyiségek szolgáltak rossz időben legénységi torna- és vívóterem gyanánt. Hátul állt még az ezredraktár, a szekérszín, a gyanús és beteg lovak istállója.

Harminckét kút látta el a kaszárnyát friss vízzel. A trágya eltávolítására kisvasút szolgált, mely a telep mindkét oldalán az istállók előtt futott, s bányacsilléken

tolták a huszárok a trágyát a telepen kívül lévő trágyagödrökbe. Ezeken kívül a századok részére egy-egy nyitott lovardát is elkerítettek a kaszárnya előtti területen.³⁹

A huszárok számára a városon kívül kimérték egy 312 holdas gyakorlóteret és löteret is.

Miután mindent szépen elrendeztek a város a vegyes bizottság katonai tagjai részére az *Európa szállóban* bankettet adott, ahol *Meskó László* a tervezőt, *Kerekréthy Miklós* a kivitelezőt eltette, míg *Sztárek Ferenc* rendőrkapitány a katonaság és polgárság közötti egyetértésre üritette poharát.

Közben elkészült a császári és királyi 14. huszárezred bevonulásának és ünnepélyes fogadásának menetrendje is. A regiment akkoriban *Nagymihályiban* volt elszállásolva, 6. századát pedig még a nyáron Kisvárdáról Boszniába helyezték át. Az ezredet egyébként az 1859-es osztrák-olasz-francia háború idején szervezték. Az önkéntesekből toborzott 1. és 2. zalaegerszegi, továbbá az 1. és 2. debreceni és hajdúsági huszárosztályokat egyesítették a 14. önkéntes huszárezredben. 1860-ban a 3., 4., 6., és 10. huszárezredek felosztott 4. osztályaiból kapott 1-1 századot, s neve ekkor 2. önkéntes huszárezredre változott, immár hat századdal. 1862-ben sorhadi huszárezreddé alakították át, s ekkor visszakapta 14-es sorszámát, állománya pedig a sorhadi huszárokéval lett azonos. 1861 és 1872 között ezredtulajdonosa gr. erdődi *Pálffy Mór* altábornagy, 1872-től pedig *Vlagyimir* orosz nagyherceg. Az ezred 1866-ban részt vett a *königgrätzi* csatában, ahol bátorságukért 7 tisztet katonai érdemkereszttel tüntettek ki, a legénység között pedig 1 arany, 6 első osztályú és 21 másodosztályú ezüst vitézségi érmet osztottak ki. Fennállása óta sok helyen állomásozott az ezred: *Enns*, *Wels*, *Lancut*, *Marburg*, *Nagyvárad*, *Arad*, *Csernovicz*, *Nagymihályi*, majd 1891-től *Nyíregyháza*. Egyenruhájuk ekkor: buzérvörös csákó, világoskék mente és atilla, buzérvörös nadrág, az atillán és mentén sárga gombok.⁴⁰

1891. november 1-én vonult be ünnepélyes keretek között a császári és királyi 14. huszárezred, *Lenk Albert* ezredes parancsnoksága alatt. Tokaj felől érkeztek. Reggel 9 órakor a város határában *Kerekréthy Miklós* tanácsos üdvözölte a huszárokat. Fél tízre ért az ezred a városháza előtti térre, s miközben a *Pazonyi* és *Városház* utcán vonalba rendeződtek, *Benczi Gyula* és zenekara a Rákóczi-indulót játszotta. Az egész város díszbe öltözött a nagy esemény tiszteletére. A házakat fellobogózták, s ünneplő tömeg vette körül a városházát, melynek erkélyén a díszes hölgyközönség foglalt helyet. A városház bejáratától balra építették fel a tribünt, ahonnan *Meskó László* üdvözölte a katonákat, majd *Lenk Albert* köszöntötte ezrede nevében a várost. Ezután a huszárok és a tömeg a Szarvas utcán kivonult a kaszárnyába. Elöl a város négylovas dízhintóján az alispán és a polgármester. Utánuk 60 kocsiban a város előkelősége, majd az ezred. Kint a belső téren sorakoztak fel a katonák. Itt *Bencs László* polgármester átadta az egész laktanyát, és ennek jelképeként a kaszárnya kulcsát *Lenk Albertnek*. Déli 12 órakor a huszárokat megvendégelte a város. Minden katona kapott gulyást, csuszát, 1 liter bort és egy szivart, az altisztek pecsenyét is. A talpalávalót *Kacsari* bandája húzta. Ezt a vendéglátást másnap délelőtt *Füzesséry Elemér* hadnagy vezetésével egy altisztekből álló küldöttség köszöntö meg a polgármesternél. A tiszteket délután 2 órakor az *Európa szállóban* díszbéd várta. Itt *Benczi Gyula* zenekara játszott.⁴¹

Így tehát 1891 őszén a 14. huszárezred törzse, mindkét osztálya, sőt a pótkeret is ugyanabba a helyőrségbe egy kaszárnyába került.⁴²

Az ünnep elmúlt, s a következő évek dolgos munkával, kiképzéssel teltek. Még 1891 novemberében a tisztikar teljes létszámban beíratkozott a helybeli kaszinó tagjai közé. 1892 tavaszán a földművelésügyi minisztériumból kapott minegy 3000 fa és díszcserje elültetésével parkosították a laktanyát és környékét. Közben a cs. és kir. 16. huszárezred pótkeretét elvezényelték a városból, helyére a 12-esek kerete került. Ugyanakkor, 1892 őszén hazajött a Boszniába rendelt 6. század is, így teljes lett az ezred.

A beilleszkedés azonban nem ment könnyen. Számtalan kisebb-nagyobb sűrődés, affér borzolta fel a kedélyeket a városban is, de a kaszárnnyában is. Nehezen tudták megoldani a tiszt lakások ügyét. 22 tiszt ugyanis családjával a városban lakott, akik csak hosszas utánjárással találtak megfelelő szállást. A városi polgárok lovaikat a tanyán tartották, így nagyon kevés volt az istálló is a tiszt tulajdonlovak számára. Ugyanakkor, mert kereslet volt, a lakberek már a huszárok beköltözése előtt elkezdtek fölfelé kúszni. 1890-ben a várost a VII. lakbér-osztályba sorolták a katonai hatóságok, s így a tisztek részére megállapított lakbér illetmények alacsonyabbak lettek a házbérekénél. A különbséget a szerződés értelmében a fogadó félnek a bérbeadónak, tehát a városnak kellett állni, s hamarosan olyan kósza hírek szálltak a polgárok között, hogy nem is olyan jó üzlet a katonaság. Éppen ezért a város mindent megtett a magasabb osztályba sorolásért. 1895-ben vegyes bizottságot szerveztek, amelyik egy héten keresztül vizsgálta a bérelt lakásokat, s végül arra a következtetésre jutottak, hogy az új besoroláskor Nyíregyházát a IV. lakbér-osztályba kell átsorolni. *„Nyíregyháza városa éppen a legutóbbi időben olyan áldozatokat hozott a katonai kincstárnak az egymillió forintnál többbe került mintaszerű nagylaktanya építésével és a gyakorlótér megszerzésével, amelyekért joggal várhatja ugyanazon katonai kincstártól a lakbérosztályozásnál a megfelelő méltányosságot.”* – érvelt a bizottság, ám a kincstár mindezt nem vette figyelembe, maradt a régi beosztás. Az újabb öt évben is csak annyit tudott elérni a város, hogy 1901-től a VI. osztályba sorolták át Nyíregyházát.

Aztán jöttek az első párbajok. 1892 nagypénteken „szentelték” fel a vívótermet. Halassy János ügyvéd és Mezőssy Béla huszár önkéntes csaptak össze. A párbaj oka tulajdonképpen az ügyvéd és idősebb Mezőssy közti nézeteltérés volt, amit a fiú így óhajtott rendezni. Délután 2 órakor kezdték a küzdelmet, mely az első „komoly sebre ment”. A felek első összevágása mindjárt olyan erős volt, hogy mindketten megsebesültek, s ebből a segédek és az orvos Halassy sebeit súlyos természetűnek minősítették. A jól végzett munka után a felek kibékültek. Egy hónap múlva, május 10-én estefelé lovag Ashbash Tasziló huszár hadapród- tiszthelyettes és Kölber turjaremetei méntelepi főhadnagy vívtak ma már kideríthetetlen ok miatt véres párbajt, ahol a komolyabb sebeket lovag Ashbash hadapród-tiszthelyettes úr kapta.

A huszárlégénység is igen tevékenyen vett részt az álmos, vidéki város „felrászásában”. A *Nyíregyházi Hírlap* 1892. március 31-én így ír a 14-esekről: *„A tavasz beálltával huszár ezredünk legénysége is szét néz a városban gyakrabban, mint a téli időben; sőt a múlt vasárnap este vagy 15-20 ember a Tokaji-utca torkolatánál*

azt hitte egymásról, hogy valami ellenséggel áll szemben, oly csinos kis ütközetet rendezett egymás között. Hála istennek csak egyik kapott közlők a fején súlyosabb természetű sebet, a miért aztán a többi úgy megharagudott a gézengúz fejbeverő bajtársra, hogy kivont karddal rohantak utána valamennyien, nagy rémületet okozván az utcán járók-kelők között. Úgy gondoljuk nem ártana vasárnap estétként néha a városban is patruliroztatni.”

Októberben a *Bundi kocsmában* a civilekkel akaszkodtak össze huszárjaink. Kölcsönösen elpáholták egymást, végülis a huszároknak kellett visszavonulniuk, ami oly gyorsan sikerült, hogy a „csatatéren” maradt egy huszárkard és egy sapka.

A következő év tavaszán a vasúthoz vezető gyalogúton a csoportosan facsemetéket szállító huszárok tisztelték meg duhaj énekléssel és illetlen szavakkal az arra sétáló „előkelő emberekből álló” társaságot. Húsvét másodnapjának éjjelén pedig a huszárjárőr egy részeg altiszt vezetésével a *Herskovits-féle Nemzeti Kávéház* udvarán megkardlapozott egy civilt és a kaszárnnyába hurcolta.⁴³

A sok csíny megelégtelvélen *Lenk Albert* ezredes még 1893 áprilisában az egész legénységet, őrmestertől lefelé 30 napi kaszárnnyafogsággal büntette. Azt mondanunk sem kell, hogy ez a szigorú ítélet a városi polgárok őszinte helyeslésével találkozott. Ettől függetlenül ezután is párbajoztak a tisztek egymással és a civilekkel, a magukról megfélemedezett borgőzös huszárok jónéhányszor még összeakaszkodtak egy-egy vendéglőben a nyíregyházi legényekkel vagy a rendőrséggel, néha-néha még 12-es vagy 5-ös társaikkal is, de lassacskán harmónikus viszony alakult ki a katonaság és a város között, a kölcsönös nyugalom és érdekek reményében.

* * *

Kiképzés, szemlék, gyakorlatok, a kemény huszárélet mindennapjai következtek a nagylaktanyában is. A nagygyakorlótérre még 1892-ben elkezdték felépíteni az új lövöldét, ahol 1893 nyarán már megtartották az első éleslövészetet a huszárok. Ez a katonai lövőház és lőtér a legújabb tapasztalatok figyelembevételével épült, az új fegyverekhez alkalmazkodva, s mint ilyen első volt a Monarchiában.

Nyaranként általában *Tiszalókra* vonult az ezred, ahol az úsztatást gyakorolták. 1892 július közepén négy napra szállásoltak be a községbe, majd a századok teljes felszereléssel, tisztjeikkel az élen úsztatták át a Tiszát. A tiszalóki református egyház őrzi az egykori 14-es őrmester, *Kórik Gábor* feljegyzéseit huszáréveiről. Idézzünk ebből most részleteket magáról az ezredről és a tiszalóki beszállásolásról. (A szöveget a mai helyesírás szerint közöljük):

„A legszebb huszár regiment

Valahogy ne tessék rossz néven venni tőlem, aki nem az én ezredemben szolgáltam a császárt, hogy a saját ezredemet a világon a legszebbnek tartom... Hiszen az a tizenhat huszárezred, melynek különféle színű csákóján kétfejű sas ragyogott, mind, mind igen gyönyörű szép volt. De engedtettsék meg nekem és *Szőke Gábor* bajtársamnak, hogy a mienket tartjuk a legszebbnek, nemcsak e hazában, hanem széles e világon. Továbbá ne érezze sértve magát az az öreg huszár sem, aki a kétfejű sasos tizenhat ezred egyikében sem szolgált, de mégis huszár volt. Honvéd huszár... Ne haragudj azért kedves öreg veterán honvéd huszár bajtársam, szeretünk, tisztelünk és nagyra becsülünk titeket is. De azért bocsássatok meg, ha a gyermek

saját apját, anyját tartja legszebbnek a többi emberek, asszonyok között. Mi is Szőke Gabi pajtásommal ezért tartjuk a világon a legszebbnek azt a huszárezredet, amelyről gyermekkori álmaink szövődtek, mely álmok húszéves korunkban valósággá váltak, sőt amelyről most is álmodunk...”

Megemlékezik a naplóíró kedves tisztjeiről is, Vétsey Edéről, Csicsery Gézáról, Pongrátz Ferencről, Dolleschall Miklósról, Nagy Ákosról, Oehm Tivadarról, Majer Gézáról, Báró Buttlerről, Nagy Sándorról és Fráter Konrádról.

A beszállásolásról az alábbiakat jegyezte fel Kórik Gábor: „Elemi iskolás fiúknak mindig igen nagy esemény volt az, amikor huszárok érkeztek a faluba. Már tudták előre, mert egy nappal előbb kvártély csinálók járták be a falut kisbíróval vagy hitessel, minden udvarra benéztek, hogy hány ló fér el az istállóban. A kvártély csinálók felírták a palánkra, hogy abba az udvarba ebből a századból és ebből a szakaszból ennyi ló és ennyi ember fog be szállani. Ilyen formán pl.: H.R. 14. 3. E. II. Zug. 6 ember, 6 ló. (14. huszárezred, 3. század, 2. szakasz) Másnap dél tájban csakugyan megérkeztek a huszárok. A község elé érve a század előtt lovagló hat trombitás harsányan beléfújt hangszerébe... Legelőbb az ezred jelét (Regiments-ruf) fújták a trombitások, utána a Generalmarschot... A csapat élén arany zsinóros főfő huszár lovagolt szénfekete paripáján, a község bejáratánál kirántotta ragyogó kardját. A trombitások kis időre elhallgattak. Az a főfő huszár magasra emelte kardját, messzezsengő hangon kiáltott: *Habtacht* (habták - Vigyázz!) Erre a szóra kihúzták magukat a huszárlegények... *Ergreift den Säbel!* – kiáltja a főfő huszár és egy szempillantás alatt az egész csapat kirántotta a kardját... A községet tisztelték meg ezzel a dologgal a huszárok. A hat trombitás (mind szürke lovon ülve) ismét rákezdett arra a gyönyörű marsra... A falu közepére ért a század. A kvártély csinálók odamentek roppant katonás lépésben ahhoz a főfő huszárhoz. jelentették, hogy a kvártély készen van. A főfő huszár egy rövid szavára (*Versorg den Säbel*) hűvelybe repültek a kardok, minden huszár megveregette a lóva nyakát. A csapat leszállt a lóról és gyalogosan vezetve be a lovat, be az utcákra, bekvártélyozni.”

A házaknál a huszárok lenyergeltek, levetköztek, s nekiláttak a megizzadt lovakat lecsutakolni. „*Poros, izzadt volt a ló, poros, izzadt volt a szerszám, poros izzadt volt a huszár is. Első a ló. Száraz fényesre kell azt csutakolni. Hozzáfogtak tehát a huszárok a lovat csutakolni. Ha nem lettek volna izzadtak, kimelegedhettek a csutakolásban. Mert ez olyan művelet, hogy csak akkor ér valamit, amikor a huszár beleizzad. És csak akkor megy jól a dolog, ha énekelve végzik. Rázendítettek a nótára a huszárok. Döngött a ló hátán, oldalán a szalmacsutak. Az éneklő, csutakoló huszár lelke elmélázott, talán haza, valahol a Nyírbe egy kis faluba. Az édes anyához, vagy ki tudja kihez?*”

*Ferencz Jóska udvarában van egy fa
Két sorjában áll a huszár alatta
Szomorún szól rézsarkantyúm taraja
Édesanyám ha hallaná, de sírna.*

*Ferencz Jóska azt írta a muszkának
Lányokat ne sorozzon katonának
Mert a lánynak tizenhárom ruha kell
Az aljára pirosbársony fodor kell.”*

Lóápolás után megetették, megittatták a lovakat a huszárok, majd a közeli utcáról felharsanó trombitaszó jelezte, hogy megfőtt a menázi. Ezután a felszerelés, a fegyverek pucolásához fogtak. *„Micsoda jókedvvel végezték munkájukat a huszárok! Törülgették, pallérláncolták, kefélték, kengették, súrolták, szétszedték, összerakták a dirib-darabokat, míg végre tiszta volt minden”.* Közben ismét felhangzott a nóta:

„Szép a huszár mikor masírozik
Szép a huszár mikor masírozik
Mentét köt a vállára
Kardot az oldalára
Úgy megyen a csatába
Az halálra.

Szép a huszár ha felül a lovára
Szép a huszár ha felül a lovára
Négyesével egy sorba
Örmester úr utána
Marsot fúj a trombitás
A városba.”

Mire mindennel végeztek a trombitások már a takarodót fújták.

1890-ben, még a nyíregyházi bevonulás előtt, Nagymihályról Székelyhídra, császárgyakorlatra, masírozott a regiment, s közben 9 napra Tiszalökön szállásoltak el és az úsztatást gyakorolták. A továbbvonulás előtt egy igazi jó huszárcsínnyel arról is gondoskodtak, hogy ezt a kilenc napot egyhamar ne felejtsék el a lökiek. Az utolsó éjszaka a huszárok a gazdák legelőn éjszakázó lovaikhoz osontak. A lovakat őrző legények már javában aludtak, s egy jó óra alatt majd háromszáz lovat nyírtak meg a katonák. Minden lovat két huszár vett munka alá. Egyik tartotta, a másik nyírta a sörényét, farkát szép simára. Persze nemcsak mulatságból, csínytevésből tették ezt a huszárok. A lóápoláshoz, a ruha rendbentartásához sok-sok kefe kell, melyet a huszár nem a boltban, kávéházban vásárolt meg, hanem maga kötött. A keféhez pedig ugye – lószőr kell. Másnap reggel, amikor elindulás előtt a löki piactéren felsorakozott az ezred és Lenk Albert ezredes megsejmelte őket, minden huszár azért imádkozott magában, csak az ezredes úr meg ne nézze a nyeregtáskákat, hogy a felszerelés előírászerűen van-e benne, mert akkor nagy baj lesz. *„De a jó Isten, aki szereti az ő huszár gyermekeit, dacára, hogy megkáromolják (ezt most elsősorban a löki gazdák tették a legelőn), jó kedvre ébresztette fel az ezredes urat. És nem történt semmi baj. Kinek lett volna belőle haszna? Néhány huszárnak baja származott volna belőle, mert tudni illik a legközelebbi kvártélyon két óráig futrás kötélen lógott volna a palánkra kikötve, ami olyan mulatság, hogy soha sem látott még senki olyan legényt, aki hasonlóra vágyott volna. A lovaknak a lenyírt szőre? Majd kinő most esztendőre.. Hogy haragszik nagyon Lovas András bátyánk? Majd megbékül ő is. Ő sem volt jobb a Deákné vásznánál. (t.i. Lovas András is Königsgrätzet járt 14-es huszár volt, s ezt a csínyet akkoriban ő is elkövette egypárszor.) Vagy talán nem is haragszik már olyan nagyon, hisz huszár tréfa volt. Ő is úgy tett volna.”*⁴⁴

1893 őszén *Kassa* környékére masírozott az ezred nagygyakorlatra. Felfelé ment *Miskolc*-on az ottani huszárokkal lóversenyt rendeztek, amit a nyíregyháziak nyertek meg. Szeptember 11-én érkeztek vissza a 14-esek a városba, s a pihenő helyett másnap reggeltől a lóval együtt való bevagonírozást kezdték el gyakorolni.⁴⁵

* * *

A gyakorlatok és lóversenyek egyaránt próbára tették a huszár és lova ügyességét, rátermettségét, tűrképességét, de hasonlóképpen megmérettetett ló és lovasa egy-egy távlovaglason is. 1892. április 20-án *Dolleschall Miklós* alezredes 10 tiszt társaságában egyenesen *Krakkóba* indult úgy, hogy a távot oda-vissza 9 nap alatt teszik meg. Semmi felesleges dolgot nem vittek magukkal, még a tisztiszolgák sem kísérték a társaságot, mindössze az ilyenkor nélkülözhetetlen gyógykovácsot vitték magukkal. A kincstári lovakat lovagolták, hogy ezek kitartását kipróbálják. Egy hét múlva a *Nyíregyházi Hírlap* a sikerről tudósít:

„A 20-án, szerdán innen *Krakkóba* indult távlovagló huszár tisztek közül négyen az első állomásról visszaérkeztek, kettő közülök betegsége, kettő pedig lova kifáradtsága miatt, a többiek szombat estve érkeztek *Krakkóba*. Vasárnap pihentek s hétfőn reggel visszaindultak, haza érkezésük bizton csütörtökre várható. Eddigi utjuk alatt az idő a lehető legkedvezőtlenebb volt, folytonos szélvihar volt velük szemben, a kemény hideg többször kényszeríté őket az órákig is eltartó gyaloglásra, lehetetlen volt huzamosabb ideig lóháton ülni. Köpenyük a hó és esőtől úgy átázott, hogy azokat már *Kassáról* vissza küldötték, hasonló lovaglás ily körülmények között talán még nem is volt; a naponta megtett út hossza átlag 94 kilométer, s ennek dacára a tiszturak teljesen jól érzik magukat, s a mi szinte bámulandó, a lovakon a megerőltetésnek nyoma sincs.”⁴⁶

Alig melegeedett meg az ezred új állomáshelyén, megjelentek szemlézni az előjárók. 1892. április 8 és 12. között lovag *Zaleski József*, a miskolci 6. lovasdandár parancsnoka szemlélte meg a 14-eseket és elismerő szavakkal nyilatkozott mind a legénység képzettségéről, mind a kifogástalan lóállományról. Június 10-étől ismét négy napon át vizsgálta az ezredet, majd 1893 januárjában ismét visszatért, s megint csak elégedetten szemlélte a huszárokat. A márciusi szokásos szemle emelkedett hangulatban telt el. A hónap teljes 3. hetét töltötte itt a dandárparancsnok, s naponta a gyakorlatokon győződött meg a huszárok felkészültségéről. Előtte azonban ünnepet tartott a regiment: „A 14. huszárezred ünnepe. *Vlagyimir orosz nagyherceg*, házi huszárezredünk tulajdonosa, e napokban arcképét küldte meg ezredének, a mellett pedig minden egyes tisztnek is küldött fotográfiát saját keze aláírásával. Az arcképeket a hadtest parancsnok képviselőjében *Zalesky ezredes* dandárnok ünnepélyesen adta át az ezrednek mult szombaton *Lenk ezredparancsnok* és az egész tisztikar jelenlétében. *Zalesky dandár parancsnok* szíves beszédben emlékezett meg a tulajdonosról, mely beszédre *Lenk ezredes* meleg szavakban válaszolt. Az ünnepélyes átadást *lakoma* követte a tiszti étkezésben...”⁴⁷

Júliusban a kassai hadtestparancsnok, *Üzküll-Gyllenband Sándor* altábornagy is megsemmelt az ezredet a dandárparancsnok kíséretében.

* * *

A hadrendi változások miatt 1894 nyarán a 14-es huszárokat elvezényelték a városból a távoli Bukovinába, *Csernoviczba*. Augusztus elején indultak el innen a huszárok, előtte azonban *Lenk Albert* ezredes búcsúlátogatást tett a polgármesternél, s „megköszönte a város közönségének az egész ezreddel szemben tanúsított jóakarátát és szívélyes barátságát, mi által az ezredek három évi itt időzése alatt a katonaság és a polgárság közötti egyetértés és jó viszony fenntartva lett, s ajánlja magát és ezredét jövőre is a városi közönség jó indulatába.”⁴⁸

Ősszel, a gyakorlatok után vonult be a városba a III. *Frigyes Vilmos* porosz király nevét viselő császári és királyi 10. huszárezred. Szeptember 29-én, szombaton reggel érkeztek. „Huszárainkat, a kik *Hajdu-Nánás* felől érkeztek, a város ünnepélyes fogadtatásban részesítette. A város határánál *Sztárek Ferenc főkapitány* fogadta az ezredet, a laktanyában pedig *Bencs László* polgármester üdvözölte a város hatósága és egész közönsége nevében. Az üdvözlés után *Fontain* ezredes bevonulást parancsolt s azután a tisztikar a laktanya tiszti kaszinójában gyülekezett össze...A város itt villás reggelivel vendégelte meg a tisztikart.”⁴⁹

Közben az eltávozott 14. huszárezred parancsnokát, *Lenk Albertet* a 21. lovasdandár parancsnokává nevezték ki, s így a regiment új parancsnoka *Dolleschall Miklós* lett, akit ezredessé is előléptettek.

Nyíregyházán tehát a 10. huszárezred és pótkerete, valamint a 14. huszárezred pótkerete maradt. Mivel a nagylaktanya ennyi alakulat részére mégiscsak szűknek bizonyult, a 10-es huszárok 6. századát *Nagykállóban* szállásolták el. Súlyosbította a helyzetet az is, hogy a miskolci 6. lovasdandár tisztjeinek lovaglőiskoláját, az equitációt is ide helyezték. Közben a város a pótkeretek számára a nagylaktanyában az építkezéseket (pótraktárak, szekérszínek) megindította, de a dandártiszti iskolát nem építette föl, éppen a kedvezőtlen lakbérosztályozás miatt.

1897-ben tovább korszerűsödött a laktanya azzal, hogy a törzsépületbe, a kapu-épületekbe és a lovardákba a város és a huszárezred közösen bevezették a villanyt, majd egy év múlva telefont is kapott a kaszánya. Ezt a város kötötte be saját költségén, jól felfogott érdekében. Az egyre fejlődő települést ugyanis jónéhány-szor rémítette meg egy-egy nagyobb tűz, amivel az önkéntes tűzoltók sokszor nem nagyon bírtak. A huszárezrednél viszont volt – éppen az önkéntesek segítségével kiképzett – tűzoltó szakasz, kikre így biztosabban lehetett számítani, arról nem is beszélve, hogy az esetleges rendbontások alkalmával a készséget hamarabb ki lehetett hívni.

Ugyanis ezek a derék dunántúli huszárok semmivel sem voltak jobbak elődeiknél, a kezdeti időkben igen sok gondot adtak mind a rendőrségnek, mind saját készségüknek. Ezekkel is, de a szépen megrendezett versenyekkel, Hubertusnapokkal, tiszti multságokkal, bálokkal a 10-esek is beírták nevüket e város történetébe.

* * *

A 14-esek pedig lassacskán berendezkedtek a távoli Bukovinában, *Csernoviczban*. Nem egy helyen voltak elszállásolva; az ezredtörzs és a második század a város egyik felében, az első és harmadik század egy másik laktanyában, míg a teljes második osztály *Új-Zucskán* feküdt. Ettől kezdve a szabolcs-szatmári fiúk ide vonultak be évenként októberben huszárnak.

Idézzük megint Kórik Gábort, hogyan is történt a berukkolás Tiszaökről 1899 őszén. Tavasszal már az orvosok megvizsgálták a katonaköteleseket, s augusztusban megérkezett a behívó is, mely szerint október 4-én Munkácsra kell bevonulni. Az előző este búcsúzkodásokkal telt el. Másnap délelőtt mindenki összepakolta a zöld katonaládát, melybe tisztálkodószerek, fehérnemű, hazai élelem és szíverősítő itóka is került. „Elharangozták a delet. Közeleg az indulás ideje. Három órakor indul a gőzös az állomásról. Ez a kis idő mihamar eltelik. Innen is onnan is hallatszik a zaj. Búcsút zengő katonanóta, anyai sírás, köszönés, üdvözlés hallatszik mindenfelé.

A rozmaringosok megbeszélések szerint, de még az ősi szokás szerint is Schlesinger táti vendéglőjében gyülekeznek. Az állomásra való kivonulás onnét történik zeneszóval, ünnepélyesen. Imitt-amott már mennek is az ünnepelt gyerekek a gyülekezőhely felé. Ifjú barátok, fiatal legénykék dalolva kísérik őket. A kis zöld katonaláda botra akasztva ott díszleg valamelyik barátnak a hátán. A legszebb ünneplő ruha van minden rozmaringoson. Rozmaring – te drága szép bokréta, tedd még egyszer széppé és ünnepélyessé őket – utoljára. Szőke Gábor barátunk is indulásra kész. Gyönyörű, bimbós rozmaring bokrétával feldíszítetten. Bimbós volt a rozmaring, bimbó volt még az is, aki szívesen adta... Az udvaron vannak már, indulásra kész. Szülők, testvérek, ifjú barátok mindnyájan ott lesznek az állomásnál. Most még csak a háztól kell elbúcsúzni tehát.”

A kocsmában aztán utoljára még megtáncoltatták a falu lányait, majd a banda kíséretében, énekszóval masíroztak ki az állomásra:

„Ősszel minden csipkebokor hullassa virágát,
Minden szőke, barna kislány sajnálja babáját,
Nékem is majd el kell menni,
Téged babám itt kell hagyni,
Jön október, betyár hónap, el kell masírozni.”

„Az állomásra értek végre. Félőrai idejük lehetett még. Éppen elég idő ahhoz, hogy átöltözzenek. A büszke ünneplő ruhákból gyorsan kivetkőztek. Régi szokáshoz híven felöltöztek a tavaly levetett viseltes gúnyába. A tisztelt ócska ruhadarabokat kinek-kinek a hozzátartozója hozta ki az állomásra. A büszke szép ruhák nem a kaszárnyapadra valók ám! Azok majd megvárják szépen tulajdonosukat a bazsalikomszagú ládában odahaza.”

Közben megérkezett a vonat, s a löki legények a dobiak, dadaik mellé felszállva, a Rákóczi-induló hangjai mellett elindultak a messzi ismeretlenbe, Nyíregyházán át Munkácsra, a 65. gyalogezred kaszárnyájába, ahová éjjel után érkeztek meg. Itt már egy hadnagy és hat huszár várta őket Csenoviczból.

Másnap reggel ismét orvosi vizsgára került sor. „A huszár behívósokat szólították be legelőször. Talán ugyanaz az orvos, aki a tavaszon besorozta őket ismét megvizitálta gyorsan mindeniket. Persze ismét toglich (tauglich - alkalmas) volt mind. A vizitáló szoba ajtajában a huszár őrmester Kecskeméthy várta őket, és irányította az udvar közelebbi szegletében álló huszárokhoz, ahol is egy zaboszsákból meglehetősen viseltes veres sapkát húzogatótt ki egy huszár és az odaérkezett huszárgyerekek a fejére illesztette. Csak ezután, így fel vörössapkázva mehetett az udvar közepére, hogy előhozza kedves ládácskáját.”

Késő délutánig tartott a vizsgálat, hisz abban az évben mitegy kétszáz szabolcsi fiút soroztak a 14-esekhez. Így aztán csak a következő nap indultak *Hertelendy Miklós* hadnagy vezetésével vonaton *Csernoviczba*. Megérkezésük után a kaszárnya fedett lovardájába vezették a társaságot, ahová hamarosan megérkeztek a szatmári fiúk is, szintén egy hadnagy, egy őrmester és néhány huszár kíséretében. Itt megint gyors orvosi vizsga, majd a mesterembereket kiléptették és hatfelé osztották, hogy minden századhoz jusson, suszter, szabó, kőműves, asztalos, kovács, kerékgyártó, szíjgyártó. Ezután az őrmesterek, altisztek a lovarda üres helyén egymástól távol hat csoportban felállottak. Minden csoport négy-öt mesteremberrel gyarapodott, s várta a maga embereit tovább. Ekkor Hertelendy hadnagy a munkácsi transzportból kiválasztotta a hat legmagasabb fiút. *„Hat komoly úr állott a hat gyerek elé, a hat századparancsnok kapitány. Az első századnak volt az első választási joga. Majd a másik hatból ő lesz az utolsó.”* Így minden század parancsnok személyesen választotta ki újoncait, majd a század körletében ugyanígy osztották el a legényeket a négy szakaszba.

A körlet. *„Rövid csöví karabélyok voltak a folyosó fogására felakasztva sorban. A karabélysor alatt ragyogóan tiszta kardok csüngtek egymás mellett. Minden kard kihúzva hüvelyéből külön-külön felakasztva. Fegyver, szíjazata hajszálnyi különbség nélkül egyformán félelmes rendben és tisztán. Minden fegyver mellett kis papírtáblácskán a jelenlegi tulajdonos neve, középen kétfejű sassal... Világos, tágas sokablakú terembe léptek a gyerekek. Itt is félelmes rend és tisztaság. Tizennyolc ágy sorakozott roppant egyenes sorban... A futrás zsákba tekert, kockaszegletesre összehajtott mundur tetején a fehér takaróban elrejtett csákó rózsája mellé piros posztó szorítóba szorítva ott kényeskedett a lószőrforgó is. A fogason pedig... meggyzínű, fényes pakk-tarisznya. Szénfekete parádés kötőfék, piros fényes huszárlóding két tölténytáskával felszerelve, a fogas szélén sötét kávészínű huszár köpönyeg, panganét szíjjal derékon összeszorítva, mind a tíz gombja csillogóra pucolva. Amott a szegletben firhanggal körülvevett ágy van... még egy kis fiókos asztalka is van, mellette karszék. Ez a főhrer úr (szobaparancsnok) szűkebb lakosztálya.”*⁵⁰

* * *

A következő napokban megkapták az újoncok az egyenruhát, a lovat, felszerelést, s kezdődött a kemény kiképzés.

A szolgálatot a századnál a szolgálatvezető őrmester irányította. Ő volt az első, aki a reggeli etetésre, még az ébresztő előtt felkelt, s az istállóban előkészítette az abrakot a lovak számára. Majd felsorakozott a század, az abrakos kosarakkal. Ez egyébként a reggeli szemle is volt, ekkor ellenőrizték, hogy tiszta istállókötényben áll-e elő a huszár. Az abrakolás után megittatták a lovakat, majd a lóápolás következett. A lovak szőrét fényesre kefélték, azon egy porszem sem látszott, majd kifésülték sörényét és farkát, megtisztogatták patáját, vizes ruhával kimosták fülét, orrát, szája széléből kitörölték az abrak maradékát. Közben néhányan a lóállásokat és a folyosót takarították.

Mire mindennel elkészültek, kezdődött a délelőtti foglalkozás. Megérkezett a század parancsnoka, s míg szemleútját tartotta, a lovakat felnyergelték, s közben a szakaszparancsnokok is megkapták az eligazítást. A foglalkozásokat vagy benn

a kaszárnnyában, vagy a gyakorlótéren tartották. Az altisztekkel és tisztesekkel a kapitány foglalkozott, a többiekkel a tisztek, az újoncszakasszal az őrmester. Amíg a kapitány a tisztesekkel a lovaglást, kardvívást, fegyverhasználatot gyakorolta, a tisztek az istállórendről, loápolásról és egyéb hasznos dolgokról tartottak előadást. Mire a lovardának vége lett, elérkezett az ebéd ideje. A lovakat visszavezették az istállóba, s először a lovakat tették rendbe. Lenyergeltek, lekantároztak, lecsutakolták a jószágokat, s csak azután törődhetett magával a huszár.

Az ebéd utáni foglalkozások közül a legfontosabb az egész század részére tartott futószárazás volt. A hagyomány szerint ugyanis itt, a futószár mellett tanult meg igazán lovagolni a huszár, a lovat irányítani ugyanis a gyakorlatokon, a lovardában vagy éppen a szabad terepen előbb utóbb úgyis megtanulta. A futószár tulajdonképpen egy kb. tíz méter hosszú vászonszalag, melyet a futószártartó fogott a kezében. A futószáras lovat ostorral és szóval tartották a kívánt jármódban, a lovasnak tehát semmi más dolga nem volt, csak az, hogy jól üljön a nyeregben. Hátán keresztbefont karral ült a lovon a huszár, s így tanulta meg, hogy egyenesen, lágyan és mélyen üljön meg a lovat. Az oktató is elsősorban a lovasra figyelt, állandóan hallani lehetett utasításait, figyelmeztetéseit.⁵¹

Természetes, hogy ezt a kemény kiképzést, a szigorú, sokszor durva bánásmódot nem mindenki viselte el egyformán. Így aztán nem volt ritka a szökés, de az öngyilkosság sem. 1891 novemberében a *bujtosi kerülőházban* fogtak el egy 14-es huszárt, aki egy káplár rossz bánásmódja miatt szökött meg. Egy év múlva a *Nyíregyházi Hírlap* két tállyai szökött katonáról ír: „*Tilinkó László a Nyíregyházán állomásozó 14-ik huszárezred egyik közlegénye e hó közepe táján úgy találta, hogy rá nézve elviselhetetlen a katonaelet, s megugrott. Önként jelentkezett később Benedek Sámuel községi bírónál. Mentségül azt hozta fel, hogy Horovicz szakaszvezető több ízben arcul verte, s majd az egész legénység előtt ütlegelte, minélfogva az önérzetében sértett huszár megutálta a katonaeletet, s ez vitte rá a szökésre. Mivel ugyancsak ezen ezredből Galgóczi József tállyai illetőségű katona is állítása szerint szintén a felette szigorú bánásmód miatt szökött el, e tettök méltán költetheti bennünk azt a gyanút, hogy igazuk lehet...*”⁵²

1910 nyarán egyszerre két altiszt és 18 huszár szökött meg az ezredtől. Mind szabolcsi és szatmári fiúk, s bevallásuk szerint nem tudták tovább tűrni őrmesterük kegyetlen bánásmódját. A szökevényeket *Hajdúdorognál* fogták el, s *Debrecenbe* a cs. és kir. 7. huszárezredhez kísérték őket. A katonai hatóság ellenük is és őrmesterük ellen is eljárást indított, de megintcsak lehetett valami igazság a szökés körül, mert a huszárok tettét nem szökésnek, hanem engedély nélküli távozásnak minősítették, s így a büntetés is enyhébb lett, a szökevények egyheti, az egyetlen értelmi szerző egyhavi laktanyafogságot kapott, viszont az őrmestert más ezredhez helyezték át.⁵³

* * *

1901-ben az új hadrend szerint a két huszárezred helyőrséget cserélt, a 10-esek mentek *Csernoviczba*, a 14-esek pedig haza *Nyíregyházára*. Ugyanakkor a pótkeretek elhelyezésében is történt változás, mert a 10-esek helyére, a miskolci 6. közös lovasdandár másik ezredének, a *Ferenc Salvator* főherceg nevét viselő cs. és kir. győngyösi 15. huszárezrednek pótkerete került.

1901. augutus 6-án a 10. huszárezred díszben vonult végig a városon, s a polgármester meleg szavakkal búcsúztatta el *Weisz Ernő* ezredparancsnokot és regimentjét.

Helyükre augusztus 16-án érkeztek a 14-esek. Ők is a városháza előtt álltak meg, s itt köszöntötték újra a várost. Másnap a *Koronában* a város bankettet adott a visszatért ezred tiszteletére, amely multság egyben ismerkedési estély is volt, hisz a hét év alatt, míg az ezred távol volt sok új ember érkezett a tisztikarhoz, a város vezetői is cserélődtek közben, meg felnőttek a lányok is.

Augusztus 18-án tovább folyt az ünnepség. A király születésnapja tiszteletére a 14-esek parádét rendeztek a katolikus templom előtt, majd a város vendégül látta az egész legénységet.⁵⁴

Másnap, 19-én az egész ezred őszi gyakorlatra vonult el. 1902 júliusában a 14. és 15. huszárezred, tehát a miskolci 6. lovasdandár tartott úsztatási gyakorlatokat *Tiszapalkonya* határában. A gyakorlaton jelen volt *Pokorny Hermann*, kassai hadtestparancsnok és *Nachodszky* dandárparancsnok is. Itt esett meg az, hogy az egyik huszár a parancs ellenére úszóhólyag nélkül igyekezett át a Tiszán és elmerült. Ekkor a mentőcsónakból *br. Mengerssen Hermann* főhadnagy, az utászszakasz parancsnoka ruhástól, kardostól a fuldokló után ugrott és a csónakig húzta a huszárt.⁵⁵

Századunkban a technikai fejlődéssel haladva már kevés a gyorsaság, a lovaglótudás; a harcmodort is korszerűsíteni kellett. Újabb és újabb alakulatokkal szaporodtak az ezredek. A lovas táviró szakasz, szinte vágóban épített tábori telefont, a huszárárkások pillanatok alatt vertek hidat vagy éppen romboltak, a lovas géppuskás osztag biztosította az ezredet. Kísérletképpen tükrös fényjelző készülékkel is ellátták a huszárokat. 1911 augusztusában a gyakorlat részeként a huszárok körülvették a várost, míg a fényjelző szakasz az evangélikus templom tornyából kért segítséget a tokaji hegyen állomásozó főseregtől.

Szaporodtak a harcszerű éleslövészetek, melyeket főleg *Császárszállás* és *Rozs-rét* területén tartottak. 1911. augusztus 31-én hajnalban 5 órakor vonult el gyakorlatra a regiment. Impozáns látványt nyújtott a hadilétszámba emelt ezred, amint tisztejeivel az élen, teljes fegyverzetben, trombitaszó mellett hagyták el a várost. Az első nap a harcászati gyakorlatok mellett még nagyjából 50 kilométert is lovagoltak. Ekkor osztottak be először az ezredhez posta- és távirda csoportot, gépfegyverosztagot és kerékpárcsapatot.⁵⁶

Két év múlva, tavasszal, a hadtestparancsnok, *Borojevič Szvetozár* tábornok szemlélte meg az ismét hadilétszámba emelt ezredet. A 14-esek a gyakorlótéren tettek tanúbizonyságot felkészültségükről, melyet a hadtestparancsnok is elismert, s külön meg volt elégedve a Monarchiában is páratlan nagygyakorlótérrel.⁵⁷

Éppen a technikai fejlődés miatt, ismét új építkezések kezdődtek a kaszárnnyában, a lovasszázadok és pótkeretek létszámának állandó emelkedése miatt raktárakat, szekérszínt építenek a 15. huszárezred pótkeretének, a 4. század Kassára helyezésével pedig megoldódott a géppuskásosztalag és a dandártiszti iskola helye.

Változtak a parancsnoklási viszonyok is. Az ezredet *Csernoviczból* még *br. Gemmingen Hermann* ezredes hozta haza, őt azonban 1904 nyarán Galiciába, Jaroslauba helyezték, s az 5. lovasdandár parancsnokává nevezték ki. Az ezredes július

16-án utazott el új állomáshelyére, a kaszárnyától a vasútállomásig a legénység állt sorfalat, az állomáson pedig a tisztikar búcsúztatta ezredesét.⁵⁸

Az utód Kahler János ezredes lett. Parancsnoksága alatt, 1909-ben vezették be új, a terephez jobban alkalmazkodó csukaszürke egyenruhát, melyet azonban a huszárok csak az I. világháború idején kaptak meg. Az ezredtulajdonosra emlékezvén még ezen a nyáron az ezredparancsnok, *Otschinek Károly* alezredes és gr. *Reigersberg Miksa* kapitány, osztályparancsnokok kíséretében Pétervárra utazott, ahol megkoszorúzták néhai Vlagyimir nagyherceg sírját, és *II. Miklós* cárnak átadták az ezred új egyenruháját.⁵⁹

Érdekes, hogy az oroszokkal való viszony megromlása után, 1910-től már nem Vlagyimir nagyherceg az ezredtulajdonos, nem is töltötték be ezt a tisztséget, csak 1914-ben, *Kolossváry Dezső* lovassági tábornokkal.

1910-ben Kahler Jánost helyezték Jaroslauba dandárparancsnoknak, az ezredet *Matskássy Ferenc* alezredes, majd egy év múlva ezredes vette át.⁶⁰ A világháborúba viszont már *Nagy Ákos* ezredes vitte a regimentet, őt ugyanis 1914 elején tették meg parancsnoknak.

* * *

Az I. világháború előtt szinte rendszeressé vált, hogy a 14. és 15. huszárezred tisztjeinek lovaglőiskoláját, az equitációt Nyíregyházán tartják. Ezek az iskolák, a lóversenyek, Hubertus-vadászatok rendre fölpezsdítették az úri közönséget, s új szint vittek a város társadalmába. 1911-ben az equitáció épp farsang idejére esett, s a tréfás kedvű tisztek az egyik fedett lovardában a közönség szórakoztatására lovasjátékot rendeztek, melyben farsangi tréfa, néhány ugrógyakorlat szerepelt, s a fénypontként a tisztek lóháton négyest táncoltak. A műsort este a *Koronában* jelmezbál követte.

Az utolsó békeévben ősszel volt az equitáció. November 22-én tartottak fényesen sikerült mulatságot a tisztek a Koronában. „*Előkelően fényes társaság, leírhatatlan jókedv, és hangulat tesz emlékezetessé az estélyt, melynek külső sikeréről csak annyit szabad elárulni, hogy a tánc a délelőtti órákban ért véget*” – írta a *Nyírvidék*.⁶¹

Az estélyt *Ilosvay Lajos* főhadnagy, *Jeney Ferenc*, *Kiss Ernő* és *Lázár Károly* hadnagyok szervezték. Az equitáción a 14-esektől *Kiss Ernő*, *Haidegger Gyula*, *Molter Chrisztián*, *Schön Sándor*, *Keczer László*, *Vetter Antal* (később Vattay Antal, a II. világháborúban a nyíregyházi lovasdandár, majd huszárhadosztály parancsnoka, altábornagy), *Lázár Károly* (később a kormányzó, Horthy Miklós testőrségének parancsnoka, altábornagy), *Kozák Miklós* és *Pók Dezső* vettek részt. Ezen a mulatságon még senki sem gondoltá, hogy egy év múlva a tisztek valahol Galiciában a hadidicsőség mellett, kissé szomorkásan gondolnak vissza, a Koronára, a bálókra, a korzóra...

Nyíregyházi huszárok az I. világháborúban

1914. június 30-án, Nyíregyháza város polgármestere „... helyéről fölemelkedve, megilletődött szavakkal jelenti a képviselőtestület közgyűlésének, hogy ő császári és királyi fensége: Ferencz Ferdinánd főherceg, a magyar trón és a korona várományosa és fenséges hitvese a folyó június hó 28-ik napján Sarajevó városában bűnös merénylet áldozataiul estek. Jelenti, hogy a gyászhir vétele után intézkedett, hogy a városházára a gyászlobogó kitűzessék, hirdetményileg hívta fel a helybeli egyleteket és a magánosokat is, hogy házukra gyászlobogót tűzzenek ki és a gyász jeléül a zajos mulatságoktól tartózkodjanak, a kereskedőket felhívta, hogy a temetés órájában az üzletüket tartsák zárva, a helybeli egyházakat megkereste, hogy az egyöntetűség kedvéért a temetés órájában összes harangjaikat egy félórán át huzzassák meg; a rendőrség útján pedig az iránt intézkedett, hogy 8 napon keresztül a nyilvános helyeken való zenélés szünetelt legyen...”⁶²

Július 28-án átadták a hadüzenetet Szerbiának, majd elrendelték a részleges, július 31-én pedig az általános mozgósítást.

A m. kir. 5. honvéd huszárezred törzse és I. osztálya Kassán, II. osztálya pedig Nyíregyházán tett eleget a mozgósítási parancsnak. Miként a Monarchiában mindenütt, itt is nagy lelkesedéssel fogadták a mozgósítást, s a behívó parancsot meg sem várva, olyan tömegben vonultak be az emberek, hogy elhelyezésük és felszerelésük, noha minden alaposan elő volt készítve, gondot okozott. A bevonuló tartalékos legénységet és a berendelt vállalkozó lovakat az osztály magánosoknál szállásolta be. A bevonulásokkal egyidőben megnyiták a raktárak. Előkerültek a vadonatúj, naftalinszagú menték, atillák, vörös nadrágok és sárga csizmák és megkezdődött a kardok köszörülése. Az ezred ebben a színes, békebeli ruházatban vonult ki, s csak később már a fronton kapott előbb csukaszürke, majd táboriszürke ruházatot. Amint a felszerelés befejeződött, megkezdtek a szakasz-, század- és osztálykiképzést, ahol a fő feladatot a lovasroham gyakorlása jelentette. Amikor az indulás napja elérkezett Kassa is, Nyíregyháza is meleg szeretettel búcsúzott el huszárjaitól, nemcsak a huszárnak, de lovának is jutott bokréta. A szállítmányok augusztus 9-én és 10-én indultak el az állomáshelyekről, s az utolsó augusztus 12-én érkezett meg Lembergbe.⁶³

Az 5. honvéd huszárezred a 11. honvéd lovashadosztályba tartozott, amely a 22. és 24. lovasdandárból és egy lovastüzérosztályból állt br. Nagy Gyula tábornok parancsnoksága alatt. Az ezred közvetlen előljáró parancsnoksága a 24. lovasdandár

volt, élén Jóny László ezredessel, a dandár másik ezrede a *marosvásárhelyi 9. honvéd huszárezred*. A 11. lovashadosztályt ekkor a *Brudermann* lovassági tábornok által vezényelt *3. osztrák-magyar hadseregbe* osztották be.

A felvonult lovasalakulatokat először a határ megfigyelésére és a betört kozák csapatok elűzésére alkalmazták, majd augusztus 15-én kezdődött a hadművelleti lovasfelderítés. A 11. honvéd lovashadosztály feladata a Lemberg körül gyülekező 3. hadsereg északi szárnyának biztosítása és felderítése az arcvonaltól Luck irányában.

Az 5. honvéd huszárezred augusztus 15-én *Stojanownál* esett át a tűzkeresztségen olyan lovasrohamot produkálva, mely után a kozákok szerte Galiciában már csak „vörös ördögökként” emlegették a magyar huszárokat. Augusztus 15-én, délután hozták a hírt a 24. dandárnak, hogy *Stojanowtól* északkeletre az erdőben orosz lovasság, tűzérség és géppuskás osztagok nyomulnak előre. Erre a dandár is odaindul, s Jóny László parancsnok a 9. ezred I. osztályát és az 5-ösök II. osztályát az erdőn át az ellenségre küldte, a többieket az erdő északi szélénél gyülekeztette.

Adjuk át a szót most dr. Berend Miklósnak, az ezred későbbi orvosfőnökének: „Hegedűs ezredes, Ghyczy, Füzesi és Rabong szakaszaival az eredeti parancs szerint hosszirányban vágott át az erdőn. Kisietnek, tüzet kapnak...még az erdőben voltak, amikor a „Rajta! Rajta!”-t hallották: azalatt megtörtént a roham.

Az erdőben a sűrű fák és keresztárok miatt meglazultak a kötelékek; előbb az 5-ösök, azután a 9-esek bukkantak ki a sűrűből...előbb ellenséges lovasság áll az utjukban; de csak egy percre, mert a következő percben már szét van szórva és menekül.

Előttük egy völgy, attól jobbra majdnem a hátuk mögött egy domb, azon ágyúk. A domb aljában tüzel három orosz géppuska; az ágyúk mellett sűrű lovascsoportok és rajvonalban orosz gyalogság mint ágyúfedezet tüzel ahogy bír.

Alig hogy megforgatja a kardját az erdőből legelő kiugrató huszár a feje fölött – jeléül, hogy látja az ellenséget – „forgati mán!” – zúgja a többi, és még az sem bizonyos, hogy ki adta ki a roham jelszót, valószínűleg az első huszár, aki nekivágott!

Rohamra hí a kürt; torkaszakadtából fújja a két kipirult arcú ezredtrombitás a halálosan izgató rohamjelet a vágató lovon; a huszár jól beleül a nyeregbe, megszorítja a kardot; megfeszülnek az izmok, a „Rajta! Rajta!”-tól megzendül, megharsan az erdő; reng a föld és fújva vágatnak a paripák – mint réges-régen: Isaszeg alatt.

A tulajdonképpeni rohamot az 5-ik ezred 5. és 6. százada és a 9-esek 1. és 3. százada meg a 9. ezred utászszakasza vívta, verekedte végig...

Olyan hirtelen jött ez a roham, olyan örültség az, amire a huszárok vállalkoztak, hogy az orosz tűzereknek... az ámulattól, a megdöbbenéstől elszibbad a karjuk, eláll a lélekzetük...

Én azt hiszem, hogy csak azért sikerült ez a roham, mert – lehetetlen volt...

Kattognak az orosz géppuskák, a srappell-zivatar szembevillámlik, szembe dörög, de a domb aljából is villám cikázik a kardok acélján és ott is dörög a „Rajta! Rajta!”

Az orosz tűzérség, az első zsibbasztó rémületet leküzdve, gyorsan lead egynéhány ágyúsörtüzet, de könnyebb megállítani a lezúduló zivatart, a gátzaszakadt folyót, mint ezeket...

Az orosz tűzerek érzik, látják, hogy ezt a rohamot föltartani nem lehet; beszüntetik a tüzet és legalább az ágyukat akarják megmenteni; előre hamar a vezetékllovakat! Addig pedig, amíg befogatolnak, előrerohannak a fedezet ulánusai és dragonyosai.

Csakhogy egy perccel azután, hogy a huszárkard először hányt szikrát az orosz pikán vagy összecsókolódzott a muszka acéllal, le van tiporva, taposva, levágva a lovasság... Ki veszi azt ilyenkor észre, hogy itt-is ott is a levegőbe dobja egy-két kis huszár a két karját, tágra nyitott szájában az utolsó megfagyott sikoltással; kidülő szemében utoljára tükrözik élve az ég, aztán véres hab dől ki a száján, meginog a nyeregben és lassan lefordul? – Senki!...

A zivatar odaért, a forgószeél lezúdult, a mennykő lecsapott, a huszárok ott vannak már a lövegek között...

Elöl vágatnak az osztályok vezetői, Virányi alezredes már sebet kapott, de helyét nem engedi, Czimmer őrnagy a véres kardjával mutatja az utat. Messze elől, a századok előtt a kapitányok; mellettük hűséges trombitásaik, őrmesterek – a rettegett orosz pikától már nem fél senki: annak, meg a kozák hírnévnek az esttel együtt alkonyodik! egy vágás félreüti, s a következő percben fölemelkedik a nyergében a huszár és éktelen káromkodás közt csap le a nehéz acél...

Hatan fogják körül Serédy kapitányt, egyet levág, egyet lelő, de egyik karja állóve, másik keze elvágva, tele pikaszúrásokkal, védtelenül állana; de mire leesnék a lóról, huszárajának kardja veszi körül, az ellenség nem fér hozzá többé!

Egymásután sebesülnek meg az ádáz viaskodásban Máriássy, Kovács István főhadnagyok, Szentiványi zászlós. Daday önkéntes teljesen összevágva viaskodik, amíg egy lövést kap és haldokolva esik le a lóról...

Amíg a dombon a tűzéséget, addig a domb alján a géppuskákat, a mai háború legfélelmesebb fegyverét, rohamozták egy szakasz huszárral Maczky és Serly főhadnagyok. Ez a biztos halál; ez ellen csak egy orvosság lehet: a villám gyorsasága.

Egy perc alatt ott vannak a huszárok; repül utánuk a mente, előttük jár a kinyújtott kardacél, aki kibukott a nyeregből, azt még el is tapossák a lovak...

És amikor az ellenség eltisztul, a huszárok, mint a gyerekek, kezdik kergetni a szertefutott, gazdájuk vesztett orosz lovakat. Igaz, hogy gyönyörű, szögsárga lovaik voltak az orosz dragonyosoknak; Hegedüs ezredes is beszélt, hogy alig bírt az embeivel, mert amikor kijöttek az erdőből, mind csak kozák lovakat akartak fogdosni.

És ekkor „hátrafelé gyülekező”-t fújnak a jobb szárnyon. Hogy ki fúvatta ezt a jelet, nem tudódott ki soha.

A huszárok megfordulnak, kezdenek visszafelé szállingózni. Észreveszi ezt az orosz dragonyosok addig érintetlen másfél százada és hátulról rájuk tör. Alig lehet visszafordítani az osztályt. Rettenetes verekedés támadt újra, itt veszítettük tán a legtöbb halottat, de a rohamozó dragonyosok közül is csak kevés menekült el élve.

Önfeláldozásuk azonban helyes volt és eredményes, mert amíg elfoglalták a huszárokat, addig a hátul hagyott ágyukat megmentették és elvitték az oroszok. De a géppuskák fölkoszorúzva kerültek Lembergbe.

A roham lezajlott, elszállt a mámor, beállt az éj s csak a sebesültek jajgatása maradt meg a mezőn.

Ellátásuk nyomorúságos volt; ott nem volt, aki őket bekösse más, mint az áldott lelkű Görgey Miklós kapitány, akinek Bujanovics önkéntes asszisztált, nagy részük

csak másnap lett bekötve. De az is igaz, hogy dacára a súlyos sebeknek, előbb mentek a huszárok a gyülekező helyre, mint doktort keresni..."⁶⁴

1914 őszen-telén és 1915 elején a 11. honvéd lovas hadosztály felváltva az 1. 3. és 4. hadseregek alárendeltségébe tartozott, s vagy a visszavonulások fedezésére, vagy a hadseregek, hadtestek közötti hézagok védelmére, vagy a támadások biztosítására rendelték. Az állandó ide-oda mozgatás, kisebb-nagyobb ütközetek kimerítették a megfogyatkozott ezredeket. 1914 novemberében az 5. ezred ütközetlétszáma már csak 408 lovasból állt, jöllehet többiben kapott Kassáról pótlást. Volt olyan század, amelynek már csak negyven-ötven lóva volt. A régi jó háttaslovak háromnegyed része a háború első három hónapjában elpusztult. Olyan veszteség volt ez, melyet többé pótolni sem lehetett. Így aztán a gyalogosan maradt husárokból már novemberben gyalogszázadot szerveztek. Az 5. huszárezred gyalogszázadának parancsnoka ekkor Máriássy László főhadnagy. Minden husár 120 töltenyt kapott a karabélyhoz és egy gyalagsági ást. A gyalogszázadokhoz osztották be a géppuskás osztagokat és az utászszakaszokat is, s az egészszel a hadosztályparancsnokság rendelkezett.

Berend Miklós az alábbiakban így emlékezik meg az első lóról szállt husárokról: *„Mennek is már a rajvonalba a kiszemelt legények. A hátukra veszik a pokrócot (a köpenyeg rajtuk van már), a hónuk alatt, vagy a puskájukra akasztva lóg egy nagy zsúp szalma, a hónuk alatt az ásó.*

Nagy káromkodások közt ássák a lövőárkaikat. „Ügen meg van sértve ettől a bakamesterségtől.” No, úgy is csinálják. Igaz is, hogy kemény a föld nagyon s a kis ásóval nehezen megy a munka. A sértődésüket azzal is kifejezésre juttatják, hogy ásás közben nem a képes felület fordítják az ellenségnek.

De hát valahogy mégis kiássák; nagy dörögve és okoskodva, azután – mellé fekszenek!

„Nem fekszel rövest bele abba a lyukba te!” Előbb az a baj, hogy derogál neki belefeküdni, „mint egy földi féregnek” – azután meg, ha egy srápnellt zúgni hall, muszáj neki kimászni és megnézni, hogy merről jön, – mert kíváncsi népség ez nagyon! És „még azt hiszi különben a muszka, hogy mi is úgy filünk, mint a baka” – mondja husár Gulyás.

Hogy az, amit csinál „virtus” – és most nem virtusról van szó, hanem háborúról, azt nem akarja belátni egy sem."⁶⁵

Nem egészen egy éven belül igen sokat változott a husárok véleménye a lövésárokról.

Ott volt az ezred december elején a híres *limanowai* csatában, majd a *kárpáti téli csatákban*, a *húsvéti kárpáti csatában*, majd 1915 április végén a 11. hadosztályt a Mackensen vezette 11. német hadseregbe osztották be, mely hadsereg feladata volt a *gorlicei* áttörés végrehajtása május elején. A sikeres áttörés után a lövészosztály husárjai részt vettek *Przemsyl* visszafoglalásában, majd a 11. honvéd lovas-hadosztály és benne az 5. honvéd huszárezred az orosz front egyik legkegyetlenebb szakaszára, a *Pripjatj* mocsarakba került, s október végéig igen súlyos harcokat vívtak itt husárjaik.

Ekkor nyugodtabb idők következtek, az arcvonal megmerevedett, a harci tevékenység csökkent, ember és ló több kényelemhez jutott. November első napjai az állások alapos kiépítésével, fedezékek lakályosabbá tételével, a fűtés megoldásával

teltek el. Erdő volt bőven, senki sem takarékoskodott a fával. November 14-én br. *Hauer Lipót* altábornagy lovashadtest-parancsnok megsemmisítette a védőkörleteket, s a látottakról elismerően nyilatkozott. Az 5-ösök védőkörlete ekkor már valóban mintaszerű is volt, mert mind az elő- mind a főállás előtt háromszoros drótakadály húzódtott, s a szomszédokhoz vezető összekötő dorongutak is elkészültek. Az év utolsó napjaiban ismét pótlás érkezett az ezredhez. A csukaszürkében bevonult legénység kiképzett lovasokból állt, de lovak nélkül érkeztek. A pótlással az 5. ezred karabélylétszáma háromszázhetvenkettőre emelkedett.

Itt érte a huszárokat az első nagy átszervezés is, melynek eredményeként a huszárezredekben a lovak számát 600-ra csökkentették, négy 150 fős lovasszázadban. A fennmaradt két század huszáraiból ezredenként gyalogos lövészosztályt alakítottak, s ez is és az ezred is külön géppuskás osztagot kapott. Ugyanekkor látták el a huszárokat az új tábori sűrű ruházattal.⁶⁶

A mocsarakban találta az ezredet 1916 nyarán az orosz *Bruszilov-offenzíva* is; a hétnapos harcban különösen kitűntették magukat a 3-as és 5-ös honvédhuszárok, akik a legerősebb rohamokat fogták fel. Tőlük délre a lengyel légió viaskodott az oroszokkal, kiknek állásait végülis július 6-án délután áttörték, s erős orosz gyalogság és vágótánc lovasság tört előre és kanyarodott be az 5. huszárezred oldalába, később pedig a hátába. A három irányból jövő támadást már nem tudták feltartóztatni, s az utolsó pillanatig hősiessen harcoló ezred parancsnokával együtt fogságba esett.⁶⁷

A több mint ezerfős legénységből nyolcan hősi halált haltak, harmincketten megsebesültek s a későbbi létszámkimutatás 1077 eltűntet jelentett. Közülük július 10-éig csak 70-en jelentkeztek.

Hamarosan megkezdődött az újjászervezés *Baintner Ernő* alezredes parancsnokságával, s amikor az ezredet július 23-ával *Marosvásárhely* és *Szászrégen* környékére szállították, számítva a román hadüzenetre és betörésre, az élelmezési létszámban már 19 tiszt, 662 huszár és 991 ló szerepelt, s az utánpótlás folyamatosan érkezett. Az ezredet *Marosszentgyörgyön* és *Nagyernyén* szállásolták el. Augusztus végére ismét hadilétszámon volt a négy lovas és a két lövészszázad.

1916. szeptember 11-én *Vargyas Andor* százados a nagezüst vitézségi éremre felterjesztett 6 huszárral *Kirlibabára* ment, ahol a trónörökös, *Károly főherceg Bock János* és *Szűcs Sándor* tizedeseknek, *Kovács Ferenc*, *Szakács András*, *Kállai Sándor* és *Madarász István* huszároknak személyesen tűzte a mellére a jól megérdemelt kitüntetést.⁶⁸

Közben az ezred *Dorna-Watrától* a hármastáncig tartó román határszakaszt szállta meg, majd az osztrák-magyar 1. hadsereg előnyomulásakor több jelentékeny hegygerincet foglalt el. Októbertől kisebb csatapatéktól eltekintve a román fronton nyugalom uralkodott, s hadiesemények csak 1917 nyarán élénkültek meg, amikor a 11. lovashadosztály Bukovinán át Galiciáig üldözte az oroszokat.

Közben megtörtént az újabb nagy átszervezés. Mivel a lovasság már úgyis csak lóról szállva harcolt, a huszárezredeket két félezredre osztották, mindkettőben 4-4 puskás és 1-1 géppuskásszázaddal. Az ezred ezenkívül kapott még aknavetőket, gyalogsági ágyúkat, gránátvetőket és gázálcot.

A román harctéren a bukaresti béke után beállt harcszünet miatt a 11. honvéd lovashadosztályt 1918. május 13-ától az olasz harctérre szállították.

Az olasz fronton a huszárokat a *József királyi herceg* vezette 6. hadseregbe osztották. Június 15-én a hadosztályra a *Montelló* elleni támadást bízták. Ekkor a 9. huszárezred átkelt a Piavén, de az 5. ezredből csak egy század tudta a túlsó partot elérni, mert időközben egymást érték az olasz légitámadások. Az egyre ismétlődő repülőátadásoktól megrendült 5. huszárezredet két nap múlva, 17-én József királyi herceg személyesen vezette az ellenséges gránáttűzben a falzi hídhöz, ahol lelkes és buzdító szavai után az 5. huszárezred is átkelt a Piavén. A hadseregpáncsnoknak e tetteért a Katonai Mária Terézia Rend káptalanja a Tiszti Arany Vitézségi Érmet adományozta. Az átkelés után a két ezredet az első vonalba rendelték. A kiáradt folyó elsodorta a hidakat, lehetetlenné téve a lőszerutánpótlást és az ételmezést. A huszárok a nehéz pergőtűzben két rohamot vertek vissza kézigránatokkal, sőt még támadásba is átmentek, elfoglalva az olasz állás egy részét, foglyokat, lövegeket, géppuskákat zsákmányolva, de a legnagyobb örömmel az olasz mozgókonyhákra csaptak le. Konzervet és vizet is találtak, s így jóllakva folytatták az előnyomulást, míg a parancsnokság védőállásba nem rendelte őket.⁶⁹

Az október végi nagy olasz támadás idején állandóan harcolva vonult vissza az ezred, majd a fegyverszünet kihirdetése után, hazafelé menetelt, s november 16-án lépték át a magyar határt. Másnap még *Szentgotthárdon* az egész m. kir. 11. honvéd lovashadosztály díszmenetben vonult el parancsnoka, *Hegedűs Pál* tábornok előtt, majd az 5-ösök *Körmendre* szállásoltak be, ahonnan november 20-án indultak vasúton *Kassára*. November 23-án éjjel ért az ezred *Kassára*, itt *Reök István* őrnagy várta őket, s másnap reggel megkezdődött a legénység leszerelése és hazaengedése.⁷⁰

A II. osztály már nem tért vissza Nyíregyházára, a háború alatt kaszárnyájukba előbb egy lókorházat rendeztek be, majd 1918. őszén a 20. honvéd pótüteg kapta meg a Honvéd utcai laktanyát.

* * *

A császári és királyi 14. huszárezred 1914. július 26-án kapta meg a balkáni háború esetére szóló mozgósítási parancsot. Az érvényes hadrend szerint a huszárezred a *temesvári 1. lovashadosztályba* tartozott, *Peteáni Artur* tábornok parancsnoksága alá. Ezt a hadosztályt a miskolci 6. és a temesvári 7. lovasdandárok alkották, egyenként két huszárezreddel. A 6. dandárba sorolták a debreceni 7. és a nyíregyházi 14. közös huszárezredet és a 14. nyíregyházi lovas géppuskás osztagot. Az 1. lovashadosztályba tartozott még a nagyszebeni 4. és az aradi 12. közös huszárezred, az aradi, 12. lovas géppuskás osztag és a kisszentmiklósi 7. lovas tűzérosztály.⁷¹ A géppuskás osztagokban 4-4 géppuska, a lovas tűzérosztályban 3 lovas üteg volt.

A világháború kitörése előtt a Monarchia mozgósítási rendszerét három eshetőségre dolgozták ki: a Balkán, tehát Szerbia és Montenegró ellen viselt hadjáratra, az orosz háborúra és az egyszerre két irányban viselt háborúra. A mozgósítási terv is ezekhez igazodott. Az „A” lépcsőbe a mozgósítandó haderő több mint 3/5-e tartozott, s ők mindenképpen Oroszország ellen vonultak volna föl, mégpedig 18 nap alatt. A „balkáni minimális seregcsoportot” a haderő valamivel kevesebb, mint 1/5. része tette ki, amelynek feladata a délszláv királyságok sakkban tartása lett volna.

A harmadik csoportot a „B” lépcső alkotta, a mozgósított haderő kb. 1/5 részével. Ez a csoport ha Oroszország vagy egyidejűleg Oroszország és a Balkán elleni háborúról van szó, akkor az oroszok ellen vonul, ha viszont csak balkáni háború indul, akkor a balkáni minimális seregcsoporttal azonnal Szerbia ellen indul.⁷²

Az 1. lovashadosztály a *Kövess Hermann* gyalogsági tábornok parancsnoksága alatt álló 2. hadseregbe tartozott.

A mozgósítás – az 5-ösökhöz hasonlóan – a 14. huszárezrednél is nagy lelkesedéssel folyt, s három nap alatt teljesen felkészültek az indulásra.

Július 29-én éjszaka búcsúztatta Nyíregyháza népe háziezredét. Mintegy 8 - 10.000 ember vonult fel a *Városháza* elé, ahol a *miskolci 69. gyalogezred* zenekara játszott lelkesítő indulókat, majd a Himnuszt és a Rákóczi-indulót. A Korona előtt *Nagy Ákos* alezredes beszélt, aki alig egy hete vette át ezredparancsnoki kinevezését. Búcsúszavai után *Nagy Lajos* református lelkész áldotta meg a hadbavonuló huszárokat. A fellelkesült tömeg a vállán vitte Nagy Ákost a téren. Ezután a Koronában a város előkelősége diszvacsorán köszönt el a tisztikartól.

Másnap hajnalban az ezred berakodott. *Újfalussy Dezső* főispán és *Májerszky Béla* polgármester meleg szavakkal köszönt el a huszároktól, s a fellobogózott, virágdíszes állomásról a Himnusz hangjai mellett indult a háborúba a cs. és kir. 14. huszárezred.

A hadrend szerint a huszárezredet a Balkán felé irányították, s néhány szállítmány meg is érkezett a Bánátba. Ezek augusztus 1-én *Petrén, Versectől* nyugatra kirakodtak, s félnapos menettel *Dolovára*, a hadosztály gyülekezési körletébe vonultak. A többi szállítmányt azonban már útközben visszafordították és Galiciába irányították, ugyanis az általános mozgósítás elrendelése után az 1. hadosztálynak az orosz fronton volt a helye, a *Kövess-hadseregcsoport* jobbszárnya előtt, *Czortkownál*. Ezért aztán a 14. huszárezred a Bánátban *Petrén* újból berakodott, s ezek augusztus 7-én érkeztek *Czortkowra*, s így ismét együtt volt az ezred.⁷³

Az 1. lovashadosztály tehát *Czortkow* környékén gyülekezett, s járőreivel már augusztus 10-én öntevékenyen megkezdte a hadművelati távolfelderítést, majd 16-án átlépték a határt. Másnap már elfoglalták *Kamenyec-Podolskit*, ám ugyanezen a napon tőlünk északra az 5. honvéd hadosztály *Gorodoktól* visszavonult a határ, a *Zbrucz* folyó mögé, s így az 1. lovashadosztályt a bekerítés fenyegette. Ezért a hadosztály alakulatait is visszarendelték a kiindulási pontra, *Czortkó*wra. Itt kapták azt a jelentést a *Zbrucznál* hagyott felderítő osztagoktól, hogy augusztus 21-én az oroszok nagy erővel átkeltek a folyón és *Bucsacs* felé nyomultak. A Monarchia vezérkari főnöksége azonban ekkor még nem ismerte föl az orosz erőcsoportosításokat. Úgy vélték, hogy az orosz főerők valahol a *Visztula* és a *Bug* között vannak és onnan *Berlin* ellen szándékoznak vonulni. Ezt szerették volna megakadályozni, s ezért hanyagolták el a *Tarnopoltól* délre eső területet, feltételezve, hogy ott a *Kövess-csoport* elegendő lesz az ellenség feltartóztatására. Ezért kapta az 1. hadosztály is azt a feladatot, hogy *Bucsacstól* keletre szálljon szembe az oroszokkal. A téves helyzetfelismerésből adódott aztán az, hogy augusztus 23-án a *Zbruczon* át betört és a *Szeret* folyóig előtört *Bruszilov*-hadsereggel szemben hézagos és gyenge arcvonal állt.

Augusztus 23-ika után az 1. lovashadosztály és ennek kötelékében különösen a 14. huszárezred vívott súlyos, veszteségteljes, de végeredményben az ezredre nézve sikeres ütközeteket az orosz túlerő ellen.

A 14. huszárezred a géppuskás osztagával és 2 üteggel a Bucsacstól keletre felállított hadosztály északi szakaszára került. Ebben a szakaszban az ezred I. osztálya és a 4. század helyezkedett el, közel 4 kilométeres állásban. Az állások megszállása nem egyenletesen történt, hanem a századok önmagukban csoportokat alkottak, s így közöttük kisebb-nagyobb térfokok, rések maradtak. Tartalékként a fél 5., a 6. század és az utászszakasz volt lóháton az állás közepe mögött. Az 5. század másik fele a két üteg lövegfedezetét képezte.

1914. augusztus 23-án délelőtt 11 óra 30 perckor kezdte meg a hadosztály tüzérsége a tüzet a balszárny előtt nagy távolságban felbukkant kozák osztagokra. Röviddel 12 óra után az orosz lovasság hol rövid tűzharccal, hol nekilovaglásokkal igyekezett a 14. huszárezred állásait felderíteni és nyugtalanítani. Ez a törekvése azonban nem sok eredménnyel járt, ugyanakkor nem vették észre a századok között tátongó hézagokat se. A déli szárnyon azonban erősebb támadás indult, s itt a helyzet 2 órára válságosra fordult. Ekkor rendelte el a hadosztályparancsnok, hogy az északi szárny tartaléka Apor dandárparancsnok vezetésével rohamozzon délkeleti irányban a támadó orosz zöm oldalába. Apor tábornok szóbeli parancsát, mely így szólt: *„Lovagoljon olyan gyorsan ahogy tud Mayer úrhoz, hogy az alezredes úr lovastartalékával támadja az ellenséges lovasságot oldalba,“* Lázár Károly főhadnagy vitte a tartalékhoz. A parancs vétele után Mayer alezredes azonnal lóra ültette a tartalékot, a fél 5. és a 6. századot és az utászszakaszt. Bár a jelenlévő tisztek véleménye az volt, hogy a rohamban az utászszakasznak nem kell résztvenni, Ujházy főhadnagy mégis lóra szállt szakaszával együtt, mert nem akartak távol maradni az ezred első lovasrohamától.

Lóraszállás után Apor tábornok megindította a tartalékot, parancsértisztjét, Vetter Antal főhadnagyot pedig felküldte arra a dombtetőre, melynek lejtőjén a 3. és 4. század állásai voltak, annak megállapítására, hogy az orosz lovasság hol tartózkodik, s ennek alapján adja meg a roham irányát.

A roham előzményét Zergényi százados, ezredsegédtiszt így rögzítette: *„A délutáni órákban az ezredparancsnok azt a parancsot kapta, hogy az ezredet gyűjtse össze, és lóháton vezesse előre. Nagy Ákos alezredes erre megkísérelte, hogy a szélső balszárnyon levő 1. és 2. századot, a géppuskás osztagot magához vonja, de időközben a hadosztályparancsnok ezeket a medvedovcei átjárón keresztül hátra rendelte. A 3. század, amely ellenséges tűzben állt, a tüzet viszonzotta és ezért a lóraszállással késett. Így az időközben beérkezett Apor tábornok csak a tartalékot vezette oszlopban, közvetlenül a 3. század jobbszárnya mellett.“*⁷⁴

A kép teljességéhez tartozik még, hogy a roham megindítása előtt az ellenség tüzérségének tüze fokozódott és főleg a két lovas ütegre irányult. Közben már világosan látható volt az ellenséges lovasroham előkészítése és megindítása. Körülbelül egy ezrednyi cserkesz rohama bontakozott ki az állásoktól mintegy 2,5 kilométerre. Ellenük a két üteg, majd rövid idő múlva a 4. század is gyorstüzélést kezdett. Szabad szemmel is jól lehetett látni, hogy a cserkeszek több vonalban egymás mögött vágtnak az ezred védelmi vonala ellen.

Délután 3 óra lehetett, amikor a 14. huszárezred rohamra induló részei a 3. és 4. század közötti szabad területen előrementek. Ugyanakkor a déli védőkörlet parancsnoka jelentette, hogy az orosz túlerő elől Bucsacsra kénytelen hátrálni. Így tehát a rohamot a 14-es huszárok fél 5. és a 6. százada és az utászszakasz hajtotta végre Mayer Béla alezredes vezetésével.

Adjuk át a szót most Vetter főhadnagynak, aki a 3. század állásai fölötti dombról figyelte a rohamot:

„A domb valószínűleg a küzdőtér legmagasabb pontja volt. Az előnyomuló cserkeszek felé alig meredeken lejtett a terep, míg déli és délkeleti irányban gyenge esést mutatott. Mindent rengő kalászkok borítottak. Az oroszok, legalább 4-5 század, javában, több sorban nyugati irányban vágta a támadtak. Valószínűleg az állás közepét akarták áttörni, abban a hiszemben, hogy az már az északi szárny.

Mikor pillanatok alatt tiszta képet nyertem, kirántott kardommal irányt mutatam. Az oroszok közben észrevehették a közeledő veszélyt és bámulatos gyorsasággal a vágóban közeledő huszárok felé arcvonalat alakítottak. De ekkor már a dombra érkeztek a vágó 14. huszárezred részei. Magam az első vonalhoz csatlakoztam pisztollyal kezemben, azt többször is elsütöttem. Nekilovagoltunk a lándzsafalnak. Az összeütközés hatalmas volt, az orosz lándzsafal szétmállott és most az egész harc, aránylag szűk téren, kis csoportokra oszlott. Ebbe az összetörmörített lovaszömbé úgy a saját, mint az orosz tűzérő és géppuska is lőtt. Magam két tányérsapkás lándzsás orosszal kerültem össze, kétoldaltól jöttek, de ebben a pillanatban egy huszár jött segítségemre, közben azonban az egyik orosz pikájával oldalba ütött. Az orosz látva sikertelenségét megfordult, eleresztette a szarát és lándzsájával nyergében hátrafordulva hadonászott. Szerencsésen gyors és fordulékony lovammal sikerült elébe jutnom és egy hatalmas vágást fejére és kezére mérnem, amire lefordult a lováról. Szabad voltam, visszatértem a harcoló huszárokhoz... Ezekhez csatlakoztam, vagdostam ide-oda, de nem tudom mit. Közben gyülekező jelet hallottunk fűjni, mire, miután az oroszok is visszamentek, a gyülekező irányába vágattam. Lejöttem a dombról, ott volt már Wehle kapitány, átvágott csáková. Feje erősen vérzett. Az emberek gyülekeztek, s egy volt huszárom odajött hozzám és kérdezte: „Hadnagy úr! jól verekedtünk?” Megdicsértem és Apor tábornok keresésére indult. Megtaláltam egy szalmakazal mögött. Ott volt Toókos százados és Lázár hadnagy, kinek lója vérzett, sebet kapott. Tudomásom és emlékezetem szerint Apor tábornok fúvatta a gyülekezőt, mert a harcoló részek oldalában új, hatalmas lovastömeg jelent meg. Úgy tudom, hogy közben a tűzérőget a mocsárvonal mögé rendelte. Ez ott tüzelőállásba ment, gyorstűzzel belelőtt a közeledő lovasságba és azt megállította.

Az oroszok nem követtek, még járőrök sem mutatkoztak...

Személyes benyomások: Majd mindenki, akinek volt pisztolya, pisztolyt rántott és avval igyekezett a lándzsafalba rést lőni. A huszárok a túlerővel szemben bámulatos lelkesedéssel küzdöttek. Az időérzést teljesen elvesztettem, fogalmam sem volt, mennyi ideig tartott a harc. A roham után nálunk győzelmi hangulat uralkodott. Az oroszok tényleg nem merték újra felvenni a harcot.

Másnap reggel nézegettük véres kardjainkat és azon tanakodtunk, hogy letöröljük-e vagy pedig emlékül meghagyjuk-e véresen. Mindenki azon a nézetben volt,

hogy letöröljük, hiszen úgyis lesz még részünk lovasrohamban, pedig ez volt a világháború alatt első és utolsó lovasrohamunk...⁷⁵

Mialatt az ütközet tartott, az ezred jobbszárnyán az ütegeknél és a lövegfedezetnél újabb csata fejlődött ki. Itt eleinte a két üteg egymás mellett állt, majd amikor a kozákok erősen rohamoztak, az egyik üteg hátrafelé állást változtatott, és onnan igen eredményesen vette tűz alá a rohamozó ellenséget. Az ütegektől jobbra foglalt állást a fél 5. század, a lövegfedezet.

Az oroszok az első rohamot itt is 3-4 századdal kezdték, több hullámban. Ez a roham jobb szárnyával áthatolt a 4. század állásain, középpel az elől maradt üteget, balszárnyával pedig a lövegfedezetet érte. Az üteg az utolsó percig lőtt, de a rohamot nem tudta megállítani. A kezelő legénység ezután az ágyúk alatt keresett menedéket, de az orosz lovasok az üteg egész személyzetét lekaszabolták vagy ledöfték. Az üteg hat tisztjéből négy elesett, kettő súlyosan sebesült. A kozákok ezután visszafordultak. A lövegfedezet tűzzel verte vissza az ellene irányult rohamot. Félóra múlva azonban a kozákok a lövegfedezetet támadták meg. Bár a kiküldött járőr időben jelentette az ellenség közeledtét, a rohamot nem sikerült feltartóztatni. A kifejlődött kézitusában a 27 karabélynyi lövegfedezet parancsnoka, gr. *Haller Pál* főhadnagy és 10 huszár elesett, a többiek szétszóródtak.

Ez idő alatt már az egész ezred lóháton volt, hogy a birtokában maradt csatateren az esetleg megújuló orosz támadást visszaverje. Hiányzott azonban az utászszakasz, mely a kézitusában teljesen felmorzsolódott (közülük mindössze három huszár tért vissza), és a lövegfedezet, a fél 5. század. Ugyancsak hiányzott a rohamot vezető *Mayer* alezredes. A messze előreszárguló tisztet a kozákok közrefogták. A hőiesen védekező osztályparancsnokot számtalan lándzsaszúrás érte. Holtan bukott le a lováról.

Ez volt tehát a 14. huszárezred tűzkeresztsége, melyen igen súlyos veszteségekkel esett át. *Mayer* alezredesen kívül itt esett el *Békássy Ernő* százados, a 4. század parancsnoka, *Ujházy* főhadnagy, az utászszakasz parancsnoka, *Dungyarszky Iván* főhadnagy, a 4. századtól és gr. *Haller Pál* főhadnagy az 5. századtól. Megsebesült *Wehle* százados, a 6. század parancsnoka, és br. *Jacobs Ernő* százados. Az ezred, bár augusztus 15-diki állományának alig felével rendelkezett, emelkedett hangulatban hagyta el a csatateret, hisz kézitusában győzelmesen szállt szembe a túlerőben lévő ellenséggel.

Ezek után az 1. lovashadosztály helyét a 38. honvéd gyaloghadosztály vette át, az orosz erők azonban visszaszorították őket. Ekkor ismét a huszárokra került a sor, akik a visszavonulást biztosították, sőt a 14. huszárezred egy százada a hadosztály tűzérének lövegfedezetét adta.

Egy rövid pihenő után augusztus végén, szeptember elején újból nehéz napok következtek az ezredre, melynek századai ebben az új hadműveleti időszakban szinte teljesen leromlottak. Az ezred a Dnyesztortól délre *Sztaniszlau-Sztrij* felé biztosította a 2. hadsereg visszavonulását, majd szeptember közepére már a Kárpátok előterébe, *Szanokra* vonult vissza. Itt az 1. és az 5. lovashadosztály harc képes részeiből egy különítményt állítottak össze *Berzeviczy Béla*, a 7. huszárezred parancsnoka vezetésével. Ehhez a különítményhez az ezred *Wehle* százados parancsnoksága alatt egy századot adott, 107 lovassal. Ide került még *Szkenderovich Tamás* főhadnagy,

Schön Egon hadnagy, Forgách és Ziska zászlósok, valamint az ezred géppuskás osztaga.

Október elejére az 1. lovashadosztályt a *dukai horpadásba* vonták vissza, a 14. huszárezred *Kolcshosszúmezőn* pihent, ahová hamarosan megérkezett a pótlás Nyíregyházáról. Az ezred tehát megkapta a kellő számú huszárt és lovat, pótolta a tönkrement felszerelést is, s így hamarosan ismét a hadilétszámot lehetett jelenteni.

Az ezred a 2. hadsereg kötelékében részt vett az *Uzsoki-szoros* visszafoglalásában, majd a *varsó-ivangorodi* hadműveletben. A Kárpátok előterében vívott harcokban különösen a 2. hadsereg, többségében magyar alakulatai hoztak súlyos véráldozatokat, s miután az orosz 8. hadsereg *Chyrow* térségében győzelmeket aratott, a hadsereg a Kárpátokba vonult vissza.

A lovashadosztály november 11-én *Uzsoknál* ismét átlépte a határt és *Fenyvesvölgyön* ütött tábort. A 14. huszárezred eközben *Nagyberezdnán* szállásolt el. Itt kapták a parancsot, hogy rendezés céljából *Homonnára* meneteljenek, ahová 15-én érkeztek. *Homonnára* futott be az új pótszállítmány is, s így november 17-ére az ezred ütközetlétszáma 583 lovast és 4 géppuskát tett ki.

Egész decemberben a 14. huszárezred *Borojevič* gyalogsági tábornok 3. hadseregében hullámozó harcokat vívott a Kárpátokban és előterében *Homonna* környékén.

Az ezred e harcokban eltöltött egy napjáról, november 30-áról, a krónika az alábbiakat jegyezte fel: „Az ezred, éspedig a teljes I. osztály, a II. osztály 4. és 5. százada, valamint a géppuskás osztag *Czirókaófalunál* megmaradt 2 géppuskájával *Pakasztó északi szegélyéről* délelőtt indult el *Oroszkányán át Homonna-Olykára* lóháton. Felderítésre három járőrt küldött előre. *Homonna-Olykán* az ezred délben azt a parancsot kapta, hogy erélyes előretöréssel *Hegyescsabát* foglalja el. Az idevezető utat azonban a *Homonna-Olykától* keletre megállapított ellenség állta el. Ennek elűzésére Nagy Ákos alezredes az 1. századot (elővéd) tűzharchoz lóról szállította. A támadás sikerült. Az ellenség eltűnt a *Homonna-Olyka és Hegyescsaba* között elterülő erdőben.

Az ezred további előnyomulását azonban balról oldaltűz zavarta meg. Nagy Ákos alezredes ekkor az 5. századot a 463-as magaslatra, a 12. huszár ezreddelel való összeköttetés céljából különítette ki, míg a többi századát lóról szállította, hogy gyalog törjön magának utat az erdőben. A lóról való leszállás részben tűzben történt... A terepen a kétoldali magas és meredek hegyhátak miatt az előrehaladás csak a völgyfenéken levő keskeny úton volt lehetséges, mely úton az elővéd 1. század előnyomulását minden 100-150 méternyire tűzharcra igyekeztek erős ellenséges járőrök feltartóztatni... Nagy Ákos alezredes személyesen gyalog állott az elővéd élére. Az erdőből kikerkező az elővédet a már felfejlődött orosz ezred heves tüze fogadta, s maga Nagy Ákos alezredes is minden fedezete nélkül a teljesen nyílt terepen az első tűzvonalon feküdt és onnan irányította küldöncökkel az ezred többi részének felfejlődését.

Az erdőségből *Hegyescsaba* felé kibontakozott ezred azonnal heves tűzbe került, mire a 4. század a balszárnyat erősítette meg. Az előnyomulás mégis megakadt. Délután 3 óra 10 perckor orosz tűzérő is avatkozott a harcba. Az orosz gyalogság, melynek erejét Nagy Ákos alezredes kb. 2 500 főre becsülte, csakhamar túlszárnyalta huszárjaink vonalát, mire Nagy Ákos ... délután 4 órakor az erdőbe való visszavonulásra adott parancsot.⁷⁶

Ebben a rövid harcban is igen érzékeny veszteségeket szenvedtek a 14-esek. Hősi halált halt *Németh* zászlós és *Kozák Miklós* hadnagy és 2 huszár, 12-en megsebesültek és 1 huszár eltűnt.

A harcok és a veszteségek azonban a huszárezredek helytelen alkalmazásáról is beszélnek. A lovasság felszerelésénél fogva sem volt alkalmas a gyalogharcra, a békeidőben pedig nem is gyakorolták a csak tűzharcra megoldandó feladatokat. Mégis, egész ősszel a lovasság csak olyan feladatokat kapott, melyeket csak tűzharcra oldhatott meg, gyalog kellett tehát a huszárnak ásó és szurony nélkül, csákósan, csizmában, kék atillában, vörös nadrágban, panyókára vetett mentében verekedni egy olyan ellenséggel szemben, amelyet éppen a gyalogos harcmódra neveltek.

Az első háborús év vége a 14. huszárezredet a *Beszkid-hágó* mellett *Kispolány-Mikó* körzetében találta. Az itt folyó harcok hevességére mutat az a tény is, hogy amíg december 20-án az I. osztály ütközetállománya 254, a II-é 294 lovaszt tett ki, 10 nap múlva az I. osztály már csak 146, a II. pedig 275 lovaszt jelenthetett. A ruházat teljesen tönkrement, s égetően szükség volt a lovak vasalására is.

Éppen ezért december 31-én az 1., 3. és 4. századból egy század alakult (146 lovas), az 5. század ekkor 103, a 2. és a 6. század egyenként 145 lovaszt számlált. Ezen a napon állította össze az ezredparancsnokság az első év mérlegét, a veszteségeket:

hősi halott	: 8 tisz	85 huszár
sebesült	: 6 tisz	110 huszár
eltűnt	: 2 tisz	50 huszár
beteg	: 27 tisz	262 huszár

Az összveszteség tehát 550 fő, az ezred eredeti állományának közel 60 %-a, a véres veszteség 261 fő.

Ez a 60 % az ezred eddigi harcaiban (bucsaicsi ütközet, utóvédharcok a Dnyesztertől délre, chyrowi csata, a homonnai és hegyescsabai ütközet, kárpáti harcok) igen érzékeny veszteség.

Az ezred kiválóságát dicséri az eltűntek kevés száma, a tisztikar hősiességét és példamutatását pedig az elesett tiszteknek a légénységhez viszonyított magas száma.

1915. első napjait is a *Kárpátokban* köszöntötték a 14-esek. Közben újabb 100 huszár érkezett, s így az 1., 2. és a 4. század újra megalakult átlag 85 lovassal. Egyben megalakult a ló nélkül maradt lovasokból az első gyalogosztig 48 fővel. Parancsnokuk *Keczer László* főhadnagy, a beosztott tiszti *Sváb Lőrinc* hadnagy. Ekkor pótolták a kincstári járműveket is országos járművekkel, szekerekkel.

A Monarchia hadvezetése, *Tisza István* magyar miniszterelnök többszöri interveniálása nyomán az orosz betörés elhárítására 1915 elejére ellencsapást dolgozott ki a Kárpátokban. A támadás előkészítése január végére fejeződött be. A Kárpátok vonalában védő 3. hadsereg (*Boroevič tábornok*) és a *Pflanzer-Baltin* tábornok seregcsoportja jelentős erősítést kapott. Közöttük állt *Linsingen* német tábornok vegyes, osztrák-magyar-német hadserege. A főcsapást a 3. hadsereg erős keleti szárnyának kellett mérnie *Liszko*, *Szanok* irányában, hogy megnyissa az utat a körülzárt, s immár több hónapja védekező *Przemysl* felszabadításához.⁷⁷

Az 1. lovashadosztály a 3. hadsereg arcvonalának közepetáján, zömével egyelőre a front mögött állt, és a csata kezdetén tartalék volt, de hamarosan az első vonalba került és végigküzdötte ezt a nehéz, véres, hullámzó, s végeredményben eldöntetlen csatát.

Január 30-án az ezred már az első vonalban volt, s felkészült az orosz támadásra. Nagy Ákos ezredes a parancsnoklási viszonyokat aként szabályozta, hogy a jobbszárnyat (5. és 6. század) *Rakovszky István* őrnagy, a középet (1. és 3. század) *Oehm Tivadar* őrnagy, a balszárnyat (2. és 4. század és a géppuskás osztag fele) *Jacobs Ernő* százados vezényelje.

A várt támadás január 31-én délután következett be. A hatalmas orosz túlerő elől előbb a hadosztály balszárnyán lévő 12. huszár ezred, majd a középén védekező 7. huszár ezred vonult vissza. A 14. huszár ezredet a megelőző járőrcsatározások után, melyekben *Oehm* őrnagy csoportja két halottat és négy sebesültet veszített, körülbelül két orosz zászlóalj támadta meg. Délután 3 óra után *Oehm* őrnagy csoportját az ellenség áttörte, s ezzel oldalba kapta az ezred balszárnyát is. Az áttörést a távbeszélő járőr még közölte a Szárazhegyen lévő ezredparancsnoksággal, utána azonban az összeköttetés megszakadt. A távbeszélő állomás orosz kézre került. Ekkor rendelték el a visszavonulást, mely az összeköttetés hiányában és a nagy orosz nyomásra igen rendszertelenül történt. Késő este lett, mire az ezred részei Szárazhegynél összegyülekeztek. A veszteségek jelentékenyek voltak: elesett 11, megsebesült 9, eltűnt vagy fogságba esett 12 huszár. Február 6-áig a 14-esek Várházáig vonultak vissza, s itt egy ideig tartalékba kerültek. Négy nap múlva újabb parancs érkezett, mely szerint az ezredet *Sztropkótól* északra rendelik. Itt egyébként majd egy hónapig tartott az állásharc. Nagy Ákos ezredes betegsége miatt ekkor az ezred parancsnokságát *Oehm Tivadar* őrnagy vette át. Az 1. század parancsnoka *Jóny László* hdgy., a 2. századé *Ányos Aladár* szds., aki egyben I. osztályparancsnok is, a 3. századé *Kardos József* hdgy. A II. osztályt és a 4. századot br. *Jacobs Ernő* szds. vezényelte, az 5.-et *Vajna Ádám* zls., a 6.-t pedig *Ziska* hdgy.

A gorlicei áttörésig egyébként az ezred két helyen, *Hocsánál* és *Alsóolsvánál* vívott állásharcokat. Itt kapták meg március 21-én a huszárok a karabélyra tűzhető szuronyokat és a gyalogsági ásókat és az első kézigránátokat is. Az állásépítés így már gyorsabban haladt, s március 30-án már háromszoros drótakadály húzódott az állások előtt. Április hava viszonylag nyugodtan telt el a 14-esek állása előtt, az ezred kipihenhette magát, s a beérkezett pótlásokkal immár 500 lovassal kezdhette a háború új szakaszát, a 3. hadsereg kötelékében az ellenség üldözését a Kárpátokon keresztül. Egy hónapon át viaskodtak a szembenálló 8. orosz hadsereggel, s ebben a helyzetben a 14-es huszárok az állandóan változó feladatokat hol gyalog, hol lovon oldották meg, igen szép eredményekkel. Ők lépték át először a Kárpátok gerincét, az élen az 5. század haladt. A huszárok a gyalogság előtt haladva jutottak a Kárpátok északi lábához. Mikor a gyalogság beérkezett, a huszárezred némi pihenő után a német déli hadsereghez került, melynek kötelékében augusztus elejeig vívott igen kemény harcokat a 11. orosz hadsereggel a *Dnyeszter* mentén. Július végén a *Zlota Lipánál* találjuk a 14-eseket, akik 18-án keltek át a folyón, s annak keleti partján rendezkedtek be védelemre. Állásaikban augusztus 5-éig tartóztatták fel az oroszokat. Itt szemlélte meg őket 25-én *Károly* trónörökös, *Nagy Ákos* parancsnok kíséretében.

Ettől kezdve egészen 1916 őszéig a *Pripjaty* mocsaraiban harcolt az 1. lovashadosztály, benne a 14. huszárezred is, előbb a 2. majd a 4., végül *Linsingen* német tábornok hadseregében.

1915 augusztusában a *Bugnál* vívtak kisebb-nagyobb harcokat huszáraink, de a fegyvernagyvásban arra is maradt idő, hogy a lovashadosztály tisztikara *Obydovban* lovasmérkőzést tartson, ahol *Tyll József* főhadnagy nyert 1. és 2. díjat, s díjazták még *Lázár Károly* főhadnagyot is. Augusztus végén az ezred átkelt a Bugon és kelet felé üldözte az ellenséget.

Októbertől tehát a *Polesieben*, a *Pripjaty* mocsaraiban látjuk viszont huszárainkat, akik a hét héten át tartó, állandóan mozgó harcokban a *Styr* és a *Stochod* folyók közti mocsárvidéket minden irányban kétszer is bebarangolták, közben állomáshelyüket átlag kétnaponként változtatták, felderítettek és harcoltak, s ezzel derekasan közreműködtek a 4. hadsereg baloldali fedezésében.

1915. október 23-án aztán ez a mozgalmas időszak véget ért. Ekkorra az ezred állománya is erősen megfogyatkozott, az emberek és a lovak is alaposan rászolgáltak a pihenésre. Ez azonban a huszár számára még nem érkezett el. A huszárok ugyan pihentethették a fegyvereket és a lovakat, maguk azonban ásót ragadtak kezükbe, hogy megépítsék szállásukat és megerősítsék a számukra kijelölt állásokat.

1916 tavaszán, amikor egyre érezhetőbbé vált a lóhiány, ezenkívül számos lovat kellett a tűzéséghez is leadni, a lovasszázadok számát 4-re csökkentették, ugyanakkor nőtt a gyalog haracoló huszárok száma. Nekik állít emléket *Molnár Ferenc*: *Egy haditudósító emlékei* című művében emígyen: „A huszárok lövészárkát a szinte túlzott tisztaság és pedantéria jellemzi. A berendezéseknél a huszár fáradhatatlan – ahogy máskor a lovát tisztítja egész nap, úgy most, hogy a lovat elvették tőle, a lövészárkot csutakolja, mossa, vakarja, keféli egész nap. Ők maguk is – ez is tradíció – folyton csinosítják magukat. Mind borotválja magát itt is, a bajuszok az ég felé állnak... A kistűkör ott függ a puskalyuk mellett, vagy a zsebben van, de van. Azt mondja az egyik: legfőként a bajusz végett!...”

...Mindenütt rend: a lyukon kidugott puska tiszta, mint az arany. Melléje az agyagba vágva pontos négyszögű lyuk, abban vannak a töltények kéznél... A huszár történelmi daliasságának az összekeveredése itt a sáros agyagba való szorulással az a szomorú hűség, amellyel a legszebb lovas katona még itt sem adja oda külsejét a vakondokéletnek... Még itt is a lóról lefelé beszél. Búsul benne a huszársága!...”⁷⁸

1916 június elején szervezték át az ezredet. *Struncz* őrnagy parancsnoksága alá került a négy századból álló lovasosztály, br. *Jacobs* százados vezette a szintén négy század erejű lövészosztályt. Az ezredhez tartozott ezeken kívül egy lovas géppuskás osztag (4 géppuska), egy lövész géppuskás osztag (2 géppuska), egy-egy lovas és gyalog utászszakasz és egy távíró szakasz.

Nyárra a állások is a szakadatlan építés folytán már szinte „rohammentessé” váltak, s elkészültek az összekötő és hátrafelé vezető dorongutak is.

Eközben jutott idő a hadosztály lovasmérkőzésére is, ahol *Tyll József* főhadnagy díjlovaglásban és díjugratásban, *Molter Keresztély* főhadnagy és *Barkóczy Béla* hadnagy díjugratásban nyertek tiszteletdíjat.

Az 1916. június első hetében megindított általános orosz ellentámadás, a *Bruszilov-offenzíva* az ezredet csak közvetve érintette, az 1. lovashadosztály július

elején a *Stochod* folyó mögé vonult vissza, s a 14. huszárezred is itt vívott állásharcokat augusztus végéig, amikor is *Kovelre* meneteltek, hogy itt várják be a vasúton történő elszállítását.

Szeptember 1-én Kovelben az ezredparancsnokságot *Nagy Ákos* ezredestől (akit magasabb beosztásba helyeztek) nemes *Calm Oszkár* ezredes vette át, aki a világháború végéig megmaradt a 14-esek élén.

Az ezred szeptember 2-án déltől kezdve rakodott be Kovelben, ahonnan *Przemsyl-Hatvan-Temesvár-Tövis* érintésével szeptember 7-én ért *Erzsébetvárosra*, ahol kirakodott és még aznap *Holdvilágra* menetelt. Ezzel megérkezett az új, az erdélyi hadszíntérre, ahol igen nehéz, de dicsőséges és eredményes harcokat vívott meg.

1916. augusztus 27-én, a román hadüzenet napján kevés és gyenge erők tartózkodtak Erdélyben az 1. osztrák-magyar hadsereg kötelékében. Ezeket az erőket elsősorban a déli és keleti területekre összpontosították, s a folyamatosan beérkező német és osztrák-magyar erőkkel töltötték föl. Az osztrák-magyar 1. és a német 3. lovas hadosztályokból alakult *Schmettow-lovas hadtest* feladata volt ezen déli és keleti hadcsoportok közötti hézag kitöltése a *Nagyszeben-Fogaras* vonalon, az *Olt* mentén.

A 14. huszárezred *Kissink-Kálbor* térségében végzett felderítő és hírszerző munkát, miközben az ezred műszaki felszázada *Gerlóczy Gábor* főhadnagy parancsnoksága alatt az arcvonal előtti román vasúti- és távíróvezetékeket, valamint az *Olt*-tól délre lévő hidakat rombolta szét. Közben, szeptember 15-én *Fogarastól* délre nagyobb román erők keltek át az *Olton* és támadásba mentek át az egész 6. lovasdandár ellen. A járőryszerűen megszállt védelmi vonal kénytelen volt az átkaroló támadás elől visszahúzódni. A lovas- és lövészosztályok átcsoportosítása után déltájban a 6. lovasdandár ellentámadásba ment át és délután 4 órára az *Olt* mögé kényszerítette vissza a támadókat. A győzelemhez jelentősen hozzájárult *Lázár Károly* felszázada (130 huszár és egy géppuska), akik *Kálbornál* merészen és vitézül a román hadosztály oldalába támadtak, ezáltal feltartóztatták az ellenséget. *Lázár* főhadnagynak e tettéért a *Mária Terézia* Rend káptalanja Tiszti Arany Vitézségi Érmel adományozott, mert: „igen kezdeményezően, vitézül és merészen az *Olt* folyón át *Fogarasnál* előnyomult ellenséges hadosztály oldalába előretört és ezzel lényegesen hozzájárult ahhoz, hogy az ellenség feltartóztatva, az *Olt* mögé rendetlen visszavonulásra kényszerült.”⁷⁹

Szeptemberben még *Nagysink* környékén harcolt az ezred, majd megkezdődött a betört román csapatok üldözése a határ felé. Ekkor a lovashadosztály *Fogaras* mellől kelet-északkelet felé indult, s október 10-én érkezett *Csíkszeredára*, majd azon túl üldözve az ellenséget még aznap megszállták az *Uz* völgyét. A 14. huszárezred végig a hadosztály élén haladt, s *Lallosevits István* százados lövészsázada egészen a magyar-román határig követte a visszavonulókat.

Pihenésre nem sok idő maradt, mert a hadosztályt hamarosan ismét bevetették az *Ojtozi-szorostól* délre a heves ellentámadásba átmenő románokkal szemben. A 14. huszárezred a *Kászon-völgyében* és az azt övező magaslatokon vívott súlyos hegyi harcokat. A határon túl, a szívósan védekező ellenséggel szemben a támadás csak lassan fejlődött ki. A lőszerutánpótlás, az élelmezés is nagy nehézségekbe

ütközött. József főherceg a huszárok akkori teljesítményéről az alábbiakat írta világháborús naplójába: „Gyalog huszárezredeim igazán a legkiválóbbat teljesítették, amire csapat egyáltalán képes, nekik bámulattal telt hálás köszönet jár. Folytonosan súlyos küzdelemben, a legborzasztóbb időben, hóban, jégben, feneketlen sárban kinlódtak, fáztak, napokig éheztek, mert az utánszállítás teljesen elakadt, a málhás állat többször vezetőjével együtt a mélységbe zuhant és agyonütötte magát...”⁸⁰

Végülis az ezred állásait Erdély keleti határán építette ki, s itt töltötték az 1917. év első felét is. A nyugalmasabb időszakban megtörtént a hadosztály átszervezése is teljesen gyalogosított seregtestté, megtartva azonban a „lovás” elnevezést. Így aztán a 14. huszárezred is végleg leadta lovait és átalakult 2 félézredből álló gyalogosított lovas ezreddé. Minden félézred egyelőre 3 gyalogszázadra és 1 géppuskás századra tagozódott, az ezrednek volt egy műszaki százada is. Majd megalakult a hadosztály rohamszázada, ahová minden ezred 1 tisztet és 25 huszárt adott. Hasonlóképpen a hadosztály lovasszázadánál minden ezrednek egy lovas szakasza volt. Februárban megérkezett gr. Teleki István hdgy. parancsnoksága alatt a gyalogsági ágyús szakasz (2 ágyú, 1 tiszt, 5 altiszt és 20 ember).

A 14. huszárezred az 1917. év második felét szintén állásharcokban töltötte el a Tölgyesi-szorosban, ahol azonban ösztől már nyugalom honolt. Az orosz hadsereg felbomlóban volt, s december 9-én hivatalosan is megkötötték a fegyverszünetet. Ez időszakban az ezred már a más hadszíntéren végzendő feladatra készült fel. 1918. február 7-én a 14. huszárezred Gyergyóban rakodott vasútra, majd az olasz hadszíntérre szállították a huszárokat.⁸¹

Március végéig Flumignanban ismertették meg a huszárokat az olasz harc-
tér különleges viszonyaival. Itt látogatta meg március 18-án az ezredet IV. Károly király. Ez alkalommal érte a 14-eseket az a kitüntetés, hogy a legszebben dekorált fiatal főhadnagyot, Lázár Károlyt a hadosztályparancsnokság szóbeli javaslata alapján a király a helyszínen soronkívül századossá léptette elő.

A közben rendszeresen érkező pótlásokból hamarosan megszervezték az I. félézred 4. és a II. félézred 8. századát is.

A kiképzés és az átszervezés után a Piave alsó folyásához Palezzától nyugatra rendelték a huszárokat. Itt védelemre berendezkedni alig lehetett, mert már az első ásonyomra felbuggyant a víz. A huszárok a szabad földön feküdtek s csak homokzsákokkal tudták magukat az ellenség lövedékei elől némileg fedezni. Nappal a nyílt terepen való mozgás lehetetlen volt. Utánpótlásra, ételmezésre csak az éjszakát használhatták fel.

Júniusban az 1. lovashadosztályt még tovább vonták a tenger felé, ekkor a Piave melletti arcvonal legdélibb szakaszát szállták meg. Ez a hely még iszonyúbb volt, mint az előbbi. Csaknem egész területen derékig ért a víz. A századok rajonként szállták meg az egyes magasabban fekvő házakat, vízből kiemelkedő dombocskákat, homokszigeteket.

Június 12-én értesült a 14. huszárezred arról, hogy 3 nap múlva megindul a nagy támadás, melynek keretében a Piavén való átkelést kell kierőszakolni. Az ezred tagozódása ekkor a következő volt: ezredparancsnok: Calm Oszkár ezds.

I. félézredpk.: Tyll József szds.

1. századpk.: Mikecz Dezső hdgy.

2. századpk.: Molter Keresztély szds.
3. századpk.: Jármay András hdgy.
4. századpk.: Jékey Ferenc fhdgy.
Műszaki század: Balogh Antal fhdgy.

II. félézredpk.: Struncz Jenő alez.

5. századpk.: Bun Arisztid fhdgy.
6. századpk.: Vetter Antal szds.
7. századpk.: Keczer László szds.
8. századpk.: Pók Imre hdgy.

Rohamfélszázad: (a hadosztály rohamfélézredénél) Lázár Károly szds.⁸²

Június 15-én indult meg az általános támadás, melynek eredményeként délután 2 óra körül az ezredből elsőként az 5. század kelt át a folyón. Az ezred feladata egyébként az volt, hogy az összeköttetést tartsa a támadó XXIII. hadtest és a folyó másik oldalán maradt lovas hadosztállyal. Június 18-án azonban a Piavén hirtelen fellépett árvíz minden hidat elsodort, ugyanakkor az olaszok ellentámadásba mentek át. Június 24-én *Scabbionál* a gyalogság védőállását áttörték, s a támadás a 14-esek 1. és 7. századára zúdult. Itt halt hősi halált az 1. század élén *Mikecz Dezső* tartalékos hadnagy, s itt esett fogságba az egész 7. század. A veszteségek hatására a támadó hadsereg visszavonását rendelték el. Ezen utolsó nagy támadás során a 14. huszárezred vesztesége 76 halott (köztük *Mikecz* hdgy. és *Karácsony László* fhdgy.), 280 sebesült, 179 eltűnt, 259 fogoly (köztük *Vetter* százados és *Bun* főhadnagy).⁸³ Elveszett 4 aknavető, 10 géppuska és a műszaki század hídvonata.

Június 27-én az ezredet felváltották, majd rövid pihenő után Galiciába szállították katonai rendőri szolgálatra, határbiztosításra. Ekkor 6 századból és két géppuskás századból állt az ezred. Galiciában *Czortkowon* rakodtak ki, s innen látták el a *Zbrucz* menti határőrizetet, tehát visszakerültek ugyanoda, ahol közel négy évvel azelőtt a háborút kezdték.

Szeptember 21-én ugyancsak karhatalom gyanánt Csehországba kerültek a 14-esek, október 4-én azonban már Erdélyben, *Tusnádon* találjuk őket. Innen egy hét múlva *Csikszentgyörgy-Csikszentmárton* környékére vezényelték őket, ismét olyan vidékre, melyen két évvel azelőtt annyi dicsőséget szereztek.

Itt érte őket az összeomlás is. Az ezred *Székelyudvarhelyen* szállt vasútra és november 11-én *Oehm Tivadar* alezredes parancsnoksága alatt megérkeztek Nyíregyházára.⁸⁴

Forradalmak és a román megszállás

Az öszi őrés forradalom győzelmének hírére, 1918. november 1-én ünnepi díszbe öltözött Nyíregyháza városa. Nemzetiszínű zászlók alatt tüntető tömegek járták az utcákat, éltetve az új kormányt, a független Magyarországot. Az örömet azonban hamarosan szomorúság és félelem váltotta fel, mert a népszabadságot egyesek félremagyarázva, a forradalmi hangulatot és mozgalmat rablásra és fosztogatásra használták ki. A frontról hazatérő katonák mellett ezen a napon fellázadt a *huszárlaktanya* legénysége is. A raktárakat feltörték, kifosztották, az ellenálló tiszteket, altiszteket lefegyverezték és bezárták. A Néptanács tagjai megpróbálták a megvadult, részeg huszárokat mind a kaszárnnyában, mind a vasútállomáson lecsilapítani, erőfeszítésük azonban nem járt sikerrel.

November 11-én viszont a legnagyobb rendben s fegyelemben hazaérkezett a frontról a város háziezrede, a 14-es huszárezred. *Oehm Tivadar* alezredes, parancsnok a tisztekből, altisztekből és az önként visszamaradt legénységből azonnal elkezdte a katonaság szervezését, megbízható karhatalmat szervezett a rend védelmére, mely november végén fölesküdt a köztársaságra.

E rend és nyugalom mellett tett hitet a nemzetőrség és a katonaság 1919. január 9-én is, amikor a városban nagy tüntető felvonulást rendeztek. A városháza előtt, *Oehm Tivadar* állomásparancsnok többek között ezeket mondta:

*„...Mi a köztársaság, a rend, a munka katonái akarunk lenni. A rend – mely jelenleg oly mérhetetlen visszaesésekben vonaglik – a rend, mely nélkül semmiféle társadalmi vagy természeti szervezet el nem képzelhető – a rend, azaz e rend visszaállítása és fenntartása képezik legfőbb feladatunkat. Erős és tántoríthatatlan nemzeti érzés hatja át szívünket. Mi sem akarunk pártok katonái lenni, semmiféle párt, cél vagy érdek nem vezérelhet bennünket, mi a magyar haza, a népköztársaság katonái akarunk lenni és minden erőnket a hazának akarjuk szentelni, ennek a százszorosan megpróbált szegény hazának, melynek most jobban mint bármikor, minden igaz fiára szüksége van.”*⁸⁵

A tisztikar tehát továbbra sem kívánt résztvenni a politikai csatározásokban, és a Szociáldemokrata Párt minden erőfeszítése ellenére sem sikerült megszervezni itt a tényleges tisztek szakszervezetét.

Közben egyre szaporodtak a nyíregyházi helyőrség, mert Kassa katonai kiürítésével e város lett az északmagyarországi katonai kerület központja. 1919 januárjában *Böszörményi Árpád* százados vezetésével megérkeztek az 5-ös huszárok önként visszamaradt tagjai is.

Február 18-án újjáalakult a helyőrségi *Katonatanács*. A bizalmiférfi rendszer alapján került a végrehajtói bizottságba a tisztek részéről *Bossányi Rudolf* alezredes (15. hu. e. pótszázad), *Tyll József* százados (14. hu. e.), a katonák közül pedig *Pipincsák György* őrmester (5. hu. e.), *Harang Pál* törzsőrmester (14. hu. e. pótszázad), *Gerő Jenő* törzsőrmester (5. hu. e.), *Soltész János* szakaszvezető (15. hu. e. pótszázad).⁸⁶

A Szociáldemokrata Párt egyre erősebb szervezőmunkája és a Budapestről március 17-én Nyíregyházára érkezett *Mussong Károly* százados és *Adelmann Nándor* bizalmi hathatós agitációja hatására másnap a legénység és az altisztek szakszervezetének kezdeményezésére, s a tisztek csatlakozása mellett egy nagy tüntető felvonuláson és népgyűlésen eltávolították az általuk reakciónak tartott tiszteket.

Március 22-én a Katonatanács is újjáalakult, most már „tisztán szociálista elemekből”. Elnök *Molnár Antal Gábor* huszárorrmester lett, alelnök *Böszörményi Árpád* százados, a tagok közé a husároktól *Kelemen Zoltán* századost, *Zimmer János* őrmestert, *Boor István* főpatkolómestert és *Csorba János* huszárt választották.⁸⁷

Még ezen a napon a helyőrség katonasága *Mussong* százados vezetésével felküldött a tanácsköztársaságra.

A nyíregyházi husároknak a Tanácsköztársasághoz, a proletárdiktatúrához való viszonyát igen találóan jellemzi *Stromfeld Aurél*, a Vörös Hadsereg volt vezérkari főnökének vallomása, akit 1921-ben a debreceni katonai bíróságon hallgattak ki *Mussong Károly*, *Böszörményi Árpád* és társai perében. *Stromfeld* *Böszörményi* százados ügyével kapcsolatban jegyezte meg: „*hogy a nyíregyházi huszárság állandóan vörös, illetve – mosolyogva kijavítva – fehér posztó volt a vörösök szemében.*”⁸⁸

1919 április 27-én a román királyi csapatok megszállták Nyíregyházát, majd rövidesen az egész Tiszántúlt is. Május 19-én a városban élő tiszteket Brassóba internálták, ahonnan csak szeptemberben térhettek vissza. Közben a románok által meg nem szállt területen szerveződött a nemzeti hadsereg, s ennek egyik egységeként 1919. decemberében Miskolcon megalakult a Duna-Tiszaközi 4. huszárezred *Oehm Tivadar* alezredes parancsnoksága alatt.⁸⁹

Trianon után

1920 március elején a román királyi csapatok kiűritették a Tiszántúlt, s ezzel véget ért a majd egyéves megszállás. Március 13-án érkezett Nyíregyházára a nemzeti hadsereg első egysége, a soproni 13. gyalogezred és egy gyalogdandárparancsnokság, *Bugsch Aladár* ezredes, dandárparancsnok vezényletével. A város kitörő örömmel fogadta a magyar katonákat, a Széchenyi utcán a Pénzügyi palotánál (ma a Kölcsey Ferenc Gimnázium épülete) diadalkaput emeltek, ahol *Nagy Ákos* vezérőrnagy köszöntötte a soproni bakákat. Hamarosan bevonult a városba a 4. huszárezred is, *Oehm Tivadar* alezredes parancsnoksága alatt.

Április 12-én katonákból és városi tisztviselőkből álló vegyes bizottság vizsgálta felül a laktanyák állapotát és próbálta elhelyezni az itteni csapatokat. A felmérés szerint: „Rendelkezésre áll: 1., a nyíregyházi gyalogezred számára a részben a város tulajdonát képező honvéd huszár laktanya. 2., a nyíregyházi huszárezred számára a város tulajdonát képező volt közös lovassági laktanya. 3., a város tulajdonát képező volt csapat kórház, mely eredeti rendeltetésének megfelelően volna felhasználandó.”

A férőhelyek állapota siralmas képet mutatott: „Az összes laktanyák és csapatkórház épületeit a román katonák vandál módon elpusztították, azoknak elhelyezési célokra alkalmas állapotba való helyezése igen nagy költségbe fog kerülni.” A helyreállítás költségeit a bizottság mintegy ötmillió koronára becsülte, kijelentve azt is, hogy ezekben a nehéz időkben ennyi pénzt a város nem tud áldozni, tehát a helyreállítás költségeit a kincstár vállalja magára.⁹⁰

Ettől függetlenül a legsürgősebb javítási munkákat a város elkezdte, s ezekre a május 28-iki képviselőtestületi ülés 800.000 koronát határozott meg, melyet a Nyíregyházi Takarékpénztár Egyesülettől vettek fel.

A debreceni katonai parancsnokság 1920 augusztusában a gyalogság és a huszárok mellé tüzérséget is rendelt Nyíregyházára. A magyar királyi 12. gyalogezred parancsnokságát és a II. zászlóaljat a Honvéd utcai volt huszárlaktanyába és a Kórházlaktanyába helyezték el, a huszárok és a tüzérek számára pedig kettéosztották a nagy lovassági laktanyát:

„A laktanya hossztengeleyétől északra – vagyis a főbejáratától jobbra eső terület-rész a rajta lévő épületekkel együtt a tüzérosztálynak, a délre azaz a főbejáratától balra eső terület-rész a huszárezredeknek utaltatik ki. Ezen területen levő épületekben: A tüzérezredből: az ezredtörzs, II. osztálytörzs és II. osztály tábori tarackos ütege és hegyi ágyus ütege, összesen 558 fő legénységgel és 304 lóval. A huszárezredből: az ezredtörzs, I. és II. osztálytörzs, 1-6. század, lovas árkász század, távbeszélő szakasz,

visszamaradó különítmény, munkás osztag a kiutalt férőhelyen 555 fő legénységi... létszám." Az elosztás szerint a törzsepület egyik szintjét a huszárezred, a másikat a tüzérezred parancsnoksága kapta meg. Az épületek közül a huszárok kaptak 1 kapuépületet, 1 tiszti és 1 altiszti lakóépületet, 1 nagy fedett lovardát 3 legénységi lakóépületet, 1 tiszti és 6 legénységi istállót, 1 kovácsműhelyt, 1 konyhaépületet, kocsiszint és raktárat. A beteglóistállót kettéosztották, a fürdőt, fogdát, markotányos lóépületet, a gyanús beteglóistállót, a kis fedett lovardát, az alakuló- és riadóteret pedig közösen használták a huszárok és a tüzérek.⁹¹

Ugyanakkor, a nagy lakásínségre való tekintettel (mert Nyíregyházán a Trianonban megvont határok miatt ugrásszerűen megnőtt főleg az Erdélyből menekültek száma, kiket a város alig tudott elhelyezni) a képviselőtestület hozzájárult a tüzérek részén lévő első legénységi épület emeletének altiszti lakásokká való átalakításához. A későbbiek során ugyanígy lakásokká alakították a fogdaépület emeletét, sőt a kórházlaktanya mindhárom épületét is.

Az elhelyezési nehézségeket csak fokozta, hogy a Honvéd ucai kaszárnya épületei időközben lakhatatlanná váltak és a 12. gyalogezred II. zászlóaljának két századát is a lovassági laktanyába kellett áthelyezni, ami tovább növelte az ottani zsúfoltságot.⁹²

Ilyen körülmények között 1924. augusztus 1-jén a városi közgyűlés úgy döntött, hogy elvileg hajlandó a város tulajdonát képező laktanyákat és a csapatkórházat – a tulajdonjog fenntartása mellett – 25 évre a kincstárnak átengedni, azzal, hogy a kincstár bért nem fizet, de az átvett épületeket rendbehozatja és a továbbiakban saját költségén tartja fenn.

Nem egészen egy év múlva, 1925. május 22-23-án egy vegyes bizottság már 40 évre szóló átadásról döntött, melyet 1926. július 30-án képviselőtestületi ülésen véglegesítettek is. A közgyűlés határozata alapján szeptember 22-én *Bencs Kálmán* polgármester a város képviselőtestületében, valamint v. *Déschán Benő* huszárezredes, állomásparancsnok, *Gálly Péter* altanácsnok, mérnök és *Péterffy Béla* főelőadó, intendáns a honvéd igazgatás mint bérelő nevében aláírták a 40 éves bérleti szerződést, melynek 1. pontja kimondta, hogy: „*Nyíregyháza rendezett tanácsú város a magyar királyi honvéd kincstár által eddig fizetett térítések egyidejű beszünetése mellett a tulajdonát képező honvéd laktanyát, lovassági laktanyát és katonai csapatkórházat 1926. évi augusztus hó 1-vel kezdődött, s az 1966. évi július hó 31. napján végetérő negyven (40) évre – a város tulajdonjogának fenntartása mellett – tehermentesen és díjtalanul átadja, illetve a magyar királyi honvéd igazgatás ezen időtartamra átveszi a következő feltételek mellett: 2. Nyíregyháza rendezett tanácsú város közönsége a laktanyáknak és csapatkórháznak a háború alatt fokozottabb igénybevétele, a forradalmi események s idegen megszállás folytán előállott, vegyesbizottságilag megállapított s ezután megállapítandó kártérítésekről, tekintettel a magyar királyi honvéd igazgatás helyreállítási kötelezettségére, lemond, viszont a magyar királyi honvéd igazgatás kötelezőleg kijelenti, hogy a laktanyákban és csapatkórházban eszközölt javításokkal és ezen épületekkel kapcsolatosan egyébként felmerült kiadásainak Nyíregyháza rendezett tanácsú várostól leendő megtérítéséről lemond, illetve követelését elengedi...*” Rögzítették azt is, hogy a kincstár 6 éven belül teljesen rendbehozatja a laktanyaépületeket, új épületeket pedig csak a város beleegyezésével emel, s a bérlet

lejártával ezeket az épületeket is jókarban, minden térítés nélkül adja át a városnak. A bérlet ideje alatt az ingatlanok adóterheit a kincstár vállalja, tűzkárbiztosítás, kéményseprés, s egyáltalán a kaszárnya és környékének tisztántartása a katonaság feladata. A városnak jogában áll az épületeket bármikor megvizsgálni, s a kincstár által esetleg nem teljesített kötelezettségeket vegyes bizottsággal megállpítani.⁹³

1929-ben a debreceni vegyesdandár-parancsnokság három szerkértszín építésére kért engedélyt. A város beleegyező válasza után azonban a további engedélyek nélkül *Adorján János* helyi építőmesterrel 13 féleresztes kocsiszínt építtettek az istállókhoz és az egyik fedeles lovardához ragasztva. A 30-as évek elején aztán virágházzal, lópataáztatóval, kopófalka épülettel, házi lövöldével is gyarapodott a kaszárnya. Közben az elhelyezési feltételek is javultak, a Damjanich laktanya felépítésével a *m. kir. II. Rákóczi Ferenc 12. honvédgyalozezred* parancsnoksága és nyíregyházi zászlóalja került végleges helyre, a Honvéd utcai laktanya felújításával a *Gábor Áron 6. tűzérosztály* parancsnoksága és 1. ütege is kiköltözött a huszárlaktanyából, s így ott már csak a *m. kir. Hadik András 4. honvéd huszárezred* és a tűzerek 2. ütege maradt. Ugyanakkor a Rákóczi utca, Árok utca, és a Búza tér között fekvő; a város Bundi nevű gazdasági udvarába és épületeibe, valamint a Kossuth utca és az Erdősor sarkán lévő majorkertbe a huszárezred árkászszázadát és a pótlóidomító keretet szállásolták be 1935-től. A 20-as évek végén 30-as évek elején a Deák Ferenc és a Bácska (ma Móricz Zsigmond) utca sarkától a laktanyáig a város felszereltette a közvilágítást, s elkészült a vasúti sorompótól a kaszárnyakapuig vezető kövesút is. Itt a város adta a követ, a fogatokat és a munkaerőt a huszárezred biztosította.

Az 1930-as évek második felében a hadsereg fejlesztése felgyorsult. *Röder Vilmos* honvédelmi miniszter 1938. február 3-án ismertette a Huba elnevezésű hadseregfejlesztési tervet, melynek keretében a nyíregyházi 1. lovasdandárnál is jelentős létszámnövekedéssel kellett számolni. Egy hónap múlva a miniszterelnök, *Darányi Kálmán* Győrben elmondott beszédében hirdette meg az egymilliárd pengős beruházási programot, melyből 600 millió közvetlenül a hadsereg felfegyverzésére volt fordítható, 400 millió pedig olyan kiadásokra, melyek közvetve növelik az ország védelmi képességét. Ezen program keretében újabb építkezések, bővítések kezdődtek Nyíregyházán.

1938. július 12-én vegyes bizottság tárgyalta a lovassági laktanyában szükséges bővítésket: „Elhelyezendő létszámok a következők: 4. huszárezred: 966 fő ember, 912 ló, 51 országos jármű, 8 löveg (páncéltörő ágyú), 6 vontató, 1 szerkocsi, 2 személygépkocsi. 1. lovasdandár harcokocsiszázad: 67 fő, 26 gépjármű. 1 lovasdandár légvédelmi gépágyús üteg: 66 fő, 15 gépjármű, 6 löveg, 6 löszerkocsi. 1. lovasdandár parancsnokság törzs: 12 fő, 10 ló, 2 személygépkocsi. 4. huszárezred, pótlóidomító különítmény: 200 ló. Összesen: 1123 fő, 1122 ló, 51 országos jármű, 14 löveg, 12 löszerkocsi, 1 szerkocsi, 47 gépjármű és 4 személygépkocsi.”

E magas létszámból átalakítás és bővítés nélkül el tudták helyezni az 1123 személyt és 910 lovat, 27 gépjármű számára átalakíthatónak vélték a laktanya nyugati végén álló járműszínt és építeni kívántak a kaszárnya délnyugati sarkában: „212 loállás, 51 országos jármű részére zártszínt, továbbá 14 löveg, 12 löszerkocsi, 1 szerkocsi, 6 vontató, és a légvédelmi gépágyús üteg 15 járműve és 4 személygépkocsi részére ugyancsak zártszíneket, végül 1 db. 20.000 literes benzinkutat 2 db. kimérő készülékkel.”⁹⁴

A terveket v. *Kántor István* budapesti építész készítette el, két istállót és egy gépjárműszínt tervezve. Az időközben bekövetkezett átszervezések miatt végülis itt csak két szín épült fel, amit az ezred páncéltörő ágyús százada kapott meg. 1939 májusában ugyanis újra vegyesbizottsági tárgyalást hívtak össze, melyen a 4. huszárezred részéről *Győry Mihály* százados, a lovasdandár híradósszázada részéről *Tóth Endre* főhadnagy, a lovasdandár harcckocsiszázada részéről *Barthalos Zoltán* százados vett részt, míg a várost *Szohor Pál* polgármester, *Virányi András* városi tanácsnok, *Nagy Elek* városi műszaki tanácsos és *Gyurikovics Lajos* gazdasági intéző képviselte. A bizottság katonai tagjai újabb területeket kértek új laktanyák építésére a várostól: a lovasdandár harcckocsi zászlóalja részére a Tokaji út és a kisvárdai vasút által határolt területen 5 katasztrális holdat, a tűzérek számára a Kistelki (ma Váci Mihály) és a Bánság (ma Bartók Béla) utcák által határolt területen kb. 2 holdat, a huszárezred részére pedig a laktanya északnyugati oldalán 8 holdat. Ezen kívül kérték a híradó század részére a Bundi átalakítását és a gyakorlótér kibővítését kb. 40 holddal. A város szakosztályai május 23-án tárgyalták a kérést, s az alábbi indoklással támogatták a kincstár előterjesztését: *„Nyíregyháza városában az építési tevékenység csaknem teljesen szünetel. Emiatt az építőiparosok és munkások már hosszú idő óta munkanélkül lévén mind nagyobb számban szorulnak közsegélyre. A honvédkincstár által tervezett kb. másfél millió pengős építkezés a város életébe friss vérkeringést vinne és a munkás kezek százainak biztosítana keresetet, tehát a honvédkincstár kívánságainak teljesítése a városnak nemcsak erkölcsi kötelessége, hanem érdekében is áll. A katonai alakulatok létszámának a tervezett laktanyaépítésekkel lehetővé váló emelése a város háztartásában a forgalom és fogyasztás növelésével kétségtelenül érezhető javulást fog hozni, amely az elvállalt áldozatok rentabilitását biztosítani fogja. Azzal, hogy a város a honvédkincstár által bérlett úgynevezett Bundi épület átalakítási munkálataihoz 5000 pengővel hozzájárul, ennek az ingatlanak az értékét emeli és a gyakorlótérnek, valamint a hozzá csatlakozó 40 hold területnek hosszú időre igen jó értékesítést szolgálja.”*⁹⁵

E javaslat alapján a július 30-iki képviselőtestületi ülésen döntés született a területek átengedéséről. Hamarosan megindultak az építkezések is. A lovassági laktanya mögött v. *Kántor István* építőmester építette a legénységi épületet, *Sarló László*, szintén budapesti építész a kapuépületet, a 3 db. 100-100 lovat befogadó istállót, a beteglő-istállót, a kovácsműhelyt és patkoló épületet.⁹⁶ A Bundiban pedig a híradó század kívánságára is megtörténtek az átalakítások.

Az építkezések befejeztével a tűzérek is kiköltöztek a Hadik laktanyából, s így ott ezután csak a 4. huszárezred és az ezredközvetlen alakulatok maradtak.

* * *

A kaszárnyákkal együtt folyamatosan rendezték a gyakorlótér bérletét is. Az 1920-as évek elején az itteni alakulatok részére kb. 280 kat. hold területet hasítottak ki a régi nagygyakorlótéren, melynek bérleti díját – tekintve a korona állandó és nagymértékű inflációját – búzaárban számították ki. Eszerint a kincstári negyedévenként katasztrális holdanként 166 kg. búza árának megfelelő összeget fizet a városnak. Még azt is kikötötték, hogy a búza a fizetési határidő előtti nyolcadik napon jegyzett középár szerint számítandó át készpénzzé.⁹⁷

A pengő megjelenésével, a stabilizációval új szerződést kellett kötni, melyre 1930-ban került sor. Az egyezség 10 évre szólt, ezt azonban 1940-ben az eredeti feltételekkel még 10 évre meghosszabbították. A szerződés szerint a kincstár évente, katasztrális holdanként 51 pengőt, összesen 14.535 pengőt fizet a városnak. Nyíregyháza városának joga a gyakorlóteret kettős árokkal körülvenni és azok közé fákat ültetni, a honvédség pedig a gyakorlatokhoz szükséges utász építményeket, árkokat, földhányásokat építhet, löteret alakíthat ki, löállásokkal, célkunyhókkal, melyeket azonban a bérlet megszűnésekor el kell bontani. A használt terület fütermése és a legeltetési jog a kincstáré, az elültetett fák viszont a városé, ahol ő gyakorolja korlátlanul a favágatási jogot.⁹⁸

A gyakorlóter mellett a 30-as években az Eletőn és a kaszánya alsó részén alakítottak ki a huszárezred részére szérűskertet és szénarakodókat.

* * *

Az I. világháborút lezáró trianoni békediktátum igen szigorúan megszabta a csonka ország területére szorult magyar királyi honvédség létszámát és fegyverzetét. Az 1920. június 4-én aláírt béke szerint a hadsereg létszáma 35.000 fő lehetett, amiből 1750 fő a tisztt. Megszüntették az általános hadkötelezettséget és kimondták, hogy a magyar hadsereget a jövőben csak önkéntes belépés alapján lehet felállítani és kiegészíteni. A *toborzott legénység* szolgálati idejét legalább 12 évben, a tisztekét 20 évben szabták meg. Pontosan meghatározták a fegyverzetet és az egyes fegyverfajtákhoz tárolható lőszer mennyiségét is. A békszerződés katonai rendelkezéseinek végrehajtását a Magyarországra delegált Katonai Ellenőrző Bizottság kísérte figyelemmel. Ilyen körülmények között született a magyar királyi honvédség első hadrendje 1922 áprilisában. Az új hadrendbe 7 vegyesdandár (42 gyalogzászlóalj), a fővezérségnek alárendelt 4 huszárezred (16 század) 4 önálló üteg és 3 utászzászlóalj tartozott 1750 tiszttel és 30.196 főnyi legénységgel.⁹⁹

Ezen új hadrend alapján került Nyíregyházára a debreceni 6. vegyesdandár gyalogsági parancsnoka. A 4. huszárezred szerveztébe ekkor egy árkász és egy távbeszélő szakasz, két osztály, osztályonként egy-egy huszár és egy-egy lovas géppuskás század tartozott. A lovasságot mint fegyvernemet a következőképp jellemezte az 1927-ben megjelent *Harcászati Szabályzat*: „A lovasság mozgékony, gyors és tűzerős fegyvernem. Hivatása: a harchoz kedvező előfeltételek teremtése, közreműködés a döntésben, a döntés után a siker kíméletlen kiaknázása vagy a balsiker ellensúlyozása és a felderítés. A lovasság feladatait úgy szabjuk meg, hogy jellemző tulajdonságai: a nagy mozgékonyssággal párosult tüzerő, az utaktól való függetlenség, mindig érvényesüljenek. A lovasságot nem szabad oly körülmények között, melyekben különleges képességei nem érvényesülnek, pusztán és alkalmazást kereső türelmetlenségből vagy kényszerből feláldozni. Mert löanyaga miatt érzékeny, gyorsan elhasználódik és nehezen pótolható, tehát alkalmi fegyvernem és rendszerint csak rövid ideig tartó feladatok végrehajtására alkalmazható.”¹⁰⁰

Ezen új elvek figyelembevételével rendezett bemutató gyakorlatot 1927 szeptemberében a debreceni 6. vegyesdandár és az akkor hozzá beosztott 4. huszárezred Nyírbátor határában. A gyalogsági és tüzérségi bemutató után a huszárok következtek. Adjuk át a szót most a *Nyírvidék* tudósítójának: „...v. Déschán Benő ezredes,

ezredparancsnok magyarázza el a lovasság modern harcmódorát. A régi romantika ma már meghalt. A lovasrohamok ideje lejárt, és legfeljebb kisebb lovasegységekkel lehet rohamozni. A lovasság fő feladata a felderítő szolgálat, amely még a repülőgépek korában is nélkülözhetetlen. Mert a lovasságnak kell kikutatni azt, amit a repülőgép nem láthat. A három lovasjelenet közül a legérdekesebb az utolsó. A huszárszázad azt a feladatot kapja, hogy foglalja el a szemközti magaslatot és tartsa megszállva mindaddig, míg az utána előnyomuló gyalogság át nem veheti az állást. Mire a közönség széjjel tekint, oldalról a fasorból már nyargal is elő négy huszárszakasz... A lovak nyomán porzik a homok, dübörög a föld..Két szakasz már fel is robogott a magaslati pontra. Minden négy ember közül három leszáll, s a géppuskák, golyószórók már ontják is a tüzet. A negyedik ember lovon marad és tartja a vezetéket lovakat. Közben a harmadik szakasz oldalt galoppozik, kiterjeszti az arcvonalat, hogy lekösse az ellenséget, míg a gyalogság megérkezik. Addig a huszárok gyalogosan harcolnak. A pompás, daliás huszárszázad parancsnoka Altorjay György százados volt, arcvonalmögötti tiszt Kricsfalussy Ferenc főhadnagy. A huszárszakszokat Fejes Kálmán, Barna Bertalan és Sovány Károly főhadnagyk vezették, míg a huszár géppuskás szakasz parancsnoka Fatsar József főhadnagy volt.¹⁰¹

Ezekben az években a huszárezred harcszerű éleslövészeteit vagy a császárszállási vagy a királytelki (ma Nyírtelek) pusztán hajtotta végre.

A hadgyakorlatok sokszor óhatatlanul is előidéztek surlódásokat a katonák és a környékbeli gazdák között, mert a huszárok „a gyakorlat hevében” semmire sem tekintve gázoltak át a vetéseken. Hála a polgármester és az ezredparancsnokság közötti jó kapcsolatnak, a károkat minden esetben nagyobb botrány nélkül rendezték.

A Nagykövetek Tanácsa 1927. március 31-én megszüntette a Szövetségesközi Katonai Ellenőrző Bizottság munkáját Magyarországon.

A közvetlen ellenőrzés megszűnt, helyébe az alkalmi vizsgálatok rendszere lépett, ami lehetővé tette a hadsereg fokozottabb fejlesztését. A koronatanács 1927. december 23-án úgy döntött, hogy a toborzást megszüntetik és az állományt „K” (kényszer) toborzás, azaz sorozás útján töltik fel. Célul tűzték ki az új fegyvernek (légierő, páncélosok) alapjainak lerakását is. Az eddig köteléken kívül lévő 4 huszárezredet 2 lovasdandárba vonták össze. Így került 1928 november 1-jén Nyíregyházára a 2. lovasdandár parancsnoksága v. *Déschán Benő* tábornok parancsnoksága alatt. A lovasdandár a budapesti 1. és a nyíregyházi 4. huszárezredből állt. A 4. huszárezred parancsnokságát ugyanekkor *Wack Károly* alezredes vette át.¹⁰² Gyarapodott az ezred is, mert a debreceni 6. és a miskolci 7. vegyesdandár huszárszázadait is ide helyezték. A 6. századot az I. osztályhoz, a 7.-t pedig a II. osztályhoz osztották be, s így az osztályok már 3-3 századból álltak. Az ezredközvetlen árkász és távbeszélő szakasz századdá fejlődött, s 1933-tól egy könnyű ágyús szakasz (2 löveggel) növelte az ezred tűzerejét.

1930. március 1-jével a hadsereg alakulatai nevet is kaptak, ettől kezdve a nyíregyházi huszárezred *Hadik András* tábornagy nevét viselte, majd szeptembertől a kaszárnya is ezt a nevet vette fel.¹⁰³

* * *

A Hadik-huszárok mindennapjairól, az ezred kiképzéséről, gyakorlatairól bőséges adatokat nyújt számunkra az akkori 1. segédtsízt, v. *Szodoray (Klingler) Frigyes* ezredes 1935-37. között vezetett kétkötetes naplója.¹⁰⁴

A 4. huszárezred parancsnoka 1934-36 között v. *Rády József* ezredes, aki tagja volt a magyar olimpiai vívókeretnek is. Őt az ezredparancsnoki tisztségben v. *Béldy Alajos* ezredes váltotta fel. Az ezredparancsnokság ezredtörzsre és visszamaradó különítményre (vmk) tagozódott. Az ezredtörzshöz a parancsnok, az 1. és 2. segédtsízt, valamint egy különleges alkalmazású tsízt tartozott. Az osztályok osztálytörzsből, gazdasági hivatalból és vmk-ból álltak. Az osztálytörzsbe a parancsnok, az osztálysegédtsízt, az orvos és az állatorvos, a századok tsíztikarába a századparancsnok, az arcvonalmögötti tsízt és 3 szakaszparancsnok tartozott. A géppuskás századnak parancsnoka, arcvonalmögötti tsíjtje és szakaszparancsnoka volt. Az ezredhez tartozott a pótló idomító keret és a karpaszományos osztag, (önkéntes iskola), amely parancsnokból és 2-2 oktatóból állt. 1936 őszén 54 tsízt tartozott az ezredhez.¹⁰⁵

A tsíztikart a hivatásos altíztí és szakaszvezetői állomány segíttette. Ők látták el a szakaszparancsnok-helyettesi, patkolómesteri, fegyvermesteri, ezredtrombitási, szolgálatvezetői, nyílvántartó, számvívó, írnoki, anyagi altíztí feladatokat. Számuk 1936 őszén: 40 altíztí és 9 szakaszvezető. Hasonló feladattal szolgált mellettük még 21 nem hivatásos továbbszolgáló szakaszvezető és tízedes.¹⁰⁶

Az ezred nem hivatásos legénységének létszáma 711 huszár. Ebből 159 tsízt, akik rajparancsnoki, írnoki, trombitási, egészségügyi feladatokat láttak el. A legénység döntő része, 552 ember közhuszárként teljesített szolgálatot. Közöttük 30 mesterember tevékenykedett elsősorban a századoknál (sziígyártó, csizmadia, szabó, kovács).

Az ezred fegyverzete a világháborúból visszamaradt 96 mintájú Mannlicher karabély, a 06 mintájú vízhűtéses Schwartzlose géppuska, 7.65 mm-es Frommer pisztoly és a 1904 mintájú lovassági kard volt. Ezt egészíttette ki az ágyús szakasz két lövege, a 16 db. golyószóró (karabélyos századonként 4-4 db.) és osztályonként 1-1 nehézpuska. A 12 db. géppuskát a két géppuskás század között osztották el.

37 jármű szolgált az ezredet: 2 lőszerkocsi (ágyús szakasz), 7 mozgókonyha (a 6 századnak és az ezredtörzsnek) és 26 országos jármű (11-11 db. az osztályoknál, 1 db. az ezredparancsnokságnál, 5 db. az ezredközvetleneknél).

* * *

Minden huszárezred életében lényeges volt, hogy milyen lóállománnyal rendelkezik. A lovak egy része békeidőben a gazdákhöz volt kiadva un. „vállalkozó lovakként”. Így a Hadik-huszároknál is csak 719 ló volt az istállókban a rendszerített 804 helyett. 1936 augusztusában azonban, az őszi gyakorlatok előtt 145 vállalkozó lovat hívtak be a kaszárnyába, melyből a 6. és 7. tűzérostályoknak is tudtak átadni. Ezek a lovak a gyakorlat lefúvása után, szeptember 20-ától kerültek vissza a gazdákhöz.

* * *

Az újoncok kiképzése az októberi bevonulástól általában a következő év márciusáig tartott és három időszakra tagolódott. A második időszaktól (januártól)

osztályonként elkezdődött a tisztesképzés is. Az újonckiképzés keretében szerepelt a lövészet, műszaki ismeretek elsajátítása és mindennap lovaskiképzés a lovardában, 2-3 óra alkalmanként. Márciusban raj-, áprilisban szakasz-, május-júniusban pedig századkeretben folyt a kiképzés. Júliusban a kiképzés szünetelt, ekkor a huszárok, felváltva aratási szabadságra mentek. Ebben az „alapkiképzési” időszakban járőrgyakorlatokra, menetgyakorlatokra és harcszerű lövészetekre is sor került. 1937. január elejétől június közepéig például 6 járőr- 7 menetgyakorlatot és 3 harcszerű lövészetet tartottak. A lövészetet *Hajdúhadháznál* bonyolították le, a járőr- és menetgyakorlatokat felváltva *Miskolc, Oros, Hajdúdorog, Hajdúböszörmény, Újfehértó, Nyírtura* felé. Az egyszeri menetteljesítmény általában 60-80 km. volt, kivéve a május 20-22-i járőrgyakorlatot, amikor v. *Mikecz Kálmán* százados a megerősített felderítőosztagokkal Miskolc felé 140 km-t lovagolt. A gyakorlat tárgya pedig: *„Hadműveleti felderítés Miskolc felé. A Tisza átjáróinak hídfőszzerű tartása egy visszavonuló sereget beérkezéséig, utóvéd felderítő és halogató harcok.”* Érdemes a többi gyakorlat tárgyát is felemlíteni: gyalogság elleni harc, gyors előnyomulás széles terepszakaszra, egy seregcsoport szárnyán, súlypontképzés döntő szándékkal, határon betört ellenség felderítése, és egy terepszakasz biztosítása, repülő felderítés által megállapított ellenséges gyorsan mozgó csapat felderítése, menetének zavarása, felderítésének semlegesítése, térbelileg széttagolt harccsoportok éjjeli átcsoportosítása egy másnapi döntő szándékú támadásra stb., stb. S hogy e gyakorlatokon mindezt a tisztikar és a legénység is alaposan elsajátította, azt az 1941. évi oroszországi hadműveletek bizonyították, amikor a huszárok a gyorshadtest szárnyán a gépkocsizók és kerékpárosok előtt előrenyomulva fontos útcsomópontokat és területeket vettek birtokba.

A *szakasz kiképzés* idején külön foglalkoztak a karabélyos és a géppuskás szakaszokkal. A karabélyos szakaszok kiképzése a harcalakzatok különböző formáinak megismertetésével kezdődött, mely magába foglalta a megközelítő, mozgó, támadó alakzatok megalakítását, a tűzharchoz való lóról szállást, a gyalogos harc módokat, a terepadta lehetőségekhez való alkalmazkodást, az ellenséges területen való újbóli gyülekezést, a roham előtti és utáni helyes magatartást, géppuskák elleni támadást, a találkozóharc különböző módjait. A géppuskás szakasz is megkapta a támadó és védelmi harchoz szükséges teljes kiképzést: a harcalakzat megalakításától, a tüzelőállás elfoglalásán és berendezésén keresztül a különböző tüzelési módokig mindent.

A kiképzési terv időrendi sorrendjében az alosztály kiképzése következett, amikor a századokat és a két osztályt kovácsolták össze. Ezt a munkát az osztályparancsnokok, a századparancsnokok és a segédtsztek végezték. Itt már minden korábban megtanult dolgot század- ill. osztálykeretben sajátítottak el a huszárok. Az alaki gyakorlatok és harcszati alakzatok felvétele mellett kézigránát dobógyakorlatok, gázkamra gyakorlat, vizen való átkelés, folyammegfigyelés, hídfőalkotás, találkozóharc, felváltás, ellenséges vállakozás elhárítása, felderítés, ellenséges lovasroham elhárítása stb. szerepelt, sokszor úgy, hogy a két osztály mint ellenfél állt egymással szemben.

Az újonckiképzést az augusztus-szeptemberi *osztály- ill. őszi nagygyakorlat* zárta le. A századgyakorlatokat még Nyíregyházán és környékén tartották, majd,

ez 1935. augusztus 27-én történt, az ezred a Tiszához vonult, ahol (Rakamaz és Tiszalök között) úsztatási, folyamátkelési gyakorlatot hajtott végre, majd *Tolcsva-Erdőbénye* területén volt a harcszerű lövészet, ugyanott a határmegfigyelést, a határon való betörést, az ellenség üldözését gyakorolta az ezred.

A hosszabb, a helyőrségtől távolabbi gyakorlat szükségessé tette az ezredvonat beindítását is, a szükséges élelem, felszerelés, utánpótlás biztosítását és a vonat útjának megszervezését. Az ezredvonat a parancsnokság személygépkocsijából, az I. és II. osztály tiszti étkezde kocsijából, 3 mozgókonyhából (ezredtörzs, közvetlenek, I-II. o.), 3 db. élelmiszerszállító kocsiból (ezredtörzs, osztályok), 10 málhakocsiból (ezredparancsnokság, ágyús szakasz, osztálytörzsek, századok), és 9 db. zaboskocsiból állt. A vonat 31 járművén 96-an teljsítettek szolgálatot (kocsis, szakács, felszolgáló, őrök, mesteremberek).

* * *

A legénység kiképzése mellett gondot fordítottak a tisztek és altisztek továbbképzésére is. A tisztek részére szervezett hadijátékok, előadások mellett hetente egy alkalommal német, francia, olasz és angol nyelvórákat is szerveztek, ám ezek a kiképzés, szolgálat, gyakorlatok miatt néhány óra megtartása után lassan abbamaradtak. Mindenki számára kötelező volt viszont a rendszeres lovaglás.

Az altisztek számára német nyelvtanfolyamot, mezőgazdasági és méhészeti tanfolyamot indítottak, gyorsírást tanítottak, bár itt is rendszerek voltak a továbbképző előadások, sorozatok a harcászatról, a környező hatalmakról, a kisantról, világeszmékről, kommunizmusról, fasizmusról stb.

Külön kell szólni a karpaszományosokról, akik legalább érettségivel, vagy annál magasabb végzettséggel vonultak be egy évre. Ők október és február között újonkképzésben részesültek, majd a következő 3 hónapban tiszti kiképzést kaptak, június és szeptember között pedig továbbképzés szerepelt programjukban, s szeptember végén tartalékos zászlósként szereltek le.

* * *

Az ezred mindennapi életének irányításában, a tevékenységek megszervezésében fontos szerepet játszottak a különböző társadalmi bizottságok. A „*lovásárló bizottság*” biztosította az alakulat számára szükséges állatokat, a „*főtiszti becsületügyi választmány*” a tisztikar becsületbeli ügyeiben döntött, s hozott elmarasztaló vagy felmentő ítéleteket, a „*tiszti étkezde és társalgó bizottság*”-ban kapott helyet a könyvtár és az ezred, valamint előezredeinek emlékét, ereklyéit gyűjtő és őrző emlékbizottság. Működött még az ezred kebelén belül *altiszti önképzőkör*, *Hadik bajtársi egyesület*, *közétkeztetési bizottság*, *ezred-alap bizottság*. Nagy szerepet játszott a *sportbizottság*, melyről azonban a póló-klubbal és az ezred falkával együtt még külön is szólnunk.¹⁰⁷

* * *

1937-ben a két lovasdandár számot cserélt, s így a *nyíregyházi lovasdandár lett az 1.*, társzere pedig 1939-től *Munkácsra*, majd *Nagyváradra* helyezett *m. kir. Nádasdy Ferenc 3. huszárezred*. A győri program meghirdetése után mind a huszárezrednél, mind a lovasdandárnál erős fejlesztés indult meg. A huszárosztályoknál

megszűntek a géppuskás századok, ehelyett minden osztálynak három lovasszázada lett, de századonként 12 golyószóróval, tehát aránylag nagy tűzerővel. Megszaporodtak az ezredközvetlenek: géppuskás századdal (6 gpu.), gépkocsizó páncéltörő ágyús századdal (4 db. 37 mm-es pc. á.), és a huszárüteggel (4 löveg). Ugyanakkor a lovasdandárba beosztottak a két huszárezred mellé két kerékpáros zászlóaljat, 1 lovas és 1 gépvontatású tűzérosztályt, 1 páncélos zászlóaljat, 1 gépkocsizó utászszázadot és 1 fogatolt távbeszélőszázadot. Ezekből az alakulatokból a gépvontatású tűzérosztály és a légvédelmi gépágyús üteg először Nyíregyházán, majd Nyírbátorban állomásozott, a páncélos zászlóalj részére építették a városban a Tokaji úti laktanyát, s a lovasdandár híradószázada pedig felállítását után azonnal megkapta a Bundi és a majorkerti épületeket. Így tehát tűzerájében jelentősen megerősödött, korszerűen átszervezett lovasdandár vonult ki 1941 nyarán a gyorshadtest keretében a keleti frontra.¹⁰⁸

A Huba-hadrend 1939 és 1942 között volt érvényben, amikor életbe lépett az utolsó nagy átszervezés nyomán kialakított Szabolcs-hadrend. A lovasság 1942-es átszervezése a harctérről való hazatérés után, nyugalmi időszakban telt el. Az átszervezés folytán a két lovasdandár megszűnt, az 1. huszárezred feloszlott, a 2., 3., és 4., huszárezredből megalakult az 1. honvéd lovas hadosztály Nyíregyháza központtal. Az átszervezés során mind az ezrednek, mind az osztályoknak lettek közvetlen alakulatai: ezredközvetlenek: árkász-, távbeszélő-, aknavető- és törzs- (csapatcsendőr) szakasz, gépvontatású páncéltörő század és a huszárüteg. Osztályközvetlenek: árkász-, rádiós-, rohamszakasz és nehézfégyverszázad, benne géppuskás, aknavető, páncéltörő szakasz. Megmaradt a három lovasszázad, azoknak a negyedik szakasza lett nehézfégyver szakasz 2 géppuskával, 2 gránátvetővel, 2 nehézpuskával. A három huszárezred mellé lovashadosztályba osztottak be egy kerékpáros zászlóaljat, egy lovas tűzérosztályt, egy gépvontatású tűzérosztályt, egy felderítő zászlóaljat, egy gépkocsizó utászszázadot és egy lovas híradó századot és egy hadihíd oszlopot. Ezen alakulatok közül csak a lovas híradó század szolgált Nyíregyházán, továbbra is a Bundiban. Az így átszervezett, szinte tökéletesen felszerelt, mintegy 16.000 főt számláló hadosztály 1944 nyarán indult a keleti frontra a Pripjaty-mocsarakba...¹⁰⁹

* * *

A kiképzés, a gyakorlatok, a katonai élet mindennapi teendői mellett a huszárezred és tisztikara tevékenyen részt vett a város társadalmi és kulturális életében, ott voltak Nyíregyháza nagy ünnepein is.

1920. április 15-én a kormányzót, *Horthy Miklós* fogadta teljes díszben Nyíregyháza városa. A kivonult csapattestek között ott voltak a huszárok is, s a díszbédén a nyíregyházi katonaság legénységi állománya nevében egy huszár köszöntötte fel a kormányzót.

Még 1920 tavaszán Szabolcs vármegye és a Turáni Kör zászlókat adott a 4. huszárezrednek. E két selyemzászlót, március 24-én, az ünnepélyes vármegyei közgyűlésen vette át *Oehm Tivadar* alezredes, parancsnok. Ugyanakkor iktatták be főispán-kormánybiztossá gr. *Vay Gábort*. A vármegye zászlaját, melyre a „*Magyar küzdj és bízva bízzál!*” feliratot hímezték, dr. *Mesko László* adta át a huszároknak.

E zászlóra kötötte egy rövid beszéd kíséretében a város szalagját *dr. Bencs Kálmán* polgármester (A szalagot *Kozák István* főgimnáziumi tanár rajza alapján hímezték a nyíregyházi hölgyek.) A Turáni Kör Szűzmáriás lobogóját, melyen a „*Magyarok védőszentje*” felirat ékeskedett, *dr. Klekner Károly* elnök kezéből vette át *Oehm Tivadar* ezredparancsnok.¹¹⁰

1920 szeptemberében már arról tudósít a helyi sajtó, hogy a nemzeti hadsereg alakulatai egységes zászlót kapnak. A huszárok lobogója 80 x 80 cm-es, egyik oldalán a magyar címet tartó két angyal látható, a másik oldalon pedig Magyarország védőasszonya áll. A lobogót piros-fehér-zöld keskeny pártázat szegélyezi, a külső alsó sarkában pedig az ezred jelvényét kell hímezni. Ezt a lobogót először 1921 júniusában akarták felszentelni a kormányzó jelenlétében, de különböző okok miatt az ünnepségre két év múlva, 1923. május 6-án került sor.

A kormányzó fogadására és a zászlószentelésre díszbe öltözött a város. A városháza erkélyét, és a Kossuth teret, az ablakokat már korán reggel elfoglalta a nézőközönség. Felvonultak a helyőrség alakulatai is: gyalogosok, huszárok, tüzérek. 9 órakor érkezett meg a vasútállomásra a kormányzó, akit *Kállay Miklós* főispán, *Bencs Kálmán* polgármester, *Kratochwill Károly* altábornagy, a debreceni vegyesdandár parancsnoka, *Nagy Frigyes* ezredes, a 12. honvéddyalozezred parancsnoka, *Oehm Tivadar* ezredes, a 4-es huszárok parancsnoka, s a vármegye és a város számos előkelősége köszöntött.

Innen a Kossuth térre hajtottak, ahol Horthy Miklós megsejmelte a felsorakozott csapatokat, majd a Korona szálló bejáratával szemben felállított emelvényre lépett, ahol *Mikecz István* alispán üdvözlő beszédét fogadta. A kormányzó válasza után a római katolikus templom előtti téren *Zadravecz István* tábori püspök szentelte fel a gyalogosok és a huszárok zászlaját, majd a kormányzóné mint zászlóanya kötött szalagot a zászlókra. Az egyházi beszédek és a zászlószegek beverése után a megáldott és felszentelt lobogókat a kormányzói sátor elé vitték, ahol Horthy Miklós a következő beszéd kíséretében adta át a zászlókat: „*A csapatok zászlói jelképei azon őseinktől reánkmaradt erényeknek, melyet mi magyarok ezer esztendő harcaiból örököltünk dicső őseinktől. A fehér selyem jelképezi a mocsoktalan katonai becsületet, a Mária kép a keresztény szellemet, a Haza címere az önfeláldozásra kész hazaszeretetet, a sárga való hűséget és halálmegvető vitézséget a Haza védelmében. Amikor most átadom a magyar királyi 12. honvéddyalozezrednek és a magyar királyi 4. honvédduszárezrednek ez újonnan felszentelt szent symbolumokat, lelkem mélyéből fakad azon kívánság, legyenek ezen zászlók egykor tanúi annak, hogy élnek még a magyarban mindazok a katonai erények, melyeket e zászlók jelképeznek s amelyek egyedül biztosítják azt, hogy boldog és nagy lesz ismét a ma ezer sebből vérző, megcsönkített, porbatiport Haza!*”¹¹¹

A kormányzó beszéde után a csapatok felesküdték új zászlójukra, majd díszmenetben vonultak el a tribün előtt. Az ünnepséget a Koronában adott bankett követte, utána pedig a vendégsereg megtekintette a *Szabolcsvármegyei Versenyegylet* löversenyét. A zászlószentelési ünnepség este 7 órakor a kormányzó elutazásával ért véget.

* * *

Gondot fordítottak a legénység hazafias és gyakorlati nevelésére is. A húszas évek elején a helye sajtó rendszeresen tudósított a laktanyákban, a fogházban, az iskolákban rendezett szabadelőadásokról. Az 1921. május 11-iki *Nyírvidék* így ismertette Máczay Lajos evangélikus lelkész előadását: „...A legénység mindvégig feszült figyelemmel hallgatta az előadó meggyőző, lelkesítő és buzdító irredenta irányú, tartalmas, minden részében megérthető fejtegetéseit. Példákkal illusztrálta megcsönkített hazánk tarthatatlanságát, életképtelenségét az elrabolt szenvedését. Ezeknek felszabadítása, jövőnk biztosítása parancsolólag követelik, hogy országunk területének integritását – ha kell – újabb véráldozatokkal is visszaszerezzük. Az egy óráig tartó előadást lelkes éljenzéssel fogadta a hallgatóság... Befejezésül Piller József vármegyei szabadoktatási titkár a szabadoktatás jelentőségét és feladatát fejtegette; többek közt idézve az írás szavait, hogy elvész az a nép, mely tudomány nélkül való. A Szózatallal befejezést nyert az előadás.” Egy hónap múlva Szabó Géza erdélyi menekült tanító a hazaszeretetről tartott előadásával lelkesítette fel a huszárokat. Más alkalommal Benkő András királyi tanfelügyelő a méhekről és méhészkedés fortélyairól oktatta a katonákat, megint máskor Tóth György a görög katolikus elemi iskola igazgatója az alkohol káros hatásáról tartott előadást. Mindezek mellett rendszeressé vált az analfabéta legénység írás-olvasás tanítása is.

Az előadások, tanfolyamok mellett fontos szerepet játszott az ezred kulturális életében az altisztek önképző köre. 1931. február 1-jén este az *Ipartestület* székházában tartottak színielőadást, majd táncmulatságot. „...A fényes estélyt Tóth József számvevő főmester: A fogoly című 4 felvonásos nagyszerű színműve nyitotta meg. Az orosz fogság minden borzalmát, a magyar foglyok megrázó lelki gyötrelmeit és a haza iránt való rendíthetetlen szeretetet és önfeláldozást írta meg Tóth József e színművében, annyi eredetiséggel, tudással és tehetséggel, hogy csak a legnagyobb elismeréssel emlékezhetünk meg személyéről.” – írta az estről a *Nyírvidék*. A szereplők közül külön is megemlítették v. Bolla János számvevő főmestert, Abrakovics Endre számvevő alimestert (a darab rendezőjét), Feigli József őrnök alimestert, Beszterczy Miklós, Spekker Gyula, Szakolczay Kálmán tiszthelyetteseket, Gavalya József, Molnár János törzsőrmestereket, Fekete János, Nádasdi András, Krakomperger Ferenc, Zán Miklós, Gaál András, Szőke Péter őrmestereket, Balogh István, Tikos Károly, Kolacsek Kálmán, Tóth József, Molnár András, Sike István, Kosarik Sándor, Bihari József szakaszvezetőket, Kegye Péter, Hagymássy Gyula, Sántha Gusztáv tizedeseket, kiemelve azt is, hogy az altiszti kör szellemi vezetői v. Marjai (Molter) Keresztély őrnagy és v. Both Gyula főhadnagy. Az altiszti önképzőkör elnöke ekkor v. Karácsony György és Spirnyák Mihály alhadnagyok voltak.¹¹²

A tisztikar számára pedig ott volt a *Helyőrségi Tiszti Casino Egyesület*, a lovassági laktanyában, mely 1923. július 15-én tartotta alakuló közgyűlését 51 tiszt részvételével. Ekkor tárgyalták meg az alapszabályt, mely szerint a kaszinó célja: „A katonai és egyéb tudományok ápolása. A bajtársiasság és a közszellem emelése. A társadalmi élet előmozdítása. A tagok anyagi érdekeinek szolgálata. Ezen célok elérésére egy könyvtárt tart fenn, tudományos folyóiratokra és hírlapokra előfizet, felolvasásokat és mulatságokat rendez s az egyesület vagyonának gyarapodásával megfelelő jóléti és sport intézményeket létesít. Az egyesület politikai és felekezeti kérdésekkel nem foglalkozik.” A kaszinó egyesület elnöke Wack Károly őrnagyot,

titkárrá pedig *Miller János* századost választották. Leszögezte az alapszabály azt is, hogy közgyűlést évente egyszer hívnak össze, az ügyeket egyébként a héttagú választmány viszi (*Stoll Károly*, *Kenyeres János*, *Issekutz Lajos*, *Kertész Sándor*, *Balázs Gyula* századosok, *Mihalovics Károly* gazdasági főhadnagy és *Dudutz János* hadnagy). A 4. huszárezred és előezredei történetének kutatására, relikviáinak (zászlók, jelvények, egyenruhák, az ezredek híres személyiségeit, ezredtulajdonosait, nagy csatáit ábrázoló festmények, versenydíjak) összegyűjtésére alakult a *tudományos bizottság* (*Wack Károly* őrnagy, *Kenyeres János*, *Balázs P. Gyula* százados és *Kukits László* főhadnagy, könyvtáros tagokkal). A tudományos bizottság munkájának eredményeként az évek során nagyon szép és gazdag anyag gyűlt össze a kaszinó helyiségeiben. (Ezek a festmények, zászlók, tárgyak azonban a háborút követő zavaros időben sajnos elkallódtak. A kaszinó ezüst étkészletének darabjait és néhány ezüstserleget sikerült megmenteni, ezeket *br. Splényi Géza* őrnagy őrizte Németországban 1984-ig, amikor – az ezred tisztjeinek belegyezésével – ezeket a tárgyakat hazajutatta a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeum Huszárgyűjteménye részére.)

A kaszinó keretében működött még a *kezelő*, a *társadalmi*, *fellebbezési* és a *felügyelő bizottság* is.

A hagyományápolás, a bajtársiasság erősítése jegyében 1920-tól a volt 14-es huszárok évről-évre ezrednapon emlékeztek meg volt társaikról, a világháborúban elesettekről. Az ezrednap az első időkben *augusztus 24-én*, a *bucsacsi roham napján* volt. A római katolikus templomban tartott gyászmise után, a volt 14-es huszárok tisztikara a temetőbe ment, s koszorút helyeztek a 14. huszárezred itthon nyugvó hőseinek sírjára.

1925-től az ezrednapot *október 14-ére* tették át, azzal indokolva a döntést, hogy a volt tisztikar nagy része távol van az őszi dátum egy ilyen összejövetelre mindenképpen alkalmasabb. Így tehát 1925. október 14-én reggel a templomban tartott gyászmisén 68 volt 14-es tiszt jelent meg, akik a mise után megkoszorúzták bajtársaik sírját, majd a vármegyeháza nagytermében közgyűlést tartottak, ahol v. *Dienes-Oehm Tivadar* nyugalmazott tábornok elnökölt. Ekkor tárgyaltak először érdemben a huszárlaktanya udvarán felállítandó hősi emlékműről. Az ezred bajtársi bizottsága korábban már megkereste *Gerlőczy Gedeon* budapesti műépítést egy kb. 9 m. magas obeliszk elkészítésével, melyre 19 tiszt és 277 nyilvántartásban lévő elhunyt huszár nevét vésnék rá, de megörökítik a névtelen 14-es hősök emlékét is. A közgyűlés nagy lelkesedéssel fogadta az előterjesztést és percek alatt 117 millió koronát jegyeztek a költségekre, s elhatározták az ezred történetének megírását is.

Gerlőczy Gedeon 1926 áprilisában benyújtotta az emlékmű terveit,¹¹³ ugyanakkor a bajtársi bizottság nevében v. *Dienes-Oehm Tivadar*, *br. Buttler Sándor* és *Murányi László* az alábbi levéllel fordultak a képviselőtestülethez: „*Nyíregyháza város régi háziezredének, a volt cs. és kir. 14-ik huszárezrednek tiszti kara s önkéntesei elhatározták, hogy a világháborúban elesett hős bajtársak emlékét méltó módon megörökítik. A megindított mozgalom eredményes volt, s az emlékoszlop már a folyó év őszén – minden valószínűség szerint – október 14-én, az ezrednapon leleplezhető lesz. A hatalmas méretű, turullal ékesített oszlopot a laktanya területén, a kapu bejáróval szemben, a törzspület előtt lévő kis parkban óhajtjuk elhelyezni,*

azon a helyen, ahonnan elesett bajtársaink lelkesedéssel, bizakodással, halálra szánt bátorsággal indultak utolsó útjukra. Ezen a helyen, a laktanya területén akarjuk az emlékoszlopot felállítani azért is, hogy mindig s állandóan szem előtt legyen az a régi 14-es huszárok mostani és jövőbeni utódainak, hirdetvén nekik a magyar huszár áldozatos hazafiasságát, vitézségét, önfeláldozásra való bátor készségét, hogy így az elesett hősök szelleme termékenyítse meg a késő utódok fogékony lelkét.

Hisszük, hogy kegyeletes tervünket a tekintetes Képviselőtestület is megértéssel fogadja, mégis tekintettel arra, hogy a laktanya városi tulajdon, a Képviselőtestület engedélyét és hozzájárulását kérjük ahhoz, hogy az emlékoszlopot a város tulajdonához tartozó laktanya területén állíthassuk fel...¹¹⁴

A képviselőtestület beleegyező válasza mellett még 800 pengős segélyben is részesítette a bajtársi bizottságot, s így 1926. októbr 14-én fel is avatták a turulos emlékművet, melyen ott diszelgett a 14-es huszárok I. világháborús jelvénye is.

1929 decemberében ismét emlékünnepséget tartottak, csakhogy most a 4. huszárezred emlékezett vissza fennállásának 10. évére. A római katolikus és református hálaadó istentiszteletek után a tiszti kaszinóban, az eseményt megörökítő emléktáblát leplezte le Wack Károly alezredes, ezredparancsnok, majd a díszében Halmai Barna ismertette az ezred tízéves történetét.¹¹⁵

Két év múlva, 1931 november elején emlékezett meg a város a 14. huszárezred bevonulásnak 40. évfordulójáról.

Ez az ezrednap nemcsak a 40 éves évforduló miatt volt jelentősebb a többinél, hanem azért is, mert a bajtársi bizottság még 1931 augusztusában elhatározta, hogy egyrészt az ezrednapot a bevonulás napjára, tehát november 3-ára teszik át, másrészt kérelemmel fordultak a városhoz, hogy a Nyíregyháza különböző temetőiben nyugvó 7 volt 14-es tiszt számára a város egy díszsírhelyet engedjen át. A képviselőtestület nagylelkűen az északi köztemető VII. táblájában egy 10 személyes helyet engedett át díjtalanul, sőt az építés költségeihez is hozzájárult 400 pengővel. 1931 október végén aztán ide temették Bugarszky Sándor főhadnagyot, Wehle Ágoston századost, Vlahovits Vidor főhadnagyot, Ferber Béla főhadnagyot, Vértessy Gyula főhadnagyot, Tschurl Frigyes őrnagyot és Pók Dezső hadnagyot.¹¹⁶ Egy év múlva temették bajtársai mellé Simig Ernő ezredest, majd 1935-ben br. Splényi Viktor ezredest.

Az ezredünnep impozáns találkozója volt a régi huszároknak, kik közül nem egy a régi egyenruhájában érkezett az ünnepre. Az utcákon nagy feltűnést keltett a „boldog békeidők” ruhája, az aranyzsinóros kék atilla, a vörös nadrág, a fekete lószőrforogós vörös csákó, melyeken meglátszott, hogy gazdájuk féltő gonddal óvta őket. Az ezrednapra érkezett a városba Vécsey Ede altábornagy; Strunz Jenő ezredes egyenesen Bécsből. A megjelentek között volt Ányos Aladár altábornagy, Elekes Gábor, gr. Hoyos József, Füzesséry Elemér alezredesek. Simig Ernő és br. Splényi Viktor ezredesek a régi ezred egyenruháját öltötték fel a nagy napra. Részt vett az ünnepségen v. Déschán Benő tábornok is, valamint a Hadik-huszárok tisztikara Wack ezredessel az élen. Mellette Marjay Keresztély őrnagy az ünnepség egyik lelkes szervezője.

Reggel kilenc órakor gyülekezett az ünneplő közönség a kaszinó tiszti kaszinójában. „A régi bajtársak gazdag emlékek felidézésével járják be a tiszti kaszinó rég

nem látott termeit, amelynek gazdag portrégyűjteménye a híres 6. württembergi huszároknak és más ezredeknek egykori tulajdonosait, történelmi becsű emlékeit őrzi. Itt van a kormányzó nagy portréja mellett Hadik András grófnak és az egykori ezredék tulajdonosainak, külföldi uralkodóknak, hercegeknek sokszor százados múltból fennmaradt arcképe s az egyik falról Savoyai Eugén herceg páncélos alakja néz a messze múltból ránk. Nyíregyháza egyetlen galériája ez a kaszinó, amelynek termei a hadsereg történetének nagy etappe-jairól szólnak.” – olvashatjuk a Nyírvidekben.

A gyülekezés után tábori misét tartottak a kaszánya területén, majd az emlékoszlopnál Marjay Keresztély őrnagy emlékezett a 14-es huszárokról. Itt Marjay őrnagy az ezred nevében, Bencs Kálmán polgármester a város képvisletében, Simig ezredes pedig a volt bajtársak nevében koszorúzta meg az emlékművet. Ezek után vonultak ki a Morgó temetőbe, ahol Vécsey Ede altábornagy koszorúzta meg volt bajtársai sírját. A kegyeletos ünnepség után ezredgyűlést tartottak a városházán, majd a tiszti kaszinóban 70 terítékes társasbédén találkoztak az egyházi, katonai és polgári társadalom képviselői, a volt és aktív tisztek és hozzátartozóik, felidézve a 14-esek emlékét, számos pohárköszöntőt szentelve a katonák és a civilek közötti jó viszonynak, a 14-esek és a Hadik-huszárok közötti bajtársias kapcsolatnak.¹¹⁷

1936-ban október 17-én tartották az ezrednapot, melyen részt vett Perczel Olivér tábornok lovasdandár-parancsnok és dr. Hász István tábori püspök is. A tábori mise után az újoncok eskütétele következett, majd Mészáros Gyula hadnagy ismertette a Hadik-huszárok történetét. Ezután az ezred a hősi emlékműhöz vonult, s a jelenlévő katonai és polgári előkelőségek megkoszorúzták az emlékművet. Ezután a frissen felesküdt újoncok díszmenetben vonultak el az emlékmű előtt. A Hunyadi-induló pattogó ütemeire „az alig 11 napos kiképzésben részesülő huszárok lába alatt szinte dübörög az édes magyar föld. Most látni meg, mit jelent v. Bély ezredes rövid szereplése a nyíregyházi huszárok ezredében. Mintha egy lélek tengelye körül forogna a tisztikar és a legénység érzelemvilága. Elég az ezredparancsnoknak egy pillantása ahhoz, hogy lelekes erővel lendüljenek a karok, feszüljenek a lábizmok, szeretettől duzzadva domborodjanak a mellék és egy szebb jövő reményében nyílt és férfias tekintettel büszkén vetődjenek a fejek.” – jegyezte meg a Nyírvidek tudósítója. Az ünnepséget a kaszinó termeiben tartott díszbédével fejezték be.¹¹⁸

1940-ben az eskütétel a szokásosnál is nagyobb ceremóniával ment végbe. December 19-én esküdtek fel az októberben bevonult újoncok. Erre az alkalomra lobogó- és fenyődiszkekkel ékesítették fel a lovardát, a tábori mise alatt a Damjanch János 12. honvédgyalozezred zenekara játszott egyházi énekeket, majd Ehrlich Géza ezredes, ezredparancsnok ismertette az újoncok előtt a Hadik-huszárok és elődeinek történetét. Ezek után Darnay Hubert őrnagy olvasta fel az eskümin-tát, s a felesküdtött huszárok a hősi emlékműhöz vonultak koszorúzni. A díszbédén pedig a főhelyen egy gyönyörű ezüstserleg ékeskedett... Ezt a serleget v. Bély Alajos dandárparancsnok kezdeményezésére a Hadik-huszárok előezredeinek (a magyar királyi 2. és 5. honvéd huszárezred, a császári és királyi 3., 6., 12., 14., 15. és 16. huszárezred) bajtársai ajánlották fel és Füzesséry Elemér alezredes bízta meg az elkészítéssel. Ezt a serleget adta át most Füzesséry alezredes Ehrlich Géza ezredesnek a magyar katonalélek oszthatatlan egységének kifejezéséeként.

A mintegy 30 cm. magas ezüstserleg talpán a nyolc huszárezred babérkoszorúba foglalt jelvénye látható, melyek egy-egy ezüstszalagon nyugszanak. A szalagok a

serleg törzsén összefonódnak, s felül egy lánc kapcsolja őket össze. A serleg felső peremén lévő felirat: „M. kir. „*Hadik András*” 4. honvéd huszárezred.” míg a talpra az alábbiakat vésette Darnay őrnagy, a serleg tervezője: „*Az előzredek évszázados fényes lovas hagyományai erősítsék összetartozásunkat.*” Ugyanezeket hangoztatta Bélyi tábornok is a serlegbeszédben: „*Legyen ez a serleg dicsőséges a lovasmultnak, a lovasszellemnek, valamint a jövő lovasgenerációjának szent szimbóluma, mert az alapján elhelyezett nyolc előzred háborús jelvényeinek kiágazása képezi itt a kelyhet szorosan összefonódva, úgyhogy felül erős lánc fogja őket össze. Ez az összefogás erejét hirdeti, a szent egységet, az összetartozást, amelyet soha semmiféle erő nem bonthat meg.*”¹¹⁹

1941. november 9-én kétszeresen is ünnepelt Nyíregyháza és a huszárezred. Ötven éve annak, hogy a 14-esek a városba érkeztek, s csak néhány napja, hogy a huszárezred visszajött az orosz frontról. Délelőtt dél 11-kor a laktanyában lévő hősi emlékmű körül gyülekezett az ünneplő tömeg. Az emlékművön a régi feliratok alatt aranybetűk hirdették, hogy az egykori 14-esektől a magyar katonaezred szimbólumát a Hadik-huszárok vették át. Jobb oldalon az ezred nagy harcainak színterei voltak olvashatók: *Halajkovce, Bug menti harcok, Nikolajevi csata, Dnyeper védelem.* A baloldali mezőben ez állt: *Gróf Hadik András 4. honvéd huszárezred. Középen: 1941.* Az emlékmű alatt a 14-esek egykori egyenruhájában álltak díszőrséget v. Nagy Miklós, Vetró Lajos, Spekker Gyula és Szabó Károly tiszthelyettesek, mellettük tábori uniformisban rohamsisakban, kivont karddal 4 Hadik-huszárszár. Felhangzik a trombitajel, a díszszázad tisztelegve fogadja az érkezőket, v. Vattay Antal vezérőrnagyot, a lovasdandár parancsnokát, Makay Istvánt, a 4. huszárezred parancsnokát és az ezred tisztjeit. Mint a volt 14-es huszárok hősei között a harctéren együtt küzdő bajtárs, jelen van az ünnepségen v. dr. Jékey Ferenc főispán. A 14-es tisztikar élén Ányos Aladár ny. altábornagy áll, de eljött az ünnepségre v. Gerlóczy Gábor, v. Keczer László, Füzeses Elemér ny. alezredes, aki mint hadnagy ott lovagolt 1891-ben a bevonuló 14-esek között; Tyll József, Marjay Keresztély ezredesek, gr. Teleki István, v. Lázár Ferenc vármegyei főjegyző, Thuránszky Pál és Sarvay Elek országgyűlési képviselők és még jónéhányan a régi háziezred tagjai közül. Az ünnepség a hősi emlékműnél kezdődött, ahol Vattay vezérőrnagy adta át az emlékkövet a Hadik-huszároknak. Beszédében többek között ezeket mondta: „...*Nekem jutott az a szerencse, hogy mint fiatal tiszt a 14. huszárezreddel indulhattam a világháborúba és most 27 év után dicsőségre vezethettem a dandáromhoz tartozó utóezredet. A múlt és jelen, a régi és mostani hősök áldozatkész halála összekapcsolja az előd- és utóezredet elválaszthatatlan közösségbe, mely szoros együvértartozás, a hagyományok érdekében megköveteli annak külső megnyilatkozását. Mi régi 14-es huszárok ezért átadjuk e hősi szobrot nektek, Hadik-huszárok. Legyen ez a kemény kő a Ti hősi szobrotok is! Hirdesse örök időkre, az 50 év előtt ide bevonult 14-es huszárok és a most Oroszországból dicsőségesen visszatért 4-es huszárezred soha meg nem szűnő hősi lovasszellemét.*” A dandárparancsnoktól a felajánlott emlékművet Makay István ezredparancsnok vette át, megfogadva, hogy az ezred továbbra is híven őrizi az örökül kapott bajtársi szellemet, követi a dicső elődeinek hős példáját. A koszorúzások után az ünneplő tömeg a temetőbe vonult s ott is megkoszorúzták Nagy Ákos és a többi volt 14-es huszárszár sírját.

Délben egy óraker társasbédén jelentek meg a bajtársi nap résztvevői. Itt Fü-
zesséry Elemér mondott beszédet, melyben felidézte a 14-es huszárezred életének
főbb mozzanatait. Beszélt a felelmes ünnepségről, melynek keretében megkapták
a várostól a kaszányát. Akkor a környéket még homok borította, az ezred fákat
ültetett, melyek még akkor is ott álltak a laktanya riadóterén. – Mi ültettük őket
ötven évvel ezelőtt – mondta Füzeseszy alezredes, majd köszönetet mondott a város-
nak azért a jóindulatért, amelyet mindenkor tanúsítottak az itteni huszárezredekkel
szemben.¹²⁰

1942 nyarának elején az emlékművet kiegészítették az obeliszk két oldalára he-
lyezett márványtáblákkal, melyeken az 1941-ben a szovjet fronton hősi halált halt
Hadik-huszárok nevét örökítették meg. Székely Mihály helyi kőfaragó-mester a kar-
arai márványból készített táblákat, a véséssel együtt a „a hazáért és a keresztény-
ségért hősi halált halt bajtársak iránti tiszteletből” s honvédelmi kötelezettségére
hivatkozva teljesen díjtalanul készítette el a huszárezred részére.¹²¹

* * *

Mind Vattay, mind Bély nagyon sokat tettek az ezred életében alapvető fon-
tosságú hivatásos altiszti kar életkörülményeinek javításáért. Éppen Bély Alajos
intenciói alapján 1937. január 21-én 29 huszár-és tüzéraltisztt fordult közös levéllel
a városi képviselőtestülethez, melyben előadták, hogy: „A város tulajdonát képező
területet, mely a vasúti felüljáró és a Hősök temetője között fekszik, egyenként 200
négyzetööl területű 31 parcella házhelyingatlant, négyzetöölként 2 pengő árón
megvásárolni óhajtanánk és ott Hadikfalva elnevezés alatt letelepednénk.” Az aján-
lattevők kötelezték magukat arra is, hogy az épületeket a város által meghatáro-
zandó előkerttel tisztán téglából, palafedéssel, ikerházszerűen fogják felépíteni, az
utca felől minden telket 80 cm. magas terméskő lábazaton kétszínűre mázolt faléc
kerítéssel kerítenek, míg telekválasztó kerítések 180 cm. magasak lesznek. Vállal-
ták azt is, hogy a gazdasági épületeket téglavagy kő alapon vályogból építik, s
az építkezésnél csak helyi szakmunkásokat alkalmaznak. Tudomásul veszik azt is,
hogy ha egy utca kiépül, járdát kell építeniük, ugyanakkor ezen a területen a város
sem közutat, sem közművet, még közvilágítást sem létesít. Ezekből a telkekből
csak a 4. huszárezred és a 6. tüzérosztály, a parancsnok által igazolt, tényleges és
nyugdíjra jogosult altiszti vásárolhatnak.¹²²

Februárban Nagy Elek műszaki tanácsos elkészítette a parcellázási tervet a
Hősök temetője keleti oldalán futó utca, a későbbi Hadik András utca, a Mandai
út (ma Dugonics út) és a ma Kinizsi utca közötti területen. 31 telket mértek ki és
egyet ebből az altiszti kaszinónak tartottak fenn.

A városi képviselőtestület február 26-án foglalkozott az altisztek ajánlatával s
egyhangú igennel kimondta a telkek kimérését és megadta az engedélyt az építkezés
megindítására. Közben az altisztek is létrehozták a *Hadikfalva Bajtársi Szövetséget*,
Tikos Károly törzsőrmester elnökletével, s a továbbiakban rajta keresztül történt
az építkezés beindítása, az új tagok felvétele.

Még 1937 nyarán megkötötte a város a szerződést Ládi Mihály, Nádasdi And-
rás, Kéri József, Tikos Károly, törzsőrmesterekkel, v. Cérna Sándor, v. Vágó

József tiszthelyettesekkel, Herczegfalvy János, Radványi Károly, Nagy Sándor őrmesterekkel, Nagy Lajos szakaszvezetővel és Glatz Ödönnel. Varsányi Lajos tiszthelyettes két parcellát igényelt és kapott ekkor. Ezek a lakások még ezen a nyáron elkészültek, s augusztus 20-ára a 12 altiszt családjával együtt beköltözhetett. Szeptemberben újabb tagok jelentkeztek, akikről Béldy tábornok a következőket írta a polgármesteri hivatalnak: „...Muzsi József gyalogos tiszthelyettes, Rozmann János repülő őrmester és Papp Ferenc csendőr tiszthelyettes. Nevezettek építési készségeit és képességeit megvizsgáltam, kik a város részéről kívánt követelményeknek minden tekintetben teljesen megfelelnek. Kérem nevezett altiszteket új tagoknak elismerni és részükre telket a városi mérnöki hivatal által kijelöltetni, a telek árának befizetéséhez szükséges csekklapokkal őket ellátni...”¹²³

1940. április 8-án Gerhes Albert törzsőrmestert, Sorbán József és Burkus József őrmestereket és Végh Endre volt patkolómaster, akkor már MÁV alkalmazottat, ismerték el tagként. Béldy ekkor ezt írta a polgármesternek: „...a Hadikfalva Bajtársi Szövetség a további építkezéseket határozta el, és tőlem új tagok felvételéhez való hozzájárulást kérnek. Én, mint a múltban is, nagy szeretettel és örömmel kívánok közreműködni az egész építkezés folytatásában.”

Még ez évben Zsemberi Ferenc honvéd tisztviselő lett a bajtársi szövetség tagja, 1941-ben Richter János huszár tiszthelyettes, 1942-ben pedig Boros Antal és Cseh Konrád őrmesterek. A szépen induló építkezéseket szinte derékba törte az 1944. szeptember 6-iki bombázás, amikor a Hadikfalván 10 ingatlan szinte teljesen elpusztult, 10 pedig kisebb-nagyobb sérüléseket szenvedett. Ezzel a szépen induló telep megszűnt létezni. A még lakható lakásokba kibombázott civilek, vasutasok költöztek. Éppen ezért 1945 októberében Tikos Károly főtörzsőrmester a kiegészítő parancsnokságon keresztül kérte a várost: „...hogyan az 1937. évben Béldy Alajos ezredes és a város által hozott azon határozatot hatályon kívül helyezni, hogy az ott épült lakások csak a huszárezred és a tűzérosztály tiszthelyettesei részére értékesíthetők. Ezt indokoltá teszi az is, hogy már sem a huszárezred, sem a tűzérosztály nincs meg. Így a Hadikfalván fentálló korlátozás is idejét múltá.”¹²⁴

* * *

A nemes huszárhagyományok ápolására és fejlesztésére szolgáltak az évről évre rendszeresen megtartott lovasversenyek, pólómérkőzések, Hubertus-napi falkavadászatok. Már az első évben, 1920. augusztus 22-én megtartotta lovasversenyét a 4. huszárezred. „A katonazenekar a magyar muzsika szépségével fokozta azt a gyönyörködtetést, amit a délceg lovasok mérkőzése nyújt. A verseny a tiszti díjlovaglással indul meg, melyet az altisztek díjlovaglása követ. Ezután a könnyű díjugratás következik. Nyolc akadályt vesznek a lovasok... A mérkőzés legerőteljesebb szépségei a tiszti nehéz díjugratásban bontakoznak ki, amelyben a legkiválóbb lovasok egész sora vesz részt. Itt a könnyű díjugratás nyolc akadályán kívül még három nehéz akadály van... A lovas délutánt változatos lovasjátékok, báburablás, karikakapás, sapkarablás, pipáragyújtás és tréfás akadályversenyek fejezik be huszárajaink kiváló lovaserényeit csillogtatva.” – olvashatjuk a Nyírvidékben. E versenyen egyébként a tiszti nehéz díjugratásban Elek Emil, Fluck Béla, Szentimrey István és Keczer László századosok nyerték a díjakat.¹²⁵

1921 nyarán kétnapos katonai sportünnepélyt tartottak a helyőrség alakulatai, ahol a számtalan versenyszámban a gyorstüzelő tiszti versenyt *Elek Emil* százados: 10 lövés 10 találat, a legénységi versenyt *Gavalya József* őrmester: 15 lövés 12 találat nyerte. A lovasversenyen ekkor *Szentimrey István* százados aratott győzelmet, míg az altiszteknél *Katzlinger Ferenc*, *Vágó József*, *Istvánffy Elek* tiszthelyettesek és *Gavalya* őrmester részesültek díjazásban.

Közben a versenyszámok is egyre bővültek, 1927 májusában már 14 számban mérték össze erejüket a tisztek, altisztek, huszárok. A díjlovaglás, ugratáson, militaryn kívül szerepelt a versenyen géppuskaraj tűzkészültség, kézitusa és csatlásvezetés is. E versenyről azt jegyezte meg a *Nyírvidék* tudósítója, hogy az ezred sportbizottsága *Szentimrey István* őrnaggyal az élen gyönyörű és mintaszerű munkát végzett. A verseny olyan nivós volt, hogy a szakértők véleménye szerint felért a fővárosi, margitszigeti lovasmérkőzések eredményeivel.¹²⁶

Emlékezetes versenyt rendezett a huszárezred 1929. május végén. A szokásos versenyszámok mellett ekkor rendezték meg először az I. világháborúban hősi halált halt cs. és kir. 7. huszárezredbeli gr. *Wolkenstein Oswald* főhadnagy emlékére rendezett versenyt. A 14 nehéz akadállyal megtűzdelt pályán *Perczel Aladár*, *Odeschalchi Miklós* herceg és gr. *Vay Miklós* lovagoltak hibátlanul, s a legrövidebb időt futva, *Perczel Aladár* vehette át az igen értékes díjat; ezüst abroncsokkal és *Wolkenstein*-család címerével diszitett tölgyfa itatóvödröt. Ezután egy festői szép felvonulás, az un. Caroussel-lovaglás következett, melynek szereplői magyar nemzeti öltözetben, korabeli lószerszámokkal lovagoltak. Szerepelt a versenyben hölgyek díjugratása is, s a zárószám a huszárok lóháton végzett kézitusája, amelyben minden egyes huszárnak 30 másodperc alatt 150 méteres vonalon erős vágásban négy ellenséges fejet jelző léggömböt, és két ellenséget jelző bábut kellett levágnia, illetve leszúrnia.¹²⁷

A 30-as évek elejétől újabb és újabb számok, pólómérkőzések is kerülnek az immár háromnapos és országos verseny rendezvényei közé. 1933-ban *Amazon-* és *Diana-díjugratással* találkozunk a hölgyek részére, a tisztek számára gr. *Hadik András*, gr. *Sándor Mór*ic, herceg *Fugger* emlékversenyeket írtak ki 130-140 cm-es akadályokkal. Továbbra is élt Szabolcsvármegye nyírségi díja és a gr. *Wolkenstein Oswald* emlékverseny. A háziverseny számai közt szerepelt a *Simonyi óbester* és a v. *Oehm Tivadar* emlékverseny.¹²⁸

1934-ben a helyőrség alakulatai és a királyi katolikus gimnázium tanulói közösen tartották a sportünnepélyt a bujtosi sportpályán. Ritkán látott szép jelenetek sorát nyújtotta a festői viseletben felvonuló lovas caroussel csoportja, melynek páros tagjai: *Lieszkovszky Pálné* - *Rábay Pál*, *Faragó Ödönné-Vizy Elemér*, *Fluck Béláné-Onody Pál*, br. *Radvánszky Györgyné-László György*, *Rády Cica-Trummer Béla*. A díjugratásban hárman indultak *Lieszkovszky Pál*, *Vizy Elemér* és *Dienes-Oehm Tivadar*. Első lett hibátlan gyakorlatlalt *Lieszkovszky Pál* Ifiúr nevű lován, „aki” az előző évben elnyerte a legeredményesebb lónak kijáró Hadik-szalagot.

Szüntelen zúgó taps és harsogó nevetés kísérte a huszárok tréfás lovas játékeit, melynek során a váratlan éjszakai riadó jelenetétől, a teljes fegyverzetbe való öltözésen és a lovak nyergelésén keresztül az ügyességnek és a gyorsaságnak, de a derűt keltő ügyetlenségnek, s a humor iránt nagyszerű érzéket tanúsító lovak makacsságának számos jelenete sorakozott fel, melyeket *Havanyecz András* örvezető tervezett

és írt, s *Tikos Károly* örmester tanított be. Nagy tetszést arattak az *Istvánffy Elek* tiszhelyettes vezetése alatt felvonult lovas leventék gyakorlatai is.¹²⁹

Két hét múlva már az országos lovasmérkőzésen látjuk viszont a huszárokat. A versenyt a laktanya riadóterén rendezték, a fő szervező *Lieszkovszky Pál* százados volt. 26-án, szombaton a legszebb program a Diana díj, az úrlovasnők díjugratása volt, melyet *Lieszkovszky Pálné* nyert az Ifiúron. A vasárnapi verseny első száma a gr. *Wolkenstein*-emlékverseny volt. A fia emlékezetére kiírt versenyt maga az ősz gróf is végignézte. Ezt a számot *Platthy József* főhadnagy nyerte Grófné nevű lován. Ebben az évben írták ki először Szabolcsvármegye bajnoki díját, az úrlovasnők vadászugratását, melyet ismétcsak *Lieszkovszky Pálné* nyert meg, bizonyosságot téve arról, hogy országosan is a legjobb női lovasok közé tartozik.

1935 októberében az országos lovasversenyen az a megtiszteltetés érte a Hadik huszárok, hogy itt rendezték az olimpiai díjugratást, melyet *Németh Dezső* százados nyert meg, *Szepessy-Scharek Ottmár* százados és *Inkey Lajos* főhadnagy előtt. A különböző versenyszámokban *Lieszkovszky Pál*, *Tamássy Zoltán* századosok, *Filótás Tivadar* és *Ibrányi László* főhadnagyk vitték el a díjakat.¹³⁰

1936 nyarán a Bethlen utcai pólópályán rendezték a helyőrségi sportünnepélyt, ahol a gyalogosok, tűzérek és a huszárok mellett egy csendőrszázad és három sportrepülőgép is bemutatta tudását. A helyi sajtó tudósítója kiemelte, hogy igen izgalmas versenyt hozott a huszár altisztek magasugró verénye, ahol az 1. díjat *Czagány Pál* szakaszvezető vitte el Léhűtő nevű lován, 165 cm-es ugrással, míg utána *Erdei Sándor* szakaszvezető és *Szalontai Lukács* szakaszvezető végeztek.¹³¹

1938-ra gr. *Dessewffy Emil* emlékversennyel, gr. *Vay Miklós* díjjal, karpaszománjosok díjugratásával is bővült a háromnapos országos lovasmérkőzés, melyet ekkor *Szepessy-Scharek Ottmár* százados és v. br. *Splényi Géza* főhadnagy szervezett, akit ezért *Bezeredy Tibor* ezredes, ezredparancsnok 1938. június 28-án dicséretében részesített: „7. számú tiszti parancs. Az ezred által rendezett országos lovasmérkőzés minden tekintetben oly mintaszerűen és kiválóan volt megrendezve, hogy úgy a versenyen résztvevő lovasok, mint a megjelent előljárók legteljesebb megelégedését és dicséretét érdemelte ki. Ennek akadálytalan, sima lebonyolítása csak úgy volt lehetséges, hogy a lovasmérkőzés rendezésével megbízott vitéz br. *Splényi Géza* főhadnagy fáradtságot nem ismerő, körültekintő, a legaprólékosabb részletekre is kiterjedő gondossággal és kiváló szaktudással látta el feladatát. A rend és a rendezés oly példás volt, hogy az csak öregbítette az ezred hagyományos jó hírnevét. Midőn ezeket örömmel megállapítom, a legteljesebb dicsérről elismerésemet és köszönetemet fejezem ki vitéz báró *Splényi Géza* főhadnagynak.”¹³²

* * *

Az 1920-as évek végére a lovaspóló is tért hódított a huszárezred tisztikara körében. 1930. június 13-án *Wack Károly* ezredparancsnok azzal a kéréssel fordult a polgármesteri hivatalhoz, hogy a város a Bethlen Gábor utcai Villanyteleptől északra a szerencsi és záhonyi vasútvonalak közötti területen fekvő levente gyakorlótérből 12 magyar hold és 600 négyszögöl területet a póló klubnak adjon bérbe. Ez a szerződés a magyar lovassport támogatására való tekintettel létre is jött, s a város ezt a területet 1940. május 31-ikéig holdanként 30 pengőért adta bérbe.

Közben, szeptember 12-én, a póló klub I. csapata (*Fluck Béla* őrnagy, v. *Dienes-Oehm Tivadar* főhadnagy, *Kricsfalussy Ferenc* főhadnagy és *Perczel Dénes* őrnagy) megnyerte az országos pólóverseny I. díját, a Szabolcsi Kupát.¹³³

1931-ben az ezred öltözőt és raktárat is épített a pályán s kutat is fúratott. A beruházásokra való tekintettel évi 200 pengőre szállította le, s így is újították meg a pálya bérét 1940-ben újabb 10 esztendőre.

1932-ben a póló klub I. csapata az egy évvel korábban alapított Hadik-kupát, a II. csapat pedig a Szabolcsi-kupát vihette haza.¹³⁴

Külön díjért, az ún. *Felvidéki-kupáért* küzdöttek évről évre a Hadik-huszárok és a miskolci Szondi-tüzérek, melyet felvátva hol az egyik, hol a másik alakulat csapata nyert el.¹³⁵

A póló klub működését 1937. június 24-én törvényesítették az alakuló közgyűlésen, melyen 29 Hadik-huszárezredbeli tiszt vett részt. Az alapszabályban kimondták, hogy az egyesület célja a lovaspólójáték népszerűsítése, a lovassport és a magyar lótenyésztés fejlesztése. Az egyesület színe a sötétvörös és a kék, jelvénye a Hadik-címer, szervei: a közgyűlés, a választmány a sportbizottság, a számvizsgáló bizottság és a gazdasági bizottság. Még ezen a napon közfelkiáltással elnökké választották *Bezerédy Tibor* ezredest, alelnökké *Vojnárovits Imre* alezredest, titkárrá *Kricsfalussy Ferenc* századost, pénztárossá *Dr. Balázs Gyula* segédállatorvost, ellenőrré *Farkas Horác* alezredest, pályagondnökká *Görgey Miklós* hadnagyot. A választmány tagjai *Nagy Géza* őrnagy, *Trummer Béla* százados, *Vizy Lóránt* főhadnagy, póttagok: *Rostás Barna* százados és v. *Görgey Vincze* főhadnagy lettek. A számvizsgáló bizottságba *Vukovár* *György* alezredest, *Mogyoróssy Ödön* századost, *Heigerl Gyula* gazdasági főhadnagyot, a sportbizottságba *Szabó József* századost, *Vizy Elemér* századost, és v. *Dienes-Oehm Tivadar* főhadnagyot, a gazdasági bizottságba pedig *Bezerédy Tibor* ezredest, *Kenéz Géza* főhadnagyot és *Dr. Balázs Gyula* segédállatorvost választották.¹³⁶

* * *

A sportversenyeket minden év őszén, Hubertus napján a falkavadászat koronázta meg. Ez, a lóhátról való vadászat is sporttá fejlődött az évek folyamán. Ritka passzió, társas kirándulás volt ez az őszi természetbe, és az egész évi szorgos lovasmunka gyümölcének megünneplése. A vadászmaster tisztét a „mászter” töltötte be, feladata volt a vadászat útvonalának megtervezése és levezetése. Segítőtársa a „falkanagy” volt. Ő tartotta kordában a lovas „wippek” (az 1920-as években *Istvánffy Elek* és *Beszterczy Miklós*, a 30-as években pedig *Czagány Pál* és *Erdei Sándor* tiszthelyettesek) segítségével a falkát.

A falkavadászat egy-egy gyors szakaszát, ami a hajtásnak felelt meg, „rönnek” nevezték, amely után lépésben, beszélgetve új terepet közelítettek meg a vadászok. Általában három ilyen gyors szakasz volt, s ehhez jött verseny alkalmával a negyedik, az úgynevezett *kifutó*, melynek győztesét illette az első díj is. Ennek végén volt a cél is, amikor a kopók elfogták a rókát, s a nyomubvan járó falkamester kis kürtjével azonnal jelt adva összehívta a szétszóródott vadászokat; ez volt a „hallali”, a vadászat vége.

Idézzük fel most *Perczel Aladár* visszaemlékezéseit, aki 1924 és 1929 között volt falkanagy a 4-es huszároknál: „*Mi élővad után nem vadászhattunk, a mezei*

károk miatt. Azok még így is, a gondos útvonaltervezés mellett is jelentősek voltak. Óhatatlan, hogy egy harminc-negyven lovasból álló csoport kárt ne okozzon a vadászat hevében valami vetésben. Ezért „vonszalékkal” lefektetett nyomon vadásztunk. A tervezett útvonalon, röviddel a vadászat kezdete előtt egy lovas, a fogvatartott rókák ürülékéből és fészkük fűrészpórából készített keveréket vontatott maga után, drótfonalból készített kosárában, kötélén. A nyomvonalat mint falkamester, magam terveztem ki és gondosan titokban tartottam, hogy a résztvevők számára az igazi vadászat illúzióját megőrizzük... A wippek oldalt és hátul vigyáznak, hogy új vagy rossz nyomra ne váltsón a falka. Ez esetben nekik kell ostorral leverni a falkát a nyomról... A találkozózt a sóstói útra tűztük ki. Onnan egy major udvarán, a gémeskút hosszú vályúján, majd a nagyudvar kerítésfalán ugratva át, először kereszteltük a pazonyi dombot, amelynek taraján sövény volt felállítva. Aztán néhány könnyebb akadály beiktatásával következett a kanális, melyet ugratni kellett, s az átellenes gyepes part meredek oldalát mászatni. Eltávolodtunk, de visszakanyarodva, a második rönkben hosszában vettünk irányt a dombtetőre, melynek végében a homokbánya volt. A part elé egyméter magas sövény volt felállítva, úgy, hogy a lovak nagyot röptültek lefelé...Itt vége volt a vadászat első felének. A pihenőszakasz után még egy helyen ugrattuk a kanálist, ahol nem meredek a partok, majd ismét másutt kanyarodtunk rá és le-fel másztunk meg meredek partjait.

Az utolsó rönkre csak azok maradtak nyeregben, akik a kifutó versenyben részt vettek. A kifutó-sövény a domb gerincén volt fölállítva, melyet egyszer már ugrattunk, amikor a dombon keresztben lovagoltunk át, most visszafelé kellett a versenyzőknek azt venni. Közben kitűzték a széleire a szép zászlókat, hogy minden versenyzőnek ugratnia kelljen azt. A nézők felsétáltak a dombtetőre, ahonnan jól lehetett a kifutót látni. Minden nagyon jól sikerült, senkinek komoly baja nem történt, az erős követelmények ellenére sem...Este, vacsora előtt volt az ünnepélyes díjkiosztás. Ennek végén a szívességben felülmúlhatatlan ezredesem, Skerlecz Gyula, ki mint mészter lovagolta végig a vadászatot, pár kedves szó kíséretében egy ezüst vadászispot nyújtott át emlékül nekem...”¹³⁷

Hadik-huszárok a bécsi döntés után és a II. világháborúban

A nyíregyházi 4. honvéd huszárezred az 1. lovasdandár keretében 1938-1941. között részt vett a trianoni békében a szomszéd államoknak ítélt magyarlakta területek egy részének visszacsatolásában. 1938 őszén az I. bécsi döntés eredményeként visszakerült a Csehszlovák Köztársaságtól a Felvidék egy része, melynek hozzánk közelebb eső városaiba, Ungvárra, Munkácsra és Beregszászra az 1. honvéd lovasdandár alakulatai vonultak be. Ez alkalommal Nyíregyháza város tisztviselői ünnepi ülést tartottak, melynek jegyzőkönyvéből idézünk:

„Készült Nyíregyházán, 1938. évi november hó 5. napján délelőtt 10. órakor a Magyar Nemzeti Hadseregnek a cseh megszállás alól felszabadult Felvidékre történt bevonulása alkalmából...1938. évi november hó 5. napján délelőtt 10 órakor megkondulnak a város templomainak összes harangjai. Hirdetve, hogy ekkor lépi át Nemzeti Hadseregünk az északon vont trianoni határt...” A közgyűlés szónoka Szohor Pál polgármester volt: *„...Az Országzászlót felvontuk most és november hó 10. napjáig – ameddig a magyar csapatok a megszállást be fogják fejezni – fenn, az árbóc tetején fogja hirdetni a Felvidék visszatérését. November hó 10-én félárbóca eresztjük, mert a magyar feladatok még a Felvidék ezen magyarlakta részeinek visszaszerzésével még nincsenek befejezve...”*

Bennünket nyíregyháziakat és mindekit, Nyíregyháza város tisztviselőit különösen érdekel ez a bécsi döntőbíróági ítélet és annak következményei, mert a felszabaduló Felvidéknek északkeleti része szerves földrajzi és gazdasági összefüggésben áll Nyíregyházával...” Ezt követően Juhász Mihály városi főjegyző indítványozta, hogy Nyíregyháza fogadja testvérvárossá Ungvárt, s ezt a kapcsolatot egy díszes selyemzászló átadásával pecsételjék meg. A főjegyző indítványát a tisztviselők egyhangúan elfogadták azzal, hogy a zászló elkészítésének költségeit is fizetésük arányában magukra vállalták. November közepén az ünnepélyes okirat átadása is megtörtént. Erről így számolt be a helyi sajtó: *„Vitéz Béldy Alajos ezredes a magyar királyi 1. honvéd lovasdandár parancsnoka, aki csapatai élén elsőnek vonult be Ungvárra, 1938. november 10-én Lieszkovszky Pál százados parancsőr tisztje kíséretében látogatást tett a város polgármesteri hivatalában. Testvéri szeretettel áthatott beszéd kíséretében átadta Ungvár város polgármesterének Nyíregyháza megyei város tisztviselői és alkalmazottai üdvözlét tolmácsoló díszes oklevelét, melyet szósz szerint közlünk: Nyíregyháza megyei jogú város tisztviselői és alkalmazottai abban az ünnepi órában, midőn a bűnös emberi kezek által vont északi trianoni határról Nemzeti*

Hadseregünk elindul, mélységes szeretettel és lelkesedéssel fogadják a csonka Hazához visszatért, sok szenvedés és megalázás között is hűségesen kitartó magyar testvéreket.

Ebből az alkalomból elhatározták, hogy a felszabaduló Ungvár város részére egy díszes és a nap jelentőségéhez méltó selyem zászlót ajándékoznak testvéri összeforrásunk örök emlékére.

Ezt a zászlót a közigazgatási élet megindulása után ünnepélyes keretek között fogjuk Ungvár városának átadni. Ezt az elhatározásunkat azonban már a Nemzeti Hadseregünk bevonulása alkalmával tudomására adjuk Ungvár város közönségének azzal a kéréssel, hogy megemlékezésünket fogadják tőlünk olyan szívesen, mint amilyen csodálattal néztük példaadó hűségüket és amilyen féltő szeretettel öleljük magunkhoz sok szenvedésen keresztül is hűséggel kitartott testvéreinket. Nyíregyháza, 1938. november hó 5. napján.

*Az oklevelet a város felszabadulásának nagy napján az idő rövidege miatt nem lehetett átadni, s ez csak most történhetett meg. A kitűnő vendégeket Gaar István Ungvár rendezett tanácsú város polgármestere s a város tisztviselőikara fogadta a város üléstermében...*¹³⁸

A hónap végén aztán a zászló átadása is megtörtént. 1939 tavaszán ismét mozgósították a huszárezredet *Kárpátalja* megszállására. A tartalékosok behívására már nem volt idő, s így az alig öt hete szolgáló újoncokkal lépték át a határt március 15-én. A rossz időjárási viszonyok között végrehajtott nagy menetteljesítményekre kényszerülő csapatok március 17-én a Kárpátokban elérték az új magyar-lengyel határt, s ezzel *Kárpátalja* visszacsatolása befejeződött, s az ezred is hamarosan visszatért Nyíregyházára, társerezdét, a Nádasdy Ferenc 3. huszárezredet pedig Munkácsra helyezték. Április 23-án, vasárnap délelőtt fogadta ünnepélyes külsőségek között Nyíregyháza hazatért háziezredét. Délelőtt 11 órakor a Hősök Szobra előtt a város vezetői köszöntötték a huszárokat, élükön *Bezerédy Tibor* ezredessel, majd a huszárok a Kárpátok fenyveseiben fonott koszorúval diszítették a Hősök Szobrát. A koszorúzás után az ezred díszmenetben vonult el a nagyszámú ünneplő tömeg előtt.

* * *

1940. május 11-én ismét elrendelték a honvédség létszámának hadiállományra emelését a Romániával Erdély kérdésében küszöbönálló konfliktus miatt. A tervek szerint a magyar támadás fő erejét a *Nagy Vilmos* gyalogsági tábornok parancsnoksága alatt álló 1. hadsereg (I., II., IV., VI. hadtest és a gyorsadtest) képezte. Rá várt a feladat, hogy *Nagykároly* és a *Szamos* között áttörje a román erődvonalat – a Károly-vonalat, majd az északról támadó *Gorondy-Novák Elemér* altábornagy vezette 3. hadsereggel (VII., VIII., hadtest és az 1. lovasdandár) egyesülve verje szét a Szilágyságban felvonult román északi csoportosítást, majd érje el *Dés* és *Kolozsvár* területét. A *Nagyvárad*-*Araddal* szemben védelemben lévő 2. hadsereg (II. és V. hadtest) *Jány Gusztáv* altábornagy parancsnoksága alatt, azt kapta feladatul, hogy fedezze a tőle északra harcoló 1. hadsereget. Vívjon halogató harcokat Arad térségében, majd az 1. hadsereg sikeres hadműveleteit követően menejen át támadásba és foglalja el *Nagyváradot*.¹³⁹

A csapatok felvonulását és az összpontosítást a Tiszántúlon július elejére befejezték. A három hadseregpáncsnokság is áttelepült a Tiszántúlra. Az 1. hadsereg páncsnokságát Nyíregyházán a Sósótón helyezték el. A város az iskolákat és a szállodákat adta át a nagyszámú katonaságnak, de – ahogy ezt az 1940. évről szóló polgármesteri jelentés is megjegyzi – sok esetben került sor a bevonult legénység személyenkénti elszállásolására is.

A felvonulási terveknek megfelelően a 3. hadsereghez tartozó lovasdandár is megkezdte az átcsoportosítást. 1940. július 2-án hajnalban indult el északkelet felé a 4. huszárezred. *Baktalórántháza-Vásárosnamény-Beregszászon* át Kárpátaljára lovagoltak, s július 6-án *Csománfalva-Darva-Uglya* térségében táboroztak le. Itt tartózkodtak egészen augusztus 26-áig, várva támadási parancsot. A vezérkar tervei szerint ennek augusztus 28-án kellett volna megindulni. Közben a politikusok sem tétlenkedtek: *Turnu-Severinben* augusztus 16-ától magyar-román bizottság tárgyalt az átadandó területek nagyságáról. Mivel ezek a megbeszélések sikertelenek voltak, a vezérkar 26-án elrendelte a csapatoknak a határra való felzárkózást. A konfliktus végülis békésen oldódott meg; augusztus 30-án Bécsben kihirdették és aláírták a II. bécsi döntésként ismert határozatot, mely szerint Magyarország kapja *Észak-Erdélyt és a Székelyföldet*.

A visszacsatolt területet szeptember 5. és 13. között kellett a magyar csapatoknak megszállni. A 4. huszárezred is megindult szeptember 4-én *Alsókalinafalváról*, majd *Nagybocskónál* 6-án átlépték a Tiszát. Diadalkapuk fogadták a bevonuló huszárokat Visóvölgyön, a Radnai-havasok településein, *Naszódon*. A Maros, majd az Olt völgyében haladva *Gyergyóba* és *Csikba* lovagolt a 4. huszárezred. Mindenütt, végig a Székelyföldön diadalkapuk és ünneplő tömeg fogadta a huszárokat. Utolsó állomásuk *Csikszentmiklós-Csikrákos* volt, ahonnan szeptember végén indultak haza.

Közben, szeptember 11-én este a kolozsvári bevonulás tiszteletére a nyíregyházi diákok fáklás felvonulást rendeztek. A menet a tűzoltólaktanyából indult, majd a *Desseffy* (ma Bessenyei) téren át a *Széchenyi útra* kanyarodott. A *Horthy Miklós* (ma Országzászló) téren ünnepélyesen tisztelegtek az országzászló előtt, majd a menet a városháza elé vonult, ahol *Szohor Pál* polgármester köszöntötte a visszatért Kolozsvárt. A menet innen a *Rákóczi utcán* át a *Hősök Szobrához* indult, innen pedig a *Bercsényi utcán* át vissza a tűzoltólaktanyába.

Szeptember 20-án pedig a képviselőtestület úgy határozott, hogy Ungvárhoz hasonlóan díszzászlót küld *Máramarossziget* városának is, mely már a békében is földrajzi fekvésénél fogva állandó kapcsolatban és összeköttetésben volt Nyíregyházával.¹⁴⁰

Október 12-én érkezett haza Nyíregyházára a 4. huszárezred Erdélyből. Bevonulásuk útvonalát, a *Szent-István utcát*, *Luther utcát*, *Kossuth teret*, *Bessenyei* (ma Hősök) *teret* zászlódíszbe öltöztették e napra. Sok helyen nemzetiszínű drapériával és virágfüzerekkel ékesítették a nagyobb házakat. A városháza újra magára öltötte díszes köntösét, a piros-kék és a háromszínű zászlókat. Az útvonalon végig a nyíregyházi iskolák ifjúsága, mindenki kezében virágcsokor.

A Hősök Szobra előtt várta a huszárokat a vármegye és a város, valamint a helyőrség tisztikara. Megjelent a katonai küldöttek élén v. *Eötvös Sándor* tábornok,

állomásparancsnok, a vármegyei tisztikar élén v. dr. *Jékey Ferenc* főispán, *Borbély Sándor* alispán. A város küldöttségét *Szohor Pál* polgármester vezette.

Kinn, a város határában v. *Béldy Alajos* tábornok, az 1. lovasdandár parancsnoka fogadta a hazatérő huszárezredet, amelyik dél körül ért a Hősök Szobra elé. Véges-végig, ahol csak vonultak, virágosó hullott a huszárra, lóra.

„Elől szürke lovon kemény magyar huszár vezet a rajongó szeretettel, virágözönnel fogadott csapatokat: *Ehrlich Géza* ezredes. Ficáncoló lovát alig tudja megfékezni, nyerge virággal van teletűzdelve. Közben az Erdélyi-induló hangzik, kürtök harsannak. Most előlép az ezredes, mellette az ezred büszke zászlaja és *Szohor Pál* lelkes szeretettel köszönti az érkező háziezredet... Ma boldog Nyíregyháza, hogy köszöntheti az erdélyi mámoros fogadás után a háziezredét. Kéri a parancsnokot, adja tudtára a város köszöntését az egész ezrednek.

Az üdvözlésre *Ehrlich Géza* ezredes válaszol. Négy hónapja, hogy fegyverbe lépett az ezred és most, hogy megjöttek a diadalmas útról, 1200 kilométer van a lovak lábában. Képzletben végigment a havasok és a drága magyar folyóvölgyek utain és meghatódottan mutatott rá, hogy a Székelyföldön milyen leírhatatlan, elmondhatatlan, milyen tomboló lelkesedéssel és boldog örömmel fogadták huszárijainkat. Most visszatérnek a Hadik-huszárok otthonaikba, de ezt a lelkes szépségű fogadtatást egész életükben megőrzi. Ezután az ezredes hangoztatta, hogy Nyíregyháza nemcsak helyőrsége a Hadik-huszároknak, hanem otthona is és meleg köszönetet mondott a város mindig hazafias közönségének a felejthetetlen fogadtatásért. Ezután az ezredes és tisztikara megkoszorúzták a Hősök Szobrát, majd vitéz *Eötvös Sándorné* szalogot kötött az ezred zászlójára, nyíregyházi hölgyek nevében. Utána felriadt a kürt, imához hajoltak a büszke lobogók, és utána megindult a díszmenet, melynek során minden lépésnél virágosó hullt újra a hős huszárokra. Felejthetetlen, büszke szépségű nap volt a mai nap Nyíregyházán. Magyar katonai erények diadala, hősi legendák, még dicsőbb jövőendő ígérete.” – olvashatjuk a Nyírvidék tudósítójától.¹⁴¹

Az erdélyi bevonulást az ezred 2. lovasszázadának tisztikara „látható” módon is megörökítette azzal, hogy ezüst cigarettatárcát készíttettek, melynek fedőlapjára felvésették a 4/2. lovasszázad menetvonalát Nyíregyháza-Uglya-Csíkszentmiklós-Nyíregyháza helységnevekkel és az alábbi felirattal: „Erdély, 4/2. lov. szd., 1940. VII. 2. - X. 12. 1212 km.” A hátlapon pedig ott látható a század akkori tisztikarának aláírása: *Mogyoróssy Ödön* százados, századparancsnok, v. *Gyene Sándor*, v. *Újhelyi Kázmér* főhadnagy, *Dadányi Sándor*, gr. *Königsegg Fidél* hadnagy, *Kállay Ferenc* zászlós, *Telekessy Géza*, br. *Urbán Péter*, *Szaplonczay Lajos*, *Nemeskéri-Kiss Miklós* hadapródok.¹⁴²

* * *

1941 április 7-én a Jugoszlávia ellen tervezett támadáshoz ismét megérkezett a mozgósítási parancs Nyíregyházára. Az 1. lovasdandárt, melynek a parancsnoka ekkor már v. *Vattay Antal* ezredes a dálnoki *Miklós Béla* tábornok vezette gyors-hadtestbe osztották. A támadás április 11-én délután 2 órakor indult meg, s lényeges ellenállásba nem ütközött sehol. A jugoszláv csapatok az eddigi német sikerek hatására a magyar dandárok elől is visszavonulásba kezdtek a Duna vonala felé. Így az előrenyomulás gyakorlatilag zavartalanul folyt, s 13-án estére befejeződött, a

Bácska, a Muraköz és a baranyai háromszög megszállása. A 4. huszárezred parancsnoksága ekkor *Pincédnél* települt, míg a századok *Bácsújlak-Palánka-Gálos* térségében helyezkedtek el. A későbbiek során a gyorshadtest alakulatai egészen május 6-áig az *Eszék-Vinkovici-Vukovár* körzet és az eszéki hid biztosítását látták el, s ezután tértek vissza a békehelyőrségekbe. A hadilétszámról a békelétszámmra való leszerelés után az ezred újból megkezdte a kiképzés folytatását. Ugyanekkor *Kenéz Géza* százados parancsnoksága alatt az ezred egy összeválogatott különítménye megkezdte az új nyergek kipróbálását. Ehhez járultak még az előző hadműveletek alatt szerzett tapasztalatok alapján az új felszerelési és málházási próbák is.

* * *

Ezen szorgos munka közepette érkezett a hír, hogy Németország megtámadta a Szovjetuniót, majd a magyar kormány június 27-én, az előző napi kassai bombázás után Magyarország és a Szovjetunió között a hadiállapotot beállottnak tekintette.

A 4. huszárezred 1941. június 27-én reggel 4 órakor kapta meg a részleges mozgósításra vonatkozó parancsot, melynek vétele után megkezdtek a már előre kidolgozott terv alapján a felriasztást. A vállalkozó és igénybevételes lovak behívóit még 27-én gépkocsikon szétvitték az illetékes községi előljáróságokhoz, így a lovak nagyrésze már másnap a laktanyákban az ezred rendelkezésére állt. A légénység bevonultatása a vasúti szállítások torlódása, s a legnagyobb dologidőben elrendelt mozgósítás miatt vonatottabban haladt, s 29-én a légénység 60 %-a még hiányzott a hadilétszámból.

Ehrlich Géza ezredes, parancsnok betegsége miatt az ezredet v. *Ireghy Imre* alezredes vezényelte, ugyanakkor az I. osztály parancsnokságát *Szepessy-Schaurek Ottmár* százados vette át.¹⁴³

Június 29-én este kapta meg az ezred a vasúti szállításra vonatkozó parancsot, melynek értelmében másnap hajnalban meg kell kezdeni az élszállítmány berakodását. Mivel még mindig nagy volt a légénység hiánya az egyes alosztályokat összevontan szállították: „Az élszállítmánnyal ment a 4/1. és 4/2. huszárszázad kész részeivel. A második szállítmánnyal: a 1/2 géppuskás század és 1/2 huszár üteg. A harmadik szállítmánnyal: a 4/I. huszárosztály parancsnokság, 1/2 árkász század és a lovasdandár élelmezőoszlop felvételező részlege. A negyedik szállítmánnyal: 4/4. és 4/5. huszárszázad kész részei. Az ötödik szerelvénnel: a 4/3. huszárszázad és a 4/6. huszárszázad kész részei. A hatodik szállítmánnyal: az ezredparancsnokság, távbeszélő szakasz és páncéltörő ágyús század. A hetedik szállítmánnyal: a 4/2. és 4/1. huszárszázad időközben elkészült részei. A nyolcadik szállítmánnyal: a 4/II. huszárosztály parancsnokság és 1/2 árkász század. A kilencedik szállítmánnyal: a 4/4. és 4/5. huszárszázad időközben elkészült részei. A tizedik szállítmánnyal: a 4/3. és 4/6. huszárszázad elmaradt részei. A tizenegyedik szerelvénnel: a huszárüteg és a géppuskás század elmaradt részei. Csak így lehetett a rendelkezésre bocsájtott egyégszerelvényeket teljesen kihasználni.” – olvashatjuk az ezred jelentésében.¹⁴⁴

A legelső szállítmány július 1-én érte el a részére elrendelt felvonulási területet, amely *Nagybocskó* és *Kisbocskó* községek területén volt. Itt *Kricsfalussy Ferenc* százados, 2. ezredsegédtiszt, mint szállásszabályozó tiszt irányította a kirakodást és elhelyezkedést. Itt fejezték be a lovak vasalását, majd az utolsó szállítmányok beérkezése után, július 4-én délután az ezred elindult a *Tatárhágó* irányába.

A Szovjetunió ellen támadó magyar alakulatokat a „Kárpát csoport” fogta össze v. *Szombathelyi Ferenc* altábornagy, a kassai VIII. hadtest parancsnokának vezetésével. Ide tartozott a 8. határvadász – és az 1. hegyidandár, valamint *Miklós Béla* tábornok gyorsadteste: 1. és 2. gépkocsizó dandár és az 1. lovasdandár.

A *Tatárhágón* való áthaladás után fáradságos napok következtek. A hidrobantások és az akadályok miatt az előrehaladás igen lassú volt. A gyakori, erős záporosók miatt az utak teljesen feláztak. A *Pruton* keresztül vezető szükségszerű átjárók előtt, a szembejövő nagy forgalom miatt sokszor volt torlódás. Ennek ellenére az ezred pár nap múlva elérte a *Dnyesztert* és azon átkelve tovább tört előre kelet felé. Közben a gyorsadtest kivált a Kárpát-csoportból és a 17. német hadsereg alárendeltségébe került. Feladata a német hadsereg déli szárnyának biztosítása volt.

A *Zbrucz* folyó felrobbantott hídja volt a következő akadály, melyen július 12-én kelt át az ezred. Ekkor hagyták el a huszárok a volt Osztrák-Magyar Monarchia keleti határát. A folyó keleti parján elhagyott orosz ütegállások és igen jól leplezett tábori fedezékek sorozata nyújtotta az első, komolyabb háborús képet.

Zwanczykon át, július 18-án érte el az ezred a híres Sztálin-erődvonalat *Halajkovcenál* és másnap, minden fáradságot feledve tört előre. A kétnapos harcban esett át az ezred a tűzkeresztségen.¹⁴⁵

Vesztései: 3 halott, 2 súlyos és 2 könnyebb sebesült, 2 eltűnt huszár, 1 tiszt könnyebben megsebesült.

Ezzel a lovasdandár hadműveleteinek első időszaka nyolc menet- és kilenc ütközetnap alatt 585 km-t megtéve, lezárult.

Ezután már a *Bug* folyó környékén vívott harcok következtek. Régi hírnevéhez méltóan viselkedett itt is az ezred, de a legnagyobb dicsőséget az ezeket a küzdelmeket befejező *nyikolajevi* csatában aratta. Az ezred augusztus 2-án kelt át a Bugon épített hadihídon, majd feladatul szabták a folyam megfigyelését és biztosítását *Pervomajszk* és *Mihajlovka* között.

Az umanyi csata sikeres befejeztével, augusztus 9-én a gyorsadtest a Kleist vezéreztredes parancsnoksága alatt álló német páncélos-hadseregcsoport kötelékébe lépett és megkezdte harmadik hadművelati tevékenységét (aug. 11-18.), *Nyikolajev*, a Fekete-tengeri kikötő felé való előretörést. A lovasdandár ekkor *Pervomajszk* területén gyülekezett, majd augusztus 10-én a *Bug* és *Ingul* folyók között megkezdte az előretörését déli irányba. A 4. huszárezred augusztus 12-én indult. Ekkor értesültek arról, hogy *Ehrlich Géza* ezredparancsnok betegsége miatt a kormányzó ezredparancsnokká *Makay István* ezredest nevezte ki. Ebben a hadművelati időszakban a lovasság ismét biztossá tette, hogy hozzájárulhat nagy csaták eldöntéséhez, különösen olyan területeken, ahol az útviszonyok nem kedveznek a motorizálásnak. A huszárok erőltetett menetben három nap alatt kb. 50 fok hőségben 200 kilométert tettek meg, délre, *Nyikolajev* felé, egy fa- és vízszegény pusztaságon át.

Augusztus 15-én az ezred azt a feladatot kapta, hogy a Bug mentén, a *nyikolajevi* vasút mellett hajtson végre felderítést. Ezt a feladatot a 4. lovas század végezte, *Kenéz Géza* százados parancsnoksága alatt. Idézzük most erről a napról az ezred krónikáját: „A parancs értelmében szalontai *Kenéz Géza* százados, két géppuskával és egy páncéltörő ágyúval megerősített századával, mint felderítő osztag rendeltetett

előre... A Kenéz század állandó ellenséges tűzben folytatta előnyomulását... a kapott feladat szerint, széles alakzatban, két lépcsőben nyomult előre Mihajlovka felé. Alig 7 km-es menet után a második lépcső jobboldali, Keresztszeghy zászlós szakasza, egy a völgyben álló ellenséges ütegre bukkant. Ezt azonnal megtámadta és kézigránátharc után elfogta... A heves harc közben Dr. Keresztszeghy Sándor zászlós a balkarján súlyosan megsebesült.

Ebben a nehéz helyzetben, észak-nyugatra a peremvonaltól kb. egy szovjet zászlóalj tűnt elő. A kifejlődő súlyos küzdelem során, az ellenség túlereje mindjobban érezhetővé vált. A század tűzcsapásai az ellenséget feltartóztatni nem tudták. Közben az a jelentés érkezett, hogy a század balszárnyával szemben lévő erdőben szovjet harcokcsik és gépkocsik gyülekeznek. Ekkor már az ellenség kb. 200 m-re közelítette meg a századot. Nemsokára előretörték a szovjet harcokcsik is és ezzel a támadással egyidejűleg, az orosz erős aknavető és tűzérségi tűzzel árasztották el a századot.

A véres küzdelem már teljesen kilátástalan volt. Tekintettel az ellenség nagy túlerejére, Kenéz Géza százados elrendelte a visszavonulást a vasútvonalhoz. A ló-raszállás teljesen áttekinthető terepen ment vége. Ezután az egyes részek, hogy magukat kivonják az ellenség hatásos tűzérségi és aknavető tűzéből, vágóban gyülekeztek. A vasútvonal elérésekor a század v. Mikecz őrnagy harccsoportjával találkozott. Közben a vitéz századparancsnok, Kenéz Géza százados nyaklövést kapott és súlyos sebesülése következtében, a helyszínen, rövid idő után hősi halált halt."

Közben a lovasdandár parancsnoksága az egész ezredet előrevonta az ellenséges támadás megállítására. Az ezred előrevonása két lépcsőben történt meg. Első lépcső v. Mikecz őrnagy parancsnoksága alatt a 4/5. és 4/6. lovasszázad, 3 géppuskás raj, 2 páncéltörő ágyú és a huszárüteg, a második lépcsőben Szepessy-Schauerek százados parancsnoksága alatt a 4/I. huszárosztály és az ezredközvetlenek. Adjuk át a szót ismét a krónikának: „Amikor az ezredparancsnokság előrement, az volt az érzése a törzs minden egyes tagjának, hogy a mai nap az ezred erőpróbája lesz... A vasútvonaltól délnyugatra gabonátáblák égtek, nagy füst, kibírhatatlan hőség, mindenütt vízhiány. Az itt-ott lévő kutakban csak sár volt. Gránáttölcsér-gránáttölcsér mellett. A terep nyílt, áttekinthető... Ezen a területen kellett az ezrednek a támadását végrehajtani. Vitéz Mikecz Kálmán őrnagy osztálya az ellenséges tűzben, lovon, példás lendülettel, fegyelmезetten, haláltmegvető bátorsággal tört át ezen a területen. Ez a lovas támadás felejthetetlenül szép, a régi legendás időkhöz méltó látvány volt. Itt-ott kibukott egy egy huszár a sorból, lovával együtt, de a többi bátran tört tovább előre... A Kenéz század visszavonulása épp akkor következett be, amikor v. Mikecz Kálmán őrnagy osztálya kb. 3-4 km-re mögéje beérkezett. Mikecz őrnagy a visszavágótázó lovasoknak parancsot adott a gyülekezésre és eközben v. br. Splényi Géza százados századát azzal a parancsal rendelte előre, hogy a vasútvonaltól délkeletre húzódó magaslati vonulatokat vegye birtokába... Vitéz Mikecz Kálmán őrnagy osztályának lóháton történt előnyomulását igen megnehezítette az erős orosz tűzérségi tűz és az előnyomulási sávba eső, kb. 500 holdnyi égő búzatábla. A további előnyomulást tehát megkerülve, a vasútvonaltól keletre kellett folytatni. Ez a terület teljesen sík és nyílt volt. A 4/5. század Szentgyörgyvölgyi főhadnagy parancsnoksága alatt a vasútvonal mentén déli irányba derített fel.”¹⁴⁶

Ireghy Imre alezredes, ezredparancsnok a kapott helyzetjelentések alapján úgy döntött, hogy a 4/2. lovasszázadot is előrevonja *Galánffy György* százados parancsnoksága alatt, s így helyreállt az összeköttetés a Splényi-század és a tőle északra harcoló 79/I. német zászlóalj között.

Másnap, 16-án este a 3. gépvontatású tűzérosztály támogatásával, a németekkel együtt *Mikecz* őrnagy harccsoportja ismét támadott *Mihajlovkától* északra *Novo-Danzig* és *Gregja* között. E támadás alkalmával a 4/6. lovasszázad v. br. *Splényi Géza* százados parancsnoksága alatt, különösen szép lendülettel tört az ellenségre. A támadás alatti vitéz magatartásukért *Splényi* századost, *Vincze Pál* és *Németh László* tizedeseket a II. osztályú német Vaskereszttel tüntették ki. E támadással fejeződött be a kétnapos „Mihajlovkai harc,” mely szerves összefüggésben volt a nyikolajevi csatával, s e sikerek elősegítették, hogy minél előbb elérjék a következő nagy hadászati akadályt, a *Dnyepert*.

A kétnapos harcban az ezred elvesztette egyik legvitézebb tisztjét szalontai *Kenéz Géza* századost, a 4/4. lovasszázad parancsnokát. *Kenéz Géza* haláláról itthon is megemlékezett sajtó, sőt felesége a régi huszárhagyományok folytatásaként egy ezüstserleget ajándékozott az ezrednek, hogy amíg a Hadik-huszárok léteznek, férje emlékét megőrizték. A mintegy 40 cm. magas serlegen felül tölgykoszorú, alatta a Hadik-huszárok címere. A serlegre az adományozó az alábbi feliratot vésette: „Örökös vándordíj. *Michajlovkánál 1941. VIII. 15-én hősi halált halt nemes szalontai Kenéz Géza m. kir. huszár százados halhatatlan emlékére. A serleget adományozta Kenéz Gézáé szül. Stepper Ursula.*” Ezt a serleget is Sárvárton őrzik.¹⁴⁷

Megsebesült dr. *Keresztsegyhy Sándor* tartalékos zászlós a 4/4. lovasszázadtól és *Horváth Ferenc* tart. zászlós a huszárütegtől. Hősi halált halt hat huszár, akiket *Kenéz Géza* századossal közös sírkertben temettek el augusztus 17-én este *Mihajlovkán*. 24 huszár megsebesült, négyen eltűntek.

Augusztus 18-19-én az ezred pihent, mely időt felhasználták a lovak patkolására, a szerelvények karbantartására és a kötelek rendezésére. *Kenéz* százados hősi halála után a 4. század parancsnokságát *Neubauer István* tartalékos főhadnagy vette át.

Nyikolajev elfoglalása után a lovasdandár új feladatot kapott, ez a negyedik hadműveleti időszak (aug. 18. - okt. 10.), melynek lényege a *Dnyeper* mentén, annak nyugati partján biztosítani a hadseregcsoport déli szárnyát. Augusztus 23. és 31. között az ezred hosszabb pihenőt tartott *Trolcko-Scsafanovon*. Ezt az időt az utóbbi idők tapasztalatai alapján elsősorban a lövészet és a kézigránátdobás gyakoroltatására fordították. Ekkor érkezett meg a felszerelés pótlása is: csizma, nadrág, fehérnemű. Augusztus 27-én vonult be *Makay István* ezredes és átvette a parancsnokságot. Ezen pihenő alkalmával indították útnak tartós szabadságolásra az idősebb, sokgyermekes huszárokat és az idősebb évfolyamhoz tartozó tartalékos tiszteket. Ezzel a hazairányított résszel indult haza *Szepessy-Schaurek Ottmár* aki eddig helyettesítette v. *Ireghy Imre* alezredest a 4/1. osztály élén.

Szeptember 2-án vonult át az ezred *Krivoj-Rogon*, s másnap mintegy 100 km-re megközelítette a *Dnyepert*. Két nap múlva *Nagy Géza*, 3. huszárezredbeli alezredes parancsnoksága alatt a 3. és 4. huszárezredből 2-2 gyalogszázadot rendeltek előre. Az ezrednél meglévő gyalogszázadot *Iby Sándor* főhadnagy vezette, míg a másikat

v. *Péchy Gáspár* főhadnagy parancsnoksága alá rendelték. Ezt a századot az I. és II. osztály ló nélkül maradt huszáraiból állították fel. Hozzájuk tartozott még a géppuskás századból 2 géppuska v. *Pesthy József* továbbszolgáló zászlós irányításával. Ezek az alakulatok gépkocsikon előreindultak a Dnyeperhez.

Szeptember 7-én éjjel két órakor kapta az ezredparancsnokság azt a parancsot, hogy az egészséges lovakból állítson össze harcegységeket s azzal másnap legyen menetkész. Az ezrednek fel kellett állítani az ezredcsoport-parancsnokságot, egy osztályparancsnokságot, másfél lovas és 8 gépkocsizószázadot és a huszáruteget. A 3. huszárezred is hasonlóan állította fel a harcegységeit. Ezzel együtt Makay István ezredes, mint az ezredcsoport parancsnoka átvette a 3. huszárezred által kiállított egységek és az 1. lovas tűzérosztály fölött a parancsnokságot. Az ezredcsoport 7-én délután 3 órakor indult, s másnap délután 115 km-es menet után megérkezett a Dnyeper mögé, egyelőre hadtestartalékként.¹⁴⁸

Ez a pihenő nem tartott sokáig, mert már 10-én az ezredcsoportot *Ankay Győző* vezérkari ezredes csoportjába osztották, s feladatuk lett a folyammegfigyelést és biztosítást átvenni a 64. és 103. német zászlóaljaktól. A 155 kilométeres sávból ekkor a lovasdandár 45 kilométeres szakaszt kapott, melynek északi részén v. *Mikecz Kálmán* őrnagy, déli részén v. *Schwartz Miklós* alezredes (3. hu.e.) volt a védőkörlet parancsnoka. Ezen intézkedés alapján a kiutalt védőkörletet az ezred szeptember 11-én reggel 5 óráig átvette a németektől.

Ezen a területen a szovjet csapatok erős ágyú- és aknavetőtüzzel szinte szünet nélkül erőszakolták az átkelést. A *zaporozsjei* vízierőmű felrobbantása után a Dnyeper vize majd 10 métert apadt, s így számos sziget keletkezett, segítve ez is az átkelési vállalkozásokat. Az átkelő szovjet csoportok egy-egy tábori őrsöt igyekeztek kikapcsolni a figyelőrendszerből. Szeptember 15-én éjjel például *Buttykay Béla* főhadnagy védőkörletében egy kb. 50 főből álló orosz egység a tábori őrsöt lerohanta. Kézigránátdobás után átrohantak az őrsön, majd nyugati irányban a kukoricásban eltűntek. Hiába riadóztatták a védőkörlet tartalékát, v. *Szobotich Miklós* százados századát, a kutatás eredménytelen maradt.

Szeptember 16-án este fél tizenegy órakor az északi védőkörlet parancsnoka jelentette, hogy az ellenség meglepte *Jármay Márton* zászlós táboriőrsét. A táboriőrs tüzet nyitott, majd a közelharc után a túlerő elől kitért. Ez alkalommal két huszár megsebesült. A virradat beálltakor Splényi Géza százados parancsnoksága alatt egy harcjárőr a *Jármay Márton* zászlós táboriőrsétől délre lévő községet az ellenségtől megtisztította.

Az ezred október 5-éig, tehát váltás nélkül 23 napon át biztosította a Dnyeper 24 km-es szakaszát. Feladatát minden körülmények között végrehajtotta, bár legtöbb esetben az éjjeli vállalkozások elhárítására igen csekély tartalék állt, mind az ezredcsoport-parancsnokság, mind a védőkörletek parancsnokai rendelkezésére. Ettől függetlenül az ellenséget sikerült a Dnyeper keleti partjára visszavetni és a folyamvédelmet helyreállítani.

Október 6-án a vezérkar főnökének utasítására megkezdődött a lovasdandár leváltása. A 4. huszárezred kocsizó és gépkocsizó részei már október 6-án hátra-indultak a vezetéklovakhoz *Jelenovkára*, a lovasrészek pedig másnap indultak el.

Október 7-én téliesre fordult az idő, havas eső, majd hó borította az orosz síkságot. Az ezred háromnapos menetel érkezett Jelenovkára, majd a kötelek rendezése után október 13-án indultak a berakodási helyre, *Znamenyka* körzetébe, ám itt a szállítási nehézségek miatt 10 napot kellett várniuk, s így az élszállítmány csak október 29-én kezdhetette meg a rakodást. A szállítmányok innen *Lemberg-Przemyśl-Kassa-Felsőzsolca* érintésével érkeztek haza Nyíregyházára. Az élszállítmány november 3-án reggel 9 órakor futott be az állomásra, s ezután folyamatosan érkeztek haza az alakulatok, s a végszállítmány november 8-án éjszaka érkezett meg a feldíszített nyíregyházi állomásra, ahol *Vattay* vezérőrnagy, a lovasdandár parancsnoka, *Szohor Pál* polgármester, a város lakossága, az iskolák tanulói fogadták a hazatért huszárokat.

Az ezred 32 menet- és 21 ütközetnap alatt több mint 1600 kilométert tett meg lóháton, s ez idő alatt: „*Megvívta közben 1941. július 18-19-én Halajkovcénál az első harcát, amikor átesett a tűzkeresztségen, majd augusztus 2-8 között a Bug-menti harcok, kapitánovkai pacifikáló harcok, augusztus 15-17-én a Mihajlovka környéki nehéz harcokat, és szeptember 10-től október 3-ig a Dnyeper-menti folyamvédelem idegörlő nehéz napjait. Mindannyi harci nap győzelemmel végződött és mindenkinek a maga hőseit adta az ezrednek, akik a végtelen orosz síkságon közös sírban alusszák a hősök halhatatlan álmát*” – olvashatjuk a Hadik-huszárezred már itthon készített Hadinaplójában.¹⁴⁹

Még javában folyt a lovasdandár hazaszállítása, amikor november 6-án megérkezett a vezérkari főnök rendelete, hogy a lovasdandár szemléjét Nyíregyházán november 15-én tartják meg. A szemlén részt vesz a dandár szűkebb törzse, a 3. és 4. huszárezred, az 1. lovas tűzérosztály a vonat nélkül, a lovasdandár híradószázada, páncélos zászlóaljának két százada és a vonat tisztí és legénységi küldöttsége.¹⁵⁰

A szemlést végülis november 17-én, hétfőn tartották meg fényes külsőségek között. „*Erre az alkalomra a Kossuth téren a Kossuth szobortól északra és délre fekvő kertnegyedekben egy-egy, és a városháza előtt 3 tribünt építettünk, összesen 1000 ülőhellyel. A kormányzói pár és a legfőbb előkelőségek részére építette díszpáholy a városháza épület kapubejárata előtt volt elhelyezve. A lovasdandár csapattestét a Bessenyei téren, Rákóczi utcán és a Búza téren állítottuk fel, egészen az Ér folyóig. A Kossuth téren és a lovasdandár felállítási útvonalán 10 hangszóró volt elhelyezve, úgyhogy a Kossuth téren elhangzott beszédek, nemcsak a téren elhelyezkedett több, min 10.000 főnyi tömeg, hanem a lovasdandár minden katonája jól hallotta. A tribünök építéséhez szükséges faanyagot a helybeli fakereskedőktől kölcsöndíj ellenében kaptuk. Díszítőanyagunk kevés volt, a bevonulási útvonal, a Kossuth tér és a Bessenyei tér feldíszítéséhez, és Debrecen és Ungvár városoktól kellett díszítő anyagokat kölcsönkérni.*” – olvashatjuk az 1941-ről szóló polgármesteri jelentésben.¹⁵¹

Pontban 10 órakor futott be a kormányzói pár különvonata, a Turán a vasútállomásra. A kormányzó kíséretében volt *Keresztes-Fischer Lajos* főhadsegéd, *Szombathelyi Ferenc*, a vezérkar főnöke, *Gerlőczy Gábor*, a Kormányzó Katonai Irodájának főnöke, *Bárdossy László* miniszterelnök. Az állomáson felsorakozott díszszázad előtt *Bartha Károly* honvédelmi miniszter köszöntötte a kormányzót, majd pedig *Szohor Pál* polgármester üdvözölte a város nevében a magas vendéget.

A jelentések és a fogadás percei után a kormányzó és kísérete gépkocsiba szállt, s lassú menetben vonult be a közönség sorfala között a városháza elé, majd megsejmelte a felsorakozott csapatokat. Itt Vattay Antal tábornok fogadta Horthyt, s kísérte a szemle alatt. Közben a Kossuth szobor előtt, arccal a városházának felsorakoztak azok a tisztek, altisztek, és huszárok, akiket kitüntetésre terjesztettek fel.

A szemle után a díszpáholyból a kormányzó köszöntötte a hazatért huszárokat. Beszédében, többek között ezeket mondta: „...*Ti a motorizált hadseregek korában lóháton végtattatok sokszor ezer kilométeres utakon, azokon az utakon, amelyeken őseink érkeztek a Kárpátok alá. Ujra fényt szereztek a magyar lovasságnak és új megbecsülést a lónak is. A magyar embernek a ló nemes bajtársa, mely nélkül őseink sem harcolhattak volna. Ezúttal is eredményesen küzdött a lovasság a legrosszabb utakon, terepeken át. Bebizonyosodott, hogy a lovasság helyesen alkalmazva ma is nélkülözhetetlen. Ti rendet tartottatok a megszállott területeken és magyar módon, emberséges bánásmódot tanúsítottatok a lakossággal. Meleg szeretettel és büszkeséggel üdvözöllek tehát benneteket és tudom, hogy mindig számíthatok a ti kipróbált erőtökre, akár békében, akár háborúban, ha a fegyverekre újból szükség lenne...*”

A beszéd után az ezredparancsnokok kíséretében díszmenetben hozták a Hadik- és Nádasdy-huszárok zászlóját amelyekre a kormányzóné kötött emlékszalagot.

Ezen felfelé pillanat után adta át Horthy a kitüntetéseket. Elsőként Vattay Antal vezérőrnagyot, az 1. honvéd lovasdandár parancsnokát szólította, aki a Magyar Érdemrend Középkeresztjének hadidíszítményes és kardos csillagát vette át. A Magyar Érdemrend tisztikeresztjét hadidíszítménnyel és kardokkal v. Ireghy Imre alezredes és a hősi halált halt Kenéz Géza százados, a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét hadiszalagon a kardokkal Szepessy-Schaurek Ottmár százados kapták. Kormányzói dicsérő elismerést (Signum Laudis) hadiszalagon a kardokkal v. Mikecz Kálmán és Darnay Hubert őrnagy, v. br. Splényi Géza százados, Neubauer István, dr. Seinprincz Elemér tartalékos főhadnagyok, Jakó Pál tart. hadnagy, Jármay Márton és dr. Keresztszeghy Sándor tart. zászlósok vehettek át.

A legénység köréből Nagyvezüst vitézségi éremmel tüntették ki Fráter Szabolcs hadapród őrmester, Bodrogi Lajos őrmestert, Horváth Mátyás továbbszolgáló szakaszvezetőt, Kisezüst vitézségi éremmel v. Karczagh János őrmestert, Szabó László továbbszolgáló szakaszvezetőt, Kun Ferenc továbbszolgáló szakaszvezetőt, Tóth József szakaszvezetőt, Major András és Szilágyi András tizedeseket. A Bronz vitézségi érmet kapta Hatvani Sándor hadapród őrmester, Fekete János és Kiss István továbbszolgáló szakaszvezető, Rácz Károly és Botos Sándor tartalékos tizedes, Csernyecz János és Hübner Gusztáv őrvezetők, Bodnár Miklós és Tóth József huszárok.

A Magyar ezüst érdemmel hadiszalagon v. Istvánffy Elek alhadnagyot tüntették ki, akivel – a Nyírvidek cikkírója szerint: „néhány meleg szót váltott a Főméltóságú Ur.”

A kitüntetések után Nagyvárad és Nyíregyháza polgármesterei üdvözölték a hazatért huszárokat. „A beszédek után vitéz Vattay vezérőrnagy, a lovasdandár parancsnoka lép a Kormányzó Ur Főméltósága elé és további parancsokat kér. A legfelsőbb parancs: díszmenet. A zenekar a Jenő főherceg indulót játssza és a Besenyei tér felől felvonulnak a lovasdandár csapatai. Keményen, gyönyörű sorokban

lépdelnek a büszke harcosok, huszárok, tüzérek, remek fehér lovakból összeállított rajok jönnek. Délcegen ülik meg a harcok viharait járó huszárok a paripákat, nyílegyenes sorokat látunk, a Kormányzó Ur Öfömméltósága előtt tisztelgésre villan a kard, s Öfömméltósága minden csapatot tisztelgéssel fogad. Több mint egy órán át tart a gyönyörű díszmenet..." – írta a Nyírvidék tudósítója.

A díszmenet után a Kormányzó kíséretében az állomásra hajtatott, a különvonaton a vármegye és város szűkebb katonai és polgári előkelőségei tiszteletére ebédet adott, majd az esti órákban a Turán visszaindult a fővárosba.¹⁵²

A huszárok számára pedig két nyugalmasabb év következett, mígnem 1944 tavaszán újból a harctérre szólította őket a felsőbb parancs, s ahonnan már kevesek számára adatott meg a hazatérés lehetősége.

* * *

1942–43-ban a viszonylagos nyugalmat kihasználva megtörtént a lovasság utolsó nagy átszervezése, az 1. lovashadosztály kialakítása, mely az akkori időben a lovasseregtest legkorszerűbb szervezetét mutatta fel. Ez a hadosztály volt a kormányzó kedvence, melyet az utolsó pillanatig meg akart őrizni a lehtëségekhöz képest független magyar politika biztosítékául.

1944. március 19-e, hazánk német megszállása után azonban a német fővezérség mégis kicsikarta a lovas hadosztály harcbevételét, sőt azt is keresztülvitték, hogy a hadosztályt nem a Kárpátok előterében, tehát az 1. magyar hadsereg kötelékében, hanem a *Pripjaty mocsarakban* vessék be.

A mozgósítást 1944. április 29-én (*Szabadhegy István* a 4./II. osztály parancsnokának naplója szerint május 3-án) rendelték el. A hadosztályt június 10-étől kezdték kiszállítani a frontra.

A 4. huszárezred június 13-án rakodott be Nyíregyházán. Az elindulásról így ír *Szabadhegy István* alezredes: „Istenem, de másképp volt ez a berakás, mint 1914 augusztusában! Most nem virággal feldíszített, kilobogózott pályaudvar. Nem volt katonabanda, mely a Himnusz-t játszott, midőn a szerelvény lassan kigördült, melyen még a mozdonyvezető is az esemény fontosságának és tragikumának tudatában szinte méltóságteljesen indította el a mozdonyt. Nem volt, ha síró is, de lelkes hangulatú, győzelemben bizakodó hozzátartozók tömege, mely vékaszárnra osztotta szét a finom otthon-sültet az elvonulóknak útravalóul. Akkor is zokogva, elkeseredve búcsúzott mindenki szeretteitől. De az a hangulat fennkölt, emelkedett, a hősiek áldozatot büszkén vállaló volt... A mostani berakás a légiriadó nyomott hangulatában folyt le. Nem volt zeneszó, nem volt ének. Csak egy-egy szerény virágcsokor tűnt fel itt-ott az utolsó búcsúcsók után.

Az osztály egységei végig a vasúti állomás felé vezető utak menti fák alatt álltak rejtve. Meghúzódvá várták, míg rájuk kerül a sor. Napok óta állandó légi támadások érték Debrecen és Nyíregyházát. A rendészeti közegek távoltartották a hozzátartozók tömegét. A búcsúzkodás is csendben, gyorsan folyt le. Az egész berakás alatt szinte temetési hangulat uralkodott. A szerelvényt lázas gyorsasággal rakták be és amint elkészült, azonnal indították ki az állomásról. Alig maradt idő a búcsúcsókra. Künn a nyílt pályán az elvonulók között nagy a megilletődés. Közülük nem egy megérezte, hogy a Magyar Huszárt utoljára szólították fegyverbe a haza védelmére..."¹⁵³

A kivonuló ezred létszáma: 82 tiszt, 2988 huszár és 3068 ló, 2367 karabély, 375 géppisztoly, 24 géppuska, 12-12 nehézpuska és gránátvető, 12 páncéltörő ágyú és 16 aknavető, valamint 60 golyószóró.¹⁵⁴

A Nyíregyházáról indított szerelvények *Debrecen, Tiszafüred, Fűzesabony, Hatvan, Budapest, Vác, Érsekújvár, Galánta, Trencsén, Zsolna* érintésével a *Jablonkai hágón* át hagyták el az ezeréves határt, majd *Katowice, Kielce, Radom, Breszt-Litovszk, Pinszk* érintésével értek a kirakodási körzetbe, *Luniniec* vidékére. A szállítmányok útját nagyon megnehezítette a szovjet légifölény és a partizánok tevékenysége. *Lukovtól* kezdve a mozdonyok előtt kövel megrakott előfutó kocsik miatt a menetsebesség lelassult, s így a 4. huszárezred szállítmányai csak június 18-án érték el kirakodási helyüket: *Bastyn*. „*Kirakás alatt kisebb partizánbanda pár lövéssel és kézigránátokkal próbál a vasúti állomás előtti sűrű aljfas erdőből zavart kelteni. De az erre a célra készenlétbe helyezett rohamszakasz szétveri azt...Bastyn mocsaras, magas erdőség közepén fekszik. Az osztály körkörös védelemre rendezkedik be a községben és állandó örök fészük át a környező terepet kb. 10 kilométeres körzetben. Bár az osztálynak Bastynban való tartózkodási ideje alatt nyugalom uralkodott, biztonságban sohasem érezte magát. A környező mocsaras erdőség közismert partizán terület volt. Sohasem lehetett tudni, mi történhet egyik óráról a másikra.*” – írta Szabadhegy István.¹⁵⁵

Az 1. lovas hadosztály a kirakás után a *Weiss* vezérezredes parancsnoksága alatt álló 2. német hadsereg alárendeltségébe került. Ő egyelőre hadseregpartalékba helyezte Vattay altábornagy hadosztályát azzal a feladattal, hogy a környéket tisztítsák meg a partizánoktól. A hadosztály környékén a mocsaras erdőkben ekkoriban kb. 10-13.000 partizán harcolt.

Az újabb parancs értelmében azonban június végén, július elején a lovashadosztály zömét, benne a 4-es huszárokat mocsaras erdőségeken, rossz földutakon északabbra, *Hanczewicze* térségébe rendelték, s itt a hadosztály a *Harteneck* német lovashadtest kötelékébe lépett, melyhez még a 4. német lovasdandár tartozott.

Július 3-4-én esett át a lovashadosztály a tűzkeresztségen *Klecknél* és *Timkowiczénél*. Itt a 4./II. huszárosztály támadási parancsot kapott, míg az ezred többi része *Makay Attila* ezredes, ezredparancsnok vezetésével harccsoport tartalékában maradt. Idézzük most *Schell Zoltán* ezredes leírását e napok eseményeiről: „A 4./4. lovas század járőrei még az erdőben kisebb ellenséges járőröket űztek vissza, de elmulasztották ezt jelenteni, s így a századparancsnok abban a hitben volt, hogy előtte nincs ellenség...Bíznán abban, hogy az egyik felderítő járőre falun már áthaladt, a biztonsági rendszabályokat mellőzve, századával lóháton, menetoszlopban vonult be a faluba...Midőn a század a falu közepére ért az ellenség minden oldalról hatalmas tüzet zúdított a gyanútlanul menetelő oszlopra. A századparancsnok, báró *Fallon-Kund Alfréd* százados megsebesült, *Gadányi László* zászlós elesett és megsebesült még *Ashbash Tyrus* főhadnagy és *Sághy-Ruszek Miklós* hadnagy is. A legénység soraiban és a lovakban is súlyos veszteségek keletkeztek. A rend felbomlott és a század rendezetlenül özönlött vissza a faluból az erdő felé. Mialatt ez történt, a 4./II. huszár osztály zömének az éle már az erdő északi szegélyéhez közeledett. Az osztályparancsnok, *Szabadhegy István* alezredes a harcokoszaj hallatára előre vágta az erdő szegélyére és legerélyesebben közbeltett. Jó időbe telt, míg sikerült felfogni a

századot és rendezni a kötelékeket. A 4. század balsikerű szereplése felborította az osztályparancsnok támadási tervét. A megtépzott 4. század azonnali bevetésre nem jöhetett tekintetbe. A 6. század...túlerejű ellenséggel állt harcban...Mindezeknek a körülmények mérlegelése alapján az osztályparancsnok arra az elhatározásra jutott, hogy nem folytatja az előnyomulást, hanem az elért vonalban védelemre rendezkedik be...Lassan már esteledett., Az ellenség tűzérési és aknavető tüze fokozódott, és mind újabb és újabb ellenséges erők avatkoztak be a harcba. A 4/II. huszárosztály 19 órakor már hadosztály erejű ellenséggel állt harcban..." Ezt a hadosztályt támadta meg a 4/4. és 4/6. lovasszázad és a támogatásukra kirendelt harckocsi alakulat *Reök Attila* százados parancsnoksága alatt. A támadás teljes sikerrel járt, s megghiúsította a lovashadosztály alakulatainak bekerítését. A túlerő elől azonban a 4. huszárezred is megkezdte a visszavonulást másnap reggel 6 óra tájban. „Lassan folyamatossá vált a 4. huszárezred visszavonulása. Egyik osztálya (a 4/I.) a *Giechowka*-i felvételi állásban sikeresen tartóztatta fel a kelet és északkelet felől előnyomuló ellenséget, az ezred II. osztályának századai pedig lóháton, szétbontakozottan a legtejemsebb rendben húztak ki az erdőből, a lóraszállítás helyéről...A már szintén visszavonulóban lévő, szétbontakozottan ügető I. osztályt dél felől, a legkevésbé várt irányból páncélosok meglepően oldalba támadták. *Stipsicz* százados páncéltörő ágyús százada most arccal délnek foglalt hirtelen tüzelőállást, néhány percen belül több ellenséges harckocsit kilőtt és tűzéval előbb megtorpantotta, majd visszavonulásra kényszerítette a szovjet harckocsikat..." -írja *Schell Zoltán*.¹⁵⁶

A hadosztály végülis július 4-én kitört a *kleck*-i gyűrűből és rendben visszavonult nyugat felé, s halogató harcokat vívott a hadászatiilag fontos *Sluck-Breszt-Litovszki* műút mentén a *Szczara* folyó kanyarulatai között. A nagy veszések miatt az ezred még megmaradt részeiből Szabadhegy alezredes parancsnoksága alatt három lovas és egy nehézfegyver századot szerveztek. A 4. század parancsnokságát a megsebesült *Fallon-Kund* századostól *Ibrányi László* százados vette át. Az 5. század *Szentgyörgyvölgyi Gábor* százados parancsnoksága alatt maradt. A 6. század parancsnokságát a szintén sebesült *Hámorszky Ervin* százados helyett *Kemény Beke Pál* százados vette át. A nehézfegyver század parancsnoka *Buttykay Béla* százados.

Ezekben a napokban a huszárok naponta harcoltak szétszakadozott századokban. Az ezredek gyülekeztetése nagy nehézségekbe ütközött és sokszor lehetetlen is volt.

Július 9-én átszervezik az ezredet, visszaállítva a kétosztályos rendet, ám a mind emberben, mind lóban nagyon megfogyatkozott létszámok miatt az osztályokban 1-1 lovas és 2-2 gyalogszázadot alakítanak. A II. osztálynál a 4. és 6. század alakult meg gyalogosan, gyorsabb mozgatásukra, a fásasztó gyalogmentektől való megkímélésük és az anyag szállítása céljából a helyszínen megfelelő számú „panje”-fogatokat rekviráltak. Az ezred veszteségeit ekkor pontosan nem ismerjük, a II. osztályét viszont feljegyezte Szabadhegy alezredes. Eszerint a 4/II. osztály létszáma: tiszt és legénység: 872. hiányzik 589 ember. Ló: 375, hiányzik 989 darab, melyek közül a beteglőkülönítményből később sok bevonult. Fegyverzet: 31 géppisztoly, 19 golyószóró, 4 géppuska, 2 nehézpuska, 4 gránátvető, 5 aknavető. A két gyalogszázad állománya: 13 tiszt, 431 fő legénység, 89 ló, 15 golyószóró, 4 géppuska, 5 aknavető és 272 karabély.

Július 12-én a 3. és 4. huszárezred egy erélyes ellentámadás után végre rövid harcshünethez jutott, s tervszerűen visszavonult a *Jasiolda* patak mögé. A lovashadosztály parancsnoka ekkor ismételten kérte a német hadtestparancsnokságtól a huszárok pihentetését, hisz a 4. huszárezred június 22-e óta, július 2-áig szünet nélkül menetelt, azóta pedig nap mint nap súlyos harcokat vív, nagy veszteségei vannak, s az ezred teljesítőképesége végső határán van. A német hadtestparancsnokság ezt meg is ígérte, ám a szovjet csapatok folyamatos támadása miatt a tervbe vett pihenő elmaradt, s a lovashadosztálynak még újabb heteken át súlyos harcokat kellett megvívnia, amíg *Visztula* mögött augusztus elején végre pihenőhöz juthatott.¹⁵⁷ Ezekben a harcokban az ezred ismét nagy veszteségeket szenvedett. A II. osztály létszáma 18 tiszt és 718 fő legénység, tehát éppen fele annak a létszámnak, mellyel az osztály a frontra indult. A 4. huszárezred átlagos vesztesége e napokban kb. 30 %-os volt, s ennél jóval nagyobb arányú, 50-80 %-os a fegyverzetben keletkezett hiány.

Augusztus 3-án tehát a lovashadosztályt kivonták a harcokból és pihenőre, felhívításra küldték Varsótól északra a *Narew vonal* mögé, *Plohn* város körzetébe, ahol augusztus 20-áig tartózkodtak. Közben az 1. lovashadosztály parancsnokságát *v. Ibrányi Mihály* vezérőrnagy vette át a már korábban elvezényelt *Vattay* altábornagyot helyettesítő *Schell Zoltán* ezredestől.

„A várva-várt pihenő sem jelent igazi pihenést. Minden nap meghozza a maga időtöltését, – többnyire kellemetlenségeit, főleg surlódásait a helybeli német adminisztrációval. Szórakozásra sem alkalom, sem idő nincs. Meg kell sürgősen állapítani a fegyverzeti, felszerelési és ruházati hiányt. Össze kell állítani a szükségletet. Újból meg kell szervezni az összekeveredett alosztályokat, a raj- és szakasz kötelékeket és a parancsnoklási viszonyokat... Az osztály újból az eredeti, elvonulási szervezete szerint az alábbi létszámmal alakul meg: osztálytörzs, rádiószakasz, rohamszakasz, nehézfegyver század, 4., 5., 6. lovasszázad, összesen 14 tiszt, 714 huszár, 338 ló, 8 géppuska, 4 aknavető, 6 rádió és 3 mozgókonyha. Ez a létszám megfelel általában az osztály Nyíregyházáról való elvonuló létszámának 50 %-ának. Vagyis eddig az osztálynak 50 %-os vesztesége volt...” – írta naplójában *Szabadhegy István*.¹⁵⁸

A lóhiány miatt csak az I. osztály maradt lovon, a II. osztályt és a törzseket fogatokkal és gépkocsikkal látták el. A három hétre tervezett pihentetés és újjászervezés azonban a varsói felkelés miatt lerövidült.

Augusztus 21-én indult el elsőként a 4./II. huszárosztály és egy lovas üteg a *plohn*eni vasútállomásról, majd 27-én a lovasított részek is elindultak. A hadosztályparancsnokság Varsótól keletre, *Zielonkára* települt. Ettől kezdve a lovashadosztály a német csapatokkal együtt Varsó védelmét látta el, majd szeptember 3-ától fokozatosan vonták őket hátrafelé, míg végül szeptember 18-án, már Varsótól kb. 30 km-re nyugatra volt a 4. huszárezred. Előtte négy nappal már megkapta a hadosztály a parancsot, a végleges kivonásra és a hazaszállításra való előkészületekre. E napok történetéről megintcsak *Szabadhegy Istvánt* idézzük:

„Az osztály vezetéklóvai eddigi – Varsótól kb. 100 km-re nyugatra lévő pihenőhelyükről beérkeztek. Végre vége a gyalogos állapotnak! A huszár ismét huszár lesz! Mindenki tiszta szívből örül. Szegények, azok is nagyon rossz kondícióban vannak. Csupa csont és bőr! Azon a területen nem tudtak elég takarmányt annyi lónak felhajtani.

Beérkeznek a varsói csatában szerzett kitüntetések. Ünnepélyes keretek között kerülnek feltűzésre illetve kiosztásra.

Az osztály az embereknek és a lovaknak foglalkoztatása céljából segítséget nyújt a környékbeli gazdáknak. Ellenértékül élelmet és takarmányt kap az élelem feljavítására. Ez még jobban megpecsételi a jó viszonyt a magyarok és a lengyelek között.

Fertőtlenítés és fürdés Grodzisk-ban szeptember 21-én...

A 4. huszárezredet ismét átszervezik. A két osztály eddigi önállósága megszűnik. Makay Attila ezredes átveszi ismét az ezredparancsnokságot. Az ezred törzs alakulatai, az egész II. osztály, valamint az I. osztály egy lovas százada lóháton, a többi alosztály gyalog alakul meg.

Szeptember 22. Éjjel Grodzisk légtérében erős amerikai repülő-kötélék – több mint 100 gép – vonul át több hullámban. Ejtőernyős csomagokban fegyvert, lőszert, hadi anyagot dobnak le erre az erdős területre. A varsói felkelőknek volt szánva. Eltértek. Rossz helyen dobták le a holmikat. Minden német kézre került.

Szeptember 23. Az osztályparancsnok megsemmisíti a lóháton megalakult osztályt. Mindenki szemében csillog az öröm és a büszkeség. Ismét „huszárok” lettek! A társaság egész jó benyomást kelt. Csak a lovak kondíciója nagyon gyenge. Nagy menetre nem lennének alkalmasak. Hogyan fogják bírni tovább majd Magyarországon?

Ezredközvetlenek és az I. osztály berakodik. Indul haza...

Szeptember 24. Indulás Bieliny majorból Grodziskba. Berakás. Egy, a hátszágából beérkezett és éppen kirakó „friss” német népfelkelő alakulat szerelvényét veszi át az osztály. Csupa meglett, 40 év körüli ember... A szerelvény azonnal indul, amint a berakás befejeződött.

Szeptember 26. Az osztály átlépi Szencnél a határt.

Szeptember 27. Reggeli órákban további irányítás Komárom - Kisbér - Duna-földvár.

Szeptember 28. A Dunán át tovább Solt - Kunszentmiklós.

Szeptember 29. Beérkezés Nagykőrösre. Kirakás.

Október 3. Kókay Pál ezredes átveszi az ezredparancsnokságot.

Október 7. Az osztályparancsnok felváltása is beérkezik. Az átadásnak gyorsan kell megtörténnie, mert az oroszok nyomása a Tiszánál fokozódik és a lovashadosztályt riasztják. Az Alpár-Tiszaug vonalban hídfőállásba vetik be.¹⁵⁹

Közben, 1944 augusztusa végén megindult a szovjet hadsereg Jasi-Kisinyovi hadművelete, melynek következményeként Románia augusztus 23-án kilépett a háborúból. A II. Ukrán Front Románia átállását kihasználva a Déli-Kárpátok átjárói felé fordult. Miután most már az ország területe került veszélybe, a vezérkar főnöke elrendelte az itthoni kiképző alakulatokból a kétezredes, gyenge tűzérsséggel ellátott póthadosztályok mozgósítását. Így került sor a békehelyőrségekben állomásozó huszár kiképző alakulatokra is, amelyekből augusztus végén felállították az 1. honvéd tábori póthuszárezredet, Auerhammer József huszárezredes alatt. Ehhez az ezredhez Nyíregyházán az 1/IV. póthuszárosztályt szerelték fel v. Fejes Kálmán őrnagy parancsnoksága alatt. A három lovasszázd parancsnoka: gr. Königsseg Fiedl főhadnagy, Szaplonczay Miklós százados, Szaplonczay Endre százados, míg a

nehézfegyver századot *Iby Sándor* százados vezette. A fegyverzet hiánya miatt szakaszonként már csak egy golyószóró volt és a kiképző anyagból a nehézfegyver századnál néhány géppuska. A pótkeretnél ekkor már sem páncéltörő ágyú, sem aknavető nem volt.¹⁶⁰

Ezt a tábori póthuszárezredet szeptemberben vetették be a v. *Heszlényi József* altábornagy parancsnoksága alatt álló 3. magyar hadsereg kötelékében az *Arad* körüli harcokban. A gyenge felfegyverzést már csak részben ellensúlyozhatta a huszárok jól kiképzett tisztikara és legénysége.

A póthuszárezred támadása szeptember 13-án indult meg, s átkelve a *Maroson Temesvár* és *Lippa* felé kezdték meg a felderítést. Szeptember 20-a után azonban a szovjet páncélos ékek előretörése miatt megkezdődik a 3. hadsereg visszavonulása. Az 1. póthuszárezred még október 6-án is *Mezőhegyestől* délre áll, súlyos elhárító harcok közepette. Ekkor vesztette el az ezred állományának zömét, az 52 tisztből 21 esett el, megsebesült 4, a legénység pedig kb. 60 %-os veszteséget szenvedett.

Ezen súlyos harcok után néhány nap pihenő következett, majd az ezred a *sentesi* hídfőn át a *Tisza* mögé vonult vissza, ahol az osztályok beolvadtak az időközben hazakerkezett 1. huszárhadosztályban lévő anyaezredeikbe.¹⁶¹

Ezekben a napokban a kormányzó a varsói csata emlékére elrendelte az 1. lovas hadosztály átkeresztelését magyar királyi 1. honvéd huszárhadosztályra, megerősítve ezzel is azt a szellemet, melyet a huszár szó kifejez.

* * *

A szeptember végén *Nagykörösre* beérkezett 4. huszárezredhez folyamatosan érkezett a pótlás fegyverzetben emberben egyaránt. Lengyelországból az ezred nagy veszteségekkel érkezett haza. A pontos adatokat csak a II. osztályról tudjuk, de hasonló lehetett az I. osztálynál is a helyzet. Eszerint 10 tiszt, 400 főnyi legénység és 277 ló érkezett vissza a II. osztály állományában. (Csak emlékeztetőül és összehasonlításképpen 1944 júniusában a II. osztály kivonuló létszáma: 34 tiszt, 1355 fő legénység és 1434 ló.)

1944. október 8-án *Nagykörösön* kapta a 4. huszárezred a parancsot, hogy *Laki-telken* át menetelve a 3. huszárezredtől északra a *Tiszaugnál* átkelt román és szovjet csapatokat szorítsa vissza. Az élen haladó 4/5. lovasszáhad (*Nagy Dániel* százados parancsnoksága alatt), megerősítve a II. osztály nehézfegyver századával, csatlakozott a 3./II. osztály támadásához, s az ellenséges erőket a *Tisza* túlsó oldalára vetették vissza.

A kiugrási tárgyalások miatt október 13-án a szovjet csapatok a támadást pár napra leállították, s így a huszárok egy kis pihenőhöz jutottak. Ekkor érkezett be az utolsó pótlás *Nyíregyházáról*. A II. Ukrán Front támadásai miatt ugyanis a katonai kormánybiztos 1944. október 9-én elrendelte *Nyíregyháza* kiürítését. A parancs értelmében a katonai és polgári közigazgatás tagjai családjukkal hagyták el a várost, velük együtt a nyíregyházi alakulatok pótkeretei, és a huszárlaktanyát őrző szakasz, *Lázár Péter* hadnagy parancsnoksága alatt, átadva a helyet az Észak-Erdélyből és Kárpátaljáról visszavonult, a *Tisza*-vonalát védő 1. és 2. magyar, valamint a 8. német hadsereg alakulatainak.¹⁶²

Októberben a huszárhadosztály halogató harcokat vívott a Duna-Tisza közében, melynek során a 4. huszárezred Budapest felé vonult vissza, s a hónap utolsó napjaiban kemény harcokat vívott a huszázüteg hathatós támogatásával *Bugyinál*.

1944. november 1-jén a huszárhadosztályt kivonták az arcvonalból, hogy a rendeződés után újabb feladatot, folyamfigyelést végezzen a *Csepel-szigeten*. A 4. huszárezred I. osztálya a sziget északi részéhez került, míg a II. osztály a Budapest déli hídfőbe került, a huszázüteg pedig *Ercsi-Érd* térségébe. November végén a 4/I. huszárosztályt a pápai ejtőernyősök váltották le, a huszárok tartalékként pihenőbe kerültek, majd a szovjet nyomás miatt folyamatosan vonták őket vissza a *Velencei-tó* felé, majd onnan tovább pihentetés és átszervezés céljából a *Csallóközbe*.

Ugyanakkor a 4. huszárezred zöme a huszázüteggel bennrekedt a körülzárt Budapesten, s súlyos hősi harcok után a 4/II. osztály december végén a *Széna téren* esett fogságba.¹⁶³ A huszázüteg harcának állomásai: *Budaörs, Kelenvölgy, Sósfürdő, a pesti Dunapart*, végül a *Vérmező* déli csücske, ahol az üteg 1945. február 12-én esett fogságba.¹⁶⁴

1945 januárjának elején már javában folyik a Csallóközben a huszárhadosztály újjászervezése, az egyes alakulatok, így a 4. huszárezred, újrafelállítása pótlalakulatokból. Ezt az átszervezést a 4. huszárezrednél *Darnay Hubert* alezredes, ezredparancsnok irányításával végezték. Az ezred már csak egy osztályt tudott felállítani, három századdal, annyira kevés volt legénység, pedig beosztották már a századokba a vezetékllovak huszárait, a pót- és kiképzőalakulatoktól, a méneskartól bevonult huszárokat is.¹⁶⁵ A hadosztály parancsnoka *Schell Zoltán* ezredes.

Az így újjászervezett hadosztály január közepén *Komárom - Nagyigmádon* át *Kisbér, Bakonysárkány* körzetébe menetelt. A *Vértesben* vívott harcokban különösen kitüntette magát a *Mihályi Iván* alezredes parancsnoksága alatt harcoló 4/I. osztály. Ezekben a harcokban a hadosztályparancsnokság február 3-án külön szolt 4/1. lovasszázad egyik hadnagyáról: „*Marjay Tamás 4/I. huszár osztálybeli hadnagy a Kolló hegyi támadásban – súlyos sebesülése ellenére – az orosz vonalakon átszivárgott a saját főellenállási vonalba. Marjay 5 napon keresztül étlenszomjan volt az orosz vonalak mögött és súlyos sebesülése dacára hajtotta végre e hősi cselekedetet.*”¹⁶⁶

Február végén, márciusban huszárok pihentek, majd a március 18-án megindított nagy szovjet támadás elől állandóan harcolva visszavonultak a *Rába* mögé. Ezekben a harcokban a 4/I. huszárosztály ismét felmorzsolódik. Mivel a hadosztály alakulatai nem voltak harcképes állapotban, az újabb bevetések csak felesleges és eredménytelen véráldozatokat követeltek volna, a hadosztályparancsnokság az újabb visszavonulását rendelte el. Március 29-én a hadosztály 7200 fővel és 2500 lóval átlépte az osztrák határt, majd *Felső-Ausztriában* helyezkedtek el, ahol 1945 májusában amerikai fogságba estek.

Itt ért véget az utolsó magyar huszár-seregtest: az 1. honvéd huszárhadosztály története, mely alakulat, benne a nyíregyházi huszárokkal, híven kitartott az ön-maga elé állított magas mérce, a huszárszellem mellett, s így vált méltó utódjává és utolsó mohikánjává a dicsőséges huszár névnek.¹⁶⁷

Jegyzetek:

- [1] 1886. évi XLI. tc. 1. §. 1868. évi Országos Törvénytár 22. sz. 176.
 [2] Barczy Zoltán - Somogyi Győző: Királyért és hazáért. Corvina, Bp. é.n. 62-67.
 [3] A volt m. kir. Kassai 5. honvéd-huszárezred története. Bp. 1935. 4.
 [4] A Czúgos Társaság az 1830-as évektől 1867-ig működött Nyíregyházán. Az első időkben feladata volt a városi gazdák mentesítése a forspontok alól. Az egyre jelentősebb társaság az 1850-es 60-as években a helyi fuvarozást bonyolította le. Istállóit a mai Petőfi utca és a vasút közötti népkert helyén voltak. Ezeket az épületeket akarta átlakíttatni a város a huszárok számára.
 [5] Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár (a továbbiakban: SzSzBmLt. V.B. 186. Közgyűlési jegyzőkönyv (a továbbiakban: Kgy. jkv.) 3490/1873.
 [6] Az 5. honvéd huszárezred parancsnokai:
 1874. Rakusz Lajos őrgy.-ezds., 1880. Zoltán Elek alez.-ezds., 1884. gr. Schlippenbach István őrgy.-alez., 1887. Forster Béla őrgy.-ezds., 1895. Elek Mihály alez., 1896. br. Taxis József alez.-ezds., 1899. Csicsery Géza alez.-ezds., 1906. Tallián András ezds., 1909. Tantossy Sándor alez.-ezds., 1913. Hegedűs Pál ezds.

* * *

Az 5./II. lovasosztály tisztikara 1875-ben:

Parancsnok: Schwinn László szds.

Pótcspat-parancsnok: Márton Géza fhdgy.

3. század

Tettleges (tényleges) állomány:

szds.: Dobner Károly

fhdgy.: _____

hdgy.: Czecz Ernő

hadapród: _____

Szabadságolt állomány:

Fogarassy József

Andrássy Gyula

Tóth János

4. század

szds.: Schwinn László

fhdgy.: Márton Géza

Balka Géza

hdgy.: _____

hadapród: _____

Patay András

Ferenczy Emil

Papp Ferencz

[7] Nyírvidek (a továbbiakban: Nyv.) 1885. máj. 17. 20. sz. 2.

[8] Nyv. 1885. szept. 20. 38. sz. 3.

[9] Nyv. 1886. nov. 28. 48. sz. 3.

[10] SzSzBmLt. V.B.186. Kgy. jkv.: 1622/1887.

[11] SzSzBmLt. V.B.186. Kgy. jkv.: 8677/1888. A kaszinói kuglizó a Pacsirta vendéglő, később tűzoltóaktanya, majd rendőrségi garázs a mai Bethlen utca és Bessenyei tér sarkán. A Bundi (vagy Csillag) nevű kocsmá a Rákóczi és Árok utca között a Búza tér nyugati oldalán volt.

- [12] *Nyv.* 1891. márc. 1. 9. sz. 3.
- [13] *SzSzBmLt.* V.B.186. 340. dob. III. 632/1893.
- [14] *SzSzBmLt.* V.B.186. 340. dob. III. 632/1893.
- [15] *Nyíregyházi Hírlap* (a továbbiakban: *Nyih.*) 1894. febr. 1. 5. sz. 5.
- [16] *Az 5. honv. huszárezred nyíregyházi osztályának parancsnokai:*
 1874. Schwinn László szds.
 1876. Dobner Károly szds.
 1879. Jablánczy Sándor szds.
 1881. gr. Schlippenbach István örgy.
 1884. Kálmán Frigyes örgy.
 1890. Szemere Pál örgy.-alez.
 1891. gr. Bombelles Károly szds.-örgy.
 1896. Kozina János örgy.
 1897. Bakó Géza örgy.
 1899. Nagy Géza örgy.-alez.
 1903. Nagy Miklós szds.-örgy.
 1906. Jóny László örgy.-alez.
 1912. Brokés István örgy.
- [17] *Nyih.* 1892. jún. 9. 11. sz. 3.
- [18] *Nyih.* 1892. aug. 25. 22. sz. 4. Az Európa szálló épülete ma is áll a Dózsa György út 6. sz. alatt, falán Benczi Gyula emléktáblájával.
- [19] *Nyih.* 1894. aug. 16. 33. sz. 4.
- [20] *Nyih.* 1894. okt. 4. 40. sz. 4.
- [21] *Nyv.* 1900. szept. 16. 37. sz. 3-4.
- [22] *Nyv.* 1911. nov. 19. 47. sz. 6.
- [23] *Nyv.* 1898. ápr. 24. 17. sz. 4.
- [24] *A magyar királyi honvédség története 1868-1918.* Szerk.: *Berkó István*, Kiadja a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, Bp. 1928. 228-230.
- [25] *Nyv.* 1899. jún. 4. 23. sz. 3. Liptay Béla jékei földbirtokos, később felsőházi tag, igen híres lőtenyésztő és lószakértő volt Szabolcs vármegyében. Lovai rendszeresen értékes díjakat nyertek a lóversenyeken.
- [26] *Nyv.* 1911. nov. 12. 46. sz. 6. Szent-Hubert volt a vadászok és erdészek védőszentje. Ünnepe november 3-án tartották.
- [27] *SzSzBmLt.* V.B.192. IV. a városi mérnöki hivatal iratai: 15. dob.
- [28] *Az 5. honv. huszárezred tisztikara az utolsó békeévben (1913) (ténylegesek)*
Ezredpk.: Tantossy Sándor ezds.
őrnagyok: Ujfalussy István (különleges alkalmazású tiszt), Koós Miklós (pótkeret pk.), Brokés István (II. o. pk.), Hüttner József (I. o. pk.).
századosok: br. Amelin Guidó (népfölkelési nyilvántartó tiszt), Várady Dániel, Körmendy-Ékes Károly, Péchy Sándor, Bornemissza Dénes, Ghyczy Béla, Reök István, Szmrecsányi Adorján, Késmárky Béla, Serédy Géza.
főhadnagyok:
 Görgy Miklós, Marsó László, Vitéz József (létszámfeletti, a főreáliskola tanára), Szabó Lajos, Kende Pál, Szaplanczy László (ezredsegédtiszt), Grób Imre, Szmrecsányi Pál (létszámfeletti, a központi lovaglóiskola tanára), Bakos Zoltán, Karácson Pál, Déri Zoltán, Havassy Lajos, Fischer Gusztáv, Schmitt Pál, br. Apor Ferencz.
hadnagyok:
 Márton Ernő, Füzeséry Sándor, Komáromy László, Máriássy László, Koller Gáspár (vezényelve a Honv. Min-ba), Szombathy József, Péczeli László, Horváth Jenő, Serly Károly, Takácsy Gyula.
gazdászati tisztek: százados:
 Szigethy Bálint
 főhadnagy:

Perényi Alajos

hadnagy:

Szabó Kálmán

gazdászati tiszthelyettes:

Kliment Rezső

ezredorvosok:

dr. Omaszta Sándor

Dr. Kovács István Gyula

főállatorvos:

Herkner Péter

állatorvos:

Gergely Bertalan

[29] *SzSzBmLt.* V.B.181. Kgy. jkv.: 656/1880.

[30] *SzSzBmLt.* V.B.181. Kgy. jkv.: 8947/1880.

[31] *SzSzBmLt.* V.B.181. Kgy. jkv.: 13013/1880. A kállói volt megyeházát a vármegye szerette volna értékesíteni vagy valamilyen módon hasznosítani, hisz az 1876 óta üresen állt. A bérbeadás jövedelméből kívánták fedezni az új, nyíregyházi vármegyház építési költségeit.

[32] *SzSzBmLt.* V.B.181. Kgy. jkv.: 13453/1880.

[33] *SzSzBmLt.* V.B.181. Kgy. jkv.: 3817/1881.

[34] *Nyv.* 1887. máj. 22. 21. sz. 1.

[35] *SzSzBmLt.* V.B.192. 12. dob.

[36] Jiraszek és Krausz az életői tágláégetőt 1892-ben Führer Zsigmondnak adják el, aki 1919-ig üzemelteti, akkor a város kezelésébe kerül, de már nem termel. A 30-as években ezt a területet még mindig „Jiraszek”-nek nevezték.

[37] *SzSzBmLt.* V.B.192. 12. dob.

[38] *Nyv.* 1891. okt. 25. 43. sz. 3.

[39] A lakatya és csapatkórház tervrajzai megtalálhatók: *SzSzBmLt.* V.B.192. A városi mérnöki hivatal iratai: VII. C., valamint az V.B.192. IV. 12-15. dobozban.

[40] *A magyar huszárság története.* Összeállította: Berkó István. Bp. 1918. Liptsey Kálmán könyvkiadóhivatala. 118-119.

[41] *Nyv.* 1891. nov. 8. 45. sz. 3-4.

[42] *A cs. és kir. 14. huszárezred tisztikara 1891-ben:*

ezredes:

Lenk Albert, ezredparancsnok

alezredes:

Dolleschall Miklós, II. osztály parancsnoka

őrnagy:

Erben Róbert, I. o. pk., Nagy Valér, Stupka Tódor

I. osztályú százados:

Reimer Vilmos, Horváth Gyula pótkeret pk., Lázár Frigyes, Delinowszky József, Soltész Bertalan, Koluch József, Heilingötter Ottó, Adler Gyula.

II. osztályú százados:

Nagy Péter, Schönberger Brunó

főhadnagy:

Kollowratnik József, lovag Licudi Cajetán, Schenker György, lovag Korvin Szaniszló, Pongrácz Aladár, Fáy Jenő, Joannovits József, Fodor Zoltán, Vétsey Ede, br. Buttler Sándor ezredsegédtiszt, Hoffman Gusztáv, Patzak Ferenc, Baross László, Nagy Elemér.

hadnagy:

Halászy Dezső, Oehm Tivadar, Komáromy József, gr. Sztáray Tasziló, Dömötör Miklós, lovag Dierkes Alfréd, Fejérváry Béla, Korbuly Mihály, Füzessey Elemér, Struncz Jenő, Szilágyi Mihály, utászszakasz pk., Van-Dernáth István, Pintér Ferenc

hadapród:

gr. Hoyos József, gr. Normann Hippolyt, Gregurich Antal

orvos:

dr. Fried Jakab, dr. Latzel Albert

állatorvos:

Dietrich Ferenc

számvevő:

Pilpel Zsigmond 1. osztályú kap.

* * *

A cs. és kir. 14. huszárezred parancsnokai:

1890. Lenk Albert ezds.

1894. Dolleschall Miklós ezds.

1898. br. Gemmingen Hermann ezds.

1906. Kahler János ezds.

1911. Matskási Ferenc ezds.

1914. Nagy Ákos ezds.

[43] Nyv. 1895. ápr. 9. 15. sz. 4.

[44] Kórik Gábor (1878-1956), tiszalöki születésű, a 14-es huszároknál őrmesterségig vitte. A két világháború között két füzetben kézírással jegyezte le emlékeit a 14-es huszárokról, az I. világháborúról, de számos értékes adatot tartalmaz a két napló Tiszalök történetéről és néprajzáról is. A naplók eredetije a tiszalöki református egyháznál található. A szövegben említett futrás kötél a német Futterseil-ből: a takarmányt a nyereg kápájához erősítő kötél.

[45] Nyih. 1893. szept. 14. 37. sz. 4.

[46] Nyih. 1892. ápr. 28. 5. sz. 3.

[47] Nyih. 1893. márc. 16. 11. sz. 4.

[48] SzSzBmLt. V.B.181. Kgy. jkv.: 108/1894.

[49] Nyih. 1894. okt. 4. 40. sz. 4.

[50] Kórik Gábor naplója

[51] Nagyrévi-Neppel György: Huszárok. Corvina Kiadó, Bp. 1973. 54-55. A lovarda egyben jelenti az épületet, illetve az ott folyó kiképzést is.

[52] Nyih. 1892. nov. 24. 35. sz. 5.

[53] Nyv. 1910. aug. 14. 31. sz. 6.

[54] Nyv. 1901. aug. 11. 32. sz. 3.

[55] Nyv. 1902. aug. 10. 32. sz. 3.

[56] Nyv. 1911. szept. 3. 36. sz. 7.

[57] Nyv. 1913. márc. 30. 26. sz. 7.

[58] A 14. huszárezred tisztikara 1904-ben (ténylegesek)

ezredparancsnok: br. Gemmingen Hermann ezds.

alezredes:

Kahler János

őrnagy:

Otschinek Károly, 2. o. pk. Tschurl Frigyes, 1. o. pk.

százados:

br. Frölich Hugó, br. Buttler Sándor, Swistelnicki Frigyes, Engelhart Anton, Kollowratnik József, Halászy Dezső, Pongrácz Aladár, pótkeret pk., Füzesséry Elemér, Vétsey Ede, Oehm Tivadar, Nagy Ákos, Struncz Jenő, Fodor Zoltán

főhadnagy:

gr. Hoyos József, Hübner Géza, Percs Aladár, Simig Ernő, br. Mengerssen Hermann, utászszakasz pk., Szentkirályi Pál, Vétsey Gyula, Zawrzel Viktor Artner Kálmán, Ányos Aladár, Bugarski Sándor, Norman Sándor ezredsegédtiszt, Küffer Hugó, Supanc Imre, Beniczky Edmond, Elekes Gábor, Kiss Lajos

hadnagy:

br. Splényi Viktor, Bornemissza Gábor, Hertelendy Miklós, lovag Engel Lamoral, Sibirik Miklós, Thomy Pál, Vlachovits Vidor, Hertelendy Adalbert, Fogarassi Emil, Moravcsik Tibor, Szűcs Jenő, Lindenmayer Sándor

hadapród:

Krafft Rudolf

orvos:

Dr. Diener Móric, Linberger Albert

állatorvos:

Dietrich Ferenc

[59] Nyv. 1909. júl. 18. 29. sz. 5.

[60] A 14. huszárezred tényleges tisztjei az utolsó békeévben:

ezredparancsnok:

Matskási Ferenc ezds.

alezredes:

Nagy Ákos, 1. o. pk., Mayer Béla, 2. o. pk.

őrnagy:

Slany Alfréd, gr. Reigersberg Miksa, Chernel Viktor, pótkeret pk.

százados:

Oehm Tivadar, Wieland Miklós, Strunz Jenő, Artner Kálmán, Rakovszky István, Wehle Ágoston, Békássy Ernő, Ányos Aladár, Zoldy-Küffer Hugó, Zergényi Elemér, Simig Ernő, Elekes Gábor

főhadnagyok:

Farkas Elemér, utászszakasz pk., Szkenderovich Tamás, Kriváchy Edmond, Moravcsik Tibor, br. Splényi Viktor, Lindenmayer Sándor, Szilágyi Dezső, Szigetváry Géza, Vlachovits Vidor, Krafft Rudolf, Wohanka Artúr, Ferber Adalbert, lovag Engel Lamoral, ezredsegédtiszt, Walla Ferenc, Thoma Pál, lovag Engel Egon

hadnagyok:

Franke Kálmán, Pók Dezső, Kiss Ernő, Schön Sándor, Irinyi Csaba, Kozák Miklós, Haidegger Gyula, Vetter Antal, Tyll József, Schön Jenő, Molter Keresztély

zászlós:

Benedek Jenő

hadapród:

Lázár Károly

orvosok:

dr. Schön Gyula, Sándor Miklós

[61] Nyv. 1913. nov. 27. 95. sz. 6.

[62] SzSzBmLt. V.B.181. Kgy. jkv.: 267/1914.

[63] A volt m. kir. kassai 5. honvéd-huszárezred története 43-44.

A m. kir. 5. honv. hu. ezred tisztikara 1914 júliusában:

ezredparancsnok: Hegedűs Pál ezds., 1. ezredsegédtiszt: Ghicz Béla szds., 2. ezredsegédtiszt: Havassy Lajos fhdgy., Ezred élelmezőtiszt: Szabó Kálmán fhdgy., Ezred orvosfőnök: Dr. Omaszta Sándor ezredorvos, Vonatparancsnok: Cseley Andor tart. hdgy.,

I. osztályparancsnok: Hütter József örgy., gazdasági tiszt: Bohus Tivadar fhdgy., állatorvos: Herkner Péter főállatorvos,

1. századparancsnok: Körmendy-Ékes Károly szds., alantostisztek: Görgey Miklós szds., Kelemen Zoltán fhdgy., Takács Gyula fhdgy., Cseley Márton tart. hdgy., Platthy Mihály tart. zls., Bujanovics Albert önkéntes,

2. századparancsnok: Szemcsányi Adorján szds., alantostisztek: br. Apor Ferenc fhdgy., Rabong Frigyes fhdgy., Steller László, Somló István tart. hdgy., Gárdonyi Andor tart. hdgy., 3. századparancsnok: Várady Dániel szds., alantostisztek: Elekes Antal szds., Déry Zoltán fhdgy., Sándor Gerő tart. hdgy., Kiszely Pál tart. hdgy., Patay Samu tart. hdgy.,

II. osztályparancsnok: Czimmer Alajos örgy., gazdasági tiszt: Perényi Alajos fhdgy., orvos: dr. Grósz Dezső tart. segédorvos helyettes, állatorvos: Gergely Bertalan főállatorvos,

4. századparancsnok: Marsó László szds., alantostisztek: Fischer Gusztáv fhdgy., Schmitt Pál fhdgy., Péczely László fhdgy., Szabó Iván hdgy.,

5. századparancsnok: Késmárky Béla szds., alantostisztek: Szabó Lajos szds., Szombathy József fhdgy., Serly Károly fhdgy., Kommer Gyula tart. hdgy., Daday önk.,

6. századparancsnok: Reök István szds., alantostisztek: Serédy Géza szds., Máriássy László fhdgy., Tóth József hdgy., Kovács Ödön tart. zls., géppuskásosztag pk.: Szabó József szds., alantostisztek: Böszörményi Árpád fhdgy., Komáromy László fhdgy., utászszakasz pk.: Füzesséry Sándor fhdgy., távírőjárőr pk.: Márton Ernő fhdgy.

[64] Dr. Berend Miklós: *Harctéri naplója* Singer és Wolfner kiadás, Bp. 1916. 172-178.

[65] Dr. Berend Miklós: i.m.: 84-86.

[66] Barczy-Somogyi: i.m.: 85.

[67] A magyar huszár. Reé László kiadása, Bp. é.n. 293.

[68] A volt. m. kir. kassai 5. honvéd-huszárezred története 226.

[69] Barczy Zoltán - Somogyi Győző: *Magyar huszárok* Móra Kiadó, Bp. é.n.: 92.

[70] Az 5. honv. huszárezred tisztikara 1918 őszén

ezredparancsnok: Baitner Ernő ezds.

beosztott törzstiszt: Puska József alez.

ezredsegédtiszt: Böszörményi Árpád szds.

távirótiszt: Csernáth János hdgy.

ezredorvosfőnök: dr. Nemes József főorvos

I. félezredpk.: Ghyczy Béla örgy.

segédtiszt: Szerényi Ödön zls.,

gáztiszt: Sárkány Gyula hdgy.,

1. századpk.: Szabó József szds.,

alantostisztek: Vadnay László hdgy.

Mann Dénes hdgy.

Lödy Lajos zls.

Kádár Ernő hdgy.

2. századpk.: Montskó István fhdgy.

alantostisztek: Smoling Miklós hdgy.

Spiegel Artur zls.

3. századpk.: Hanusovszky István fhdgy.

alantostisztek: Badzey István hdgy.

Schleiminger László zls.

Szakolyi András hadapród őrm.

4. századpk.: Somló István fhdgy.

alantostisztek: Cséry Miklós hadgy.

Grósz Béla zls.

Szauberer zls.

I. géppuskás szdpk.: Baintner László fhdgy.

alantostiszt: Bleier Miklós önk.

[71] A volt cs. és kir. 14. huszárezred története (továbbiakban: 14-ik ezredtörténet), év és hely nélkül. Eredetileg fotóalbum, s a felvételek között a 14. huszárezred I. világháborús története. A Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma: 52.015/Fk. leltári szám alatt. A 9 album szöveges részének másolata a Jósza András Múzeumban. A jegyzetben megadott oldalszámok erre vonatkoznak. - 14-ik ezredtörténet: 1.

[72] Galántai József: *Magyarország az I. világháborúban*, Akadémiai Kiadó, Bp. 1974. 122-123.

[73] 14-ik ezredtörténet: 2.

A cs. és kir. 14. huszárezred tisztikara 1914 júliusában:

ezredparancsnok: Nagy Ákos alezredes

ezredsegédtiszt: Zergényi Elemér szds.

I. osztálypk.: Oehm Tivadar örgy.

1. századpk.: Rakovszky István örgy.

2. századpk.: Ányos Aladár szds.

3. századpk.: Artner Kálmán szds.

II. osztálypk.: Mayer Béla alez.

4. századpk.: Békássy Ernő szds.

5. századpk.: Struncz Jenő örgy.

II. félezredpk.: Pálffy Gábor szds.

segédtiszt: Petravich Gyula hdgy.

gáztiszt: Kedacic Árpád hdgy.

5. századpk.: Takács Gyula szds.

alantostisztek: Miklóssy István zls.

Iványi Endre zls.

Schustler István fhdgy.

6. századpk.: Gaál Ödön szds.

alantostisztek: Schulhof Ignác hdgy.

Pethe Ernő zls.

Koller Jenő hdgy.

7. századpk.: Mayer Ottó fhdgy.

alantostisztek: Haidekker Károly hdgy.

Kozma Gyula önk.

II. géppuskás szdpk.: Krisztinkovich Béla fhdgy.

alantostiszt: Pataky Gyula hdgy.

műsz. szd. pk.: Hirsch Aladár szds.

műsz. szak. pk.: Farkas Ferenc hdgy.

gazd. hiv. főnök: Kálmán Gyula szds.

I. élelmező tiszt: Cegléd Gyula fhdgy.

II. élelmező tiszt: Daubner Imre fhdgy.

6. századpk.: Wehle Ágoston szds.

géppuskásosztág pk.: Simig Ernő szds.

[74] 14-ik ezredtörténet: 11.

[75] 14-ik ezredtörténet: 12-13.

[76] 14-ik ezredtörténet: 44-45.

[77] Magyarország hadtörténete, Főszerkesztő: Liptai Ervin. Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1985. II. köt. 61-62.

[78] Nagyrévi-Neppel: i.m., 64.

[79] 14-ik ezredtörténet: 121.

[80] 14-ik ezredtörténet: 141.

[81] A cs. és kir. 14. huszárezred tisztikara a háború utolsó évében

ezredes:

Calm Oszkár

alezredes:

Oehm Tivadar, Strunz Jenő, Rakovszky István

őrnagy:

Ányos Aladár, Elekes Gábor

százados:

Steinhart Róbert, Haidegger Gyula, Schön Sándor, br. Splényi Viktor, Tyll József, Jóny László, Thoma Pál, Lallosevits István, Matolcsy Károly, Szigetváry Géza, Döhrmann Viktor, Losonczy István, Molter Keresztély, Gliga Tibor, Keczer László

főhadnagy:

Szkenderovich Tamás, Sváb Lőrinc, Bun Arisztid, Lindenmayer Sándor, Gerlőczy Gábor, Barkóczy Béla, Vetter Antal, Russ Reinhold, Jamborffy Pál, Schön Jenő, gr. Teleki János, gr. Teleki István, Benedek Jenő, Karácsony László, Jékey Ferenc, Lázár Károly, Thuránszky Pál

hadnagy:

Verbai István, Nagy Móric, Weissenberger Kurt, Czupy Jenő, Molnár Dionysius

gazdászati tiszt:

gr. Hoyos József

élelmezési tiszt:

Koluch János

számvévetiszt:

Loos Ferenc, Balan István

orvos:

dr. Schön Gyula, dr. Nagy János

állatorvos:

Bene Bertalan, Katona György

tartalékosok:

százados:

br. Jacobs Ernő, Onódy Pál, Weber Aladár

főhadnagy:

gr. Haller Pál, Weszter Adalbert, Morzsányi Károly, Miklós László, Strasser Elemér, Klár Miklós, Nozdroviczky Pál, gr. Forgách Balázs, Diner Ferenc, Kardos Gyula, Storer Viktor, Cseley Adalbert, Klár Jenő, Venglarcsik István, Pók Zoltán, dr. Paksy Jenő, Balogh Antal, Kardos József, Vajna Ádám

hadnagy:

Matavovzky János, Mikecz Dezső, Jékey Sándor, dr. Lázár Ferenc, Baumgarten Egon, Csengery Tibor, Schwarcz Pál, Harstein István, Klár László, Bartal Iván, Ámán János, Nagy Lajos, Várady Attila, Csaba István, László Albert, Kovácsi Márton, Fráter Iván, Dienes Sándor, Forgó Kálmán, Spolarits Károly, Pöppel Sándor, dr. Madarassy Géza, Bleier Pál, Klár József, Boer Tibor, br. Bánffy János, Pók Imre, Mándy Aladár, Istvánffy László, Balogh István, Madarassy Béla, Jármy András, Buzássy Barnabás, Hammer Baltazár, Polinszky Pál, Balogh Ferenc, gr. Hoyos Sándor

zászlós:

Borisz Viktor, Istvánffy Gyula, Nagy Móric

[82] 14-ik ezredtörténet: 159.

[83] A cs. és kir. 14. huszárezred hősi halott tisztjei:

alezredes:

Mayer Béla, Gregirich Amon

százados:

Békássy Ernő, Wehle Gusztáv

főhadnagy:

gr. Haller Pál, Szkenderovich Tamás, Kraft Rudolf, Dungyerszky Iván, Újházy Tihamér,
Karácsony László, Kozák Miklós

hadnagy:

Schön Egon, Pók Dezső, Mikecz Dezső

zászlós:

Ziska János

[84] A cs. és kir. 14. huszárezredből indult, s később magas beosztást elért tisztjek: (Forrás: Bangha Ernő: A magyar királyi testőrség 1920-1944. Európa Kiadó, Bp. 1990.)

- Gerlőczy Gábor: (1894-1962), 1914-18. a 14-ik huszárezredben, 1919-1930. a 4-ik huszárezredben (ezredsegédtiszt, majd osztályparancsnok, 1930-32. a HM lovassági szemlézője mellett, 1932-41. 4-ik huszárezred, 1941-44. a kormányzó szárnysegéde - vezérőrnagy.

- Lázár Károly: (1890-1968), 1911-18. a 14-ik huszárezredben (1918. márc. 18-án IV. Károly soronkívül századosossá lépteti elő), 1918-19. Vörös Hadsereg ill. román fogság, 1920-27. 4-ik huszárezred (századparancsnok), 1927-35. a lovas testőrség beosztott tisztje, 1935-36. a lovas testőrség parancsnoka, 1937-1944. a testőrség parancsnoka - testőr altábornagy.

- Vattay Antal (1930-ig Vetter), (1891-1966). 1912-18. a 14-ik huszárezredben, 1918-19. olasz hadifogság, 1920-22. miskolci körletparancsnokság, 1922-28. a kormányzó szárnysegéde, 1928-32. a 7. vegyesdandár parancsnokságon, 1932-35. HM. VI-2. osztály, 1935-37. az 1. lovasdandár vezérkari főnöke, 1939-40. a Katonai Iroda főnökhelyettese, 1940-44. az 1. lovasdandár, ill. az 1. huszárhadosztály parancsnoka, 1944. aug. 17-től - okt. 16-ig a kormányzó katonai irodájának főnöke és főhadsegéd - altábornagy.

[85] Nyv. 1919. jan. 10. 7. sz. 2.

[86] Nyv. 1919. febr. 19. 40. sz. 2-3.

[87] Nyv. 1919. márc. 25. 68. sz. 4.

[88] Nyv. 1921. nov. 10. 255. sz. 3.

[89] Ezredparancsnokok a m. kir. 4. honv. hu. ezrednél:

1920. v. Oehm Tivadar (1922-től Dienes-Oehm)

1922. br. Skerlecz Gyula

1925. v. Déschán Benő

1927. Wack Károly

1932. Gorondy-Novák Elemér

1934. v. Rády József

1936. v. Bélydy Alajos

1937. Bezerédy Tibor

1939. Ehrlich Géza (betegsége ideje alatt 1941 tavaszától Ireghy Imre)

1941. Makay István

1942. Ireghy Imre

1943. Makay Attila

1944 őszől: Kókay Pál

1945. Darnay Hubert

[90] SzSzBmLt. V.B.186. III. 1035/1920.

[91] SzSzBmLt. V.B.186. III. 299/1915.

[92] SzSzBmLt. V.B.186. III. 1035/1920.

[93] SzSzBmLt. V.B.186. III. 1035/1920.

[94] SzSzBmLt. V.B.186. III. 131/1928.

[95] *SzSzBmLt.* V.B.186. III. 292/1939.

[96] Az alaprajzok, tervrajzok megtalálhatók: *SzSzBmLt.* városi mérnöki hivatal iratai: V. 192. IV. 15. dob. A szövegben említett laktanyák: páncélos laktanya, ma a Rákóczi út végén, a Mezőgazdasági Főiskolával szemben. Ezen a telken jelenleg a Fémmunkás Vállalat van, a régi épületekből a Rákóczi úttal párhuzamosan egy istállóépület áll. Új tűzérő laktanya, épületei állnak, 1990-ig egy szövet alakulat állomásozott benne. A huszárlaktanyát akkor a Rókabokori út és a Mandai út felé bővítették, ezek az épületek ma is állnak a Bottyán János, Simai, Tó és Bokréta utcák által határolt területen, s régi huszárlaktanya még álló néhány hátsó épületével összekapcsolva együtt alkotják a Bottyán János laktanyát.

[97] *SzSzBmLt.* V.B.186. III. 1035/1920.

[98] *SzSzBmLt.* V.B.186. III. 1035/1920.

[99] Dombrády Lóránd - Tóth Sándor: *A magyar királyi honvédség, 1919-1945.* Zrínyi Katonai Kiadó, Bp. 1987. 26-29.

[100] Adonyi-Náredy Ferenc - Nagy Kálmán: *Magyar huszárok a II. világháborúban,* Sárvár, 1990. 7-8.

[101] *Nyv.* 1927. szept. 6. 201. sz. 2-3.

[102] A m. kir. 4. honvéd huszárezred tényleges tisztikara (1928)
ezredparancsnok:

Wack Károly alez.

őrnagy:

Majorkovics Ervin (I. opk.), Komáromy László (II. opk.), v. Márton Ernő

százados:

Molter Keresztély, Fluck Béla, v. Mikecz Kálmán, Perczel Dénes, Altorjai György, Papp-Ragány László, Issekutz Lajos, Gerlőczy Gábor (e. sgt.), Németh Lajos, Keczer László, Klingler Frigyes, Tamássy Zoltán

főhadnagy:

Bercsényi Miklós, Sallay Bertalan, Sovány Károly, br. Schmertzing Egon, Kricsfalussy Jenő, Barna Bertalan, Szabó Sándor, Brinzei György, Fejes Kálmán, Kricsfalussy Ferenc, Győry Mihály, Both Gyula, Imrik Endre, Pallaghy Levente

[103] A névadásra: *Honvédségi Közlöny*, 1930. évi 6. szám (1930. márc. 1.) A laktanya nevére: *SzSzBmLt.* V.B.181. Kgy. jkv.: 751. 1930. aug. 29. gr. Hadik András (1710-1790), tábornagy. Felvidéki kisnemesi család sarja, 22 éves korában zászlósként a Dessewffy-huszárezred tagja. 1736-ban kapitány, 1744-ben már ezredes, 1747-ben tábornok, 1756-ban altábornagy. A poroszokkal vívott háborúban, 1757-ban egy portyázáson Berlint is megsarcolta, ezért a hadműveletért a Mária Terézia Rend nagykeresztjét kapta. 1758 végén lovassági tábornok, 1762-63-ban a Sziléziában harcoló császári főserég parancsnoka. A háború befejezése után a futaki uradalmat kapja az uralkodótól és grófi előnevet, 1777-ben pedig német birodalmi grófi ranggal tüntetik ki. 1764-1768 között Erdély katonai főparancsnoka, 1774-től tábornagy és haláláig a bécsi Udvari Haditanács elnöke. Az ő nevéhez fűződik a bukovinai székely telepek (Hadikfalva, Istensegits) létrehozása is. 1888-tól az ő nevét viselte a cs. és kir. 3. huszárezred is, melynek előzrede Hadik András harcainak egyik legfőbb részese volt.

[104] A naplót mellékleteivel együtt Wack Géza volt nyíregyházi huszártiszt ajándékozta a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeum Huszártörténeti gyűjteményének. Leltári sz.: H. 88. 3. 1-2. Ezúton mondunk köszönetet dr. Söptei István múzeumigazgatónak, hogy lehetővé tette számunkra a Huszártörténeti Gyűjteményben való kutatást.

[105] *A Hadik-huszárok tisztí névjegyzéke* (1936)

ezredes:

v. Bély Alajos

alezredes:

Wojnárovits Imre, Stojanov Milan, Serly Károly, Lamprecht Ferenc, Vukovár György, Fluck Béla

őrnagy:

Gerlőczy Gábor, Szabó Iván, Nagy Géza, Szodoray Frigyes

százados:

v. Mikecz Kálmán, Darnay Hubert, Trummer Béla, Szabó József, Lieszkovszky Pál, Kricsfalussy Ferenc, Tamássy Zoltán, Rostás Barna, Györy Mihály, Szögyény-Barna Bertalan
főhadnagy:

Vizy Elemér, Filotás Tivadar, br. Splényi Géza, Uray György, Orbán István, Kenéz Géza, v. Both Gyula, v. Szobotich Miklós, Galánffy György, Pallaghy Levente, v. Dienes-Oehm Tivadar, Crettier Ferenc, Vásony Béla, Ibrányi László

hadnagy:

Tóth Lajos, Komjáthy Attila, v. Görgey Vince, Gálbory Sámuel, dr. Mészáros Gyula, Némethy Zoltán, Balázs Ervin, Görgey Miklós, Hámorszky Albrecht Ervin

hadapródok:

Mészáros Gábor, Polgár Barna, v. Tarpai József, Hansági István

orvos:

dr. Csutkay István, dr. Saághy Gyula

állatorvos:

dr. Szűcs Gyula, dr. Balázs Gyula

gazdászati tiszt: (főhadnagy)

Tompa Albert, Heigerl Gyula, Magyarai Géza

[106] *Altisztek és hivatásos tisztesek beosztása (1936)*

ezredtrombitás:

Molnár János tiszthelyettes

patkolómester:

Balatonai Imre törzsőrmester, Nagy Sándor őrmester, Gerhes Albert őrmester, Fehérvári József őrmester, Kéri József őrmester, Csuka Pál alhadnagy, Beregszászi Géza szakaszvezető
fegyvermesterek:

Vitéz József szakaszvezető, Kozin János szakaszvezető, Nagy Kálmán tiszthelyettes

írnokok:

Gál András törzsőrmester, Nagy Lajos szakaszvezető

egészségügyi kezelő:

Királyfalvi József törzsőrmester

számvivők:

Mátrai Rezső tiszthelyettes, Varjasi János őrmester, Papp Traján tiszthelyettes, Hetényi Pál törzsőrmester, v. Bolla János tiszthelyettes, Toma Péter törzsőrmester

szolgálatvezetők:

Habina Mihály törzsőrmester, Tóth László szakaszvezető, Tikos Károly címzetes törzsőrmester, v. Cérna Sándor tiszthelyettes, Beszterczy Miklós tiszthelyettes, Krasznai Ferenc törzsőrmester, v. Karczag János címzetes tiszthelyettes, Bihari József őrmester

szakaszparancsnok-helyettesek:

Varsányi Lajos tiszthelyettes, Herczegfalvi János őrmester, Kovács Lajos szakaszvezető, Kegye Péter szakaszvezető, Székely Gyula szakaszvezető, Oláh József törzsőrmester, Sike István őrmester, Czagány Pál címzetes őrmester, Tóth Károly szakaszvezető, Szabó Sándor szakaszvezető, Kaló József szakaszvezető, Erdei Sándor címzetes őrmester, Halmos Pál szakaszvezető, Ládi Mihály törzsőrmester, Szalontai Lukács szakaszvezető, Sorbán József szakaszvezető,

tűzlépcsőparancsnok:

Várad Győző őrmester

nyilvántartók:

Edelényi Rudolf törzsőrmester, Richter János őrmester

vonatszakiak:

Fekete József törzsőrmester, Hajdú József tiszthelyettes, v. Vágó József tiszthelyettes

anyag altisztek:

Somlai János alhadnagy, Nádasdi András törzsőrmester

ismertetlen beosztású:

Hévr Endre szakaszvezető

- [107] A naplót dr. Söptei István dolgozta fel és közölte *Egy huszárezred mindennapjai békeidőben* címmel a Szabolcs-Szatmári Szemle 1991/4. számában.
- [108] Dombrády-Tóth: i.m.: 123. Az 1. lovasdandár alakulatainak elhelyezése 1940 végén:
- 13. kerékpáros zászlóalj: Szilágysomlyó
 - 14. kerékpáros zászlóalj: Kolozsvár
 - 3. huszárezred: Nagyvárád-Munkács-Nagyszalonta
 - 4. huszárezred: Nyíregyháza
 - 1. lovas tűzérosztály: Nagyvárád
 - 3. gépkocsizó utászszakasz: Dés
 - 3. gépkocsizó tűzérosztály: Nyíregyháza
 - 1. harcokcsizó zászlóalj: Nyíregyháza
 - 1. lovas távbeszélő század: Nyíregyháza
- [109] br. Splényi Géza: Az utolsó magyar huszárok, A szerző kiadása, hely és év nélkül 59-70. Az
- 1. lovashadosztály alakulatainak diszlokációja:
 - 2. Árpád fejedelem huszárezred: Szabadka-Szentes
 - 3. Nádasdy Ferenc huszárezred: Nagyvárád-Munkács-Nagyszalonta
 - 4. Hadik András huszárezred: Nyíregyháza
 - 15. kerékpáros zászlóalj: Kiskunhalas
 - 1. lovas-harcokcsi zászlóalj: Zenta
 - 3. felderítő zászlóalj: Szilágysomlyó
 - 1. lovas tűzérosztály: Nagyvárád
 - 3. gépvontatás tűzérosztály: Nyírbátor
 - 55. légvédelmi tűzérosztály: Szeged
 - 1. lovas távbeszélő század: Nyíregyháza
 - 4. gépkocsizó utászszakasz: Óbecse
 - 1. lovas hadihíd oszlop: Szabadka
- [110] *Nyv.* 1920. márc. 27. 71. sz. 1-3.
- [111] *Nyv.* 1923. máj. 8. 103. sz. 1-5.
- [112] *Nyv.* 1931. febr. 4. 27. sz. 5.
- [113] *SzSzBmLt.* V.B.186. IX. 419/1926.
- [114] *SzSzBmLt.* V.B.186. VII. 97/1926.
- [115] *Nyv.* 1929. dec. 13. 285. sz. 3.
- [116] *SzSzBmLt.* V.B.186. VI. 105/1931. valamint *Nyv.* 1931. okt. 28. 244. sz. 2.
- [117] *Nyv.* 1931. nov. 5. 250. sz. 3-4. Az ezrednap 1930-tól hivatalosan október 16. (*Honvédségi Közlöny* 1931. 20. sz.)
- [118] *Nyv.* (*Szabolcsi Hírlap*) – a továbbiakban: *Nyih.* 1936. okt. 18. 240. sz. 2-3.
- [119] *Nyih.* 1940. dec. 27. 295. sz. 2. A serleget a sárvári Nádasdy Múzeum őrzi: 84. 5. 1. leltári szám alatt.
- [120] *Nyih.* 1941. nov. 11. 258. sz. 2-3.
- [121] *Nyih.* 1942. máj. 11. 106. sz. 3.
- [122] *SzSzBmLt.* V.B.186. III. 64/1937. Ezeket a lakóházakat a megadott típustervek alapján Balczár István és Ferencz István építészek tervezték, s legnagyobb részüket ők is építették. A Hadikfalva ünnepélyes alapkövetétele 1937. június 12-én volt. Bély jelenlétében és közreműködésével.
- [123] *SzSzBmLt.* V.B.186. III. 64/1937.
- [124] *SzSzBmLt.* V.B.186. III. 64/1937.
- [125] *Nyv.* 1920. aug. 24. sz. 2-3.
- [126] *Nyv.* 1927. máj. 24. 117. sz. 6. (A csatlásvezetés: Szakasz kötelékben négy huszár lovagol egymás mellett. Közülük az egyik a csatlásvezető. Ha a huszárok gyalogharchoz lóról szállnak, a csatlásvezető lovon marad és a másik három lovat is hátravezeti. Versenyen tehát a lovasnak még három lovat kell kötőféken vizesárokokon, akadályokon átvezetni, ami igencsak próbára teszi a huszár ügyességét.)
- [127] *Nyv.* 1929. máj. 28. 119. sz. 4.
- [128] *Szabolcsi Hírlap* 1933. jún. 1. 75. sz. 2.

- [129] Szabolcsi Hírlap 1934. máj. 15. 108. sz. 4.
- [130] Nyih. 1935. okt. 18. 239. sz. 4.
- [131] Nyih. 1936. jún. 24. 144. sz. 3.
- [132] br. Splényi Géza tulajdona. Másolat a szerző birtokában.
- [133] A pólóklub iratai, SzSzBmLt. V.B.186. III. 177/1930., Nyv. 1930. szept. 16. 209. sz. 1.
- [134] Nyv. 1932. máj. 19. 111. sz. 2. A Hadik-kupa nagyméretű ezüst, pezsgősvödörhöz hasonló serleg, oldalán két füllel. Felirata: *Hadik-kupa*, 1931. Sárváron őrzik: 84.2.1. sz. alatt. A Szabolcsi kupa is ezüstből készült, egyszerűbb kivitelben. Őrzési helye: Sárvár: 84.3.1. leltári szám alatt.
- [135] A *Felvidéki-kupa* oldalán két füllel ellátott, díszes ezüstserleg. Feliratai alapján 1931-ben és 1932-ben a miskolci Szondy-tüzérek póló-klubja birtokolta, 1933-ban pedig a Hadik-huszárok nyerték el. Leltári száma: Sárvár, 84.1.1.
- [136] SzSzBmLt. V.B.186. III. 177/1930. A *Hadik-huszárok póló-klubjának alapító tagjai*:
 Bezeredy Tibor alez., Mogyoróssy Ödön szds., Wojnárovits Imre alez., Víz Elemér szds., Vukovány György alez., v. Dienes-Oehm Tivadar fhdgy., Farkas Horác alez., Fülöp József fhdgy., Nagy Géza örgy., Kenéz Géza fhdgy., Szabó Iván örgy., Magyary Géza g. fhdgy., dr. Csutkay István törzso., Heigerl Gyula g. fhdgy., v. Mikecz Kálmán szds., Balás Ervin hdgy., Szabó József szds., Némethy Zoltán hdgy., Tamássy Zoltán szds., v. Görgey Vince hdgy., Rostás Barna szds., Görgey Miklós hdgy., Lieszkovszky Pál szds., Mészáros Gyula hdgy., Trummer Béla szds., Hámorszky Albrecht Ervin hdgy., Kricsfalussy Ferenc szds., dr. Balás Gyula s.á.o., Győry Mihály szds.
- [137] Lovakról (*Babecz emlékei*) írta: Perczel Aladár. Kézirat. Takács Istváné, Perczel Mária tulajdona.
- [138] SzSzBmLt. V.B.186. II. 39/1938.
- [139] Dombrády-Tóth: i.m.: 160-161.
- [140] A felvonulásra: Nyih. 1940. szept. 10. 206. sz. 3. A határozatra: SzSzBmLt. V.B.186. XI. 1097/1940.
- [141] Nyih. 1940. okt. 12. 234. sz. 1.
- [142] Az erdélyi bevonulás útvonalának térképe br. Splényi Géza huszárosmagy szíves közlése. Az ezüst cigarettatárcákat a tisztikar megbízásából v. Újhelyi Kázmér főhadnagy készítette.
- [143] A m. kir. Hadik András 4. honvéd huszárezred tisztikara 1941. június ezredparancsnok:
 v. Ireghy Imre alez.
1. segédtiszt:
 Darnay Hubert örgy.
2. segédtiszt:
 Kricsfalussy Ferenc szds.
- orvos:
 dr. Gallé Tibor o. szds.
- állatorvos:
 dr. Ejury Ferenc áo. szds.
- vonatparancsnok:
 Justus Gyula t. hdgy.
- árkász század: pk.:
 Barna-Szőgyény Bertalan szds.,
 Bánó Elemér fhdgy., br. Bornemissza Gyula hdgy., br. Bornemissza Tivadar t. zls.
- távbeszélő század: pk.:
 v. Both Gyula szds.,
 Dr. Kereszti Sándor zls., Zahár Gyula tsz. hdgy.
- géppuskás század: pk.:
 Győry Mihály szds.,
 v. Ibrányi László fhdgy., dr. Rajky László t. hdgy., v. Pesthy József hdpr.
- páncéltörő század: pk.:
 Gálbory Sámuel szds.,
 Antal Endre hdpr.

huszárúteg: pk.:

Zilahy Pál szds.,

Simonyi Géza hdgy.

gyalogszázad: pk.:

Iby Sándor fhdgy.,

Orosz Olivér tsz. zls., Simonyi István t. zls.

4/I. huszárosztály: pk.:

Szepessy-Schaurek Ottmár szds.

segédtszt:

v. Buttykay Béla fhdgy.

vonatparancsnok:

Seidl István t. zls.

4/I. lovas század: pk.:

v. Szobotich Miklós szds., arcvonal mögötti tszt: Detre György fhdgy.,

gr. Königsseg Fidéi hdgy., Leővey Jenő t. zls., Hunek József t. hdgy.

4/2. lov. szd.: pk.:

Galánffy György szds., avm. ti.: Újhelyi Kázmér fhdgy.,

Dr. Dadányi Sándor t. fhdgy., Szaplanczay (Luby) Lajos t. zls.

4/3. lov. szd.: pk.:

Fatsar József szds., avm. ti.: Felek Iván fhdgy.,

Szekér Győző t. zls.

4/II. huszárosztály: pk.:

v. Mikecz Kálmán örgy.

segédtszt:

Nagy Dániel fhdgy.

orvos:

dr. Valent Mihály o.fhdgy.

állatorvos:

dr. Bihary Bálint ao. fhdgy.

vonatparancsnok:

Hadházy Ákos hdgy.

4/4. lov. szd.: pk.:

Kenéz Géza szds., avm. ti.: Nászay István t. fhdgy.,

dr. Kereszteszgy Sándor t. zls., Karácson Pál hdgy., Kállay Zoltán t. zls., Horváth Ferenc t. zls.

4/5. lov. szd.: pk.:

Szentgyörgyvölgyi Gábor fhdgy., avm. ti. Tolvaj Zoltán t. fhdgy.,

Gencsy Tibor hdgy., Mészáros Gábor t. hdgy., Gadány László t. zls., dr. Darkó Zoltán t. zls.

4/6. lov. szd.: pk.:

br. Splényi Géza szds., avm. ti.: Neubauer István t. fhdgy.,

v. Péchy Gáspár fhdgy., Rafaez Ferenc t. zls., Németh Sándor t. zls.

[144] *Hadtörténeti Intézet Levéltára* (továbbiakban: *HL.*): a Kárpát-csoport iratai, 1. doboz, III/2.e. Az összeállítás címe: A Hadik huszárok a nikolajevi csatában.

[145] A halajkovcei harcok után az alábbi tiszteket és legénységet terjesztették fel bátor magatartásukért kitüntetésre: Zilahy Pál szds, huszárúteg parancsnok, Szentgyörgyvölgyi Gábor főhadnagy, előoszttag parancsnok, Gencsy Tibor hadnagy, lovasél parancsnok, Karácson Pál hadnagy, felderítőoszttag parancsnok, Dr. Rajky László hadnagy, géppuskás szakaszparancsnok, Kecskés Béla tizedes felderítő rajparancsnok (hősi halált halt), Magdus Mihály huszár, Barakó Bertalan szakaszvezető, rajparancsnok, Velenyák István tizedes, rajparancsnok, Kővér József tizedes, géppuskás rajparancsnok, Lukács István szakaszvezető, géppuskás rajparancsnok, Domokos Sándor tizedes, Szarka László őrzető, Képes József tizedes, Nagy Miklós huszár, Karacs Zsigmond szakaszvezető, szakaszparancsnok-helyettes, Knoll József szakaszvezető, szakaszparancsnok-helyettes, Berencsi Miklós őrzető, rajparancsnok (hősi

halált halt), Benyusz János őrvezető, rajparancsnok, (hősi halált halt), Bödi János őrvezető, Kocsis József huszár, Fazekas András huszár.

[146] *HL.*: idézett összeállítás: 5-8. A Mikecz Kálmán őrnagy vezette roham leírása megjelent: *Adonyi-Náredy - Nagy*: i.m.: 134., hivatkozva: *Erich Kern: Der grosse Rausch*, Zürich, 1948. 54-55. c. munkára.

[147] *Nyih.* 1941. szept. 4. 202. sz. 1. A serleg leltári száma: Sárvár, 84. 4. 1-2.

[148] *Hadik huszárok hadikrónikája* 1941. jún. 27. - nov. 3. A 88 oldalas hadikrónikát a Szovjetunióból való hazaszállítás után állította össze az ezredparancsnokság. Ezt a másolati példányt, melyből hiányoznak a térképvázlatok, *Dr. Petrikovics Tibor* nyíregyházi vezető jogtanácsos adta át a Jósza András Múzeum történeti dokumentum gyűjteményének (lt.sz.: 90.4.1.) 59-61.

[149] *Hadikrónika*: 87.

[150] *HL.VKF* 1. osztály, számnélküli iratok, 1941.

[151] *SzSzBmLt.* V.B.181. Kgy. jkv.: 1942. jan. 22. 63.

[152] Az ünnepség: *Nyih.* 1941. nov. 17. 263. sz. 1., ill. 4-5. A kitüntetettek: *Nyih.* 1941. nov. 18. 264. sz. 3.

[153] *Szabadhegy István* alezredes, a 4/II. huszárosztály parancsnokának háborús naplója. Eredetije a sárvári Nádasdy Ferenc Múzeum huszárgyűjteményében. 3-4.

[154] *Splényi*: i.m.: 64-67.

A Hadik-huszárok tisztikara 1944. június

ezredparancsnok:

Makay Attila ezds.

1. segédtiszt:

Barna-Szögyény Bertalan alez.

2. segédtiszt:

Nagy Dániel szds.

anyagi tiszt:

br. Bornemissza Gyula t. hdgy.

orvos:

dr. v. Botfalussy Mihály t. o. fhdgy.

állatorvos:

dr. Horváth Mihály áo. örgy.

vonatparancsnok:

Justus Gyula t. fhdgy.

gh. főnök:

Rácz István g. fhdgy.

árkászszakasz: pk.:

Bánó Elemér szds.,

dr. Jármy Ferenc t. hdgy., Szakács Ferenc hdpr.

távbeszélő szakasz: pk.:

Zahár Gyula tsz. fhdgy.

aknavető szakasz: pk.:

Csermák Árpád tsz. szds.,

Cserny Ákos t. zls.

páncéltörő század: pk.:

Stipsicz Ferenc szds.,

Iby Sándor tsz. fhdgy., Ács László t. zls.

huszárúteg: pk.:

Rábay Pál szds.,

Paravicini István fhdgy., Perey Miklós t. zls., Ferencsik János t. zls., Szilágyi Levente hdpr.,

Almásy István hdpr., György János hdpr.

pótezred parancsnok:

Kókay Pál ezds.

segédtiszt:

Cserny Miklós szds.

4/I. pótosztály: pk.:
 v. Fejes Kálmán őrgy.
 segédtiszt:
 gr. Königsseg Fidélfhdgy.
 4/II. pótosztály pk.:
 v. br. Splényi Géza szds.
 segédtiszt:
 v. Erdey Sándor zls.
 4/I. osztálypk.:
 Sallay Bertalan alez.
 orvos:
 dr. Tichy-Rácz Ferenc o. fhdgy.
 állatorvos:
 dr. Bihary Bálint o. fhdgy.
 gh. főnök:
 Merényi Sándor g.zls.
 rohamárkász szakasz: pk.:
 Temessy Aurél hdgy.
 rádiós szakasz: pk.:
 Bodnár Sándor tsz. zls.
 roham szakasz: pk.:
 Gencsy Tibor fhdgy.
 4/I. nehézfegyver szd. pk.:
 Mészáros Zoltán őrgy.,
 Mecner Bartos Tivadar hdgy. Ráthy József t. zls., Fluck Attila hdgy., Kádár Miklós t. zls.
 4/1. lov. szd. pk.:
 v. Ibrányi László szds., avm.ti.: Detre György fhdgy.,
 v. Máriássy László zls., Cserna Lajos t. zls., Fráter Szabolcs t. hdgy., dr. Tassy József t. zls.
 4/2. lov. szd. pk.:
 Kemény Beke Pál szds., avm.ti.: dr. Dadányi Sándor t. fhdgy.,
 br. Dőry Miklós hdgy., Luby Lajos t. zls., v. Diósgyeőri Czákó Péter zls., Wack Géza t. zls.
 4/3. lov. szd.pk.:
 Némethy Zoltán szds., avm.ti.: dr. v. Gyene Sándor t. fhdgy.,
 v. Lázár Sándor tsz. fhdgy., Nagy Lajos t. hdgy., Pollák István t. zls., Kállay Zoltán t. zls.,
 4/II. osztálypk.:
 Szabadhegy István alez.
 segédtiszt:
 Hárshegyi Frigyes t. zls.
 anyagi tiszt:
 Erdős Gyula t. zls.
 orvos:
 dr. Romhányi Gyula t.o.fhdgy.
 állatorvos:
 dr. Weiss Antal t.áo. zls.
 vonatparancsnok:
 Hadházy Ákos tsz. fhdgy.
 gh. főnök:
 Bédy Árpád g. hdgy.
 csapatcsendőr:
 Karacs Zsigmond őrm.
 rohamárkász szakasz pk.:
 Horváth Elek t. zls.
 rádiós szakasz:
 Orbán László t. zls.

roham szakasz:

v. Solymossy Márton fhdgy.

4/II. nehézfegyver szd. pk.:

v. Buttykay Béla szds.,

Tóth Zoltán tsz. fhdgy., Kiss Imre t. zls., Pákh Ervin hdgy., Fehér Imre t. zls., Orosz Olivér tsz. fhdgy.

4/4. lov. szd. pk.:

br. Fallon Kund Alfréd szds., avm.ti.: lovag Ahsbahs Tyrus fhdgy.,

Gadány László t. zls., Saághy Ruszek Miklós t. hdgy., Bartal Ferenc t. zls., Németh Sándor t. hdgy.

4/5. lov. szd. pk.:

Szentgyörgyvölgyi Gábor szds., avm.ti.: v. Marjay Valér fhdgy.,

Somogyi Zoltán t. hdgy., gr. Degenfeld Ottó t. zls., Kéry József t. zls., Szendrey Géza t. zls.

4/6. lov. szd. pk.:

Hámorszky Albrecht Ervin szds., avm.ti.: Spányi Béla fhdgy.,

dr. Baross Dénes t. hdgy., Szalontay Lukács tsz. hdgy., Alapi Salamon Aurél t. hdgy., László Dezső t. hdgy.

[155] Szabadhegy István naplója: 6.

[156] Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920-1945) Szerk.: Dálnoki Vercs Lajos. I-III. köt. München, 1972-74. Benne: Schell Zoltán: Partizánok között a Pripjat mocsaraiban, II. köt. 332-336.

[157] Adonyi-Náredy - Nagy: i.m.: 33-37.

[158] Szabadhegy István naplója: 29.

[159] Szabadhegy István naplója: 71-72.

[160] Az I/IV. tábori pót huszárosztály tisztikara (1944. VIII. - XI.)

osztálypk.:

v. Fejes Kálmán örgy.

seg. dtiszt:

br. Stipsicz Ferenc szds.

IV/4. lov. szd. pk.:

gr. Königsseg Fidél fhdgy., avm.ti.: v. Porubszky Pál hdgy.,

gr. Decasse Béla t. zls., v. Karczagh János zls., dr. Jármy Márton t. hdgy., Döry Miklós t. zls.

IV/5. lov. szd. pk.:

Szaplonczay Miklós szds., avm.ti.: Király György fhdgy.,

Zoltán Béla t. fhdgy., Jármy Tihamér t. zls., Dubszky Tamás mk. fhdgy., br. Döry Tamás hdgy.

IV/6. lov. szd. pk.:

Szaplonczay Endre szds.,

avm.ti.: Igaz György fhdgy., Pazár György t. zls., Szomjas Gusztáv hdgy., Keresztes Ákos hdgy., Jármy Attila hdgy.

IV. nehézfegyver szd. pk.:

Iby Sándor szds.,

Nagy Elemér t. zls., Barsza Lajos hdgy.

huszáruteg pk.:

Wilhelms Udin szds.

[161] Splényi: i.m.: 103., valamint: Adonyi-Náredy - Nagy: i.m.: 41-44.

[162] Az 1944. szeptember 6-iki bombatámadásnál találatok érték a nyíregyházi huszárlaktanyát is. A város kiürítése után, a Nyíregyházaért vívott harcok idején katonaság szállta meg a kaszárnyát, majd a háború után egy ideig, 1947-ig a debreceni mentelepét helyezték el benne. 1948-tól a Nyíregyházán szervezett lovashadosztály-parancsnokság és egy lovasrezd szolgált a laktanyában egészen 1953-ig, nyaranta az egyetemisták, főiskolások kiképzésének is helyet adva. 1953-ban a hadosztály megszűnt, a lovasalakulatot pedig Miskolcra helyezték át. Ekkor a város vette át a kaszárnyát, az épületekben és istállókban lakásokat alakítva ki, az egészet

Guszev lakótelepnek nevezve el. A régi laktanya nyugati vége és az 1930-as évek végén épített új laktanyarész továbbra is, mai napig, a honvédség kezelésében van.

A Guszev lakótelepet 1991 tavaszán Huszár lakóteleppé keresztelte át a város.

[163] A 4/5. huszárszázad szervezete 1944. nov. 20-án. (Nagy Dániel szds. hagyatékából)

Századtörzs:

Nagy Dániel szds. szd. pk.
Karacs Zsigmond őrm. szolg. vez.
Bolemant Károly szkv.
Polyák István hu.
Bukta Frigyes tiz.
Dávid András hu.
Rohoska Pál hu.
Popa János őrv.

I. szakasz:

Tassy Gergely zls. szk.pk.
Kerecsen János szkv. szak. pkh.
Kiss András szkv. rajpk.
Tubol Mátyás hu.
Deli Ferenc hu.
Kocsis István hu.
Hadobás Dezső hu.
Kónya János hu.
Csombordi Károly hu.
Szarka László hu.
Mistyurik László hu.
B Szabó Károly hu.
Gazdag János őrv.
F. Nagy Miklós tiz. rajpk.
Forgács Imre hu.
Pál Lajos hu.
Marjai Péter hu.
Sz. Nagy Mihály hu.
Lendvai János őrv.
Molnár József hu.
Ágoston András hu.
Stupek István őrv.
Horváth József hu.
Csernus László tiz.
Bessenyei Mihály tiz.rajpk.
Bakos Lajos hu.
Stadler József hu.
Valsadán Péter hu.
Folta Gusztáv tiz.
Szőke Gyula hu.
Gunda József hu.
Erdei József hu.
Orosz János hu.
Jasurka István hu.
Kiss Mátyás hu.
Felföldi Károly tiz.

Nehézfegyver szakasz:

dr. Darkó Zoltán hdgy. szak.pk.
Solti Imre szkv. szak. pkh.

Mosolygó István hu.
Káli András őrv.
Molnár Lajos szkv.
Petró Albert hu.
Turcsán István tiz.
Hegyi Pál tiz.
Hudák János őrv.
Tolnai Sándor tiz.

II. szakasz:

Czirják János hdp. őrm. szak. pk.
Sári Jakab hdp. őrm. szak. pkh.
Rajna Imre szkv. rajpk.
Szabó István hu.
Kiss István őrv.
Bodó Imre őrv.
Szenderák Aladár hu.
Fehér István hu.
Seresté István hu.
Körműves Lajos hu.
Főczény József hu.
Papp Tódor hu.
Rábel Sándor őrv.
Antal Sándor tiz. rajpk.
Tóth György hu.
Molnár György hu.
Domokos Mihály hu.
Petraván György hu.
Matesz Károly őrv.
G. Péter Endre őrv.
Molnár Antal hu.
Bencsik Gyula hu.
Bódi István hu.
Szikora János tiz.
Árvai András szkv. rajpk.
Szabó Pál hu.
Balogh Béla hu.
Kecskés Zsigmond hu.
Sönperger Márton tiz.
Nagy József hu.
Simon Péter hu.
Molnár János hu.
Békés Gyula hu.
Papp József hu.
Földesi György hu.
Lengyel György tiz.

Páncéltromboló raj:

Vuncs István tiz. rajpk.
Biri Ferenc őrv.

Schneider Mihály tiz. rajpk.
 Majoros János őrv.
 Gázsó József hu.
 Boruzs Sándor hu.
 Molnár Sándor hu.
 Pálinkás Pál tiz. rajpk.
 Miskolci Miklós őrv.
 Sztravcsuk Miklós hu.
 Schwartz Keresztély hu.
 Gudencsuk László hu.
 Juhász István tiz. rajpk.
 Gulyás István hu.
 Tisza András hu.
 Gyovai Imre hu.
 Bálint András hu.

Fülöp Béla hu.
 Adorján László hu.
 Pócza Alajos hu.

Ütközet vonat:

Habán József őrv. von.pk.
 Oláh Mihály őrv.
 Szatana Mátyás hu.
 Kámán József hu.
 Bene János hu.
 Vizes Béla hu.
 Punyi István hu.
 Sinkó Zoltán hu.
 Hercku Gyula őrv.
 Varga János hu.
 Manger György hu.
 Pöcze János hu.
 Bruszt Mihály hu.

[164] *Adonyi-Náredy - Nagy: i.m.: 50., valamint: Paravicini István főhadnagy és Hegedűs Ferenc tizedes szíves adatközlése a huszárütegről.*

[165] *A 4. huszárezred tisztikara (1945.) ezredparancsnok:*

Darnay Hubert alez.

1. segédtiszt:

Vizy Elemér őrgy.

2. segédtiszt:

gr. Degenfeld Ottó zls.

távbeszélő szakasz pk.:

Boldis János zls.

4/I. osztálypk.:

Mihályi Iván alez.

segédtiszt:

Bezerédy István szds.

1. lov. szd. pk.:

dr. Rajky László t. fhdgy., Karácson Pál szds., avm.ti.: Kerling Béla t.hdgy., Hansággy István t. hdgy., Zsámboky Sándor t. zls., Diósgyőri Czákó Péter t. zls., Marjay Tamás hdgy.

2. lov. szd.pk.:

Koltay Zoltán szds., avm.ti.: dr. Farkas László t. fhdgy., Wack Géza t. zls., Lázár Péter hdgy., Bezerédy Imre hdpr., Berendy Lajos mk. hdgy.

3. lov. szd. pk.:

Komjáthy Attila szds. (I.29-ig.), avm.ti. + pk.: Kenessey Miklós mk.fhdgy., Merényi Ferenc mk. zls., Veress Károly mk. zls., Nagy Lajos mk. zls., Papp István mk. tőrm.

[166] *Adonyi-Náredy - Nagy: i.m.: 63.*

[167] *A magyar Hadik András 4. honvéd huszárezred hősi halott tisztjei a II. világháborúban: tábornok:*

v. Makay István altábornagy

százados:

v. Ibrányi László, Kemény Beke Pál, Kenéz Géza, br. Stipsicz Ferenc, Szaplanczay Miklós

főhadnagy:

dr. Dadányi Sándor, dr. Farkas László, Király György, Meczner Bartos Tivadar, v. Lázár Sándor, dr. Rajky László, Tóth Zoltán, Zoltán Béla

hadnagy:

br. Bornemissza Gyula, Hansághy István, Jármay Attila, Jászay István, Keresztes Ákos,
Lázár Péter-István, Szomjas Gusztáv

zászlós:

Csomós Sándor, Gadány László, Somogyi Zoltán, Zsámboky Sándor

hadapród:

G. Kovács Sándor

Rövidítések:

alez. = alezredes
avm. = arcvonal mögötti
áo. = állatorvos
br. = báró
cs. és kir. = császári és királyi
dr. = doktor
e. = ezred
ezds. = ezredes
fhdy. = főhadnagy
g. = gazdasági
gh. = gazdasági hivatal
gpu. = géppuska
gr. = gróf
hdp. = hadapród
hdgy. = hadnagy
honv. = honvéd
hu. = huszár
kap. = kapitány
karp. = karpaszományos
m. kir. = magyar királyi
mk. = méneskari
műsz. = műszaki
o. = orvos

opk. = osztályparancsnok
önk. = önkéntes
őrm. = őrmester
őrgy. = őrnagy
őrv. = őrzetű
pk. = parancsnok
pkh. = parancsnokhelyettes
pc. á. = páncéltörő ágyú
psz. = próbaszolgálatos
s. = segéd
sgt. = segédtiszt
szak. = szakasz
szkv. = szakaszvezető
szd. = század
szds. = százados
szolg. vez. = szolgálatvezető
t. = tartalékos
tart. = tartalékos
ti. = tiszt.
tiz. = tizedes
tsz. = továbbszolgáló
v. = vitéz
von. = vonat
zls. = zászlós

Huszár főhadnagy szolgálatban az 1920-as évek elején

Százados társasági öltözetben az 1930-as években

Huszár százados kényelmes öltözékben, tizedes kimenőben 1941 után

Színes táblák:

Honvéd huszár százados díszben az I. világháború előtt

Huszár az I. világháború előtt

I. világháborús huszár tábori szürke öltözetben

Die Nyíregyházer Husaren (Resümee)

Es ist gerade hundert Jahre her, daß von der Stadt Nyíregyháza 1891 eine Kaserne gebaut wurde, die zur Aufnahme eines ganzen Husarenregiments geeignet war. Die Baukosten des gewaltigen Gebäudekomplexes, der sich über ungefähr 30 Katastraljoch erstreckte, betrugen eine Million Forint, und das Objekt war bei seiner Übergabe eine der modernsten Kavallerie-Kasernen der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. Hier zog am 1. November 1891 das kaiserliche und königliche (im weiteren k. u. k.) 14. Husarenregiment unter dem Kommando von Oberst Albert Lenk ein. Dieses Regiment war übrigens – von den Jahren 1894-1901 abgesehen, als es in der Bukowina und in Csernovicz diente, bis zum Ende des 1. Weltkrieges das Ortsregiment von Nyíregyháza.

Neben dem gemeinsamen Militär dienten auch Honved-Husaren in der Stadt: die II. Divison des Kaschauer ungarischen königlichen 5. Honved-Husarenregiments in der Kaserne der Honvéd-Straße.

Die Unterbringung und Verpflegung dieser anderthalb Regimenter Husaren und Pferde bedeuteten große wirtschaftliche Vorteile für die Stadt Nyíregyháza, sie hatten einen Aufschwung in der landwirtschaftlichen Produktion und in der Pferdezucht zur Folge. Gleichzeitig regten die von den Husaren veranstalteten Pferderennen, die Parforcejagden zum Hubertus-Tag, die Ballfestlichkeiten das gesellschaftliche Leben an, die Nyíregyházer Husarenoffiziere zählten zu den beliebten Persönlichkeiten des öffentlichen Lebens der Stadt.

Als der 1. Weltkrieg ausbrach, kamen das 14. k. u. k. Husarenregiment im Rahmen der 1. Kavallerie-Divison, das ungarische königliche 5. Honved-Husarenregiment innerhalb der 11. Honved-Kavalleriedivison dem Mobilisationsbefehl nach. Im Sommer 1914 gelangten beide Husarenregimenter nach Galizien, wo sie auch die Feuertaufe erhielten: die 5. Honved-Kavallerie stürmte bereits am 15. August in der berühmten Stojanower Attacke die Kosaken, die 14. k. u. k. Kavallerie dagegen kämpfte am 23. August in der verlustreichen Schlacht bei Buczacz.

Um die Jahreswende von 1914 zu 1915 kämpften die Nyíregyházer Husaren in der Karpaten, vom Sommer 1915 an schon nicht mehr zu Pferde, sondern zu Fuß in den Sümpfen von Pripjatj.

Von hier gelangten sie während der Sommer- und Herbstmonate des Jahres 1916 an den Kriegsschauplatz in Siebenbürgen: das 5. Husarenregiment nach Norden, an die Grenze der Bukowina, das 14. Regiment dagegen kämpfte in den Süd-, später in den Ostkarpaten.

Im letzten Jahr des 1. Weltkrieges fanden sich die Nyíregyházer Husaren an der italienischen Front. Beide Regimenter waren zum Fluß Piave besordert worden, das 5. Regiment mehr nördlich, in die Gegend von Montello, das 14. Regiment ins Mündungsgebiet des Flusses, in die Sümpfe. Hier ereilte sie auch der Zusammenbruch, von hier traten die Regimenter ihren Rückzug nach Kaschau und Nyíregyháza an. Das 14. k. u. k. Husarenregiment traf am 11. November 1918 unter der Befehlsgewalt von Oberstleutnant Tivadar Oehm in vorbildlicher Ordnung in der Heimat ein.

Nach der Unterzeichnung des Trianoner Friedensdiktates kamen die Wiederaufrichtung des Landes und auch die Neuorganisierung der zerfallenen Armee nur schwer in Gang. Von den Überresten der einstigen 3., 6., 12., 14., 15., 16. k. u. k. Husarenregimenter und der gewesenen ungarischen königlichen 2. und 5. Husarenregimenter wurde im Frühling des Jahres 1920 das Nyíregyházer ungarisch königliche 4. Honved-Husarenregiment gebildet, das bis zum Ende des 2. Weltkrieges in Nyíregyháza stationiert war. Dieses Husarenregiment nahm 1930 den Namen des berühmten Kavallerie-Generals Graf András Hadik an.

Die Entwicklung der Armee hatte zur Folge, daß am Ende der zwanziger Jahre auch ein Kavalleriebrigade-Kommando in Nyíregyháza stationiert wurde, und nach der Verkündung des Győrer Rüstungsprogrammes wurde – den modernsten Kriegsführungsprinzipien gemäß – sowohl die Kavalleriebrigade als auch das 4. Husarenregiment mit Artillerie, Panzerstreitkräften und anderen schnell beweglichen Truppenformationen ergänzt.

Neben der harten Ausbildung (ein Husar mußte nicht nur ein guter Reiter, sondern auch ein guter Fußsoldat sein, darüber hinaus oblag ihm ständig die Versorgung des Pferdes) und neben den Übungen haben die hiesigen Husaren sehr viel zur Entwicklung des Reitsportes durch jährlich regelmäßig veranstaltete Rennen, Reiterpolospiele und Parforcejagden beigetragen.

Gleichzeitig haben sie auch die Pflege ihrer Traditionen nicht vernachlässigt, im Offizierskasino der Hauptkaserne wurden Gedenkzimmer mit den geretteten Reliquien der vorigen Regimenter eingerichtet. Am 14. Oktober 1926 wurde vom 4. Honved-Husarenregiment ebenfalls in der großen Kavalleriekaserne das mit dem Turulvogel verzierte Denkmal an den 1. Weltkrieg eingeweiht, im Jahre 1940 wurde zur Erinnerung an die Vorregimenter der Hadik-Gedenkelch angefertigt.

Zwischen 1938 und 1941 waren die Hadik-Husaren an der Rückgliederung von Oberungarn, der Karpaten-Ukraine, Nord-Siebenbürgen und Südungarn beteiligt, gelangten dann im Sommer 1941 im Rahmen des Schnellkorps unter den ersten an die Ostfront, wo die 1. Kavalleriebrigade unter der Befehlsgewalt von Generalmajor Antal Vattay ganz bis zum Dnjepr vordrang.

Nach ihrer Heimbeförderung inspizierte der Reichsverweser Miklós Horthy am 17. November 1941 in Nyíregyháza zwei Husarenregimenter der 1. Kavalleriebrigade, das Ferenc Nádasdy 3. und das András Hadik 4. Honved-Husarenregiment, übergab persönlich die Auszeichnungen, seine Gattin hingegen knüpfte Gedenkbänder an die Regimentsfahnen.

1942-43 wurde aus zwei Kavalleriebrigaden eine aus drei Regimentern bestehende Kavallerie-Division unter der Befehlsgewalt von General Vattay gebildet. Diese vollkommen aufgefüllte, gut ausgerüstete Division wurde auf Verlangen der Deutschen im Sommer 1944 nach Polen, in die Sümpfe von Pripjatj besodet, wo die Division in den schweren Abwehrkämpfen fast völlig aufgerieben wurde. Die 1. Honved-Husarendivision wurde im Herbst 1944 von Polen in die Heimat zurückgerufen, hier zu Hause deckte sie aber im Gebiet zwischen Donau und Theiß den Rückzug bis Budapest. Die eine Abteilung der Hadik-Husaren geriet bei der Verteidigung von Budapest in Gefangenschaft, die andere Abteilung erlitt bei der Verteidigung der Insel Csepel schwere Verluste. Das 4. Husarenregiment wurde Anfang

1945 erneut organisiert, aber dann bei den Kämpfen im Vértes-Gebirge als eines der letzten ungarischen Husarenregimenter fast völlig vernichte.

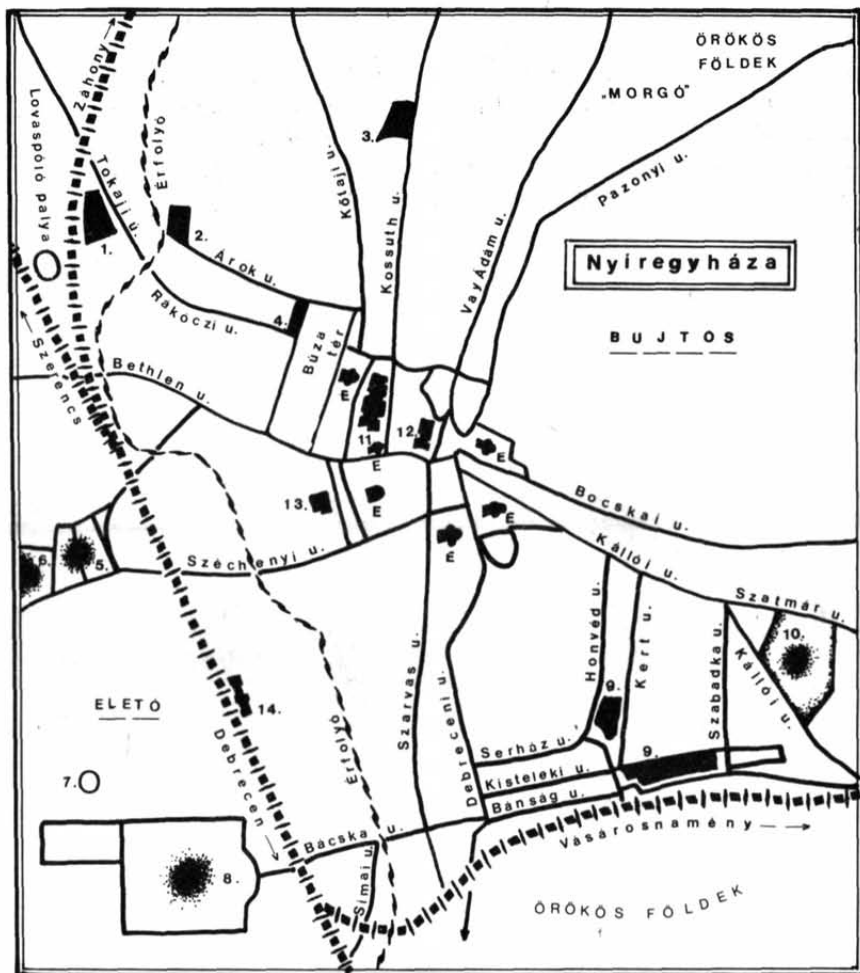
„Einst wurde der ungarische Husar für den besten Reiter der Welt gehalten. Er wurde beneidet, nachgeahmt... Der ungarische Husar blieb Husar, ob in Hechtgrau in den Schützengräben des ersten Weltkriegs, ob in Feldbraun zu Fuß und zu Wagen in den Urwäldern der Pripjaty-Sümpfe. Er blieb Husar auch nach dem Krieg in Zivilkluft... Der ungarische Husar hörte auf zu existieren, aber der Husarengeist, der lebt und wird leben, solange dem allerletzten alten Husaren nicht der Sargdeckel aufgelegt wird..." – schrieb über die Husaren ein hervorragender Offizier der Hadik-Husaren, der Husarenmajor Vitéz Baron Géza von Splényi.

Ihnen, den einstigen Nyíregyházer Husaren, soll mit diesem Band ein Denkmal gesetzt werden.

Nyíregyháza, im August 1991

János Bene

Térképek:

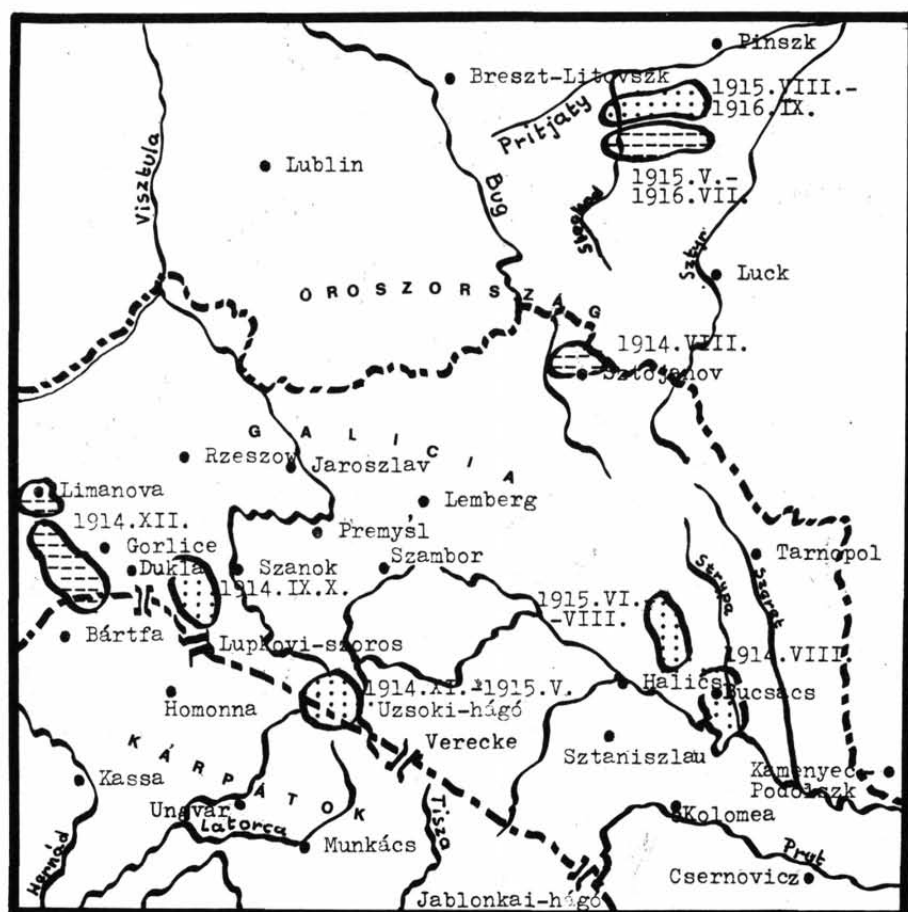
1. Páncélos laktanya	9. Tüzérlaktanyák
2. Kórházlaktanya	10. „Damjanich János” gyalogsági laktanya
3. Majorkert	11. Megyeháza
4. „Bundi”	12. Városháza
5. „Hadikfalva”	13. Állomásparancsnokság
6. Hősök temetője	14. MÁV-állomás
7. Katonai szénatelep	E: Egyházi hivatalok, intézmények
8. „Hadik András” huszárlaktanya	

NYÍREGYHÁZI HUSZÁROK A KELETI HADSZÍNTÉREN
/1914 - 1916/

MAGYAR KIRÁLYI 5. HONVÉD
HUSZÁREZRED

CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI
14. HUSZÁREZRED

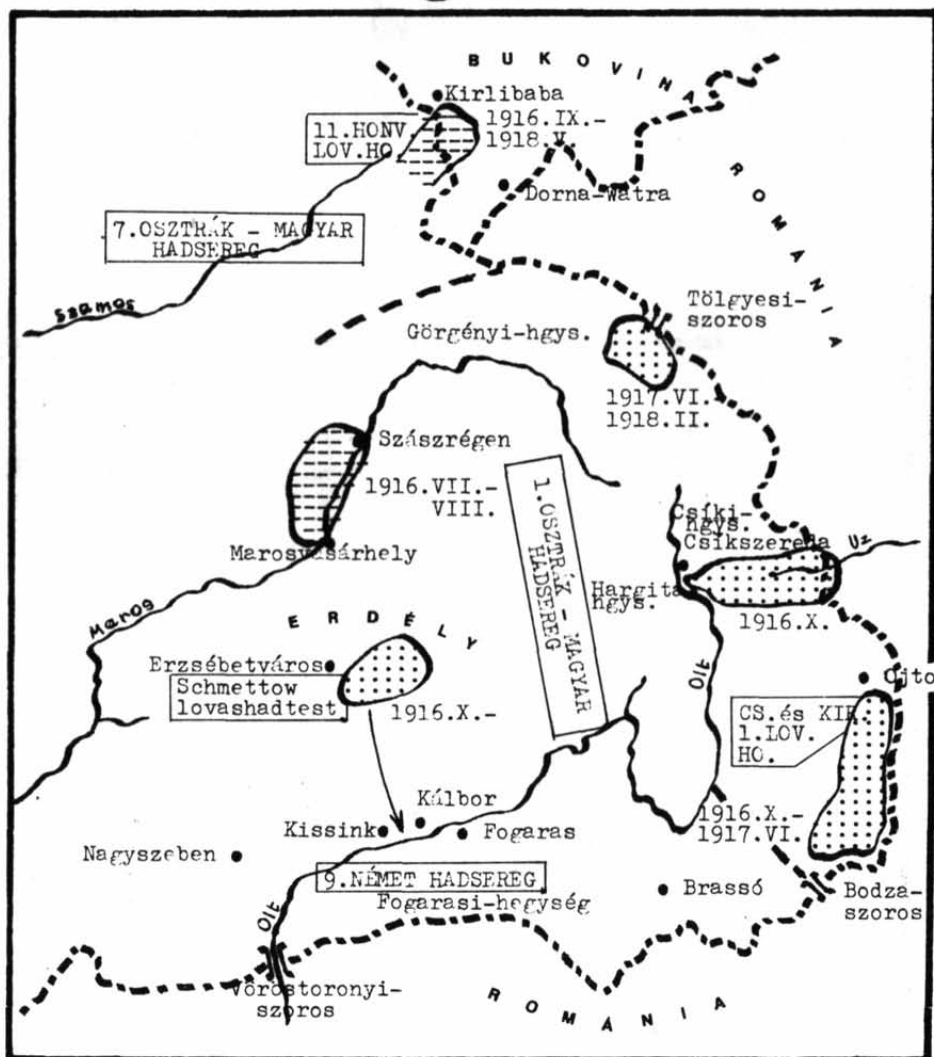
NYÍREGYHÁZI HUSZÁROK AZ ERDÉLYI HADSZÍNTÉREN

/1916 - 1918/

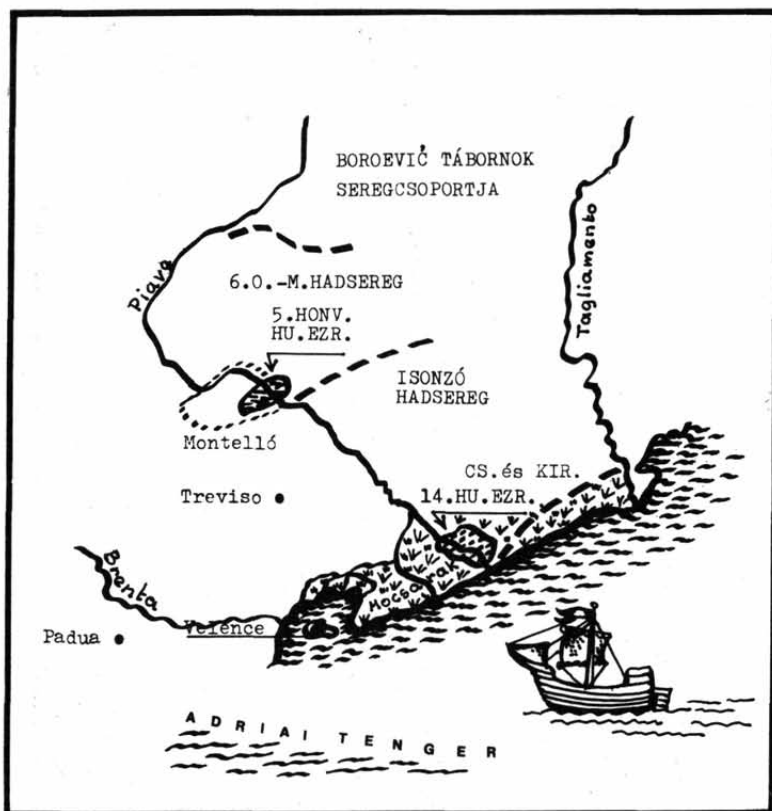
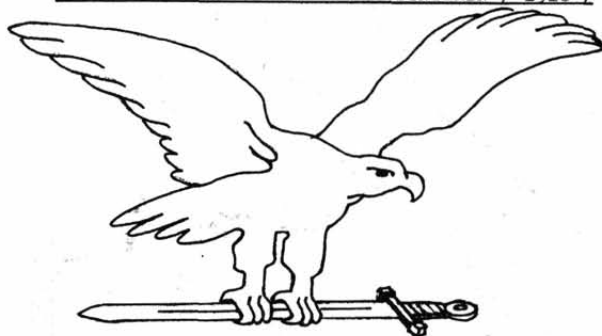
MAGYAR KIRÁLYI 5. HONVÉD
HUSZÁREZRED

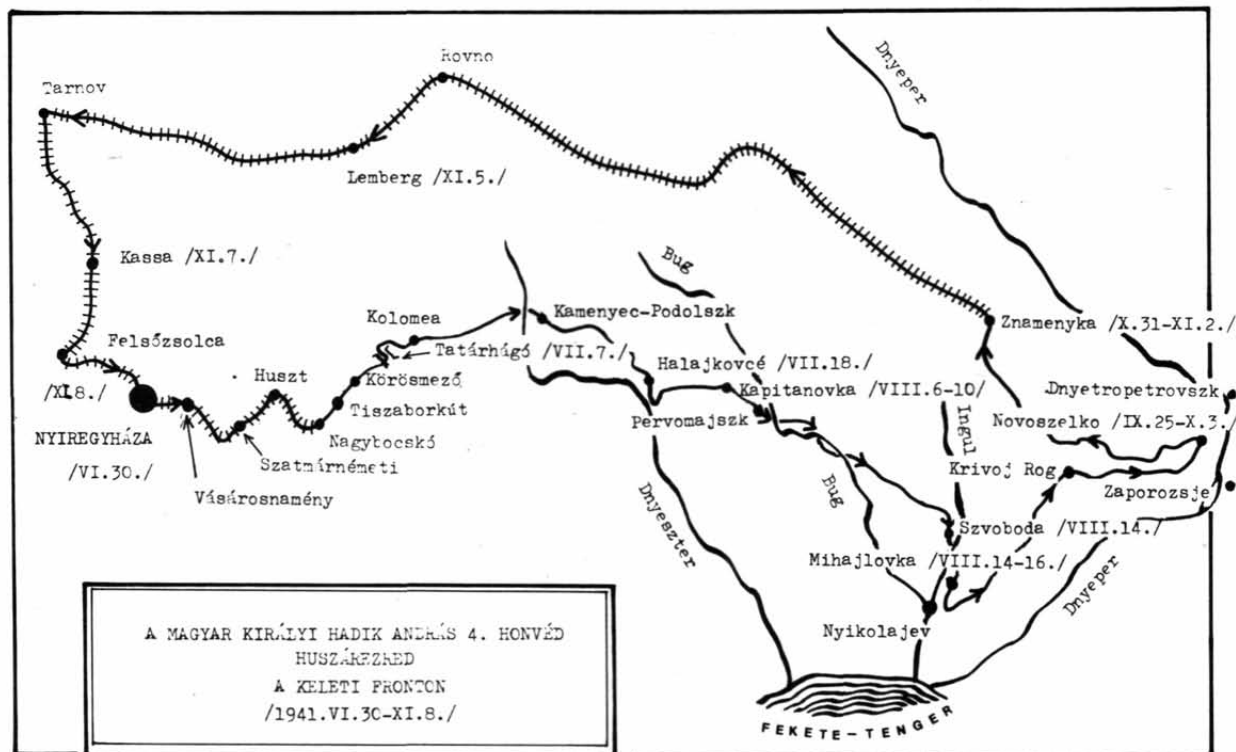

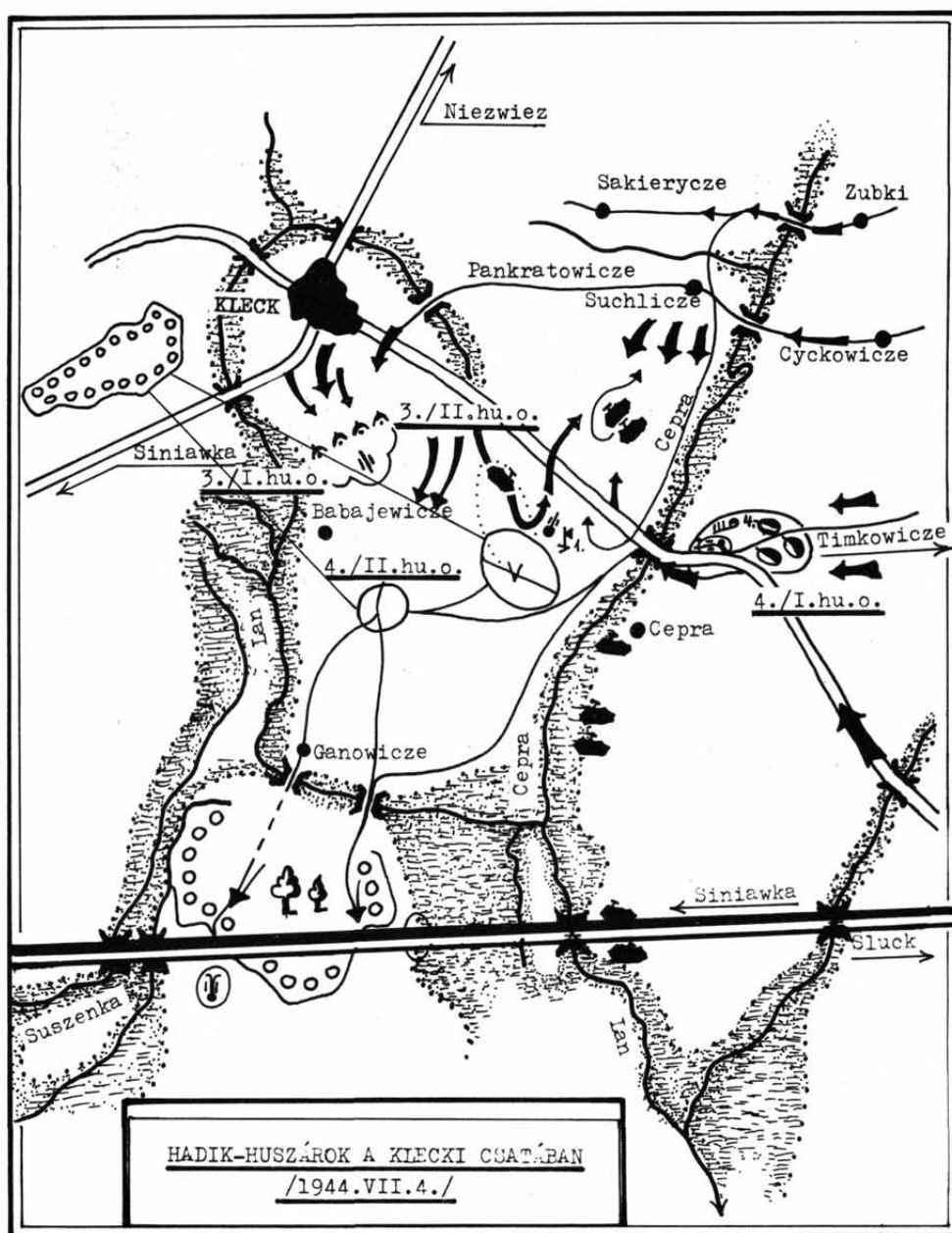
CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI
14. HUSZÁREZRED

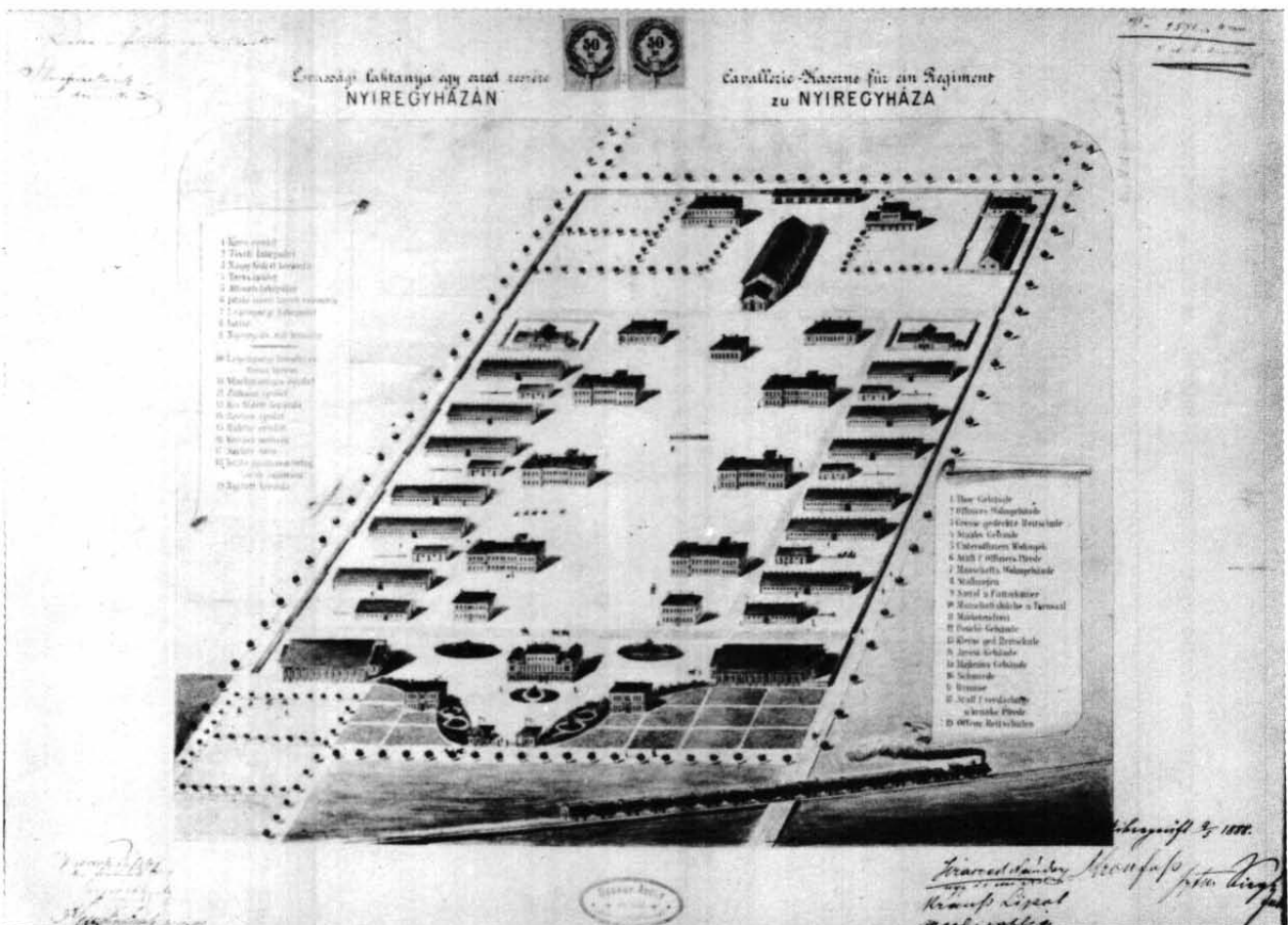
HUSZÁREZREDEINK AZ OLASZ HADSZÍNTÉREN / 1918 /

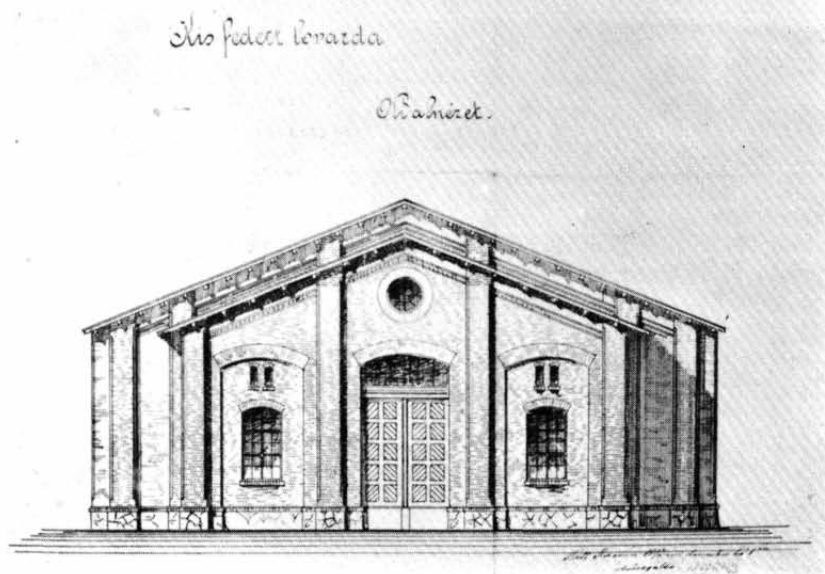
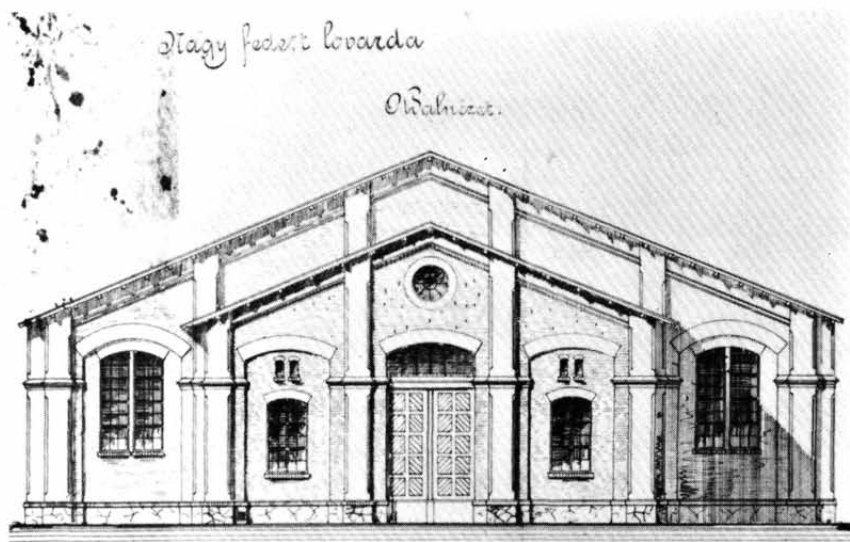

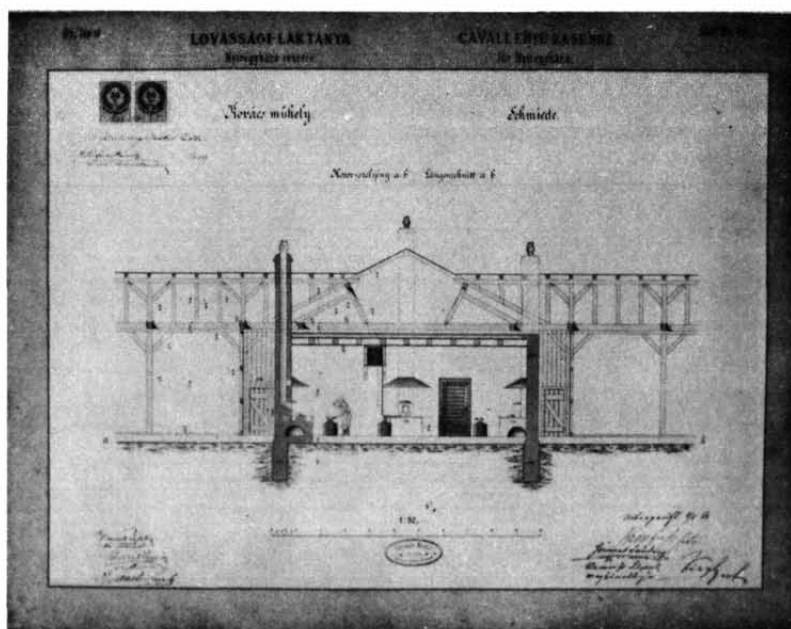

Képek:

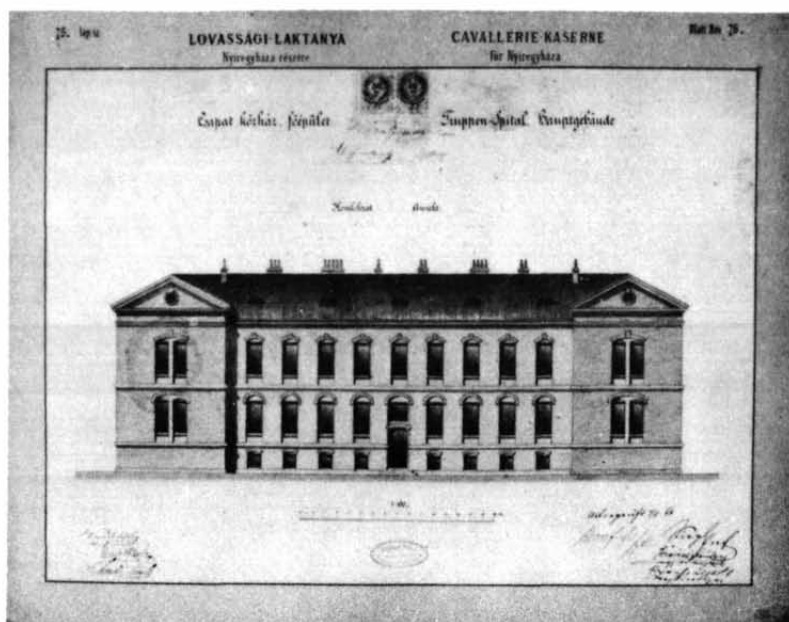

A lovardák terve

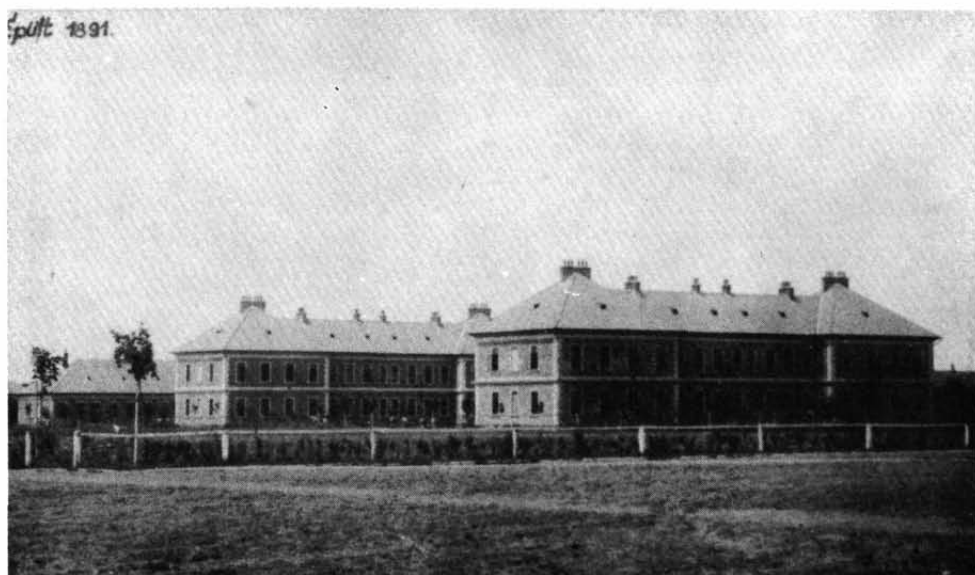
A kovácműhely metszete

A csapatkórház főépületének terve

A törzsépület

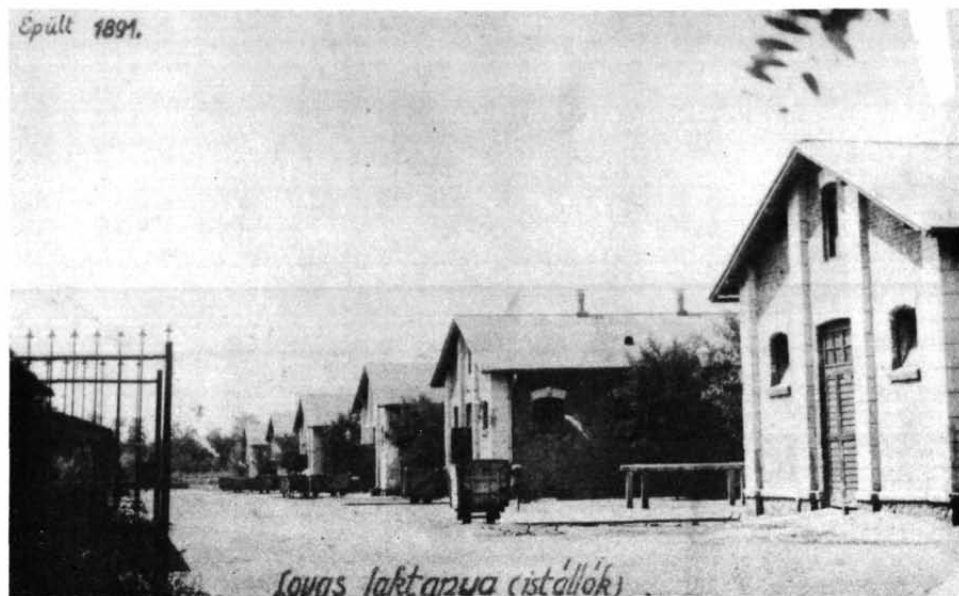
Legénységi épületek

Épült 1891.

Tiszti lakóépület

Épült 1891.

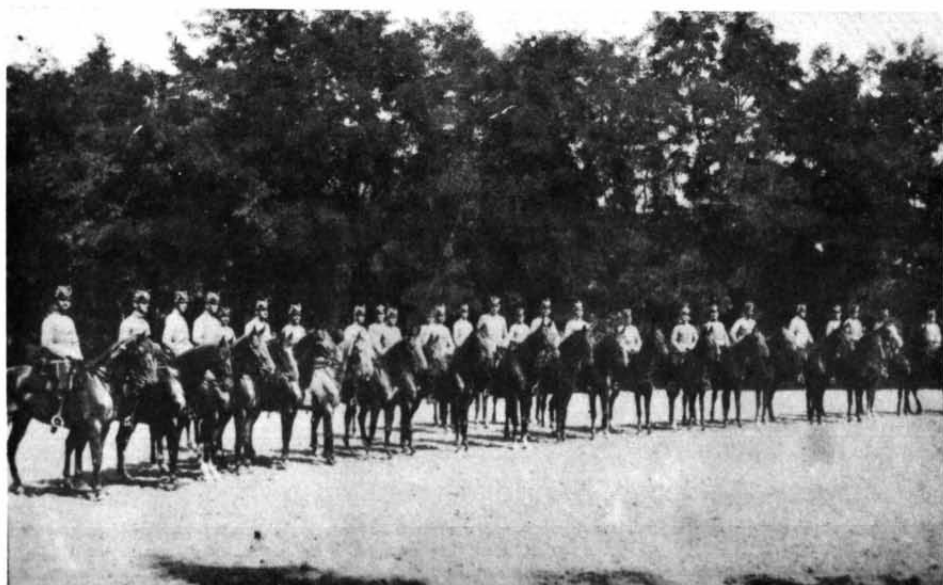
Az istállók

Honvéd és közös huszárok a Városháza előtt az 1890-es években

A nagylaktanya főbejárata a törzsepülettel

A cs. és kir. 14. huszárezred tisztikara az 1900-as évek elején

A 14-es huszárok tiszthelyettesei a kávéház előtt

A 14-es huszárok egyik szakasza az I. világháborúban

IV. Károly király látogatása a 14. huszárezrednél 1918. március 18-án

Az 5-ös huszárok felderítő járőre

Géppuskaállás az 5-ös huszároknál a Pripjaty mocsarakban

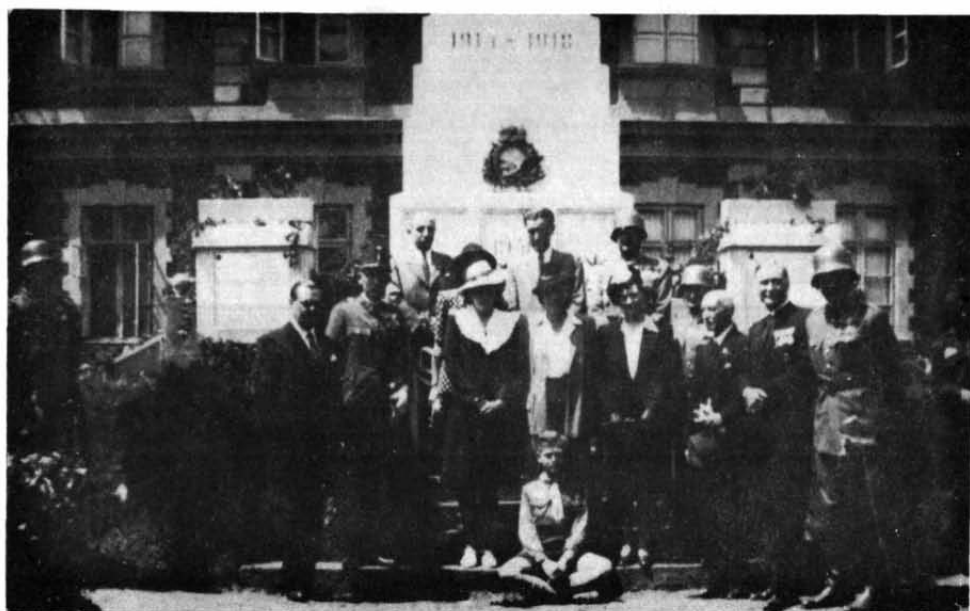
A 4-es huszárok zászlószentelési ünnepsége 1923-ban

Jelmezbál a tiszti kaszinóban 1937-ben

A 14-es huszárok turulos emlékműve

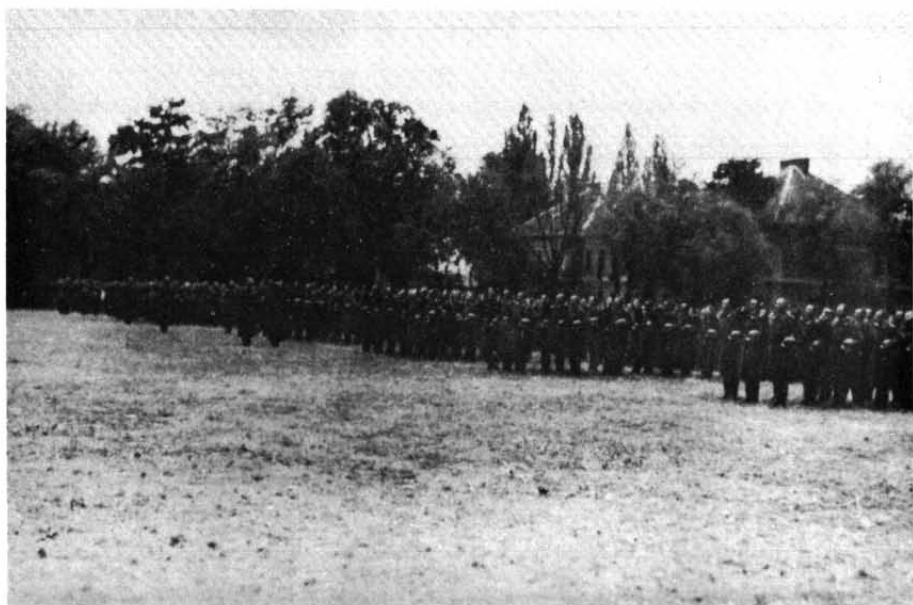
A turulos emlékmű az 1941-42-es márványtáblákkal

A m. kir. Hadik András 4. honvéd huszárezred tisztikara 1932-ben

A huszárüteg a 30-as évek végén

Eskü a laktanya riadóterén 1936-ban

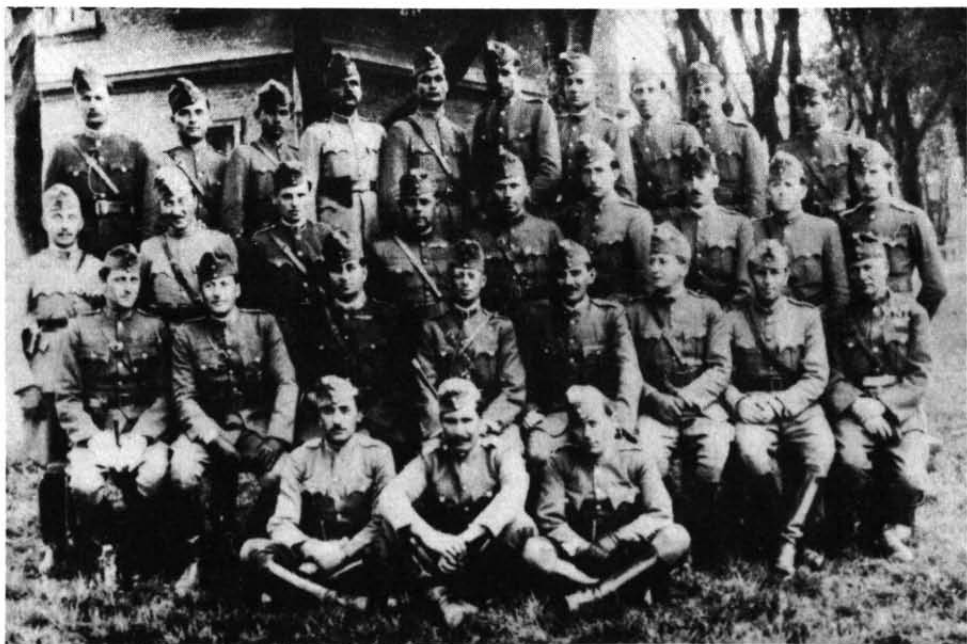
Helyőrségi lovasverseny a laktanyában 1929-ben

A 4-es huszárok kopófalkája

A csúszdánál a falkavadászaton

A 4/I. huszárosztály tisztikara Kárpátalja visszacsatolásakor

A huszárezred páncéltörő ágyús százada a Hargitán Erdély visszacsatolásakor

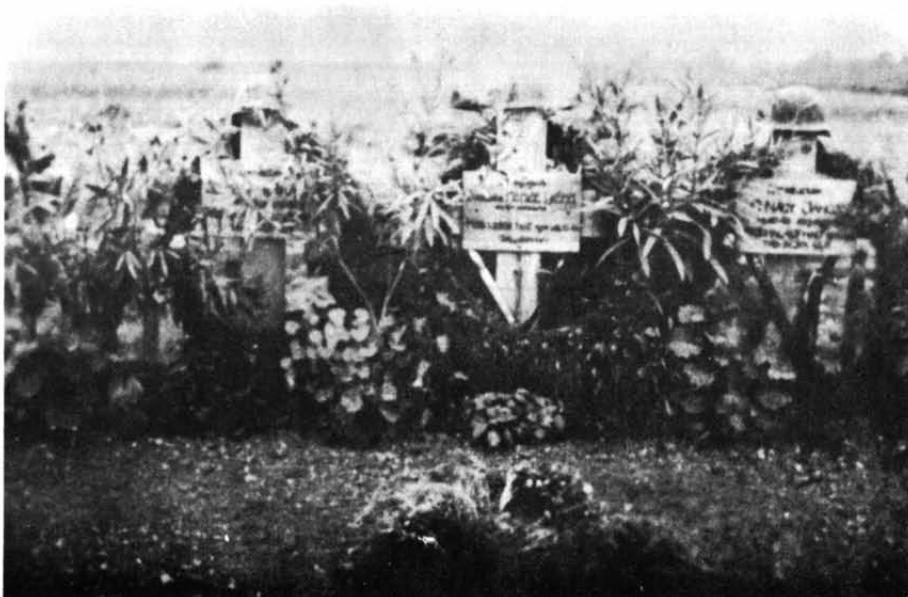
Hadik-huszárok a keleti fronton 1941-ben: feirombantott híd a Pruton

Átkelés a Bugon 1941 nyarán

Ebéd a sztyeppén

Kenéz Géza és hat huszár sírja Mihajlovkán

A 4/5. lovas század díszmenete a kormányzó előtt Nyíregyházán 1941. november 17-én

A kormányzóné emlékszalagot köt a Hadik-husárok zászlójára

A 4/2. lovas század tisztikara Lengyelországban 1944 nyarán

Dadányi Sándor tart. főhadnagy sírja Lengyelországban

Névmutató

- Abrakovics Endre 66
Ács László 108
Adelmann Nándor 54
Adler Gyula 97
Adorján János 57
Adorján László 112
Ágoston András 111
Alapi Salamon Aurél 110
Áldásy Mihály 12
Almásy István 108
Altorjay György 60, 103
Ámán János 101
Amelin Guidó 96
Andrássy Gyula 95
Ankay Győző 85
Antal Endre 106
Antal Sándor 111
Ányos Aladár 47, 68, 70, 98, 99, 100, 101
Apor Ferenc 96, 99
Artner Kálmán 98, 99, 100
Árvai András 111
Ashbash Tasziló 24,
Ashbash Tyrus 89, 110
Auerhammer József 92
Bacsák Pál 13, 16
Badzey István 100
Baintner László 100
Baitner Ernő 39, 100
Bakó Géza 96
Bakos Lajos 111
Bakos Zoltán 96
Balan István 101
Balatoni Imre 104
Balázs Ervin 104, 106
Balás Gyula Dr. 67, 75, 104, 106
Balczár István 105
Bálint András 112
Balka Géza 95
Balogh Antal 51, 101
Balogh Béla 111
Balogh Ferenc 101
Balogh István 66
Balogh István 101
Bánffy János 101
Bánó Elemér 106, 108
Baraksó Bertalan 107
Bárdossy László 86
Barkóczy Béla 48, 101
Barna-Szőgyény Bertalan 60, 104, 106, 108
Baross Dénes Dr. 110
Baross László 97
Barsza Lajos 110
Bartal Ferenc 110
Bartal Iván 101
Bartha Károly 86
Barthalos Zoltán 58
Barzó Mihály 10
Bauer Antal 9
Baumgarten Egon 101
Bédy Árpád 109
Békássy Ernő 44, 99, 100, 102
Békés Gyula 111
Béldy Alajos 61, 70, 71, 77, 72, 80, 102, 103,
105,
Belfi András 20
Benczi Gyula 12, 23, 96
Bencs Kálmán Dr. 56, 65, 69
Bencs László 9, 11, 19, 22, 23, 29
Bencsik Gyula 111
Bene Bertalan 101
Bene János 112
Benedek János 11, 12
Benedek Jenő 99, 101
Benedek Sámuel 32
Beniczky Edmond 98
Benkő András 65
Benyusz János 108
Bercsényi Miklós 103

Beregszászi Géza 104
 Berencsi Miklós 107
 Berend Miklós Dr. 36, 38, 100
 Berendy Lajos 112
 Berzeviczy Béla 44
 Bessenyei Mihály 111
 Beszterczy Miklós 66, 75, 104
 Bezeredy Imre 112
 Bezeredy István 112
 Bezeredy Tibor 74, 75, 78, 102, 106
 Bihari József 66, 104
 Bihary Bálint Dr. 107, 109
 Biri Ferenc 111
 Blantz Vilmos 9
 Bleier Miklós 100
 Bleier Pál 101
 Bock János 39
 Bódi István 111
 Bodnár Miklós 87
 Bodnár Sándor 109
 Bodó Imre 111
 Boer Tibor 101
 Bohus Tivadar 99
 Boldis János 112
 Bolemant Károly 111
 Bolla János 66, 104
 Bombelles Károly 12, 96
 Boor István 54
 Borbély Sándor 80
 Bordogi Lajos 87
 Borisz Viktor 102
 Bornemissza Dénes 96
 Bornemissza Gábor 98
 Bornemissza Gyula 106, 108, 113
 Bornemissza Tivadar 106
 Borojevič Szvetozár 33, 45, 46
 Boros Antal 72
 Boruzs Sándor 112
 Bossányi Rudolf 54
 Botfalussy Mihály Dr. 108
 Both Gyula 66, 103, 104, 106
 Bothmer Jenő 14
 Botos Sándor 87
 Bódi János 108
 Böszörményi Árpád 53, 54, 100
 Brinzey György 103
 Brokés István 96
 Bruszt Mihály 112
 Bugarszky Sándor 68, 98
 Bugsch Aladár 55
 Bujanovics Albert 37, 99
 Bukta Frigyes 111
 Bun Arisztid 51, 101
 Burkus József 72

Buttler Sándor 26, 67, 97, 98
 Buttykay Béla 85, 90, 107, 110
 Butykay Tibor 14
 Buzássy Barnabás 101
 Calm Oszkár 49, 50, 101
 Ceglédy Gyula 100
 Cérna Sándor 71, 104
 Chernei Viktor 99
 Crettier Ferenc 104
 Czagány Pál 74, 75, 104
 Czeecz Ernő 95
 Czimmer Alajos 37, 99
 Czirják János 111
 Czupy Jenő 101
 Csaba István 101
 Cseh Konrád 72
 Cseley Adalbert 101
 Cseley Andor 99
 Cseley Márton 99
 Csengery Tibor 101
 Csermák Árpád 108
 Cserna Lajos 109
 Csernáth János 100
 Csernus László 111
 Cserny Ákos 108
 Cserny Miklós 108
 Csernyecz János 87
 Cséry Miklós 100
 Csicsery Géza 9, 26, 95
 Csombord Károly 111
 Csomós Sándor 113
 Csorba János 54
 Csuka Pál 104
 Csutkay István Dr. 104, 106
 Dadányi Sándor Dr. 80, 107, 109, 112,
 Daday 37, 99
 Dancs András 16
 Darányi Kálmán 57
 Darkó Zoltán Dr. 107, 111
 Darnay Hubert 70, 87, 94, 97, 102, 104, 106,
 112
 Daubner Imre 100
 Dávid András 111
 Decasse Béla 110
 Degenfeld Ottó 110, 112
 Deli Ferenc 111
 Delinowszky József 97
 Déri Zoltán 96, 99
 Dészán Benő 56, 59, 60, 68, 102
 Detre György 107, 109
 Diener Móric Dr. 99
 Dienes Sándor 101
 Dienes-Oehm Tivadar 47, 51, 53, 54, 55, 64,
 65, 67, 97, 98, 99, 100, 101, 102

ifj. Dienes-Oehm Tivadar 73, 75, 104, 106
 Dierkes Alfréd 97
 Dietrich Ferenc 98, 99
 Diner Ferenc 101
 Diósgyeőri Czákó Péter 109, 112
 Dobner Károly 95, 96
 Dolleschall Miklós 26, 28, 29, 97, 98
 Domokos Mihály 111
 Domokos Sándor 107
 Döhrmann Viktor 101
 Döry Miklós 109, 110
 Döry Tamás 110
 Dubszky Tamás 110
 Dudutz János 67
 Dungyerszky Iván 44, 102
 Edelényi Rudolf 104
 Ehrlich Géza 69, 80, 81, 102
 Ejury Ferenc Dr. 106
 Ékes Károly 16, 96, 99
 Elek Emil 72, 73
 Elek Gusztáv 8
 Elek Mihály 95
 Elekes Antal 99
 Elekes Gábor 68, 98, 99, 101
 Eltz 16
 Engel Egon 99
 Engel Lamoral 98, 99
 Engelbach Zsigmond 26
 Engelhart Anton 98
 Eötvös Sándor 79
 Erben Frigyes 12
 Erben Róbert 97
 Erdei József 111
 Erdei Sándor 74, 75, 104, 109
 Erdős Gyula 109
 Fallon Kund Alfréd 89, 90, 110
 Farkas Elemér 99
 Farkas Ferenc 100
 Farkas Horác 75, 106
 Farkas László Dr. 112
 Farkas Mór 10
 Fatsar József 60, 107
 Fáy Jenő 97
 Fazekas András 108
 Fehér Imre 110
 Fehér István 111
 Fehérvári József 104
 Feigli József 66
 Fejes Kálmán 60, 92, 103, 109, 110
 Fekete János 87
 Fekete János 66
 Fekete József 104
 Felek Iván 107
 Felföldi Károly 111

Ferber Adalbert 99
 Ferber Béla 68
 Ferencz István 105
 Ferenczy Emil 95
 Ferencsik János 108
 Filótás Tivadar 74, 104
 Fisch Ernő 14
 Fischer Gusztáv 96, 99
 Fluck Attila 109
 Fluck Béla 72, 75, 103
 Fodor Zoltán 97, 98
 Fogarassi Emil 98
 Fogarassy József 95
 Foltá Gusztáv 111
 Fontain Henrik 29
 Forgách zls. 45
 Forgách Balázs 101
 Forgács Imre 111
 Forgó Kálmán 101
 Forinyák Gyula 11
 Forster Béla 95
 Főczény József 111
 Földesi György 111
 Franke Kálmán 99
 Fráter Iván 101
 Fráter Konrád 26
 Fráter Szabolcs 87, 109
 Fried Jakab Dr. 98
 Fröllich Hugó 98
 Fuchs tiz. 16
 Fülöp Béla 112
 Fülöp József 106
 Füzesséry Elemér 23, 36, 68, 69, 71, 98,
 Füzesséry Sándor 96, 100
 Gaál Ödön 100
 Gaar István 78
 Gadány László 89, 107, 110, 113
 Gál András 66, 104
 Galánffy György 84, 104, 107
 Gálbory Sámuel 104, 106
 Galgóczi József 32
 Gallé Tibor Dr. 106
 Gálly Péter 56
 Gárdonyi Andor 99
 Gavalya József 66, 73
 Gazdag János 111
 Gázó József 112
 Gemmingen Hermann 33, 98
 Gencsy Tibor 107, 109
 Gergely szkv. 16
 Gergely Bertalan 97, 99
 Gerhes Albert 72, 104
 Gerlőczy Gábor 49, 70, 86, 101, 102, 103
 Gerlőczy Gedeon 67

Gerő Jenő 54
 Ghyczy Béla 13, 36, 96, 99, 100
 Glatz Ödön 72
 Gliga Tibor 101
 Gorondy-Novák Elemér 78, 102
 Görgey Miklós 37, 96, 99
 ifj. Görgey Miklós 75, 104, 106
 Görgey Vince 75, 104, 106
 Greginich Amon 102
 Gregurich Antal 97
 Grób Imre 96
 Grósz Béla 100
 Grósz Dezső Dr. 99
 Gudencsuk László 112
 Gulyás hu. 38
 Gulyás István 112
 Gunda József 111
 Gyene Sándor Dr. 80, 109
 Gyovai Imre 112
 György János 108
 Győry Mihály 58, 104, 106
 Gyurikovics Lajos 58
 Habán József 112
 Habina Mihály 104
 Hadházy Ákos 107, 109
 Hadobás Dezső 111
 Hagymássy Gyula 66
 Haidegger Gyula 34, 99, 101
 Haidekker Károly 100
 Hajdú József 104
 Halassy János 24
 Halászy Dezső 98
 Haller Pál 44, 101, 102
 Halmay Barna 68
 Halmos Pál 104
 Hammer Blatazár 101
 Hámorszky Albrecht Ervin 104, 106, 110
 Hansággy István 104, 113
 Hanusovszky István 100
 Harang Pál 54
 Hárshegyi Frigyes 109
 Harstein István 101
 Hász István Dr. 69
 Hatvani Sándor 87
 Hauer Lipót 39
 Havanyecz András 73
 Havassy Lajos 96, 99
 Hegedüs Ferenc 112
 Hegedüs Pál 36, 40, 95, 99
 Hegyi Pál 111
 Heigerl Gyula 75, 104, 106
 Heilingötter Ottó 97
 Heley János 8
 Hercku Gyula 112

Herczegfalvi János 72, 104
 Herkner Péter 97, 99
 Hertelendy Adalbert 98
 Hertelendy Miklós 16, 31, 98
 Heszlényi József 93
 Hetényi Pál 104
 Hevér Endre 104
 Hirsch Aladár 100
 Hoffman Gusztáv 97
 Horovicz szkv. 32
 Horthy Béla 14
 Horthy Miklós 34, 64, 65, 86, 87
 Horváth Elek 109
 Horváth Ferenc 84, 107
 Horváth Gyula 8, 10, 11, 19, 22, 97
 Horváth Jenő 96
 Horváth József 111
 Horváth Mátyás 87
 Horváth Mihály Dr. 108
 Hoyos József 68, 97, 98, 101
 Hoyos Sándor 101
 Hudák János 111
 Hunek József 107
 Hübner Géza 98
 Hübner Gusztáv 87
 Hüttner József 96, 99
 Ibrányi László 74, 90, 91, 104, 106, 109, 112
 Ibrányi Mihály 91
 Iby Sándor 84, 93, 107, 108, 110
 Igaz György 110
 Illosvay Lajos 34
 Imrik Endre 103
 Inkey Lajos 74
 Ireghy Imre 81, 84, 87, 102, 106
 Irinyi Csaba 99
 Issekutz Lajos 67, 103
 Istvánffy Elek 74, 75, 87
 Istvánffy Gyula 102
 Istvánffy László 101
 Iványi Endre 100
 Jablanczy Sándor 96
 Jacobs Ernő 44, 47, 48, 101
 Jakó Pál 87
 Jamborffy Pál 101
 Jány Gusztáv 78
 Jármy András 51
 Jármy Attila 110, 113
 Jármy Ferenc Dr. 108
 Jármy János 16
 Jármy Márton Dr. 85, 87, 110
 Jármy Tihamér 110
 Jasurka István 111
 Jászay István 113
 Jékey Ferenc Dr. 51, 70, 80, 101

Jékey Sándor 101
 Jeney Ferenc 34
 Jiraszek 97
 Joannovits József 97
 Jóny László 14, 36
 Jóny László 47, 101
 Jósa András Dr. 22
 József főherceg 8, 40, 49, 50
 Juhász István 112
 Juhász Mihály 77
 Justus Gyula 106, 108
 Kádár Ernő 100
 Kádár Miklós 109
 Kahler János 34, 98
 Káli András 111
 Kállay Ferenc 80
 Kállay Miklós 65
 Kállay Zoltán 107, 109
 Kállli Sándor 39
 Kálmán Frigyes 9, 11, 12, 96
 Kálmán Gyula 100
 Kaló József 104
 Kámán József 112
 Kántor István 58
 Karacs Zsigmond 107, 109, 111
 Karácson Pál 107, 112
 Karácson Pál 96
 Karácsony György 66
 Karácsony László 51, 101, 102
 Karczagh János 87, 104, 110
 Kardos Gyula 101
 Kardos József 47, 101
 IV. Károly 39, 47, 50
 Katona György 101
 Katzlinger Ferenc 73
 Keczer László 34, 46, 51, 70, 72, 101, 103
 Kecskeméthy őrm. 30
 Kecskés Béla 107
 Kecskés Zsigmond 111
 Kedacic Árpád 100
 Kegye Péter 66, 104
 Kelemen Zoltán 54, 99
 Kemény Beke Pál 90, 109, 112
 Kende Pál 96
 Kenessey Miklós 112
 Kenéz Géza 75, 81, 82, 83, 84, 87, 104, 106,
 107, 112
 Kenyeres János 67
 Képes László 107
 Kerecsen János 111
 Kerekrethy Miklós 9, 11, 20, 22, 23,
 Keresztes Ákos 110, 113
 Keresztes-Fischer Lajos 86
 Kereszti Sándor Dr. 106

Keresztszeghy Sándor Dr. 83, 84, 87, 107
 Kéri József 71, 104, 110
 Kerling Béla 112
 Kertész Sándor 67
 Késmárky Béla 96, 99
 Király György 110, 112
 Királyfalvi József 104
 Kiss András 111
 Kiss Ernő 34, 99
 Kiss Imre 110
 Kiss István 87, 111
 Kiss Lajos 98
 Kiss Mátyás 111
 Kiszely Pál 99
 Klár Jenő 101
 Klár József 101
 Klár László 101
 Klár Miklós 101
 Klekner Károly Dr. 65
 Kliment Rezső 97
 Klingler lásd: Szodoray Klingler
 Knoll József 107
 Koczokh László 9, 22
 Kocsis István 111
 Kocsis József 108
 Kókay Pál 92, 102, 108
 Kolacsek Kálmán 66
 Koller Gáspár 96
 Koller Jenő 100
 Kolowratnik József 97, 98
 Kolossváry Dezső 34
 Koltay Zoltán 112
 Koluch János 101
 Koluch József 97
 Komáromy László 96, 100, 103
 Komjáthy Attila 104, 112
 Kommer Gyula 99
 Kónya János 111
 Koós Miklós 96
 Korbuly Mihály 97
 Kórik Gábor 25, 26, 30
 Korvin Szaniszló 97
 Kosarik Sándor 66
 Kovács Ferenc 39
 Kovács István Gyula Dr. 97
 Kovács István 37
 Kovács Lajos 104
 Kovács Ödön 100
 G. Kovács Sándor 113
 Kovácsi Márton 101
 Kozák István 65
 Kozák Miklós 34, 46, 99, 102
 Kozin János 104
 Kozina János 96

Kozma Gyula 100
 Kőműves Lajos 111
 Königsegg Fidél 80, 92, 107, 109, 110
 Körmendy-Ékes Károly lásd: Ékes
 Kővér József 107
 Kövess Hermann 41
 Krafft Rudolf 99, 102
 Krakomperger Ferenc 66
 Kralovánszky Gyula 12
 Krasznai Ferenc 104
 Krasznay Gábor 9, 19
 Kratochwill Károly 65
 Krausz 97
 Kricsfalussy Ferenc 60, 74, 75, 81, 104, 106
 Kricsfalussy Jenő 103
 Krisztinkovich Béla 100
 Kriváchy Edmond 99
 Kukits László 67
 Kun Ferenc 87
 Küffer Hugó 98, 99
 Ládi Mihály 71, 104
 Lallosevits István 49, 101
 Lamprecht Ferenc 103
 László örm. 16
 László Albert 101
 László Dezső 110
 László György 73
 Latzel Albert Dr. 98
 Lázár Ferenc Dr. 70, 101
 Lázár Frigyes 97
 Lázár Károly 34, 42, 43, 48, 49, 50, 51, 99, 101, 102
 Lázár Péter-István 93, 113
 Lázár Sándor 109, 112
 Lendvai János 111
 Lengyel György 111
 Lenk Albert 12, 23, 25, 27, 28, 29, 97, 98
 Leővey Jenő 107
 Licudi Cajetán 97
 Liekovszky Pál 73, 74, 77, 104, 106
 Lieszkovszky Pálné 73, 74
 Linberger Albert 99
 Lindenmayer Sándor 98, 99, 101
 Liptay Béla 16, 96
 Loos Ferenc 101
 Losonczy István 101
 Lődy Lajos 100
 Lukács István 107
 Máczay Lajos 66
 Maczky fhdy. 37
 Madarassy Béla 101
 Madarassy Géza Dr. 101
 Madarász István 39
 Magdus Mihály 107
 Magyar Géza 104, 106
 Majer Géza 26
 Májerszky Béla 9
 Major András 87
 Majorkovics Ervin 103
 Majoros János 112
 Makay Attila 89, 92, 102, 108
 Makay István 70, 82, 84, 85, 70, 102, 112
 Mándy Aladár 101
 Manger György 112
 Mann Dénes 100
 Máriássy László 37, 38, 96, 100, 109
 Marjay Péter 111
 Marjay (Molter) Keresztély 34, 48, 51, 66, 68, 69, 70, 94, 99, 101, 103
 Marjay Tamás 94, 112
 Marjay Valér 110
 Marsó László 96, 99
 Márton Ernő 96, 100, 103
 Márton Géza 95
 Matavovzky János 101
 Matesz Károly 111
 Matolcsy Károly 101
 Mátrai Rezső 104
 Matskássy Ferenc 34, 98, 99
 Mayer Béla 42, 43, 44, 99, 100, 102
 Mayer Ottó 100
 Meczner Bartos Tivadar 109, 112
 Mengerssen Hermann 33, 98
 Merényi Ferenc 112
 Merényi Sándor 109
 Merveldt kap. 16
 Meskó László Dr. 19, 21, 22, 23, 64
 Meskó Pál Dr. 9, 20, 22
 Mészáros Gábor 104, 107
 Mészáros Gyula Dr. 69, 104, 106
 Mészáros Zoltán 109
 Mezőssy Béla 24
 Mihalovics Károly 67
 Mihályi Iván 94, 112
 Mikecz Dezső 50, 51, 101, 102
 Mikecz István 65
 Mikecz Kálmán 62, 83, 84, 85, 87, 104, 106, 107
 Miklós Béla 80, 82
 Miklós László 9, 22, 101
 Miklóssy István 100
 Miller János 67
 Milós László 9
 Miskolci Miklós 112
 Mistyurik László 111
 Mogyoróssy Ödön 75, 80, 106
 Molnár Antal 111
 Molnár Antal Gábor 54
 Molnár Dionysius 101

Molnár György 111
 Molnár János 66, 104, 111
 Molnár József 111
 Molnár Lajos 111
 Molnár Sándor 112
 Molter Keresztély lásd: Marjay
 Montskó István 100
 Moravcsik Tibor 98, 99
 Morzsányi Károly 101
 Mosolygó István 111
 Murányi László 67
 Mussong Károly 54
 Muzsi József 72
 Nádasdi András 66, 71, 104
 Nagy Ákos 26, 34, 41, 42, 45, 47, 49, 55, 70,
 98, 99, 100,
 Nagy Dániel 93, 107, 108, 111
 Nagy Elek 58, 71
 Nagy Elemér 97, 110
 Nagy Frigyes 65
 Nagy Géza 13, 75, 84, 96, 103, 106
 Nagy Gyula 35
 Nagy János Dr. 101
 Nagy József 111
 Nagy Kálmán 104
 Nagy Lajos 101
 Nagy Lajos 109
 Nagy Lajos 112
 Nagy Lajos 41
 Nagy Lajos 72, 104
 Sz. Nagy Mihály 111
 Nagy Miklós 107
 Nagy Miklós 70
 Nagy Miklós 96
 F. Nagy Miklós 111
 Nagy Mór 102
 Nagy Péter 97
 Nagy Sándor 104
 Nagy Sándor 72
 Nagy Sándor 26
 Nagy Valér 97
 Nagy Vilmos 78
 Nászay István 107
 Nemes József Dr. 100
 Nemeskéri-Kiss Miklós 80
 Németh Dezső 74
 Németh Lajos 103
 Németh László 84
 Németh Sándor 107, 110
 Némethy Zoltán 104, 106, 109
 Neubauer István 84, 87, 107
 Nikelszky Mátyás 20
 Norman Sándor 98
 Normann Hippolyt 97

Nozdroviczky Pál 101
 Oblatek Kálmán 9
 Odeschalchi Miklós 73
 Oehm Tivadar lásd: Dienes-Oehm
 Oláh József 104
 Oláh Mihály 112
 Omaszta Sándor Dr. 97, 99
 Onódy Pál 101
 Onody Pál 73
 Orbán István 104
 Orbán László 109
 Orosz György 14
 Orosz János 111
 Orosz Olivér 107, 110
 Ország Gábor 15
 Otschinek Károly 34, 98
 Pákh Ervin 110
 Paksy Jenő Dr. 101
 Pál Lajos 111
 Pálffy Gábor 100
 Pálffy Mór 23
 Pálincás Pál 112
 Pallaghy Levente 103, 104
 Papp Ferenc 72
 Papp Ferencz 95
 Papp István 112
 Papp József 111
 Papp Tódor 111
 Papp Traján 104
 Papp-Ragány László 103
 Paravicini István 108
 Pataky Gyula 100
 Patay András 95
 Patay Samu 99
 Patzak Ferenc 97
 Pazár György 110
 Péchy Gáspár 85, 107
 Péchy Sándor 96
 Péczely László 96, 99
 Perczel Aladár 73, 75, 106
 Perczel Dénes 75, 103
 Perczel Olivér 69
 Percs Aladár 98
 Perényi Alajos 97, 99
 Perey Miklós 108
 Pesthy József 85, 106
 Peteáni Artur 40
 Péter Endre 111
 G. Péter Endre 111
 Péterffy Béla 56
 Pethe Ernő 100
 Pethy József 84
 Petraván György 111
 Petravich Gyula 100

Petrikovics Tibor Dr. 108
 Petró Albert 111
 Piller József 66
 Pilpel Zsigmond 98
 Pipincsák György 54
 Platthy József 74
 Platthy Mihály 99
 Pócsa Alajos 112
 Pók Dezső 34, 68, 99, 102
 Pók Imre 51, 101
 Pók Zoltán 101
 Pokorny Hermann 33
 Polgár Barna 104
 Polinszky Pál 101
 Pollák István 109
 Polyák István 111
 Pongrácz Aladár 97, 98
 Pongrácz Ferenc 26
 Popa János 111
 Porubszky Pál 110
 Pöcze János 112
 Pöppel Sándor 101
 Punyi István 112
 Puska József 100
 Rábay Pál 73, 108
 Rábel Sándor 111
 Rabong Frigyes 36, 99
 Rácz István 108
 Rácz Károly 87
 Radványi Károly 72
 Rády József 61, 102
 Rafael Ferenc 107
 Rajky László Dr. 106, 107, 112
 Rajna Imre 111
 Rakovszky István 47, 99, 100, 101
 Rakusz Lajos 8, 95
 Ráthy József 109
 Reigersberg Miksa 34, 99
 Reimer Vilmos 97
 Reök Attila 89
 Reök István 16, 17, 40, 96, 100
 Richter János 72, 104
 Rohoska Pál 111
 Romhányi Gyula Dr. 109
 Rostás Barna 75, 104, 106
 Rozmann János 72
 Rozsnyay József 10
 Röder Vilmos 57
 Russ Reinhold 101
 Saághy Gyula Dr. 104
 Sághy-Ruszek Miklós 89, 110
 Salamon Samu 14
 Sallay Bertalan 103, 109
 Sándor Gerő 99

Sándor Miklós 99
 Sántha Gusztáv 66
 Sári Jakab 111
 Sárkány Gyula 100
 Sarló László 58
 Sarvay Elek 70
 Sável Kálmán 16
 Schell Zoltán 89, 90, 91, 94, 110
 Schenker György 97
 Schleiminger László 100
 Schlippenbach István 95, 96
 Schmertzing Egon 103
 Schmitt Pál 96, 99
 Schneider Mihály 112
 Schön Egon 45, 102
 Schön Gyula Dr. 99, 101
 Schön Jenő 99, 101
 Schön Sándor 34, 99, 101
 Schönberger Brunó 97
 Schulhof Ignác 100
 Schustler István 100
 Schwarcz Pál 101
 Schwartz Keresztély 112
 Schwartz Miklós 85
 Schwinn László 95, 96
 Seidl István 107
 Seimprincz Elemér Dr. 87
 Serédy Géza 37, 96, 100
 Seresté István 111
 Serly Károly 17, 37, 96, 99, 103
 Sibrik Miklós 98
 Sike István 66, 104
 Simig Ernő 68, 69, 98, 99, 101
 Simon Péter 111
 Simonyi Géza 107
 Simonyi István 107
 Sinkó Zoltán 112
 Skerlecz Gyula 76, 102
 Slany Alfréd 99
 Smoling Miklós 100
 Soltész Bertalan 97
 Soltész János 54
 Solti Imre 111
 Solymossy Márton 110
 Somlai János 104
 Somló István 99, 100
 Somogyi Gyula 10, 21
 Somogyi Zoltán 110, 113
 Sorbán József 72, 104
 Soukup Adolf 9, 20
 Sovány Károly 60, 103
 Sönperger Márton 111
 Spányi Béla 110
 Spauer 16

Spekker Gyula 66, 70
 Spiegel Artur 100
 Spirnyák Mihály 66
 Splényi Géza 67, 74, 83, 84, 85, 87, 104, 106,
 107, 108, 109, 110
 Splényi Viktor 68, 98, 99, 101
 Spolarits Károly 101
 Stadler József 111
 Steiger Gyula 16
 Steinhart Róbert 101
 Steller László 99
 Stipsicz Ferenc 89, 108, 110, 112
 Stojanov Milan 103
 Stoll Károly 67
 Storer Viktor 101
 Strasser Elemér 101
 Stromfeld Aurél 54
 Strunz Jenő 48, 51, 68, 97, 98, 99, 100, 101
 Stupek István 111
 Stupka Tódor 97
 Supanc Imre 98
 Sváb Lőrinc 46, 101
 Swistelnicki Frigyes 98
 Szabadhegy István 88, 89, 90, 91 108, 109, 110
 Szabados András 16
 Szabó Géza 66
 Szabó István 111
 Szabó Iván 99, 103, 106
 Szabó József 106
 Szabó József 104
 Szabó József 100
 Szabó Kálmán 97, 99
 Szabó Károly 70
 B. Szabó Károly 111
 Szabó Lajos 96, 99
 Szabó László 87
 Szabó Pál 111
 Szabó Sándor 103, 104
 Szakács András 39
 Szakács Ferenc 108
 Szakolczay Kálmán 66
 Szakolyi András 100
 Szalontai Lukács 74, 104, 110
 Szaplóczay (Luby) Lajos 80, 107, 109
 Szaplóczay Endre 92, 110
 Szaplóczay László 96
 Szaplóczay Miklós 92, 110, 112
 Szarka László 107, 111
 Sztatana Mátyás 112
 Székely Gyula 104
 Székely Mihály 71
 Székér Győző 107
 Szemere Pál 12, 16, 96
 Szenderák Aladár 111

Szendrey Géza 110
 Szentgyörgyvölgyi Gábor 83, 90, 107, 110
 Szentimrey István 72, 73
 Szentkirályi Pál 37, 98
 Szepešy-Schauerek Ottmár 74, 81, 83, 84, 87,
 107
 Szerényi Ödön 100
 Szigethy Bálint 96
 Szigetváry Géza 99, 101
 Szikora János 111
 Szilágyi András 87
 Szilágyi Dezső 99
 Szilágyi Levente 108
 Szkenderovich Tamás 44, 99, 101, 102
 Szmrecsányi Adorján 96, 99
 Szmrecsányi Pál 96
 Szobotich Miklós 85, 104, 107
 Szodoray (Klingler) Frigyes 61, 103
 Szohor Pál 58, 77, 79, 80, 86
 Szombathelyi Ferenc 82, 86
 Szombathy József 96, 99
 Szomjas Gusztáv 110, 113
 Szőke szkv. 16
 Szőke Gyula 111
 Szőke Péter 66
 Sztáray Taszilo 97
 Sztárek Ferenc 23, 29
 Sztravcsuk Miklós 112
 Szunyoghy Ferenc 17
 Szűcs Gyula Dr. 104
 Szűcs Jenő 98
 Szűcs Sándor 39
 Takács Alajos 20
 Takács Gyula 96, 99, 100
 Tallián András 95
 Tamásy Zoltán 74, 104, 106
 Tantossy Sándor 14, 95, 96
 Tarpai József 104
 Tassy Gergely 111
 Tassy József Dr. 109
 Taxis József 95
 Telekessy Géza 80
 Teleki István 50, 70, 101
 Teleki János 101
 Temessy Aurél 109
 Thomá Pál 98, 99, 101
 Thuránszky Pál 70, 101
 Tichy-Rácz Ferenc Dr. 109
 Tikos Károly 66, 71, 72, 74, 104
 Tilinkó László 32
 Tisza András 112
 Tisza István 46
 Tóásó Pál 17
 Tolnai Sándor 111

Tolvaj Zoltán 107
 Toma Péter 104
 Tompa Albert 104
 Toókos szds. 43
 Tóth Endre 58
 Tóth György 111
 Tóth György 66
 Tóth József 66
 Tóth József 87
 Tóth József 100
 Tóth Károly 104
 Tóth Lajos 104
 Tóth László 104
 Tóth Zoltán 110, 112
 Trajtler Soma Dr. 9
 Trummer Béla 73, 75, 104, 106
 Tschurl Frigyes 68, 98
 Tubol Mátyás 111
 Turcsán István 111
 Tyll József 48, 50, 54, 70, 99, 101
 Ujfalussy István 96
 Újházy Tihamér 42, 44, 102
 Újhelyi Kázmér 80, 106
 Uray György 104
 Urbán Péter 80
 Üxküll-Gyllenband Sándor 28
 Vadnay László 100
 Vágó József 71, 73, 104
 Vajna Ádám 47, 101
 Valent Mihály Dr. 107
 Valsadán Péter 111
 Van-Dernáth István 97
 Váradi Győző 104
 Várady Attila 101
 Várady Dániel 96, 99
 Varga György 16
 Varga János 112
 Varga János 16
 Vargyas Andor 39
 Varjasi János 104
 Varsányi Lajos 72, 104
 Vászony Béla 104
 Vattay Antal 34, 42, 43, 51, 70, 71, 85, 86, 87,
 89, 91, 99, 101, 102
 Vay Gábor 64
 Vay Miklós 73
 Vétsey Ede 26, 64, 68, 69, 97, 98
 Végh Endre 72
 Velenyák István 107
 Venglarcsik István 101
 Verbai István 101
 Veress Károly 112
 Vértessy Gyula 68
 Vetró Lajos 70
 Vétsey Gyula 98
 Vetter Antal lásd: Vattay
 Vincze Pál 84
 Virányi alez. 37
 Virányi András 58
 Vitéz József 96, 104
 Vizes Béla 112
 Víz Elemér 73, 75, 104, 106, 112
 Vlachovits Vidor 68, 98, 99
 Vojtovics Bertalan 10
 Vörös őrm. 16
 Vukovár György 75, 103, 106
 Vuncs István 111
 Wack Géza 109, 112
 Wack Károly 60, 66, 67, 68, 74, 102, 103
 Walla Ferenc 99
 Weber Aladár 101
 Wehle Ágoston 43, 44, 68, 99, 101, 102
 Weiss Antal Dr. 109
 Weissenberger Kurt 101
 Weisz Ernő 16, 33
 Weszter Adalbert 101
 Wieland Miklós 99
 Wilhelms Udin 110
 Wohanka Artúr 99
 Wojnárovits Imre 75, 103, 106
 Wojnárovits Sándor 11, 12
 Ybl Miklós 14
 Zadravec István 65
 Zahár Gyula 106, 108
 Zaleski József 28
 Zán Miklós 66
 Zawrzal Viktor 98
 Zergényi Elemér 42, 99, 100
 Zilahy Pál 107
 Zimmer János 54
 Ziska János 45, 47, 102
 Zoldy-Küffer Hugó lásd: Küffer
 Zoltán Béla 110, 112
 Zoltán Elek 11, 12, 95
 Zubovits Fedor 8
 Zsámbock Sándor 112, 113
 Zsemberi Ferenc 72

